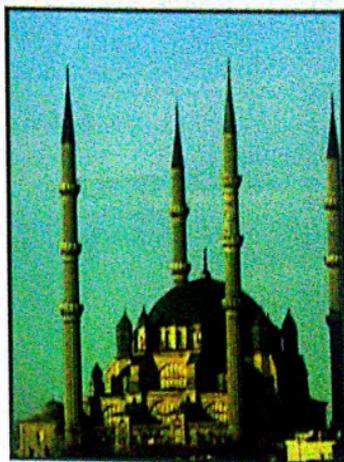

દેખી હુઈ દુનિયા

હિસ્સા-૨

તુર્કી ઓર સ્પેન કી કારગુઝારી

લેખક

મુફ્તી મહમુદ મવલાના સુલેમાન હાફિઝખુ બારડોલી (દા.બ.)
ઉસ્તાઝ જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલીમુદીન ડાબેલ, ગુજરાત.

લિપ્ચાંતર

પોલા મુહમ્મદ ઈબ્રાહીમ ઈસ્હાક

નાશિર

મહમુદ સખાવતી વક્ફ ટ્રસ્ટ, ગોધરા.

દેખી હુઈ દુનિયા

(ભાગ-૨)

સ્પેન ઓર તુર્કીકી કારગુઝારી

☆☆☆☆ મુરત્તિબ ☆☆☆☆☆

મુફ્તી મહમુદ બિન મવલાના સુલેમાન હાફિઝજી બારડોલી (દા.બ.)

ઉસ્તાઝ જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલીમુદીન ડાભેલ, ગુજરાત, હિન્દ.

☆☆☆☆ નાશિર ☆☆☆☆☆

મહમુદ સખાવતી વક્ફ ટ્રસ્ટ

ગોધરા. ૩૮૯૦૦૧ જિ.પંચમહાલ

મો. ૯૭૨૬૨ ૯૩૦૯૬

તફસીલાત

- ક્રિતાબ કા નામ : દેખી હુઈ દુનિયા – ભાગ દુસરા
- ઈફાદાત : મુફતી મહમુદ બિન મવલાના સુલેમાન
હાફિઝજી બારડોલી (દા.બ.)
- લિપ્યાંતર : પોલા મુહમ્મદઈબ્રાહીમ ઈસ્હાક(ગોધરા)
- ઈશાઅત : ઈસ્વીસન-૨૦૧૭ હિજરીસન ૧૪૩૮

મિલને કા પતા :-

(૧) મવલાના યુસુફ ભાણા મહમુદનગર, ડાભેલ.

મો. ન. ૦૯૮૨૪૦ ૯૬૨૬૭

email id :- yusuf_bhana@hotmail.com

(૨) ઈદારતુસ્સિદ્દીક, ડાભેલ, ગુજરાત

મો. ન. ૦૯૯૧૩૩ ૧૯૧૯૦, ૦૯૯૦૪૮ ૮૬૧૮૮

इंडरिस्ते मजामीन

नंबर शुमार	उलवान	सङ्क
	मुकदमा	5
१	अर्जे मुरतिष	14
२	(१) अक गैरमुस्लिम पर कुर्आनकी तिलावतके असरातका अज्जब वाकिआ	15
३	भारतके सङ्कीर का भरतानीया के सङ्कीरको जमानती पत (तरजुमा)	17
४	असल पत	18
५	भवलाना अलीमीयां साडब (रड.) के मुतअद्लिक लिबिया के सङ्कीर साडब के कलिमात	19
६	(२) कुर्आने मज्जह के मुतअद्लिक अक दुसरा वाकिआ	19
७	उजरत मुङ्गीती साडब की भरकत से उवाई जडाज का अक अज्जब सङ्कर	20
८	(३) कुर्आने मज्जह के मुतअद्लिक तीसरा वाकिआ	21
९	(४) योथा वाकिआ	23
१०	(५) पांयवा वाकिआ	24
११	पेशे भिदमत	27
१२	पत (पवाब की ताबीर के सिलसिले में)	28
१३	जवाब (ताबीर के साथ)	28
	स्पेन की कारगुजारी	30
१४	सङ्कर के साथी	31
१५	स्पेन के सङ्कर मे उमारे लिये हिलयस्पी क्युं ?	32
१६	बहुत दिनोकी आरजु और स्पेन का सङ्कर	33
१७	स्पेन नाम की वजह और उस्का लुगोल	33

૧૮	અફ્રિકા કો ફતહ કરનેવાલે હજરત મુસા બિન નસીર (રહ.)	૩૩
૧૯	મોઝામ્બિક નામ કી વજહ	૩૪
૨૦	સ્પેન કો ફતહ કરનેવાલે હજરત તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.)	૩૪
૨૧	તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.) કા ખ્વાબ : ઉન્દલુસ કે ફતહ કી ખુશખબરી(બશારત)	૩૪
૨૨	મેરી ઝિંદગી કા મક્સદ તેરે દીન કી સરફરાઝી(બલંદી) : કશતીયાં જલાના	૩૫
૨૩	ઉન્દલુસ કે દરિયા કિનારે પર તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.) કા વલવલા ભરા હુવા બયાન	૩૫
૨૪	લડાઈ કે મૈદાન મે તારિક કી દુઆ (લડાઈ કે મૈદાન મે તારિક કી દુઆ અલ્લામા ઈકબાલ(રહ.) કી શાયરીમે)	૩૬
૨૫	લંડન એરપોર્ટ સે ગરનાતા (Granada) કી તરફ	૩૭
૨૬	સફર કે સાથી	૩૭
૨૭	હમારે લિયે ધ્યાન દેને કી બાત	૩૮
૨૮	ઝૈતુન કે દરખ્તો કા ખુબસુરત મંઝર	૩૮
૨૯	ગરનાતા હવાઈ અડે પર	૩૯
૩૦	યુરોપ કે હવાઈ અડો કા નિઝામ	૩૯
૩૧	નતીજ અરઝલ કે તાબેઅ	૩૯
૩૨	જયુસ કા વાકિઆ હમારે લિયે ઈબ્રત	૪૦
૩૩	હોટલ કી તરફ	૪૧
૩૪	સિર્ફ એક મુસલમાનકો દેખનેકે લિયે આંખે તરસ રહી હે	૪૧
૩૫	સફરકા પેહલા દિન : મંગલ કસરૂલ હમરા (Al hambra) કી તરફ	૪૨
૩૬	મુસલમાનો કી દૈન: બેહતરીન રાસ્તે(રોડ)	૪૨
૩૭	જન્નતુલ અરીફ કી ઝિયારત	૪૨
૩૮	જન્નતુલ અરીફ કે ખુબ સુરત મનાઝિર	૪૩
૩૯	ઠંડે પાની કે ચશમે(ઝરણાં)	૪૩

૪૦	અજીબ સીડીયાં	43
૪૧	અજીબ દિલ કો હિલા દેનેવાલા જવાબ	43
૪૨	ઈસ્લામી પરચમ(ઝંડે) કી જગહ સલીબ કા દિલ હિલાનેવાલા મંઝર	44
૪૩	કિલ્એ કી સબસે ઉપર વાલી જગહ પર નમાઝ બાજમાઅત પઠ્ઠને કી સઆદત	44
૪૪	દીન કી મહેનત ન હોને કા નતીજા	45
૪૫	એક ઈબ્રતનાક વાકિઆ	45
૪૬	૭૦,૦૦૦ દીનદાર મુસલમાનો કી શહાદત વાલી જગહ	48
૪૭	ગરનાતા કા મશહુર વાકિઆ	48
૪૮	આલીશાન મસાજિદ જિન્કો ચર્ચો મે તબ્દીલ કર દિયા ગયા હે	49
૪૯	કિબ્લા રૂબ હડીયો કે ઢાંચે(હાડપીજર)	49
૫૦	ગરનાતા કી જામેઅ મસ્જિદ	49
૫૧	એક મરાકશી અરબ સે મુલાકાત	50
૫૨	મગરીબ કી નમાઝ કે લિયે મસ્જિદમે ઔર ઈમામ કા હાલ	50
૫૩	મગરીબ કી નમાઝ ઈમામ નાફેઅ (રહ.)કી કિરાઅત મે	50
૫૪	હોટલ પર વાપસી, ખાના ઔર આરામ	51
૫૫	સફરકા દુસરા દિન : બુધ દોબારા કસરૂલ હમરા કી તરફ	52
૫૬	કસરૂલ હમરામે	52
૫૭	કસરૂલ હમરા કે અજીબ ફુવારે	53
૫૮	હવાઈ જહાઝ(એરોપ્લેન) ઔર મુસલમાન	54
૫૯	કુર્તુબા કી તરફ	54
૬૦	કુર્તુબા કે રાસ્તે કા ખુશનુમા મંઝર ઔર અંજીર કી વાડીયાં	54
૬૧	ખાઓ ! યે તુમ્હારે બાપ દાદાઓ કા લગાયા હુવા હે	55
૬૨	જામેઅ કુર્તુબા	55
૬૩	જામેઅ કુર્તુબા કા હાલ	56
૬૪	ફન્ને તામીર(બાંધકામ) કા અજીબ નમૂના	56

६५	तीन आयात मअ तल्पीक	57
६६	मस्जिद की नकशीदार छत	57
६७	दिल खिलानेवाले मनाजीर	58
६८	मुसलमानो की जिवलत और ईसाईयो की ईजलत जाखिर करने वाली तस्वीर	58
६९	आज मिय्बर व मेहराब दो रकत के लिये तरस रहे हे	58
७०	टुरिस्ट ओफीस (Tourism Office) मे जोडर की नमाज	59
७१	वाहीअे कबीर और उस्का पुल	59
७२	असर की नमाज के लिये मस्जिद की तलाश	60
७३	अेक छोटीसी मस्जिद उस्मे ली तावा लगा हुवा हे	60
७४	ईमाम साडब मगरीब या ईशा मे आयेंगे	60
७५	भुदा की शाने बेनियाजी	60
७६	दाने - दाने पे लिखा हे जाने वाले का नाम	61
७७	अेक उर्दु जननेवाले से छोटीसी मुलाकात	61
७८	पुरे कुर्तुबा शहर मे अेक छोटीसी मस्जिद	61
७९	मदीनतुज जहरा की तरफ	61
८०	वक्त पुरा हो जाने के भावजुद अंदर जाने की ईजलत	62
८१	मदीनतुज जहराकी का बांधकाम और अनोपी चीजे	62
८२	अब्दुर्हमान अक्वल का बोया हुवा भजूर का पेडला दरफ्त (सरजमीने उन्डलुस मे)	62
८३	जबलुल अरूस	63
८४	कसरूल भुलफा	63
८५	दुसरो को रौब मे डालनेवाले मडल से डी जवाल(पतन) की ईब्लिदा(शुरुआत)	64
८६	तजवीदे मियाड(पानी की सफ्वाय)	64
८७	अशबेदिया की तरफ	65
८८	अशबेदिया	65

८८	मस्जिद के दरवाजे पर एक अजब नोटीस	66
८९	संकर का तीसरा दिन : जुमेरात	67
९१	कसबल कजरीज और उसके अजबियात	67
९२	कुर्आनी आयतों के साथ ईसाईयोंकी शरारत	67
९३	उस मखल की एक अजब सिस्टम	67
९४	दिलको खिला देने वाली बात	68
९५	उमवी बादशाह की एक आरजू जो पुरी न हुई	69
९६	मखल में नाच गान की मेडफिले	69
९७	मखल की एक अजब जुबी	70
९८	मेरे उस भाग में अगर तुम गुम हो जाओ तो !!!	70
९९	अगर जमीन पर कोई जन्तु है तो यही है	70
१००	जिराल्डा टावर	71
१०१	रबर के दरख्त	71
१०२	टोरे डेल ओरो (Torre del Oro) मिनारा	71
१०३	मोराव डज (Moral de horneuz) किल्ला	72
१०४	ड्राम रेल्वे	72
१०५	जैतुन की जरीदारी	72
१०६	डोटल के मुकाबले में मस्जिद में किया (ठंडरना) जयादा पसंदीदा (अच्छा)	73
१०७	हीनी बात करने की सआदत	73
१०८	स्पेन के इस संकर का आपरी दिन : जुम्मा	73
१०९	एक दाबल उलूम के मोडतमीम का अपने हाथ से जाना पकाना	74
११०	उज्जरत कारी सिद्दीक सादब भांदवी (रु.) का अमल	74
१११	मस्जिदों में कियन और जर्जरी जाना पकाने का सामान	75
११२	जबले तारीक (जिब्राष्टर) की तरफ	75
११३	जबले तारीक आज भी ईग्लैंड के कब्जे में	75
११४	इस वकत जबले तारीक पर हुकुमत	76

११५	जबले तारीक का अख्ब पूर कैफ मंजर	77
११६	ईब्नुल मदीनी की तरफ	77
११७	जुम्हा के मुल्मे मे उमारे विये हुआ	78
११८	ईमाम साहब से मुलाकात और मजेदार जाना	78
११९	ईमाम साहब ने अख्ब दास्ताने सुनाई	78
१२०	मस्जिद की दीवारो के रोने का वाकिआ	79
१२१	जनामत का गुस्ल ईस्लाम की अलामत(निशानी)	81
१२२	पुराने जमाने से आज तक धोका देने का अेक अख्ब तरीका (आस्मानी नुसरत के नाम)	81
१२३	पुराने दस्तावेज अब तक मौजूद हैं	82
१२४	मलागा की तरफ (Malaga)	82
१२५	कुछ दुसरे ख़ावात	83
१२६	अरबी विभास और कातिब साहब	83
१२७	मुरतब और मुनज्जम(व्यवस्थित) शहेरो की गलीयां	84
१२८	अल्लामा ईब्ने रुश्द उन्-दलूसी का मुजस्समा(पुतला)	84
१२९	शहेरो और मोहल्लो के अरबी नाम	85
१३०	मुसलमान ईस्लामी स्पेन(उन्-दलूस) के पतन के जमाने के बाद लाटिनी ममाविक(दशो) की तरफ	85
१३१	स्पेन मे आज भी क्यलुला(दोपहर जाने के बाद सोने) का रिवाज	86
१३२	ईमाम शातबी (रह.) के शहर की तलाश	86
१३३	पुरे विभास पर हमारा मज़क	87
१३४	स्पेन(उन्-दलूस) के पतन की ईस ज़निब पर अेक नज़र	90
१३५	स्पेन(स्पेनकी सरज़मीन से वापसी पर लिखे गये अशआर)	92
	तुर्की की कारगुज़ारी	93
१३६	तुर्की के पहले सफ़र के साथी	94
१३७	तुर्की के दुसरे सफ़र के साथी	94
१३८	तुर्की की कारगुज़ारी	95

१३८	इतडे कुस्तुन तुनिया की नब्वी बशारत	95
१४०	बेहतरीन लश्कर	96
१४१	कुस्तुन तुनियाकी तरफ सभसे पेडला लश्कर	96
१४२	डजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम अपने पुढ के मकान ही मे ठेकरे	97
१४३	डजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम और सडाभा (रद्वि.) की अेक बेमिसाल पुभी	98
१४४	हुजुर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम से निराली मोडब्बत	98
१४५	डजरत अबु अैयुब अन्सारी (रद्वि.) और उन्की बीवी से कोई नबी का अहब सीधे	99
१४६	प्याज और लडसनवाला पाना	99
१४७	पाने मे लडसन और प्याज का मस्अला	100
१४८	बुण्डापे के भावजुद जिडाह का लंबा(तवील) सकर	100
१४९	डजरत अबु अैयुब अन्सारी (रद्वि.) की आरजु	101
१५०	डजरत अबु अैयुब अन्सारी (रद्वि.) का मज्जर	101
१५१	सुल्तान मुहम्मद फ़तेह (रड.)	102
१५२	जमीन पर कश्तीयोंका चलना	102
१५३	डजरत मौलाना मुहम्मद उमर खान पुरी (रड.) का बयान किया हुवा अेक अज्जब नुक्ता	102
१५४	ईशाअल्लाह जोडर की नमाज डम "क़ुरआनमेकिया" मे पण्डेगे	103
१५५	अज्जब करामती बुजुर्ग	103
१५६	वडां की याडत की चीजे	104
१५७	दुनिया का सभसे जयादा तबर्दुकातवाला म्युजियम	104
१५८	उस म्युजियम के तबर्दुकात	105
१५९	तबर्दुकात के अलावा दुसरी यादगार चीजे	107
१६०	ईस्तंबुल मे दुसरी तारीफी यादगार	107
१६१	बिलाकत पेलेस और उस्की शान	108

१६२	मुस्डके उस्मानी	109
१६३	मुसलसल बारसो साल से कुर्आन की तिलावत का मुबारक सिलसिला	110
१६४	ईस्लामुल मे पुरे युरोपका तब्लीगी ज़ेब और उस्मे डाजरी की सआहत	110
१६५	उज्जरत डाक़िज़ पटेल साडभ (रड.)	111
१६६	ईस्लामुल मे तब्लीगी मरकज़ और दीनी माडोल	111
१६७	तुर्की का भाना	113
१६८	उज्जरत अब्दुल्लाड बिन हुज़ाफ़ा सडमी (रडि.) के क़िस्से पर अेक तुर्की आलिम की अज़्जब भात	113
१६९	उज्जरत अब्दुल्लाड बिन हुज़ाफ़ा सडमी (रडि.) का वाकिआ	114
१७०	तुर्की के मुसलमानों की भिडमत गुज़ारी और अज़्जब सवाल	116
१७१	तब्लीगी ईजतिमाअ	116
१७२	शैख़ युनुस 'टयुनिस' ली ईजतिमाअ मे	117
१७३	दाउल उलूम ज़करिया साउथ आफ़्रिका और तुर्की के तलभा	118
१७४	तोप कापी म्युजियम मे इतडे ईस्लामुल का अज़्जब दिखकश नज़ारा	118
१७५	उज्जरत यसअ ईब्ने नुन (अलय.) का मज़र	119
१७६	उज्जरत मुसा (अलय.) वाली मछली	119
१७७	शानली उरफ़ा (Sanli Urfa) का मज़र	120
१७८	शानली उरफ़ा (उररान) की ज़ियारत की तमन्ना	121
१७९	मिनीया तुर्कीया (Mina Turkiya)	121
१८०	सय्यिदीना उज्जरत ईब्राहीम (अलय.) की ज़अे पैदाईश की ज़ियारत	122
१८१	पिस्ते के दरफ्त और 'त्रेनाडा मुल्क' का डाल	122
१८२	अज़्जब ईत्मिनान व सुकुनवाली ज़गड	123
१८३	नमरूड का प्वाभ	123
१८४	उज्जरत ईब्राहीम (अलय.) की पैदाईश और पुढाकी अज़्जब शाने तरबियत	124

૧૮૫	પાની કા અજીબ યશ્મા	124
૧૮૬	નમરૂદ કા કિલ્લા ઔર આગવાલી જગહ	125
૧૮૭	હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો આગ મે ડાલને કે લિયે ગોફલ	125
૧૮૮	કયામત કે દિન સબસે પેહલે લિબાસ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો પેહનાયા જાયેગા	126
૧૮૯	આગ કા ગુલિસ્તાં બન જાના	126
૧૯૦	હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) ઔર નમરૂદ કી આગ કા એક મંઝર	127
૧૯૧	જન્મતી કુર્તા	130
૧૯૨	આગ મે બાગ	130
૧૯૩	હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કે લિયે જન્મતી કુર્તા	131
૧૯૪	ખુદાકી અજીબ કુદરત કે સબ લકળીયાં મછલીયો મે બદલ ગઈ !	131
૧૯૫	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કા શહર	132
૧૯૬	તફ્સીરી રિવાયતો કે મુતાબિક ઐયુબ (અલય.) કા બિમારીવાલા વાકિઆ	132
૧૯૭	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી વફાદાર બીવી કી બેમિસાલ ખિદમત	132
૧૯૮	દવા કે લિયે અપને સર કે ખુબસુરત બાલ બેચ દિયે	133
૧૯૯	વો ગાર જિસ્મે બિમારી કે અધ્યામ ગુઝારે	133
૨૦૦	બિમારી સે શિક્ષા	133
૨૦૧	આજ તક પાની કા વો યશ્મા વહાં મૌજૂદ હૈ	134
૨૦૨	અફસોસ કે હમ વો પાની યહાં ન લા સકે !	134
૨૦૩	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કે મઝાર કી તરફ	135
૨૦૪	બરકત વાલા ઈલાકા ઔર પિસ્તે કી બાળીયાં	135
૨૦૫	કરીયતુ સચ્ચિદીના ઐયુબ (અલય.)	136
૨૦૬	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કા મઝાર મુબારક	136
૨૦૭	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કે મઝાર પર અજીબ ખુશ્બુ	136
૨૦૮	કબર સે અસલી ઉદ કી ખુશ્બુ	136
૨૦૯	હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી બીવી કે મઝાર મુબારક પર	137

૨૧૦	હજરત યસઅ (અલય.) કી કબર મુબારક પર	137
૨૧૧	હજરત યસઅ (અલય.) કા ઝિક્રે ખૈર	138
૨૧૨	હજરત યસઅ (અલય.)	138
૨૧૩	ઈસ્તંબુલ મે હજરત હુસૈન (રદિ.) કા કુર્તા	140
૨૧૪	ઈનશર્ટ કી હકીકત	140
૨૧૫	તુર્કી કે દીની તાલીમી નિઝામ મે ઈન્કિલાબાત કી કુછ દાસ્તાને	142
૨૧૬	નાસાઝગાર માહોલ મે દીન કા કામ કરનેવાલો કે લિયે મુફીદ બાતે	143
૨૧૭	અવામ કો મસ્જિદ સે કરીબ કરને કા બેહતરીન તરીકા	143
૨૧૮	ઉજળે હુવે માહોલ મે દીની તાલીમ કેસે જરી હો ?	143
૨૧૯	મદરસા, મકતબ કાયમ કરના કાનુનન મમ્નુઅ થા ઐસે માહોલ મે	143
૨૨૦	ઈલ્મ, તઝકિયા ઓર તબ્લીગ (તલબા કી હોસલા અફઝાઈ)	143
૨૨૧	પોલીસ સે બચને કે લિયે	144
૨૨૨	કાશતકારી(ખેતી) કે ઉનવાન સે દીની તાલીમ	144
૨૨૩	રેલ્વે કે સફર કે ઉનવાન સે દીની તાલીમ	144
૨૨૪	નમાઝ કા એહતિમામ	145
૨૨૫	મુઅલ્લિક કી દિગર મસાઈ એ જમીલા	146
૨૨૬	અહમ ઈતિલાઅ	148

સુક્રમ

અર્ઝ મુરત્તિબ

الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على سيدنا محمد ، خاتم النبيين وعلى آله وصحبه اجمعين ، اما بعد!

અલ્લાહ તઆલા કે ફજલો કરમ સે બુખારા, સમરકંદ, મરગીનાન કે દીની, ઈલ્મી સફરકી કારગુઝારી કિતાબી શકલમે મંઝરે આમ પર આઈ તો વો બહોત મકબુલ હુઈ. ઓર ચંદ હી દીનો મે ઉસ્કા પેહલા એડીશન હાથો હાથ નિકલ ગયા. ઓર તસ્લીહાત કે બાદ દુસરા એડીશન ભી શાયેઅ હુવા. ઓર ગુજરાતી ઝબાન મે ભી યે કારગુઝારી શાયેઅ હોકર મંઝરે આમ પર આ ગઈ .

ઓર પળોસી મુલક મે ભી બંદે કી કિતાબ ખુલ્ખાતે મહમુદ કે સાથ ઉસ કારગુઝારી કી ભી ઈશાઅત હોને લગી. ઓર ઝુહુરે મહદી કે કઈ કઈ એડીશન શાયેઅ હુયે. યે સબ અલ્લાહ સુબ્હાનહુ વ તઆલા કા ફજલો કરમ હે. અલ્લાહ તઆલા ઈન કિતાબો કે ફેઝ કો તા કયામત આલમમે જારી વ સારી ફરમાએ. ઓર અપની રઝા ઓર મોહબ્બત કા ઝરીયા બનાએ. આમીન.

બુખારા, સમરકંદ કી કારગુઝારી પેહલે બયાન કી શકલ મે હુઈ થી. ફિર કિતાબી શકલ મે આઈ. અભી કુછ વકત પેહલે જોર્ડન ઓર ફલસ્તીન કા સફર હુઆ થા. તુર્કી ભી હાજરી હુઈ. ઉસ મૌકે પર તુર્કી સે બંદે કા પનામા જાના હુઆ. ઓર પનામા મે તકરીબન નવ રોઝ તક સફરકી કારગુઝારી કે વાકિઆત બડી તફસીલ કે સાથ બયાન કીયે ગયે. ઓર કુછ બાતે જો રેહ ગઈ વો રમઝાન કે અખીરી અશરે મે મલાવી મે બયાન કી ગઈ. બયાન કી વો મુફ્સલ કારગુઝારી તો ઈસ વકત કિતાબી શકલ મે લાના દુશ્વાર હે. અલબત્તા! સી.ડી. (C.D.) કે ઝરીયે સે ઉસકી ખૂબ ઈશાઅત હુઈ. ઓર ઈન્ટરનેટ કે ઝરીયે ભી લોગો ને ઉસ્સે ખૂબ ફાયદા ઉઠાયા ઓર ઉઠા રહે હે.

અલબત્તા ! રમઝાનકે બાદ અહબાબ કે શદીદ ઈસરાર પર સુરત શહર કી 'યુડગર' મસ્જીદ મે કારગુઝારી કી મજલિસ મુનઅકીદ હુઈ. ઉસ મજલિસ મે જોર્ડન, ફલસ્તીન ઓર તુર્કી કે સફર કી કારગુઝારી બયાન હુઈ. ઈન્શાઅલ્લાહ ફલસ્તીન ઓર જોર્ડન કી કારગુઝારી 'દેખી હુઈ દુનીયા' કી તીસરી જિલ્દ મે પળને કો મીલેગી. અલબત્તા તુર્કી કે ઉસ દુસરે સફર કી કારગુઝારી કેસેટો સે લીખી ગઈ. ઓર ઉસમે તુર્કી કા જો પેહલા સફર હુઆ થા ઉસ વકત કી કુછ બાતે જો ઝહેન મે મહફૂઝ થી, ઉનકો ભી શામિલ કર દિયા ગયા.

સ્પેન કા સફર ઈસ્વીસન ૨૦૦૮ મે હુઆ થા. ઓર ઉસ વકત સ્પેન કે સફર કી

કારગુઝારી કી મુખ્તલિફ ખુસુસી મજલિસે મુનઅકિદ હુઈ થી. ઔર ઉસકો લોગોને બડી દિલચસ્પી સે સુના થા. ઔર વો સી.ડી. (C.D.) મે અલ્હમ્દુલિલ્લાહ મહફૂઝ હૈ. તો સીડીયો સે ઉસ કારગુઝારી કો તહેરીરી શકલ મે લાયા ગયા ઔર કુછ યાદદાશ્તે જો સફર કે દૌરાન તૈયાર કી ગઈ થી ઉનકો ભી શામિલ કર લિયા હૈ. ઈસ તરહ યે સ્પેન કી કારગુઝારી તૈયાર હો સકી.

અલબત્તા ! હઝરત મુફ્તી મુહમ્મદ તકી સાહબ દામત બરકાતુહુમુલ આલિયા ને અપની કિતાબ 'જહાંને દીદા' મે જો કુછ લીખા હૈ ઉસ્કો ભી પઠના ચાહિયે. યે દોનો કારગુઝારી જો ઈસ વકત શાયેઅ હોકર મંઝરે આમ પર આ રહી હૈ ઉસ્કી તરતીબ ઔર કમ્પોઝિંગ મે જિન હઝરાતને તઆવુન કિયા મે ઉનકા તહે દિલ સે શુક્રગુઝાર હું. અલ્લાહ તઆલા ઉનકો ઔર ઉનકી નસલો કો દીન કી મકબુલ ખિદમત કે લિયે કુબુલ ફરમાએ આમીન .

વૈસે તો દુનિયાકે બહોત સારે મમાલિક કે દીન કી નિસ્બત સે હાજરી કી સઆદત હાસીલ હુઈ હૈ લેકિન ઉન તમામ કો લિખના બડા મુશ્કિલ કામ હૈ. અલબત્તા ! ખાસ-ખાસ જગહો કી કારગુઝારી ઈન્શાઅલ્લાહ શાયેઅ કરને કી કોશિશ કરેંગે.

દૌરાને સફર પેશ આનેવાલે કુછ વાકિઆત જો અજબો ગરીબ હૈ ઉનકો 'પેશ લફઝ' કે હવાલે સે આપકી ખિદમતમે પેશ કરના મુનાસિબ સમજતા હુ.

(૧) એક ગૈર મુસ્લિમ પર કુર્આન કી તિલાવત કે અસરાત કા અજબ વાકિઆ :-

ઈસ્વીસન ૧૯૯૯-૨૦૦૦ મે પનામા કા પેહલા દીની સફર હુઆ. વહા બા કાયદા ઈદગાહ ન હોને કી વજહ સે ઈદકી નમાઝ કીસી મેદાન મે અદા કી જાતી હૈ. રમઝાન ઈદકી નમાઝ ઉસ સાલ વહાં કી એક મશહુર યુનિવર્સિટી કે મેદાન મે અદા કી ગઈ. ઈદકી નમાઝ સે પેહલે બંદે કે ઝિમ્મે બયાન કરના નકકી હુવા થા. ટ્રાફિક કી વજહ સે મે મુકરર વકત પર વહાં નહી પહોંચ સકા તો હઝરત મુફ્તી અબ્દુલ કાદિર સાહબકા બયાન શુરૂ હો ચુકા થા. જબ મે પોહયા તો ઉન્હોને મેરે નામ સે એલાન કિયા ઔર બયાન શુરૂ હુવા.

ઈદ કે મૌકે સે જિન મુસલમાનો કા મજમા વહાં જમા થા ઉસ્મે ભારતીય મુસલમાનો કી એક બળી તાદાદ થી. ઈસ લિયે ભારત કે એલચી 'મિસ્ટર તારાસિંગ' અપને સ્ટાફ કે કુછ લોગો કે સાથ મુબારકબાદ પેશ કરને કે લિયે તશરીફ લાયે હુએ થે. ઈદ કે મૌકે સે બંદે કે ઝહેનમે એક મઝમુન અલ્લાહ કી તરફ સે જો આયા ઉસ્કો મે બયાન કર રહા થા કે ઈદકા મંઝર ઔર મૌત ઔર કયામત કા મંઝર કાફી મિલતા જુલ્તા હૈ :

मैयत को गुसल दिया जाता है, उसी तरह आज ईदकी निस्बत से सुन्नत पर अमल करके सभने गुसल किया है।

मैयत को सफ़ेद कफ़न पड़ेनाया जाता है, ईदकी निस्बत से आज मुसलमानों का मजमा भी सफ़ेद कपड़े पहनकर आया है।

मैयत को आबादी से निकाल कर बाहिर ले जाते हैं, ईदकी निस्बत से मुसलमान भी आबादी छोड़कर खुले मैदानमें आ गये हैं।

और क्यामत के मैदानमें अगले-पीछले सब को जमा किया जायेगा। यहाँ भी ईदकी निस्बतसे मुसलमानों का एक मजमा जमा हुआ है।

और ईदकी नुरानीयत और अल्लाहकी रहमत के फ़ैज़ के साथ कुरआने मज्हद की बहुत सारी आयते पुर क़ैफ़ अंदाज़ से ज़बान से तिलावत हो रही थी। पुरे मजमे पर एक सकता और गिरया की कैफ़ियत तारी थी। कुरआने मज्हद की आयात की तिलावत और उसके तरजुमे का वहाँ मौजूद भारतीय ओम्बेसेडर 'मिस्टर तारासिंग' पर भी बणा असर हुआ और वो ખુબ रोने लगे और जैसे मने अपना बयान पुरा किया, मिस्टर तारासिंग आगे बण्डे और माईक हाथ में लेकर कुरआने मज्हद और इस्लामके सिलसिलेमें बणी उथी बात बोलने लगे और ईस कदर रो रहे थे के उनके लिये ખुद अपनी बात बोलना मुश्किल हो रहा था।

फ़िर ईद की नमाज़ शुरूअ हुई और नमाज़ के बाद मर्हुम हाज़ि सुलेमान भीखु साडब के मकान पर जाने की एक दअवत पर वो भी शामिल हो गये, मर्हुम हाज़ि सुलेमान भीखु साडब भारत से पनामा जानेवाले अक्वलीन लोगों में से हैं। उनकी फ़िक्रों और कोशिशों से मस्जिद और मदररसा वहाँ कायम हुआ। मर्हुम की अडलिया मोडतरमा ने ईदकी निस्बतसे एक बणी दअवतका इन्तिज़ाम भी किया था। जिसमें पनामा के बडे उलमा और भारतके सफ़ीर (अलथी) साडब भी मौजूद थे। और मुस्लिम मुल्को में से सिर्फ़ 'लीबिया' का सफ़ारतजाना वहाँ मौजूद है, उसके सफ़ीर साडब भी दअवत पर आये थे।

दस्तरख़वान पर बैठते ही भारत के सफ़ीर तारासिंग साडबने अपनी बात शुरूअ की। कहने लगे : कुरआने मज्हद पेडली मरतबा मुझे सुनने का मौका मिला और उसकी यंद आयात और उसका तरजुमा सुनकर मेरे दिल पर बणे पकके असरात हुआ। अब मैं पकका ईरादा करता हूँ के कुरआने मज्हद का तरजुमा हासिल करूँगा और पुरे कुरआन को पण्डुंगा।

उस समय हमसे ये लुल हुई की हम ख़ुद इन्तिज़ाम करके वो जिस ज़बान में

समझ सके उस जमान में कुरआन का तरजुमा उनको पेश करते और कुरआन के पढ़ने के बीच अगर कोई बात उनके जहन में आती तो उस पर सवाल-जवाब होते, हम उनसे संबंध बण्डाते : लेकिन उस मुलाकात के बाद उनसे संबंध बाकी न रहा, अल्लाह से हुआ है के अल्लाह उनको खिदायत और ईमान के नुर से सरफ़राज़ इरमावे. आमीन..

फ़िर वो मेरे साथ बात करते हुआ केहने लगे : आपकी कुरआन के सिलसिले में मालुमात बडोत अच्छी है और आपने मुझे कुरआन ईतने करीब से सुनाया, समझाया, मुझे बहुत रोना आया और मेरे दिल पर अच्छे असरात हुआ. मैं आपकी कोई फ़िदमत करना चाहुता हूँ. आप मुझे आपकी फ़िदमतका कोई मौका दे दो.

उस मौके पर वहां मौजूद अक़ शप्स ने कहा के : मुफ़्ती साहब के ईग्लैंड के विजे का प्रोब्लेम है.

मुँके में हमारे ज़मिआ डालेव के सालाना जलसे के बाद उसी रातको ओरिस्सा खला गया था. वहां उवा और समन्दरी तुफ़ानने संगीन डालात पैदा कर लिये थे. और उस वक़्त हमारी संस्था 'इलाहुल मुस्लिमीन' इस तरफ़ के मौके पर फ़िदमत अंजाम देती थी. इस लिये मुझे ईग्लैंड के विजे लेने के लिये ज़रूरी वक़्त नहीं मिल सका था. शाबानके आख़री दिनो में ओरिस्सा से वापसी के बाद रमज़ान के शुबूअ में 'पनामा' का सफ़र हो गया.

उस पर भारत के सफ़ीर तारासिंग साहब केहने लगे के : मैं अपनी जुशनसीबी समझकर आपकी ये फ़िदमत ज़रूर करूँगा. यहां 'पनामा' में ईग्लैंड के अलखी को मैं फ़ुद भारतीय अम्बेसी की जवाबदारी पर ज़त लिखता हूँ और उस ज़त की ज़ुनियत पर आपका विज़ा हो ज़येगा.

युनान्हे वो ज़त यहां लिखा जाता है :

ईन्डीयन सफ़ारतख़ाना (अम्बेसी), ईग्लैंड के सफ़ारतख़ाने को मुबारकबादी पेश करता है और अडे इफ़्रसे ये बात कहेता है के (इज़रत) मुफ़्ती महमुद सुलेमान डकिज़ख़ (साहब महज़िद्वलहु) ज़े इस (U-806358) पासपोर्ट नंबर के है, उनको पनामा के ईन्डीयन सफ़ीर जनाब तारासिंग बज़ते फ़ुद ज़ानते है.

मौसुफ़ ईस्लाम की तब्लीग़ और पनामा की मुस्लिम बस्तियों में कुरआन के अहक़ाम सिखाने की ग़र्ज़ से आये है. मौसुफ़ बहुत बणे अरबी ज़ाननेवाले है. और ख़िन्दुस्तानके सुभा गुजरातकी मशहुर व माये नाज़ शप्सीयत में से है. मौसुफ़ अपने यु.के. (U.K.) में रहेनेवाले रीशतेदारोको मिलना चाहुते है. बिडाज़ा अक़ आज़िज़ाना गुज़ारीश है के आप मौसुफ़ को विज़ा से नवाज़ दे. मौसुफ़ के पास पनामा के मल्टीपल

વિઝા ભી હૈ, હિન્દુસ્તાનકા સફારતખાના મૌકા કો ગનીમત સમજકર યુ.કે. કે સફારતખાને કો આલાતરીન યકીનકે ઈજહારકી તજદીદ કી દરખવાસ્ત કરતા હૈ.

પનામા-૧૦, જનવરી, ઈ.સ. ૨૦૦૦
યુ.કે. સફારતખાના, પનામા.

અસલ ખત મુલાહિઝા હો :

ભારતીય રાદતાવાસ, પનામા
EMBASSY OF INDIA, PANAMA
EMBAJADA DE LA INDIA, PANAMA
Apdo. 8400, Panamá 7, R. P.
Tel : (507) 264-2416
264-3543 / 264-8780
Fax : (507) 264-2655
E-mail : indopan@panama.c-com.net

The Embassy of India presents its compliments to the Embassy of the United Kingdom in Panama and has the honour to state that Mr. MAHMUD SULEMAN HAFEZI, holder of Passport No. U-806368 is personally known to Ambassador of India in Panama Mr. TARA SINGH. He has come to Panama on a religious mission to acquaint the local Muslim community on the teachings of KORAN. He is a well-known Arabic scholar and well-known in the religious circles in the State of Gujarat, India. He wants to visit his relatives in U.K. for which a visa may kindly be issued to him. He has already got a multiple entry visa for Panama.

The Embassy of India in Panama avails itself of this opportunity to renew to the Embassy of the United Kingdom in Panama the assurances of its highest consideration.

PANAMA, the 10th January, 2000

The Embassy of the
United Kingdom
Panama

હઝરત મૌલાના અલી મિયાં સાહબ (રહ.) કે મુતઅલ્લિક લિબિયા કે સફીર સાહબકે કલિમાત :-

જૈસા કે ઉપર લિખા ગયા, ઈસ ઈદકે દસ્તરખ્વાન પર લિબિયા કે સફીર સાહબ ભી મૌજુદ થે. લિબિયા કે કર્નલ 'મુઅમ્મર ગદાફી' ઓર પનામા કે જનરલ 'નોર્વગો' દોનો કોલેજમે સાથ હોનેકી વજહ સે વહા લિબિયા કી એમ્બેસી શુરૂઅ હુઈ.

લિબિયા કે સફીર સાહબ કેહને લગે કે : મુજે પેહલી મરતબા પતા ચલા કે હિન્દુસ્તાનમે ઈતને બળે શૈખ થે ઓર ઉનકી ઈતની સારી કિતાબે અરબી, ઉર્દુ મે હે કે રમઝાનમે હઝરત કે ઈન્તિકાલ પર હમારે મુલ્ક કી ટી.વી. ચેનલ પર બાકાયદા મહુમ કી પાકીઝા ઝિંદગી ઓર કારનામો પર એક લંબા પ્રોગ્રામ પેશ કિયા ગયા, તબ મુજે ઉનકી શખ્સીયતકી પેહચાન હુઈ.

અલ્લાહ તઆલા હમકો હમારે ઉન અકાબિરીન કી ઈલ્મી, અમલી યાદગારો સે ભરપુર ફાયદા ઉઠાનેકી તૌફીક અતા ફરમાએ. આમીન.

(૨) કુરઆને કરીમ કી એક મુતઅલ્લિક એક દુસરા વાકિઆ :-

ઈસ્વીસન ૨૦૧૧ મુતાબિક હિજરીસન ૧૪૩૨મે હઝરત અકદસ મુફતી અહમદ ખાનપુરી સાહબ દામત બરકાતુહુમુલ આલિયા કે સાથ આફ્રિકા કે એક મુલ્ક 'બોસ્વાના' (Botswana) કા સફર હુવા. સફરકે બીચ સાઉથ આફ્રિકા સે મુફતી ફરૂક સાહબ મીનતી કી તરફ સે બહુત ઈસરાર હુવા કે ઉનકે બેટે કા હિફ્ઝ પુરા હુવા હૈ, ઈસ લિયે હઝરત કી દુઆ પર હિફ્ઝ મુકમ્મલ કરને કી મજલિસ રખની હૈ.

હમારે યહાં કે સુરતી ખાનદાન કે એક સાહબ જો આફ્રિકી હુકુમતમે મીનીસ્ટર થે. ઉનકી કોશિશો કી બરકતસે અલ્લાહ કે ફઝલ સે વિઝા ભી હો ગયા. અલબત્તા ! સફર ઈસ તરહ હુઆ કે હઝરત મુફતી સાહબ ઓર અઝીઝે ગિરામી કદ્ર કારી અબ્દુલ હન્નાન સાહબ બાય રોડ આફ્રિકા ગયે ઓર ગેબ્રોન કી એક મસ્જિદમે જુમ્આ કી નમાઝ મે બંદે કા બયાન નકકી થા. ઉસી લિયે જુમ્આ કે બાદ એરોપ્લેન સે મુફતી ફરૂક મીનતી સાહબ કે સાથમે બંદે કા જહોનિસબર્ગ (Johannesburg) જાને કા નિઝામ બના.

જબ હમ શામકે વકત જહોનિસબર્ગ કે એરપોર્ટ પર પહોંચે તો વહાં ઈમિગ્રેશન અફસરોકો બડી હૈરત હુઈ કે આપ 'બોસ્વાના' સે સાઉથ આફ્રિકા કા વિઝા લેકર આ રહે હૈ, વો ભી સિર્ફ ઢાઈ—તીન રોઝ આપકો રૂકના હૈ.

વો બાર બાર પુછને લગા કે : આપ ઈતને કમ વકતકે લિયે કયું આયે હો ?

બંદે ને અર્ઝ કિયા કે : યે હમારે મુફતી ફરૂક સાહબ મીનતી હૈ, ઉનકે છોટે સે બચ્ચે ને કુરઆન ઝબાની યાદ કર લિયા હૈ ઓર ઉસ નિસ્બત સે એક બડા પ્રોગ્રામ હૈ. ઈસ કે

લિયે હમારા આના હુવા હે.

ઉસને કુરઆન કે મુતઅલ્લિક યે સવાલ પુછા કે : કુરઆન કિતના બડા હે ?

મૈને કહા કે સાઢે છો હજાર (૬૫૦૦) સે ઝાઈદ આયતે કુરઆન મે હે. એક સો ચૌદહ (૧૧૪) સુરતે હે, તીસ (૩૦) પારે હે.

ઉસને બહોત હી હૈરત સે કહા કે ઈતની હજાર આયતે કયા એક છોટે બચ્ચે ને મુંડ પર યાદ કર લી ?

મૈને કહા કે : જી હાં ! હમ આપકો ભી દઅવત દેતે હે, ઉસ પ્રોગ્રામ મે આપ તશરીફ લાએ.

તો વો અફસર સાહબ ઈતને હૈરાન હુવે કે અપની જગહ સે ખડે હો ગયે ઔર બાર-બાર પૂછને લગે કે : અચ્છા એક છોટે બચ્ચેને ઈતની હજાર આયતે યાદ કર લી ?

વો ઈતને હૈરાન થે કે અપને સાથી દૂસરે ઈમિગ્રેશન ઈસાઈ અફસર સાહબ કો ભી બુલાયા ઔર કુરઆન કે હિફઝ કી જો બાત હમને ઉનસે કહી થી વો ઉનકો સુનાને લગે ઔર બહોત હી આસાની સે ઈમિગ્રેશન કસ્ટમ કી કારવાઈયાં નકકી હો ગઈ.

મુફતી ફારૂક સાહબ મીનતી મદદજિલ્લહુ ઉનસે કેહને લગે કે : યે કુરઆન હી કા મુઅજિઝા (ચમત્કાર) હૈ કે લફઝ બ લફઝ લોગ ઉસ્કો ઝબાની યાદ કર લેતે હે.

હઝરત મુફતી સાહબ કી બરકત સે હવાઈ જહાઝ કા એક અજીબ સફર :-

‘બોસ્વાના’ કે ઉસી સફર મે હમારે હઝરત મુફતી અહમદ ખાનપુરી સાહબ કી બરકત સે ‘ગ્રેબોન’ સે ફ્રાન્સીસ ટાઉન કા હવાઈ જહાઝ કા સફરભી નિરાલા રહા, ગ્રેબોન મે વિઝા કી જરૂરી કારવાઈકી વજહસે એસે વકત પર ફારીગ હુએ કે જબ કે ગ્રેબોન સે ફ્રાન્સીસ ટાઉન જાને કા પ્લેન જા ચુકા થા. વહાં કે મશહુર શેઠ અબ્દુલ સત્તાર દાદા સાહબને કહાં કે : મેરા ઝાતી પ્લેન હે, ઉસી સે હમ સફર કરતે હે.

ઉન્હોને ફૈરન અપને પાઈલટ (Pilot) કો ફોન કિયા ઔર નયા ખરીદા હુવા જેટ કંપનીકા શાનદાર પ્લેન જિસમે બેઠને, સોને ઔર ખાને કી તમામ સહુલિયાત થી. ઉસકે ઝરીયે સે સફર હો ગયા ઔર વહાં ઝોહર કી નમાઝ કે ફૈરન બાદ મસ્જિદમે મદોં મે ઔર ઉસ્કે બાદ મસ્તુરાત કે પ્રોગ્રામ મે કોઈ ખલલ નહી આયા. ઔર પ્રોગ્રામ કે મુતાબિક સારી મજલિસે ખૈરિયત સે હો ગઈ.

યે જિંદગી કા પેહલા મૌકા થા જિસમે કિસી કે ખુદ કે નયે શાનદાર સહુલિયાત વાલે પ્લેન સે યે દીની સફર હુવા. એસા લગા કે જેસે કહી કીસી જગહ કિસી સાહબ કી કારસે જાના પેહલે સે તય હુવા ઔર ઉસ કારમે કોઈ રૂકાવટ આ ગઈ તો કિસી દુસરે સાહબને કહા : મેરી કારસે ચલે જાયે.

શબ્દ:-

હુજુમે બુલબુલ હુવા ચમન મેં કીયા જો ગુલને જમાલ પૈદા,
કમી નહી અકબર કદરદાનોકી કરે તો કોઈ કમાલ પૈદા.

ઉસ સફરમે ફ્રાન્સીસ ટાઉનસે વાપસી પર યે ભી હુવા કે ઉન્હી અબ્દુલ સત્તાર દાદાને અપને ફાર્મ હાઉસ પર એક રાત રેહને કી દરખ્વાસ્ત કી, બહુત બડા ઉનકા ફાર્મ જિસમે કિસમ-કિસમ કે જાનવર આઝાદ રેહતે હૈ ઓર ઉસ્મે દોસો તીનસો આદમી રેહ સકે ઈતના બળા ઉનકા આલીશાન બંગલા.

ઉસમે ઉલમા કી એક બહોત બળી જમાઅત કે સાથ રાતકો રૂકના હુવા ઓર મામુલ કે મુતાબિક સુબહ સાદિકસે એક ઘંટા પેહલે જિકે ઝહરી કી મજલિસ હુઈ. જિસમે 'બોસ્વાના' કે ઉલમા ઓર અવામ સબ હેરાન રેહ ગયે કે ખુદ અબ્દુલ સત્તાર દાદા જો વહાં કે રઈસ ભી હૈ ઓર હુકુમત કે બળે ઓહદે પર હૈ, આવી રાત કે બાદ શહર કે અપને મકાન સે લંબા સફર કરકે જંગલ મે અપને ફાર્મ પર આયે. જિક ઓર તહજજુદ મે શામિલ હુએ.

યે અલ્લાહ કે નામકી કશિશ ઓર હઝરત દામત બરકાતુહુમ કી રૂહાનિયતકી બરકત હૈ.

હઝરત મુફતી સાહબ દામત બરકાતુહુમ આફ્રિકા કે સફર કે મૌકે પર મામુલ કે મુતાબિક પ્લેન કે સફર કે બીચ કુરઆને મજ્હદ કી તિલાવાતમે મશગુલ થે. તો એક એરહોસ્ટેસ (Air Hostess) આપકે ચેહરે કે અનવાર કો દેખકર ઈમાન લે આપી થી. ઉસ્કા અજબ વ ગરીબ વાકિઆ 'દેખી હુઈ દુનિયા' કી તીસરી જિલ્દમે મુફતી યાકુબ સાહબ મીનતી જિદમજ્હદુમ કે કલમ સે ઈન્શાઅલ્લાહ આપ પઢોગે.

(૩) કુઆને મજ્હદ કે મુતઅલ્લિક તીસરા વાકિઆ :-

અભી ચંદ રોઝ પેહલે મકાતિબ કે કામ કે સિલસિલે મે કચ્છ (Kutch) કે ઈલાકે કા સફર હુવા થા. વાપસી મે ટિકટ ન મિલ સકને કી વજહ સે એસી ફર્સ્ટ ક્લાસ (A.C. First Class) કા ટિકટ બનવાયા. જો મહોંગી હોનેકી વજહસે બંદે કી તબીયત પર ઉસ્કા અસર થા. લેકિન એક વાકિએ કી વજહ સે તમામ ગમ દુર હો ગએ.

એ.સી. ફર્સ્ટક્લાસ કી તરતીબ કુછ ઈસ તરહ હોતી હૈ કે ઉસ્મે દો-દો, તીન-તીન મુસાફિરોકે લીયે છોટે - છોટે, અલગ - અલગ કમરે હોતે હે. ઓર બહુત સારી નિરાલી સહુલિયાત હોતી હૈ. ઈશાકી નમાઝ ઓર ખાને સે ફરાગત કે બાદ અહબાબ કે સાથ મકાતિબ કે તાલીમી મશવેરો સે ફારિગ હો કર સોને કી તૈયારી હો રહી થી. ઉસી વકત રફીકે સફર હાફિઝ ઓવેસ ઓર હાફિઝ અલ્તાફ ને આકર બતાયા. જિસ જગહ હમારી

सीट (Seat) है वहां दो बड़े आदमी हैं और वो आपसे कुरआनके मुतअद्विलक कुछ मालुमात हांसिल करना चाहते हैं।

दिन भरके क्यूर के दूर के धंवाको के सफर और मकातिब की मुदरिंसीन के साथ मुफ्तविक्रि मजलिसो की वजह से बहुत जयादा थकान थी. ग्यारह (११) बज रहे थे, ईस विये पेडले तो तबीयत तैयार नही हुई, लेकिन साथ ही हिलमे ध्याल आया के ये लोग कुरआनके मुतअद्विलक मालुमात हांसिल करना चाहते हैं, तो फिर उमें उनको जरूर वकत देना ही चाडिये.

मैंने उनको कहां : बुला लीजिये. मैंने ने बिरादरे मुकर्रम मौलाना ईस्माईल साहब कापोद्री से बहुत मन्नत समाजत की के आप ही उनको कुरआनका तआरूफ पेश करे.

अल्लाहने उनको समझने का उया कमाल अता किया है, लेकिन उसके विये वो तैयार नही हुअे : युंके गुजराती जभान मे भात करनी थी.

पैर ! जब वो दोनो डजरात हमारे सामने आये, तो देखा के दिभने मे बडोत ही उची पर्सनालीटी है और बडोत ही तलब के साथ आये, आते ही उन्होंने दोनो हाथ जोड दीये और थोडा सर जुकाया. जे खिंदुओके यहां ईकराम का अेक पास तरीका है. वो दोनो डजरात भणे ही थे. मैंने उनको बेठने के विये कहां दोनो डजरात बेठ गअे.

दोनो ने बडोत ही अदब से सवाल किया के : उमें कुरआने मजहद के मुतअद्विलक कुछ मालुमात हांसिल करनी है.

मैंने हिल मे अल्लाह से दुआ करके भातथीत शुर की तो अज्जब यीज मैंने देपी के वो दोनो डजरातने अपने पैर से जूते निकाल दिये और केडने लगे के : कुरआन जैसी पाक किताब की भात उम सुने तो उसके अदब का तकाजा ये डे के उम जूते निकाल दे.

वैसे तो पेडले ही से अदब से बैठे हुअे थे और कुरआन के सिलसिले मे मेरी भाते शुर हुई तो पेडले से ली जयादा भाअदब डोकर बैठ गये. और तकरीबन यावीस (४०) मिनट ध्यान और अदब के साथ कुरआने मजहद के मुतअद्विलक वो भाते सुनते रहे.

फिर जब मैंने भात रोक ली तो उनकी अज्जब केइयत डो रही थी और निहायत हर्दभरी आवाजसे केडने लगे के : उमने अफभारात, भीडिया के जरीये से ईस्लाम और कुरआन के बारे मे क्या सुन रखा था और उम क्या समज रहे थे, जब के डकीकत बिलकुल अलग निकली और उमे ये सब भाते सुनकर यकीन है के कुरआन आसमानी पाक किताब (पवित्र पुस्तक) है. और नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की सिरते तथिये के मुतअद्विलक ली भाद मे कुछ भाते उनको बताई गई.

ઉંઘોને ઈસ્લામ ઓર કુરઆન કે બારે મે દુસરી માલુમાત હાંસિલ કરને ઓર પબ્હને કા ઈરાદા ભી ક્રિયા.

અખીરમે ઉનસે ઉનકી પેહચાન પુછી.

ઉંઘોને અપના કાર્ડ દિયા. તબ પતા ચલા કે ઉનમેં સે એક સાહબ પુરે કચ્છ જિલ્લા સેશન્સ કોર્ટ કે જજ હે ઓર દૂસરે સાહબ અસલ ભારતીય ઓર અમેરિકા કે સીટીઝન થે. જો કચ્છ ઓર મુંબઈ મે અલગ-અલગ જગા પર બહુત સારી હોસ્પિટલ (Hospital) ચલાતે હે ઓર ઉંઘોને કોલેજ કાયમ ક્રિયે હે ઓર બહુત બડે-બડે સેવા કે કામ કરતે હે.

દોનો ને અપને - અપને નંબર ભી દિયે ઓર અપને યહાં આનેકી દઅવત ભી ટી. યે સબ કુરઆને મજ્હદ કી બરકત હે.

ઉસે એક બાત યે ભી સિખને કો મિલી કે સફરમે હમભી અપને અખ્લાકસે ઈસ્લામકા અચ્છા તઆરૂફ કરાને કા મૌકા હાંસિલ કર સકતે હે.

મેરે એક મુખ્લીસ મુહબ્બત કરનેવાલે મોહતરમ સલીમભાઈ ગોધરાવાલે જો રેલ્વે કે અહમ ઓહદેદાર મે સે હે. જબ ઉનકે સામને યે વાકિયા મેને બતાયા તો વો મુજે કહને લગે કે : એસે બળે કવોલિટી (V.I.P.) લોગો તક ઈસ્લામ ઓર કુરઆનકી સચ્ચાઈ બતાને કે મૌકે એસે ફર્સ્ટ ક્લાસ કે સફર મે મિલ સકતે હે ઓર જો મહેગા કિરાયા ખર્ચ હુવા વો કઈ ગુના ઝયાદા વુસુલ હો ગયા, યું કે ઉસ સફર કી બરકત સે આપ કો ઈસ્લામ કી દઅવત કા એક મૌકા મિલા.

ઉનકી ઉસ બાત સે ઝયાદા ખર્ચ હોને કા બોજ જો દિમાગ પર થા વો ભી હલકા હો ગયા.

અલ્લાહ તઆલા હમારે મોહતરમ સલીમભાઈ ગોધરાવાલે કો ખુબ જઝાએ ખૈર અતા ફરમાએ. આમીન.

(૪) ચોથા વાકિઆ :-

અભી અભી ઈસ સાલ ઈસ્વીસન ૨૦૧૬-૨૦૧૭ મે ૨૬ જાનવરી કે રોઝ અહમદઆબાદ સે વાપસી હો રહી થી. હમારે જામિઆ કે મોહતમીમ હઝરત મૌલાના અહમદ બુઝુર્ગ સાહબ મદજિલ્લાહુલ આલી કે સાથમે યે સફર થા. પેહલે સે ટિકટ રિઝર્વ નહી થા. સ્ટેશન પર જબ પહોંચે તો સુરત કી તરફ જાનેવાલી એક ટ્રેન બિલકુલ તૈયાર થી. અઝીઝ મોહતરમ મુફતી રીઝવાન સાહબ ને અહમદઆબાદસે સુરત કે દો સાદે ટિકટ ખરીદ લિયે ઓર ટી.સી. સે બાત કર લી.

હમ દોનો એ.સી. ડબ્બે મે સવાર હોકર સુરત કી તરફ આ રહે થે. જબ સુરત કરીબ આને લગા તો મે ખુદ ટી.સી. સાહબ કે પાસ ગયા. વો મુજે કેહને લગે : એક હજર

रुपिये (१०००) दे दिजिये.

मैंने उनसे कहां के : आप उसकी रसीद बना दीजिये.

वो मुझे केडने लगे : रसीद की क्या जरूरत है ? आप मुझे सिर्फ़ एक हजार रुपिया दे दिजिये.

मैंने कहां : रसीद तो बनवानी ही है.

वो पूछने लगे के : क्युं आप रसीद के लीये जूद कर रहे है ?

मैं ने कडा के हमारा मुआमला अल्लाह तआला के साथ है.

जिस की वजहसे कुछ ईस तरह है के आम तौर पर टी.सी. लोग सीटें दे देते है, रसीद नही बनाते, जैसे उनकी जेब में यले जाते है, छावांके गाडी सरकार की भिटिक्यत है और गाडी के जिस तरह के डिब्बे मे हम सफ़र करेंगे उसका जितने का टिकट होता है एतने जैसे सरकारके भजाना मे पछोयाना जरूरी है और यही हमारी शरीअत की मुभारक तालीम है.

उस पर टी.सी. साडभ मुझे केडने लगे के : जब आपने उपर वाले यानी अल्लाह की भात की अब मुझे अेक पैसा भी अपने लीये आप से नही लेना है और कायदे के मुताबिक जितने का अे.सी. का टिकट बनता है एतने जैसे लिये और रसीद बना दी. और बहुत डैरत से भार-भार मेरी तरफ़ देभने लगे और केडने लगे के : आप उपरवाले की वजह से सरकारी रसीद बनवाते है. ये कितनी अच्छी भात है.

रसीद बन जाने के बाद मैंने तकरीबन तीनसो रुपीये (३००) भ-तौरे उदिया पेश किये.

वो केडने लगे के : जब आपने उपर वाले माबिक का नाम लिया है तो मे आपसे अेक पैसा भी जयादा नही ले सकता.

फ़िर भी मैंने बडोत ईसरार के साथ उनको उदिया पेश किया के आप अपने बरयो के लिये उसमें से कोई चीज भरीद कर ले जय्ये.

गर्ज ! हम अपने सफ़र के जरीये ईस्लाममे मुआमलात की सफ़ाई, ईजरा और किराये के मुतअद्विक ईस्लामी कानून अच्छी तरह गैर मुस्लिमो के सामने और नावाकिक मुसलमानो के सामने पेश कर सकते है. जो ईस्लामी तालीमकी दअवत का अेक बेडतरीन जरीया है.

(प) पांयवा वाकिआ :—

ईस्वीसन १९९९-२००० में रमजानुल मुभारक के मडिनेमे पेडली भरतभा पनामा का हीनी सफ़र करने की सआहत छासिल हुई. उस वकत मुंभई से पेरिस और

ફિર પેરિસસે પ્લેન બદલના થા.

પેરિસ કે એરપોર્ટ પર ઈત્મિનાન સે મે બેઠા હુઆ થા. રમઝાન થા. રોઝા થા. ઈતને મે દો સાહબ ને મુજે સલામ કિયા. દોનો મુકમ્મલ કોટ પટલુનમે થે. ઝાહિર મે ઈસ્લામી નિશાની ન હોને કી વજહ સે તઅજજુબ કે સાથ મેને ઉનકે સલામ કા જવાબ દિયા. ફિર ઉન્હોને અરબી મે બાત શુરુઅ કી. તબ પતા ચલા કે ઉન મે સે એક સાહબ જામિઅ અઝહર મિસર કે ઉસ્તાઝ થે. ઔર દૂસરે સાહબ જામિઅ અઝહર હી કી કિસી બ્રાંચ કે ઉસ્તાઝ થે.

બાતચીત કે બીચ પતા ચલા કે ઉન્હોને અલ્લામા બિન્નોરી કી મઆરિફુસ્સુનન કો પઢા થા જિસકી વજહ સે વો અલ્લામા બિન્નોરી કો બહોત હી માનતે થે.

મે ને ઉનસે આહિસ્તા સે કહા કે અલ્લામા બિન્નોરી જિસ મદરસે મે પળહે ઔર જહાં ઉન્હોને પળહાયા ઉસી મદરસે મે પળહને કી ઔર ઈસ વકત પળહાને કી સઆદત મુજે હાંસિલ હે.

બૈર ! અલગ-અલગ ઈલ્મી ટોપીક પર બાત હોતી રહી. ઈતને મે પ્લેન કા વકત હુવા. વો ભી રમઝાન કી મુનાસિબત સે દીની દઅવતી ગર્જ સે લાટિની અમેરિકા કે કિસી દેશ કે સફર પર જા રહે થે.

ઉઠતે-ઉઠતે ઉસ મુલાકાત કી ઉનકી આખિરી બાત યે થી કે વો મુજસે કેહને લગે કે :

હમકો ભી હમારે લીયે યે ચીજ લાઝમી કર લેની ચાહિયે કે હમ ઈસ્લામી લિબાસ પેહને ઔર શરઈ તરીકે સે દાળ્હી રખે.

ઉસસે એક બાત યે ભી સિખને કો મિલી કે સફર વ હઝર હર મૌકે પર ઈસ્લામી લિબાસ, ઈસ્લામી શકલો-સુરત હમે અપનાની ચાહિયે.

હમારા મિજાઝ ઈસ તરહ ઈસ્લામી લિબાસ શકલ-સુરત કા હે. યે અલ્લાહ કે ફઝલો કરમ સે હમારે અકાબિરકી સફર વ હઝર કી બરકત કી સોહબત કા ફેઝ હે.

બહોત સારે હમારે મુસલમાનો કો દેખા કે વો સફર કે મૌકે પર ઈસ્લામી લિબાસ છોળકર દૂસરી તરહ કા લિબાસ પહેન લેતે હે. યે ચીઝ કિસી તરહ મુનાસિબ નહી હે. હર જગહ હમારી ઈઝઝત ઈસ્લામ મે હી હે. ઉસ બાત કો હંમેશા યાદ રખના ચાહિયે.

બહરહાલ ! સફર મે ખુદ કો પેશ આયે હુએ ચંદ કિસ્સે લિખવા દિએ. અલ્લાહ તઆલા અપને ફઝલો કરમ સે ફાઈદા મંદ બનાએ. આમીન.

અલ્લાહ તઆલા ઈસ કિતાબ કો મકબુલ બનાએ અપની રઝા કા ઝરિયા બનાએ. આમીન.

નોટ :- યે કોઈ બા-કાયદા લિખ્ખી હુઈ કિતાબ નહી હૈ, કારગુઝારી સુનને કે શોખીન હઝરાત કે ઈસરાત પર જો બયાન હુએ થે, ઉસ્કો સી.ડી. સે કલમ બંદ ક્રિયા ગયા ઔર ઉસ્મે ઈઝાફે ક્રિએ ગએ હૈ.

વરસલામ

અલઅબ્દ : મહમુદ બિન મવલાના સુલયમાન હાફિઝજી બારડોલી

મુદરિસ : જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલીમુદીન, ડાભેલ, સિમલક.

રજબ હિજરીસન ૧૪૩૭

પેશ ખિદમત

અલ્લાહ કી તૌફીક સે બંદે ને યે ઈરાદા ક્રિયા હૈ કે અપને તમામ અસાતિજા ઔર મશાઈખીન કે ઈસાલે સવાબ કે લિયે કુછ ન કુછ સદકઅે જારિઆ કા કામ ક્રિયા જાએ. અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! ઉસ પર કાફી હદ તક અમલ કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હૈ.

નુરાની મકાતિબ કે મુબારક સિલસિલે કે જો મુખ્તલિફ ઝોન કાયમ ક્રિયે ગયે હૈ ઉનમે હર ઝોન કી નિસ્બત સિલસિલએ ચિશતિયા આલીયા કે મશાઈખીને હકકા ઔર મેરી સનદે હદીસ કે મશાઈખીન સે જુડી હુઈ હૈ ઔર જો કિતાબ ભી અલ્લાહ કી તૌફીક સે તૈયાર હોતી હૈ. ઉસ્કા સવાબ ભી અપને બડોમે સે કિસી ન કિસી કે લિયે ઈસાલ કરતા હું.

સફરનામે કી ઈસ દૂસરી જિલ્દ કા મુકમ્મલ અજરો સવાબ મેરે બહોત હી મુશફીક ઉસ્તાજ, જિનસે મુજે સબસે ઝયાદા કિતાબે પળ્હને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હૈ ઔર અરબી કે ઈબ્તિદાઈ દરજે સે દૌરએ હદીસ શરીફ તક જિનકી તાલીમી, તરબીયતી તજજુહાત સે ફાયદા ઉઠાને કા ખુબ મૌકા મિલા હૈ ઉસ્સે મેરી મુરાદ હઝરતુલ ઉસ્તાજ મૌલાના મુફતી ઈસ્માઈલ સાહબ ચાસ્વી દામત બરકાતુલુમુલ આલિયા હૈ. ઈનકે નામ પર કરને કી સઆદત હાંસિલ કરતા હું.

હઝરત સે બંદે કો નીચે લિખ્ખી ગઈ કિતાબે પળ્હને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હૈ :

(૧) અરબીકે પેહલે સાલમે : પુરા સાલ ઈમ્તિહાન દેને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હૈ. મૌસુફ ઈમ્તિહાન કે સાથ બહુત કુછ સિખાતે ભી હૈ.

(૨) અરબીકે દુસરે સાલમે : નુરૂલ ઈજાહ, કુદુરી, હિદાયતુન્નહવ, કાફિયા, ઈલ્મુસસૈગા, અલકિરાઅતુલ વાઝિહા, મિફતાહુલ કુર્આન, તયસીરૂલ મનતીક, મિરકાત, અરબી તમરીન વગૈરા.

(૩) અરબી કે તીસરે સાલમે : ઉસુલુશશાશી, શર્હ ઈબ્ને અકીલ, દુરસ્તુતારીખ.

(૪) અરબી કે ચૌથે સાલમે : મકામાતે હરીરી

(૫) અરબી કે પાંચમે સાલમે : હિદાયહ દુસરા ભાગ, શર્હ અકાઈદ, હુસામી.

(૬) અરબી કે છઠ્ઠે સાલમે : મિશકાત શરીફ જિલ્દ સાની, નખબતુલ ફિક્ક

(૭) દૌરએ હદીષ શરીફ કે સાલ : તહાવી શરીફ, નસાઈ શરીફ, સુનન ઈબ્ને માજા વગૈરા.

મેરી તાલિબે ઈલ્મી કે ઝમાને મે 'અન્નાદીલ અરબી' કે સરપરસ્ત ભી મૌલાના ઈસ્માઈલ સાહબ હી થે. ફિર ઉર્દુ અંજુમન કે સરપરસ્ત ભી જામિઆ કી તરફ સે આપકો બનાયા ગયા : લિહાજા દોનો અંજુમનો મે આપકી ઝેરે સરપરસ્તી, અરબી, ઉર્દુ તકરીર

વ તહરીર મે પ્રેક્ટીસ કી સઆદત હાંસિલ હુઈ. ઝમાનાએ તાલિબે ઈલ્મી મે બંદે પર જિસ કદર શકકત થી, ઉસકા એક વાકિઆ ખુલ્ખાતે મહમુદ કી ચોથી જિલ્દ સફા : ૨૮ પર દેખા જા સકતા હે.

ઝમાનાએ તાલિબે ઈલ્મી મે ઉસ્તાઝો મોહતરમ કે મુતઅલ્લિક એક ખ્વાબ દેખા થા. વો ખ્વાબ મેને મદરસા મઝાહિરુલ ઉલુમ સહારનપુર કે મોહકકીક આલિમે દીન હઝરત મવલાના સૈયદ મુહમ્મદ આકિલ સાહબ (શારેહ અબુદાઉદ) કી ખિદમત મે લિખા થા. વો ખ્વાબ કે સાથ નીચે લિખા જાતા હે.

ખત (ખ્વાબ કી તાબીર કે સિલસિલે મે)

(દુસરા ખ્વાબ) અહકરને યે દેખા કે મદરસા શુરૂઅ હુવા ઔર અહકર અપને ઉસ્તાઝ હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ સાહબ મઝાહીરી જિનસે અરબી દૌમ પબ્હા થા ઉનકે મકાન પર મિલને ગયા. અહકર મકાન મે દાખિલ હુવા તો ઉસ્તાઝ ઔર અહેલિયા મોહતરમા ઔર સબ ફરજંદ સોએ હુએ થે. ઉસ્તાઝને અપની અહેલિયા સે પરદા કરને કો કહાં ઔર ફિર અહકર આગેવાલે કમરે મે બેઠા. ફિર ઉસ્તાઝને ઘર કે અંદર જાકર ઠંડા પાની મેરે લિયે ભેજા ઔર ફિર મેરે લિયે ઠંડા દૂધ ઔર ફાલુદા બનાનેમે મશગુલ હુએ. ફિર અહકર બેદાર હો ગયા. ઉમ્મીદ હૈ કે દોનો ખ્વાબો કી તાબીર અહકર કો દેગે.

મહમુદ બારડોલી

મુતઅલ્લિક : જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલિમુદીન, ડાભેલ, સિમલક, ગુજરાત
દરજાએ અરબી સૌમ.

જવાબ (તાબીર કે સાથ)

અઝીઝમ મૌલવી મહમુદ ગુજરાતી સલ્લમહુલ્લાહુ તઆલા !

તુમ્હારા મકતુબ પહોંચા, તઅલ્લુક ઔર મોહબ્બત પર અંદાઝા હુવા, અલ્લાહ તઆલા શાનહુ તુમ્હારી ઉસ મોહબ્બત કો તરકૈન કે લિયે મુજબે મનફીઅત ફરમાએ. આમીન

તુમ્હારે દોનો ખ્વાબ અચ્છે હૈ, અલ્લાહ તઆલા મુબારક ફરમાએ. આમીન.

દોનો કા હાંસિલ યે હૈ કે :

આપકો અપને બુઝુર્ગો ઔર ઉસ્તાઝો સે અકીદત ઔર મોહબ્બત હૈ. જિસ્સે નફા પહોંચનેકી તવકકુઅ હૈ. બલકે નફા પહોંચ રહા હૈ. અલ્લાહ તઆલા ઉસમે ઈઝાફા ફરમાએ ઔર તુમકો મહેનત ઔર કોશિશ કી મઝીદ તૌફીક અતા ફરમાકર તરકકીયાત સે નવાઝે. ફકત વસસલામ.

મુજે ભી દુઆ મે યાદ રખા કરો.

ફકત.

મુહમ્મદ આકિલ ઉફિયઅન્હુ,
૧૪ શવ્વાલ, હિજરીસન ૧૪૦૬

નોટ :-

(૧) અવ્વલ ખ્વાબ દૂસરે બુઝુર્ગ કે મુતઅદિલક થા.

(૨) અરબી દૌમ કે બાદવાલે રમઝાન કા મહિના સહારનપુર મેં મોંચીયોવાલી મસ્જિદ મેં હઝરત મવલાના મુહમ્મદ તલ્હા સાહબ કી સોહબત મેં ગુઝારને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ થી. ઉસ વકત રમઝાનમે ખ્વાબ મેં હઝરત શૈખ ઝકરિયા સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહુ કો દેખને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ થી. જિસ્કી બરકત સે હઝરત મવલાના આકિલ સાહબ સે અચ્છા ખાસા તઆરૂફ હો ગયા થા. ફિર અરબી સૌમવાલે સાલ સચ્ચીદી વ મવલાઈ હઝરત ફકીહુમુલ ઉમ્મત (રહ.) સે બયઅત કી સઆદત હાંસિલ હુઈ.

ફિર નુરૂલઈઝાહ પળ્હને કે ઝમાને મેં નુરૂલઈઝાહકી એક ઈબારત 'વલ-કયામ હીન કાલ હય્ય અલલફલાહ' કા સબક હુવા. સબક કે બાદ દૂસરે વકત મેં ને હઝરતુલ ઉસ્તાઝ સે ઈસ સિલસિલે મેં ઝયાદા ખાતે પુછી. તો ઉસ વકત હઝરતુલ ઉસ્તાઝને બહોત અચ્છી તરહ ઈબારત સમજાઈ.

ઉન દિનો મેરે મુશિદિ અવ્વલ ફકીહુલ ઉમ્મત હઝરત અકદસ મુફતી મહમુદુલ હસન ગંગોહી (રહ.) જામિઆ ડાબેલ મેં તશરીફ ફરમા થે. અસર કે બાદ ઈલ્મી વ રૂઝાની મજલિસ હોતી થી. હઝરતુલ ઉસ્તાઝ દામત બરકાતુહુમ ને હઝરત ફકીહુલ ઉમ્મત (રહ.) સે ભી સવાલ કરકે હઝરત કે મસ્કત, ઈલ્લામી, બેહતરીન જવાબ સે ફાયદા ઉઠાને કા હમકો મૌકા ઈનાયત ફરમાયા થા.

અલ્લાહ તઆલા હમારે અસાતિઝા કી ઉન તવજજુહાત ઔર મહેનતો કા બેહતરીન બદલા દુનિયા વ આખિરત મેં અતા ફરમાએ. ઔર ઉનકે સાયે કો સિહત વ આફિયત કે સાથ હમ પર કાયમ વ દાયમ ફરમાએ. આમીન.

નોટ:- જો અસાતિઝા ઝિન્દહ હૈ. ઉનમે સે મેરે મુશિદિ સાની ઔર મુશફિક વ મુહસિન ઉસ્તાઝ હઝરત હઝરત અકદસ મુફતી અહમદ ખાનપુરી દામત બરકાતુહુમ આલિયા કી ખિદમતમે અપને ખુબ્બાતકી દૂસરી જિલ્દ કા સવાબ પેશ કરને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હૈ ઔર નુરાની મકાતિબ કા એક પુરા ઝોન ગુલશને અહમદ કે નામ સે આબાદ વ શાદાબ હૈ.

ઈન્શાઅલ્લાહ દિગર બાકી હયાતે અસાતિઝા કે લિયે આઈન્દા યે સિલસિલા જરૂરી રહેગા.

स्पेन की कारगुमारी

રૂફકાએ સફર(સફર કે સાથી) :-

(૧) હઝરત અકદસ શૈખુલહદીસ મુફતી અહમદ ખાનપુરી સાહબ દામત બરકાતુહુમુલ આલિયા

(સદર મુફતી વ શૈખુલ હદીસ : જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલીમુદીન ડાભેલ, સિમલક, ગુજરાત)

(૨) મુફતી મહમુદ બિન મવલાના સુલયમાન હાફિઝજી, બારડોલી (ઉસ્તાઝે તફસીર વ હદીસ : જામિઆ ઈસ્લામિયા તાલીમુદીન ડાભેલ, સિમલક, ગુજરાત)

(૩) હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ સાહબ

(મોહતમીમ દારૂલઉલૂમ, લેસ્ટર, બરતાનિયા)

(૪) મવલાના ઈમરાન પટેલ સાહબ લંડન (ફાઝિલે જામિઆ ડાભેલ)

(૫) મવલાના મુહમ્મદ બિન મવલાના સુલયમાન હાફિઝજી લેસ્ટર

(મુરત્તિબ કે મરહુમ ભાઈ)

(૬) અલ્હાજ ઈમ્તિયાઝભાઈ ગજીયા (લંડન)

(૭) અલ્હાજ અહમદભાઈ મીજાનવાલા (લેસ્ટર)

(૮) અલ્હાજ મુહમ્મદભાઈ ભાણા ઈટાલવાવાલે (માન્યેસ્ટર)

(૯) મોહતરમ ઈલ્યાસભાઈ ટકોલીયા બારડોલીવાલે (લેસ્ટર)

(૧૦) મુસાજીભાઈ લુણત બારડોલીવાલે (લેસ્ટર)

(૧૧) આરીફભાઈ દમણવાલે(લેસ્ટર)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ
بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ
فَلَا هَادِيَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا
وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَنَا وَاَمَانًا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، صَلَوَاتُ اللّٰهِ تَبَارَكَ
وَتَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ وَذُرِّيَّاتِهِ وَاَهْلِ بَيْتِهِ وَاَهْلِ طَاعَتِهِ، وَبَارَكَ وَسَلَّم
تَسْلِيمًا كَثِيرًا كَثِيرًا..... اَمَّا بَعْدُ !

فَاعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِیْمِ ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ .

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ . (يوسف : 111)

तरजुमा :- पककी भात ये हे के उन्के वाकीआत मे अकल वालो के बिये एबरत का बडा सामान हे. (सुरअे युसुफ : 111)

وَكَذٰلِكَ اَخَذُ رَبِّكَ اِذَا اَخَذَ الْقُرْاٰى وَهِيَ ظٰلِمَةٌ ، اِنَّ اَخَذَهُ الْيَمُّ شَدِيْدًا .

तरजुमा :- और उसी तरड तुम्हारे रब पकणमे ले लेते हे जब बस्तीयो को पकणते हे और वो जुल्म करते छोते हे. यकीनन उस (अल्लाह तआला) की पकण बडी दहनक हे. बछोत ही सप्त हे. (सुरअे हुद : 102)

स्पेन के सहरमे हमारे बिये दिल्बयस्पी क्यु ?

स्पेन ये युरोप का अक मुल्क हे. जैसे तो युरोप मे बछोत सारे देश हे, लेकिन ये मुल्क हमारे बिये उस बिये दिल्बयस्पी का भाईस हे के इजराते ताबिर्धन के दौरसे लगभग आठसो साल तक यहां पर अक मिसाली ईस्लामी हुकुमत कायम रही. युरोप के ईस मुल्क को मुसलमानोने अपनी भरपुर जुदाकी ही हुई सलाडियतो के जरीये तहजीब व तमद्दुन और तरककी का अक गेहवारा बनाया और पुरे आलममे अक बेनमुन मुल्क की शकल मे उस्को आभाद किया.

उसी स्पेन मे डरमैन के भाद मुसलमानो की अक जमाने की पुरी दुनिया की सभसे बडी आलीशान मस्जिद 'जामेअ कुर्तुबा' भी कायम हे.

उसी स्पेन की सरजमीन पर इजरात ईमाम कुर्तुबी (रह.), अल्लामा शातबी (रह.), ખતીબુલ ઉમ્મત મુન્જીર ઈબને સઈદ (રહ.) और तफ्सीरे बहरे मुडीत के

મુકદ્દર ફરમાઈ થી, બહોત સે આફ્રિકી દેશો કો મુસા બિન નસીર (રહ.) ને ફતહ કિયા.

મોઝામ્બિક નામકી વજહ :-

કેહતે હે કે : અફ્રિકા ખંડમે એક મુલ્ક 'મોઝામ્બિક' (Mozambik) હે. ઉસ્કા અસલ નામ 'મુસા બેગ' હે. યે હઝરત મુસા બિન નસીર (રહ.) કા નામ હે. ઉસીસે ઉસ મુલ્ક કા નામ 'મુસા બેગ' બના. ફિર નામ બદલતે-બદલતે 'મોઝામ્બિક' બન ગયા હે.

ઉસ મુલ્ક મે 'બેરા-શીમોયુ' શહર કે નજીક તાબિઈન કે મઝારાત ભી મશહુર હે. બંદે કો ઉસ મુલ્ક મે કઈ મરતબા દીની નિસ્બતસે હાજરી કી સઆદત હાંસિલ હુઈ હે.

સ્પેન કો ફતહ કરનેવાલે તારિક બિન ઝિયાદ રહિમહુલ્લાહુ અલયહ :-

હઝરત મુસા બિન નસીર (રહ.) ને અપને એક ચહિતે સિપેહસાલાર, તારીખે ઈસ્લામ કે જગમગાતે સિતારે હઝરત તારીક બિન ઝિયાદ રહ. કો તકરીબન સાત હજાર (૭૦૦૦) સાથીયો કી એક જમાઅત લેકર સ્પેન કી તરફ રવાના ફરમાયા. ખુદ સ્પેન કે ઈસાઈ લોગો કી દરખ્વાસ્ત પર હઝરત મુસા બિન નસીર (રહ.) ને યે ઈસ્લામી લશ્કર સ્પેન કી તરફ રવાના કિયા થા. ઉનકા મક્સદ ઝાલિમો સે ઈન્સાનિયતકો આઝાદ કરાના થા ઓર ઈન્સાનો કો ઈન્સાનો કી ગુલામી સે નજાત દિલવાકર અપને ખાલિક વ માલિક કી ગુલામી મે લાના થા.

નોટ :- તારિક બિન ઝિયાદ : બરબરી, અફ્રિકા કે રેહનેવાલે ઓર મુસા બિન નસીર (રહ.) કે આઝાદ કીએ હુએ ગુલામ, ફૈજી ખિદમાત કરતે થે. ઉનકે લશ્કરમે બરબરી લોગ ઝયાદા થે. ૧૯ જુલાઈ, ઈસ્વીસન ૭૧૧ મે હમલા કરકે સ્પેન કો ફતહ કિયા ઓર વહાં ઈસ્લામી હુકુમત કાયમ કી.

હઝરત તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.) ને મરાકશ સે સ્પેન પહોંચને કે લિયે ચાર બડી કશતીયો કો ઈસ્તેમમાલ કીયા. સ્પેનમે જહાં આજ કલ 'જબલે તારિક' વાકેઅ હે. જિસકા નયા નામ જિબ્રાલ્ટર (Gibraltar) હે. જો પુરી દુનિયા મે મશહુર હે. યે અસલ લફઝ 'જબલે તારિક' સે બના હે.

તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.) કા ખ્વાબ :

ઉન્હલુસ કે ફતહ કી ખુશખબરી :-

રિવાયતમે હે કે હોડી મે સવાર હોને કે બાદ તારિક બિન ઝિયાદ (રહ.) કો નીદ આ ગઈ. ખ્વાબ મે ઉનકો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી ઝિયારત નસીબ હુઈ.

ઉન્હોને ખ્વાબ મે દેખા કે આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ, હઝરત અબુબક (રદિ.), હઝરત ઉમરફરૂક (રદિ.), હઝરત ઉસ્માને ગની (રદિ.), હઝરત

अली (रटि.) और कुछ दूसरे बड़े सखाभा रटियल्लाहु अनहुम अजमईन उधियार के साथ पानी पर चलते हुअे तशरीफ़ ला रहे हैं। जब आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम तारिक बिन जियाद (रड.) के पास से गुज़रे तो आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमने फ़रमाया : तारिक ! बण्डते यले ज़ओ।

ये बात ज़े दर उकीकत हुज़ुर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की तरफ़ से स्पेनकी इतल की भुशभबरी थी। ईरशाद फ़रमाने के बाद आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम और आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम के साथी आगे बण्डते हुअे उन्हुस में दाखिल हो गअे।

जब उज़रत तारिक बिन जियाद (रड.) की आंख़ भुली तो बेउद भुश थे। ईस लिये के प्वाब में उनको इतेल की भुशभबरी मिल चुकी थी।

मेरी जिंदगी का मकसद तेरे दीन की सरफ़राज़ी (बलंदी) :

कशतीयां ज़लाना :-

जब उन्हुस के किनारे पर उतरे तो आपने सबसे पेडला काम ये किया के अपनी कशतीयो को ज़ला दिया। ताके :

(१) अपने साथीयो के सामने भागने का कोई रास्ता बाकी न रहे।

(२) ईस मुल्क में उमेशा—उमेशा के लिये ईस्लाम जिंदा हो ज़ओ।

(३) वो मुल्क उनके लिये कयामत तक के लिये आरामगाह बन ज़ओ, यानी उस मुल्क में उनकी कबरे बने।

(४) ईस्लाम का जंडा लड़ेराता हुवा नज़र आअे।

कशतीयो को ज़लाने में आप के सामने ये मकसिद थे।

फ़िर उसके बाद आपने अपने साथीयो के सामने ये तारीफी बयान दिया :

उन्हुस के दरियाकिनारे पर तारिक बिन जियाद (रड.) का वखवला बरा बयान:-

उम्हो सना के बाद ! मेरे साथीयो ! तुम्हारे पीछे समन्दर है और सामने दुश्मन, ज़ान बयाने के लिये रास्ते भतम हो चुके हैं, बिहाजा तुम्हारे लिये ईस्के सिवा कोई रास्ता नहीं के तुम भुदा के साथ किये हुअे अउदमे सअ्ये उतरो और ज़ूरत (हिम्मत) से काम लो।

याद रभो ! ईस जज़ीरे (टापु) में तुम उन यतीमोसे ज़यादा बे आसरा हो ज़े किसी कंज़ूस के दस्तरपवान पर बैठे हो। दुश्मन तुम्हारे मुकाबले के लिये अपना पुरा लाव—लश्कर लेकर आ गया है। उसको दर किसम की सखुलत ख़ासिल है और तुम्हारे

दिये तलवारो के सिवा कोई पनाह गाह नही. जयादा वकत अगर युं ही गुजर गया और तुम कोई पास कामयाबी हांसिल न कर सके तो तुम्हारी उवा उपास जायेगी और दिलो पर जो तुम्हारा रौब छाया हुवा है वो जतम हो जायेगा, बल्के दुश्मन के दिल मे जुरत व हांसला पैदा हो जायेगा. लिहाजा भुरे अंजामसे बचने के लिये अेक ही तरीका है और वो ये है के तुम पुरी साबित कदमी और बडादुरी से उस जालिम बादशाहका मुकाबला करो. अगर तुम भुद को मौत के लिये तैयार करलो तो ईस गंहिर मौके से फायदा उठाना मुमकिन है.

याद रभो ! मेने तुम्हे जैसे अंजाम से नही डराया जिस्से मे भुद बना हुवा हुं. न मे तुम्हे किसी जैसे काम पर तैयार कर रहा हुं जिस्से तुम ना आशना हो. मे डर कदम पर तुम्हारे साथ हुं. बल्के हो कदम आगे हुं.

मेरे भाईओ ! अगर तुमने आज की तकलीफ पर सभ्र कर लिया तो मुदत तक लज्जत व राहत से मजे उठाते रहोगे. अल्लाह की मदद तुम्हारे साथ है. तुम हक व ईन्साफ का जंदा उवा करने के जजबे से यहां पडोये हो. तुम्हारा ये अमल दुनिया व आभिरतमे तुम्हारी यादगार बनेगा. और तुम्हारी नसबे तुम्हारे उपर इफ्र करेगी.

(अशुक्रिया पंटरह रोज़ा आईनअे हाज़ल उलूम देवबंद, २४ रबीउस्सानी, डि.स. १४१०)

बडाई के मेदान मे तारिक की दुआ

(बडाई के मेदान मे तारिक की दुआ अल्लामा ईकबाल (रह.) की शायरी में)

ये गाजी तेरे पुर ईसरार बंदे,	जिन्हें तुने बप्शा है जौके भुदाई,
हो नीम उनकी होकर से सेहरा व दरिया,	सिमटकर पछाण उनकी डेबत से राई,
हो आलम से करती है बेगाना दिलको,	अजब यीज है लज्जते आशनाई,
शहादत है मत्लुब व मकसुदे मोमीन,	न माले गनीमत न कशोर कशाई,
प्याबां मे है मुन्तज़ीर वाला कबसे,	कुभा याडिअे उस्को भुने अरबसे ,
क्यां तुने सेहरा नशीनो को यकता,	बभर में, नजरमे, अजाने सहर मे,
तलब जिस्की सदीयोसे थी जिंदगी को,	वो सोज उस्ने पाया उन्ही के जिगर मे,
कुशाहे दरे दिल समजते है उस्को,	उलाकत नही मौत उन्की नजरमे,
दिल महे मोमीन मे फिर जिंदा करहे,	वो बिजली के थी नाअरे 'वा तजर' में,
अजाईम को सिनो में बेदार करहे,	निगाहें मुसलमांको तलवार करहे !

जब तारिक ने उन्हुस पर हमला किया तो वहां के डाकिम ने बादशाह 'रोडरक' को बभर दी के जैसे लोगो ने हमला किया है जिनका न वतन मालुम है न ये वो आसमानसे उतरे है या जमीन से निकले है. (अज-कुल्लीयाते ईकबाल)

बदरहाल ! उजरत तारिक बिन जियाद (र.उ.) को इतल की बशारत (पुशपबरी) तो मिल ही चुकी थी. आखिस्ता—आखिस्ता अक के बाद अक छत छोती रही.

उन्दलुस का पुरा ईलाका आखिस्ता—आखिस्ता छतते हुअे ये आगे बण्डते यले गये और उस मुल्क मे मुकम्मल ईस्लामी हुकुमत बिङ्गवीद्लाह ! कायम हुई जिस्के तफ्सीली डालात किताबों मे डे.

अल्लामा मुकरी (र.उ.) ने 'नफ्हुतीब' मे बडोत तफ्सील से उस्को लिख्ना डे और अली—अली उर्दु जभान मे 'जिलाइते उन्दलुस' के नामसे अक किताब छप चुकी डे. जिस्के मुअद्विक का नाम 'नवाब जुलकदर जंग बडादुर' डे.

और उजरत मुकती मुहम्मद तकी साहब दा.ब. के सफरनामे मे ली आप उस्के कुछ डालात देभ सकते डे.

नोट :- जबले तारिक के मुतअद्विक मजीद तफ्सील अपने मोके पर आ रही डे.

लंडन अेरपोर्ट से गरनाता (Granada) की तरफ :-

अल्लाह तआला ने उस मुल्क की डालरी के अस्थाब बना दीये. ईग्लैंड मे डमारे पुसीसी मुतअद्विकीन मे से डमारे बारडोली के मेरे रिशते के मामुजादभाई ईस्तिआजभाई गजिया की तरफ से डमारे सफर का पर्य और डमारे बिरादरे बुजुर्गवार मवलाना मुहम्मद साहब जो लेस्टर मे रेडते डे. उन्डोंने विजा का ईन्तिजाम किया.

अफसोस ! ईस सफरनामे की ईशाअत के वकत वो दुनियामे नडि डे. तारीख : २ सफरजुलमुजफ्फर, डिजरीसन १४३६ मुताबिक २६ नवेम्बर, २०१४ को उनकी वफात डो गई. अल्लाह तआला उनके दरजात जन्नतमे बुलंद करमाअे. आमीन.

अल्लाह के इलाओ करम से डमारा ये सफर शाबान के दूसरे अशरे मे हुवा. लंडन के अक छोटे से अेरपोर्ट (Stansted Airport) से डमारा प्लेन था. सुबड को डम अेरपोर्ट पर पडोये.

आजकल युरोपी देशोमे अमुक अेर की कंपनीया औसी यली डे के जिस्मे जाने पीने की सडुलत नडी डोती, सामान ली डम थोडा ले जा सकते डे. लेकिन उस्के बहले मे मुसाफिरोको बडोत सस्ता टिकट मिल जाता डे. औसी ही अक कंपनी Ryan का ईन्तिजाब किया गया था .

सफर के साथी :-

माशाअल्लाह ! ईग्लैंड से इस साथी तैयार डो गये थे. और डम ढो थे. कुल बारड आदमीयो की अक मुकम्मल जमाअत थी.

उसमे दाउलउलुम लेस्टर के मोडतमीम उजरत मवलाना ईस्माईल साहब ली

શરીક થે. ઓર હમારે મર્હુમભાઈ કે સાહુભાઈ અહમદ મીજાનવાલે ભી. ઉનકો ખાસ હમને ઈસ લિયે તૈયાર કિયા થા કે વો એક મુદત તક 'પનામા' રેહ ચુકે થે. ઓર સ્પેનીશ ભાષા અચ્છી જાનતે થે. ઓર હમે યે ખાત માલુમ થી કે સ્પેન મે અંગ્રેજી જબાન કા ઝયાદા રિવાજ નહી હૈ.

હમારે લિયે ધ્યાન દેને કી ખાત :-

યે ભી હમારે લિયે એક ઈખત કી ચીજ હૈ કે યુરોપિયન દેશ અપને - અપને દેશ કી ભાષા ઓર તેહજીબ હી સે મોહબ્બત રખતે હૈ. યુરોપ કે દુસરે દેશો મે લોગ ન તો અંગ્રેજી ભાષા બોલતે હૈ ઓર ન બોલના પસંદ કરતે હૈ. બલકે યે તાબીર ભી ગલત ન હોગી કે લોગ અંગ્રેજી જબાન ઓર અંગ્રેજી તેહજીબ (કલ્ચર) પર થૂંકને કે લિયે ભી તૈયાર નહી. ઈતને નફરત કરતે હૈ.

યે તો હમ હી અંગ્રેજી કે દિવાને બને હુએ હૈ ઓર યે લંબે ઝમાને તક અંગ્રેજી કી ગુલામી કા અસર હૈ.

ઈસ ખાત કી હમે ખબર થી, ઈસ લિયે એક સાથી સ્પેનીશ જબાન બોલનેવાલા સાથમે તૈયાર કર લિયા થા.

રયાન એરલાઈન (Ryan Air) કા પ્લેન રવાના હુઆ. તકરીબન દો ઘંટે કી ઉડાન હુઈ ઓર યે પ્લેન ગરનાતા જાનેવાલા થા.

ગરનાતા કા આજકલ સ્પેનીશ જબાનમે 'ગરનાડા' (Granada) નામ હૈ.

ઝૈતુન કે દરખ્તો કા ખુબસુરત મંઝર:-

પ્લેન ઉડતા ગયા ઓર જબ ગરનાતા એરપોર્ટ કે પાસ પહોંચે તો નીચે ઉતરને લગા. જૈસે-જૈસે પ્લેન નીચે ઉતર રહા થા. મે ખિળકી (બારી) કે બિલકુલ પાસ થા. ઓર હઝરત મુફતી સાહબ બાજુવાલી સીટ પર થે. તો મે ખિળકી સે દેખ રહા થા. કે નીચે દૂર-દૂર તક બહોત લંબી ચોળી ફેલી હુઈ પહાળિયા હૈ. ઓર પહાળિયો કે ઉપર ખુબ સુરત ડિઝાઈન હૈ. મે હૈરત મે પળ ગયા.

મૈને હઝરત સે ભી કહાં કે : હઝરત ! યે ખિળકી સે આપ દેખીયે ! કિતને શાનદાર ડિઝાઈન દૂર-દૂર તક હૈ લેકિન યે સમજ મે નહિ આતા કે યે નકશો નિગાર (ડિઝાઈન) કિસ ચીજ કા હૈ ?

ફિર જબ પ્લેન ઓર નીચે ઉતરા તો હમ યે દેખકર દંગ રેહ ગયે કે યે જો હરે -ભરે નકશો નિગાર થે યે કોઈ ઓર ચીજ નહી થી, બલકે હજારો એકર મે ફેલી હુઈ ઝૈતુન કી વાડી થી. ઓર ઉસ્કો ઈતને અચ્છે અંદાઝમે ઉગાયા ગયા થા. કે પ્લેન સે એસા લગ રહા થા કે યે કોઈ ખુબસુરત નકશોનિગાર (Design) હૈ.

गरनाता उवाँ अडे (अेरपोट) परः-

उवाँ अडे पर उमारा उवाँ जडाज(प्लेन) पडॉया. दस उजरत की तो ब्रिटीश (British) पासपोर्ट थी, उस विये उनकी तो ईमिग्रेशन की कोई कारवाँ नडी दुई. मेरा और उजरत का बडोत मामुवी ईमिग्रेशन दुवा और इर उम लोग बाडिर निकल आये.

युरोप के उवाँ अडे का निजाम :-

युरोप के जयादा देशो मे बडोत सालोसे ये निजाम हे के उवाँ अडे पर अपने मुल्क के नागरिक के विये अलग लाईन डोती हे और साथ ही युरोप के तमाम मुल्को के नागरिक के विये भी पास आसानी डोती हे. उनके विये ईमिग्रेशन, कस्टम के काउन्टर अलग डोते हे और अब तो कई मुल्को(देशो) मे अपने मुल्को के नागरिको के विये इरम भरना, वगैरा कारवाँ बिस्कुल मतम कर दी गई हे. और अक पास किसम का केमेरा (Camera) लगा दुवा डोता हे. उस्के सामने जणे डो जईये और पासपोर्ट जोलकर स्कीनके सामने दिभला दीजये. अक लाईट डोगी और आगे जाने का गेट खुद ही खुल जायेगा.

नतीजा अरजल के ताभेअः-

अक भरतभा पोर्टुगल (Portugal) से ईग्वेंड वापिस आ रहे हे. उजरत अकदस मुफती अडमद साडभ और बंटे के साथ उमारे मुज्विस ईग्वेंड के डाल्ज मुडम्मदभाई भाषा ईटालवावाले जो मान्चेस्टर (Manchester) में मुकीम हे. और अल्लामा भावीद मडमुद साडभ मद्रजिल्लडुल आली के करीब के लोगो मे से हे. वो भी उस सकरमे उमारे साथ थे. वापसी मे अेरपोट पर उनको युरोपवाली लाईन से गुजरना था, युं के उनका पासपोर्ट ब्रिटीश था और उस्की कारवाँ करनी नडी डोती हे. बस पासपोर्ट स्कीन के सामने दिभा कर पास डो जाना डोता हे, बेकिन वो उजरत दामत भरकालुडुमुल आविया की भातिर उमारे साथ ही रहे. और जिस लाईन से उमको गुजरना था उस्मे आ गये तो उनको भी उमारी तरफ इरम भरना, मोडर लगवाना ये सभ कारवाँ करनी पणी. उस पर उजरत मद्रजिल्लडुल आली ने उसते दुअे ईरशाद इरमाया :

उस्को केडते "नतीजा अरजल के ताभेअ डोता हे."

डिन्दुस्तानी पासपोर्टवालो के साथ रहने की वजह से ब्रिटीश पासपोर्टवालो को भी उमारी तरफ कारवाँ करनी पणी.

ज्यूस (Juice) का वाकिआ हमारे लिये ईभरत :-

गरनाता उवार्थ अडे पर मुजे कुछ प्यास और लुभ लगी थी. मुजे संतरे का रस भडोत ही पसंद है. उवार्थ अडे पर हम अपने साथीयां के ईन्तिजार मे थे. जे पेडले से भुक कराई हुई कार लेने के लिये गये हुअे थे. अरपोर्ट पर अक रेस्टोरेन्ट मे भडोत सारे भडी साईज के संतरे रभे हुअे थे. जिसको हेभ कर दिख मे ज्यूस पीने का प्याल आया.

मे ने उसमे भडे हुअे अक गौरे नवजवान से अंग्रेज मे कई भरतभा कडा के : मुजे ईस इलका रस याडिये. मेरे पास पाउन्ड और युरो दोनो करन्सी थी. वो ही : लेकिन उस्के भावजूद उस्ने मेरी भात की तरफ कोई ध्यान नही दीया. और सुनी अनसुनी करता रडा. फिर मेने उस्को ईशारो के साथ अंग्रेज मे समजया के : मुजे ईस इल का रस याडिअे. फिर ली उस्ने कोई ध्यान नही दीया. काफ़ी हेर की कोशिशो के भावजूद जब मे नाकाम रडा तो मेने वापस आकर भाई अहमद मीजानवाले से कडा : भाई ! मुजे संतरे का रस याडिये. और वो रेस्टोरेन्टवाला मेरी भात सुनने के लिये तैयार ही नडि.

भाई अहमद ने ज़कर उस्को स्पेन की ज़भान मे अक छोटासी भात कडी उस्ने कौरन रस तैयार कर दिया. तब समज मे आया और उकीकत का पता यला के उन लोगो को अपनी मादरी ज़भान से भडी मोडब्बत और लग्गव डोता है, ईस लिये अपनी मादरी ज़भान (मातृभाषा) के अलावा दूसरी ज़भान से जानबुजकर ये तआल्लुक न डोने का भरताव करते है. तब अेडसास हुवा के हम लोग आज अंग्रेज ज़भान के डेसे दिवाने है. और हमारे मुल्कोमे औसी जगडो पर हुकान तो क्या, सफ़ाई करने वालो के लिये ली अंग्रेज ज़भान शर्त करार देते है. उस्के बगैर उन गरीबो को नोकरी नडि मिलती.

भारत से सभसे पेडले थार मडिने के लीये चीन ज़नेवाली तब्लीगी ज़माअत की कारगुजारी जे उस ज़माअत के अमीर : उजरत शैबुल उदीष भववाना उनीफ़ साडभ मिल्ली (रड.) ने लीपी है उस्मे अक पास भातकी तरफ उन्डोने ध्यान दिखवाया है :

चीनी लोग अपनी मादरी चीनी ज़भानसे बेडद मोडब्बत करते है. ज़नने के भावजूद अंग्रेज ज़भान भोवने और समजनेमे न ज़ननेवालो जैसा भरताव करते है.

आज दुनिया के मुल्क-मुल्क मे छोटे-छोटे गांवो मे ली याईना के पाने के रेस्टोरेन्ट और याईना की चीजे आपको मीलेगी. जे कौम अपनी तेडजीभ और ज़भान से औसा पकका संबंध रभे वो ज़डिरमे डेसी तरककी (प्रगति) कर रही है.

अक भरतभा ब्राज़िल (Brazil) से जडोनिसबर्ग (Johanesburg) आते हुअे उवार्थ जडाज (प्लेन) मे क्रीभ मे भेडे हुअे अक चीनी पानदान को भंदा भडमुद ने पुद हेभा के लंबे उवार्थ सफ़र मे उन्डोने उवार्थ जडाज का पाना बिल्कुल नही पाया,

બલ્કે ચીની ખાના જો ઉનકે સાથ થા. ઉસ્મે ગરમ પાની મિલાકર વો ખાતે રહે.

ચીનીયો કો અપને વતન, અપની ભાષા, ખાને કી મોહબ્બત કાબિલે દાદ હૈ.

અલ્લાહ કરે ! હમ મુસલમાન ભી 'નબવી તરીકો' સે મોહબ્બત કરનેવાલે બન જાએ.

હોટલ કી તરફ :-

યુરોપી મુલ્ક(દેશ)મે એક સહુલત બહોત અચ્છી હૈ કે કાર કિરાયે પર એસી મિલતી હૈ કે હમકો ચાબી (ચાવી) સોંપ દી જાતી હૈ. હમ લેકર ચલે જાએ, ઔર વાપસી પર જમા કરાદે. બારહ સાથી કે હિસાબ સે એક બળી ઔર એક છોટી : એસી દો કારે હમને પેહલે સે ઈન્ટરનેટ કે ઝરીયે બુક કરવા લી થી. ઔર ગરનાતા શહર મે એક હોટલ ભી બુક કરવા લિયા થા. હમારે દો સાથી : ઉસ્મે એક હમારે જામિઆ કે ફાઝિલ મૌલવી ઈમરાન પટેલ ભી થે. ઉનહોને એક ગાડી સંભાલ લી ઔર દૂસરી અહમદભાઈને ઔર હમ લોગ નકકી કરેલ હોટલ જાને કે લિયે રવાના હો ગયે. ચાર દિન તક ખા સકે ઈતના ખાના હમ લંડન સે સાથ લેકર ચલે થે. ચુંકે ઉન મુલ્કો મે હલાલ ખાને કે બળે મસાઈલ હૈ. ઉસ લિયે પુરે ચાર દિન કા ખાના હમ અપને સાથ લેકર ચલે થે.

સિર્ફ એક મુસલમાન કો દેખને કે લિયે આંખે તરસ રહી હૈ :-

ગરનાતા શહર મે જબ હમારે કદમ પડે તો દિલ મે એક અજબો ગરીબ એહસાસ થા કે :

અય ખુદા ! યે વહી સરઝમીન હૈ કે જહાં કે ચપ્પે-ચપ્પે(ખૂણે-ખૂણે) પર કિસી ઝમાને મે મુસલમાનો કે કદમ ઔર મુસલમાનો કે સજદો કે નિશાન હોતે થે ! !

આજ વહાં હમારી નઝર કિસી એક મુસલમાન કો દેખને કે લિયે તરસ રહી થી. દૂર-દૂર તક હમને નઝરકી એક મુસલમાન ભી નઝર નહી આતા થા. જો મુલ્ક આઠસો સાલ તક હમારા રહા ઉસ્કા યે હાલ હૈ.

સફરકા પેહલા દિન : મંગલ

કસરુલ હમરા (Al-Hambra) કી તરફ :-

હમ હોટલ પર પોહચે ઔર સામાન વગૈરા દુરુસ્ત (Set) કિયા, ઉસ્કે બાદ ઝોહર કી નમાઝ અદા કી, નમાઝ અદા કરને કે બાદ ખાને વગૈરા સે ફરિગ હોકર ચુંકે નક્ષે વગૈરા સાથ લેકર ચલે થે તો સખસે પેહલે યે નક્કી હુવા કે યહાં પર જો મશહુર ઈમારત "કસરુલ હમરા" હે વો સખસે પેહલે હમ દેખને કે લિયે ચલે.

વહાં એક ઔર તરીકા (System) ભી હે કે ગાડીયો મે એક છોટાસા કમ્પ્યુટરનુમા સ્કીન લગા હોતા હે જિસમે પુરે યુરોપ કે મોહલ્લે-મોહલ્લે, ગાંવ-ગાંવ, શહર-શહર ઔર ઘર-ઘર કે પતે (Address) જમા હોતે હે. ઉસ્કા સંબંધ સેટેલાઈટ (Satellite) સે હોતા હે. વો અપની ગાડી મે લગા દો. ઔર જહાં જાના હો વો સેટ કર દો. વો આપકી રેહબરી કરેગા. ટમ ટમ (Tum Tum) કંપની કા 'સહનુમા' હમારે સાથ થા. હમ ઉસ્કો સાથ લેકર ચલ રહે થે. ઔર ઉસ્કો હમને ઈશારા દે દિયા કે 'કસરુલ હમરા' જાના હે. વો બરાબર રાસ્તા દિખાતે હુએ હમકો લેકર ચલ રહા થા.

અબ તો માશાઅલ્લાહ ! યે રેહબર મશીન હમારે મુલ્કો મે ભી આમ હો રહા હે.

મુસલમાનો કી દેન : મુનઝઝમ રાસ્તે(બેહતરીન રોડ)

બિ-હમ્દિલ્લાહ ! યુરોપ કે દુસરે દેશો કો દેખને કા મૌકા ભી મિલા. જૈસે ફ્રાંસ, પોર્ટુગલ, હોલેન્ડ, લેકિન મોહલ્લો કા જો એક નઝમ (વ્યવસ્થા) ઔર ગલિયો કા એક નિઝમ સ્પેન મે દેખા વો યુરોપ કે ઔર કિસી મુલ્કમે નહી દેખા. બિલ્કુલ મુનઝઝમ રાસ્તે, ગલીયાં ઔર મોહલ્લે થે. હમારી ઈસ્લામી હુકુમત કી યાદગારે હે.

જબ હમારી ગાડી 'કસરુલ હમરા' કે દરવાઝે પર પહોંચી તો આલીશાન દરવાઝ (Main Gate) જિસ પર અરબી ઝબાન મે 'અલ હમરા' લિખા હુઆ થા. બાકી સબ ચીઝે સ્પેની ઝબાન મે લીખી હુઈ થી.

કાફી દેર તક હમને ટિકટ કી કોશિશ કી, બાદ મેં પતા ચલા કે આજ ટિકટ મિલના મુશ્કિલ હે, આઈન્દા કલ આપકો ઉસ્કા ટિકટ મિલેગા, પ્રવાસી આજ ઝયાદા હે, દુનિયા બર સે લોગ ઉસ્કો દેખને આતે હે.

જન્નતુલ અરીફ કી ઝિયારત :-

અલ હમરાકા એક હિસ્સા વો હે જો બાગ ઔર બગીચો કા હે. જિસ્કા અરબી નામ 'જન્નતુલ અરીફ' હે ઔર આજ કલ સ્પેની ઝબાન મેં ઉસ્કો (Generalife) કેહતે હે, વહાં યુરોપ કી કરન્સી યુરો (Euro) ઈસ્તેઅમાલ હોતી હે, હમ પાંચ યુરો કા ટિકટ

परीह कर 'जन्तुल अरीफ' मे दामिल हुओ.

जन्तुल अरीफ के भुभ सुरत मनाजिर :-

मे आपसे बयान नही कर सकता, ये आलीशान भाग कथ पछाडीयो के उपर डेवा हुवा हे, बनू उमय्याने अपनी हुकुमत के जमाने मे उस यमन को आभाह किया था. जगड-जगड पर बैठने के लिये बेहतरीन कुर्सीया हे. पछाडीयो पर भुभसुरत कुल और उमदा किसम के पत्तेवाले शानदार, उमदा दरफ्त (जड) हे. अककल दंग रेड जती हे के मुसलमानो ने उसको कैसे बनाया डोगा.

उस भागमे डम मुफ्तलिक जगडो पर फिरते रहे. और अपने शानदार माजी (सुतकाण) को याह करते रहे.

ठंडे पानी के यश्मे (जरखे) :-

डमने उस भागमे ये देखा के जगड-जगड पानी के यश्मे हे. उसमे बेहतरीन और बेडोत उमदा और ठंडा पानी हे.

मे ये समजता था के शायद आनेवाले टुरिस्ट के लिये ठंडे पानी के कुलर (Cooler) कही लगे हुओ डोंगे. उस्का मुस्तअमल (वपरायेल) पानी उन नालीयोमे आता डोगा डालांके वो तो पुरे भागमे डेले हुओ ठंडे पानी के बेहतरीन यश्मे थे. एतने मे नमाज का वकत हुआ, पुजु करने के लिये पानी की जरूरत थी, उस लिये उस पानी के बारे मे तलकीक ली करनी थी.

अख्ख सीडीयां:-

ओक और अख्ख भात ये देपी के उस भाग के अलग-अलग उये डिस्सो पर यण्डने के लिये सीडीयां लगी हुई हे. और सीडी के दोनो तरफ सडारा देने के लिये जे सीडी की रेलींग बनी हुई हे उनकी दीवारो पर ली पानी बेड रखा हे, ये नजारा डमने दुनियामे कही नही देखा.

अख्ख हिलको खिला देनेवाला जवाब:-

यलते-यलते डमने डमारे लार्थ अडमद के वास्ते से जे वडां पोलीस सिक्योरिटी (Security) वाले भजे हुओ थे उनमे से ओक अफसर से पूछा के : ये ठंडा पानी कडां से आता हे ?

उसने जे जवाब दिया उसनेडमारे हिलको खिला दिया.

उस स्पेनी गौरे अफसरने कडां के : ये ठंडा पानी कडां से आता हे डमे कुछ मालुम नही. ये तो तुम लोग जरूरी करके गये थे. आज तक डमे ली पता नही यला के ईतना ठंडा और ईतना जयादड पानी किस तरड से आता हे ? पुरे भाग मे उसके अलग-अलग

यशमे (जखने) ईले दुअे डे.

उसने बडोत अखणो गरीब अंदाज मे ये जवाब दिया, बस ! उस जवाब से अेक करंट (Shock) सा लग्ग. अय अल्लाड ! आपने मुसलमानो को कया अखणो गरीब दुनर दिया था !

भैर ! डमने उसी पानी से वुजु करके नमाज बाजमाअत अदा की.

ईस्लामी जंडे की जगड सलीब (क्रोस) का हिल डिवानेवाला मंजर :-

जन्तुब अरीकका नजारा करने के बाद कसरुल डमरा का वो डिससा जे लश्करी छावणी के तौर पर ईस्तेअमाल डोता था. डम उस तरफ गये वडा आलीशान उये उये डिल्ने डे. उसमे जे सबसे उपरका डिल्ना जडां से पुरा गरनाता शडर नजर आता डे. वो सबसे उयाई वाली पडाडी पर डे. डम वडां पडोये और उस जगड को डमने अपनी आंभो से डेभा डे :

जब डमारी ईस्लामी डुकुमत भतम डो गई थी और आपरी बादशाड अबु अब्दुल्लाड ने अेक मुआडिदा करके कसरुल डमराकी याणी यांटी की अेक प्लेट मे रभकर ईसाई बादशाड के डवाले की थी और ईसाई बादशाडने कसरुल डमरा पर कणज करने के बाद डिल्ने के सबसे उपर वाले डिससे पर जडां ईस्लामी परयम डवामे लेडराता था. दुनिया को अपना कणज डिवाने के डिये यंड पादरीयो को वडां लेज था और डमारा परयम वडां से डटाकर सलीब (क्रोस) लटकाई थी.

उस डिवभराश मंजर को डेभते डी डममे से डर अेक के आंभो से आंसु जरी डो गये.

डिल्ने की सबसे उपर वाली जगड पर नमाज बाजमाअत पण्डने की सआदत :-

डम वडां पडोये, मेरा वुजु था. मौल्वी ईमरान पटेव लंडनी का ली वुजु था तो मेने कडां डे : मौल्वी ईमरान ! डेभो ये जगड सदीयो से तरस रही डे. यडां न डिसी ने अजान दी और न नमाज पण्डी, डालांके डिसी दौर मे डमारा मरकज था. यलो ! आप अजान डो. मेरी ली असर की नमाज बाकी डे. आप की ली बाकी डे.

मेरे डाथ मे अेक छोटा सा पर्स था. जिस मे अेक मुसल्ला था, मेने कडा : और कया डोगा के सिकयुरीटीवाले आयेंगे और कुछ कडेंगे. डम तो मुसाफिर लोग (Tourist) डे. पकड करेंगे नडी. ईन्शाअल्लाड ! आप अजान डो. डम डोनो बाजमाअत यडां पर नमाज पण्डते डे.

अल्लहुडिल्लाड ! डमने डिल्ने के सबसे उपरके डिससे मे जडां ईसाईयोने कतड

(જીત) કે બાદ સબસે પેહલે અપની સલીબ (ક્રોસ) લગાઈ થી. વહાં અસર કી નમાઝ બાજમાઅત અદા કી ઔર અલ્લાહ તઆલા સે હુઆ માંગી કે : અય અલ્લાહ ! ઈસ ઈમારત કો દોબારા તેરે નામસે આબાદ ફરમા દીજીએ.

દીન કી મહેનત ન હોને કા નતીજા :-

જબ હમને વહાં નમાઝ પઠી તો ઉસ જગહ પર હૈરત કી બાત યે દેખી કે બહોત સે જવાન લડકે-લડકીયા, આધા બદન ખુલા હુવા, ઈસાઈયો કે લિબાસ પેહને હુએ હે, ઉનમે સે કુછ લોંગોને હમસે સલામ ક્રિયા.

હમ હૈરતમે રેહ ગયે કે યે ઈસાઈ શકલ વ સૂરતવાલે હમસે સલામ કર રહે હે. ફિર ઉનસે બાત હુઈ તો માલૂમ હુવા કે વો નસલન હમારે અરબ મુસલમાન ભાઈ થે, લેકિન આજ દિન કી મહેનત ન હોનેકી વજહ સે ઉનકી ઝાહિરી શકલ ઐસી હો ગઈ કે હમારા ઉનકે મુસલમાન કે તૌર પર પહેચાનના હી મુશ્કિલ થા. ઉનહોને અપની પેહચાન કરવાઈ, અપના નામ બતાયા, અંગ્રેજીમે વો બાત કર રહે થે.

એક ઈબ્રતનાક વાકિઆ :-

ઉસ મૌકે પર માહનામા 'અશરફુલ જરાઈદ' કે ઈદારિયા (તંત્રીલેખ) સે એક ઈબ્રતનાક વાકિઆ નકલ કર રહા હું :

યે આજિઝ (તંત્રી) કેદ કે ઝમાને મે જો કિતાબે મિલ જાતી ઉનકો પઠ લિયા કરતા થા. સ્પેન સે ઈસ્લામી હુકુમત કે ખતમ હોને કા ઈતિહાસ પઢતે હુએ બાઝ વાકિઆતને બહોત ઝયાદા મુતઅસ્સિર ક્રિયા થા. એક ઈબ્રતનાક વાકિઆ આપ પઠ્ઠ ભી લીજીએ ઔર દેખે કે અગર મુસલમાન બાદશાહ અપના ઝિંદગી કા તરીકા બદલતે નહી તો ઈતિહાસ અપને આપકો કિસ તરહ દોહરાતી હે. મેં જબ ઈસ્લામી જગતકે માઝી (ભુતકાળ) કો દેખતા હું તો આંખો મેં આંસુ આ જાતે હે. ભવિષ્ય કો સોચતા હું તો રોંગટે બળે હો જાતે હે. માયુસી તો કુફ હે. બસ ! કિસી મદદ ગેબકો દેખને કે લિયે આંખે તરસ રહી હે. عَسَى أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

સુલ્તાને ઉન્હલુસ (સ્પેન કા બાદશાહ) અબુ અબ્દુલ્લાહકી એક બાત : એહલે ગરનાતા કી બદકિસ્મતી યે હે કે મેરે સબ કામ અધુરે હોતે હે ઔર મેરી બદકિસ્મતી યે હે કે મેરે વઝીર કા કોઈ ભી કામ અધુરા નહી હોતા.

યે બાત અબુ અબ્દુલ્લાહ ને ઉસ વકત કહી થી જબ કે ઉસ્કે વઝીર અબુલ કાસીમ ને અંગ્રેજ ફાતેહ કી જાનિબ સે 'કસરૂલ હમરા' (ઉન્હલુસ કા નાદિર વ બેમિસાલ શાહી મહેલ) કો ખાલી કરને કા ઓર્ડર પહોંચાયા થા. ઔર અબુલ કાસિમ ખુદ ભી અંગ્રેજ ફાતેહ સે મિલા હુઆ થા.

જબ ઉસ્કે વજીર ને મિસ્ટર ફરડીનન્ડ (Ferdinand) કા યે લિખા હુવા હુકમ પહોંચાયા કે દો દિન કે અંદર 'અલ હમરા' ખાલી કર કે 'અલફુજરત' ચલે જાએ તો વો મહલ કે અપને કમરે મે જાકર રોને લગા. ઉસ્કી મા આઈશા કમરે મે દાખિલ હુઈ ઔર ઉસ્કે સર પર અપને દોનો હાથ તસલ્લી કે લિયે રખ દિયે. ફિર દોનો કે દરમિયાન બાત હુઈ :

બાદશાહ : માં ! મેને અપના સર એક અઝદહે કે મુંહ મે દે દિયા હે.

મા : તુમ અપના ઔર પુરી કોમકા સર ઉસ દિન અજગર કે મુંહ મે દે ચુકે થે જબ તુમ્હે બાદશાહ બનને કા શૈક હુવા થા. તુમને અપને બાપસે ગદારી કી થી.

બાદશાહ ફરડીનન્ડ કા હુકમ આયા હે કે અબ હમ ઈસ મહેલમે નહી રેહ સકતે.

મા : મુજે સબ માલુમ હૈ, કોઈ બાત છુપી નહી હૈ.

બાદશાહ : અમ્મી ! અબ મે કયાં કરું ?

મા : યે સવાલ ઉસ વકત કરને કા થા જબ તુમ કુછ કર સકતે થે. અબ માં કે મશવેરા કા કોઈ ફાયદા નહી. સ્પેન કે ઈતિહાસકા સબસે મન્હુસ દિન વો થા જિસમે તુમ્હે બાદશાહ બનને કા ખ્યાલ આયા થા.

બાદશાહ : નહી અમ્મા ! ઉસ્સે મન્હુસ દિન વો થા જિસ દિન મે પૈદા હુવા થા, આપને ઉસી વકત મેરા ગલા ઘોટ દિયા હોતા.

મા : મુજે એતેરાફ હૈ કે મેને અપની કૌમ કે લિયે એક સાંપ જન્મ દિયા થા. તુમ મુજે ઉસ્કા મુજરિમ કેહ સકતે હો, લેકિન મે માં થી ઔર એક માં કા હાથ અવલાદ કે ઘોંટને કે લિયે નહી હોતા, ઉસ્કી પરવરીશ કરને લિયે હોતા હૈ.

બાદશાહ : આપ દુઆ કરે કે : 'અલહમરા' છોડનેસે પેહલે મર જાઉ.

મા : અબ મૌત કી તમન્નાસે તુમ્હારે ઝમીરકા બોજ હલ્કા ન હો સકેગા. અબ યહી કરના હે કે 'અલહમરા' ખાલી કરને કી ફિકર કરો.

બાદશાહ : કયા હમ 'અલફુજરત' મે ખુશ રેહ સકેગે ?

મા : હરગિઝ નહી ! મુજે માલુમ હૈ કે હમે વહાં ભી નહી રેહને દિયા જાયેગા. યે મરાકશ કે રાસ્તે કી એક મંઝિલ હૈ, અબ વતનકી યે સરઝમીન હમે કબ્રકી જગહ ભી ન દેગી.

બાદશાહ : મેને અભી તક 'અલહમરા' છોડને કા ઈરાદા નહી કિયા હૈ, મે ચાહતા હું કે કૌમ કે સામને જાકર ગલતીયોંકો માન કરકે માફી માંગલું ઔર બતાવું કે અસલ મે મેરે વજીર અબુલ કાસિમ ને મુજે ધોકા દિયા, ઈસ સુરતે હાલ કા વહી જિમ્મેદાર હૈ.

મા : તુમ બાર-બાર કૌમ કો ધોકા નહી દે સકતે. અબ તુમ ઉનકે સામને જાઓગે

तो वो तुम्हारी भोटीयां नोय हेंगे. वो तुमसे उन बे गुनाहो का छिसाब पूछेंगे. जिन्हे तुमने भकरीयो की तरफ दुश्मनो के डवाले कर दिया है. तुम पुरे मुल्क की तबाही के जिम्मेदार हो. तुम्हारे साथ डामिद बिन जहरा (उन्हेलुस के भडोत भणे आदिम, पतीभ और मुज्राडिद) जैसे पाकबाजों के भूनमे रंगे लुअे है. अब तुम कौम के डक मे भर यूके हो. तुम्हारी भौत तुम्हे जिंदा नही कर सकती.

भादशाड : अगर आप ईजाजत हे तो में अबुल कासिम को कतल कर देने के लिये तैयार हुं.

मा : भेटा ! तुमने पुरे उन्हेलुस को गदारोसे भर दीया है अक गदार को मार कर क्या मिलेगा ?

भादशाड : मुजे गरनाता का डर आदमी गदार दिभाई देता है.

मा : ये तुम्हारी भेती का डल है. तुमने भाप से गदारी करके ईस मुल्क की जमीन मे गदारी का बीज बोया था. अब तुम्हारी भेती पक कर तैयार हो यूकी है.

भादशाड : अम्मी ! मुजे तअना मत दीजिये.

मा : में तुजे जयादा दिनों तक तअने नही दे सकती, लेकिन उन्हेलुस की मांअे क्यामत तक तुज पर लअनत भेजती रहेगी.

भादशाड : मुजे यकीन नही आता के मे 'अलडमरा' से निकाल दीया जाउगा. ये प्वाभसा लगता है.

मा : प्वाभ का जमाना गुजर युका है अब तुम्हें प्वाभो की ताभीरे देभनी है.

भादशाड : अम्मी ! डमारे भाद 'कसज़ल डमरा' मे कोन रहेगा ?

मा : तुम्हारे भाद ईस मडेल के मालिक वो डोंगे जिनसे तुमने अपने कौम की आभरू का सौदा किया है.

केडते है : अबु अब्दुल्लाड ने गरनाता से मडल जाली करके 'अलकुज्जरत' जाते डुअे पडाडोंकी उयाई से अपने आलीशान मडेलकी तरफ देभा तो कूट-कूट कर रोने लग्ग था.

ये देभ कर उस्की मांने कडां : भेटा ! जब मर्हों की तरफ दुश्मनसे लडनेका वकत था तो भुजदिल बनके मडेल मे छुप गया था. अब औरतो की तरफ रोने का क्या डायदा ?

ईनिकलाभाते जडां वाईजें रभ है देभो !

डर तगय्युर से आती है सदा इइडम इइडम !

नोट :- आज जबके अरब दुनिया की अेशभरी और भौजकी जिंदगी गुजारनेवाले भादशाड यहुड व नसारा के दावो और वादो(वायदाओ) पर भरोसा करके अपने

વફાદારો કો ગદાર ઓર ગદારોકો વફાદાર સમજને કી સંગીન ગલતી મે ફસે હે. માઝી(ભુતકાળ) કે ઈસ વાકિએ મે ઉન બાદશાહો કે અંજામકી તસ્વીર દેખી જા સકતી હે. ખુદા કરે ઐસા ન હો !!! (બ શુક્રિયા : અઝાદીયા માહનામા અશરફુલ જરાઈદ ફરવરી ઈ.સ. ૨૦૧૫)

૭૦,૦૦૦ દીનદાર મુસલમાનો કી શહીદતવાલી જગહ :-

ફિર હમ કુરઆન કી તિલાવત કરતે હુએ કિલ્એ કે ઉપરવાલે હિસ્સે સે નીચે આએ ઓર કસરૂલ હમરા કા અંદર કા હિસ્સા જો સ્પેન કે બાદશાહો કી રેહને કી જગહ થી. ઉસકે લિયે ટિકટ આઈન્દા કલ મિલના થા. ઉસ લિયે હમ લોગ વહાં સે વાપસ લૌટે ઓર અપની ગાડીયો મે સવાર હોકર ચલે. એક ચૌરાહે(ચાર રસ્તે) પર પહોંચના થા. જિસ ચાર રસ્તે કે લિયે તારીખ(ઈતિહાસ) કી કિતાબો મે લિખા હુઆ હે કે સ્પેન કી મશહુર 'રાણી અઝાબિલા' (Queen Azabela) ને એક મન્નત માની થી ઓર જબ ઈસ્લામી હુકુમત ખતમ હુઈ તો ઉસ્ને અપની ઉસ મન્નત કો પુરા કરને કે લિયે ઈસ ચૌરાહે પર સત્તર હજાર દીનદાર મુસલમાનો કો એક સાથ શહીદ કિયા થા. ઉસ ચૌરાહે કો દેખને લિયે હમ લોગ પહોંચે.

યહાં પાનીકે ફવ્વારે ઉળ રહે થે. ઓર પથ્થરોસે બિછા હુઆ એક સહન હે. ચારો તરફ બળી ઉચી ઈમારતે હે. બીચમે વો જગહ હે જહાં રાણી અઝાબિલાને અપની મન્નત પુરી કરને કે લિયે એક સાથ સત્તર હજાર(૭૦૦૦૦) મુસલમાનો કો શહીદ કિયા થા. વો જગહ હમને દેખી. વહાં કુછ અરબ મરાકશી કી દુકાને દેખી. જહાં કુછ મુસલમાન અંદાઝ કે કપડે મિલતે થે. ઓર કુછ અરબભાઈ મિલ ગયે. ઉનસે અરબી મે સલામ વ કલામ હુવા.

ગરનાતા કા મશહુર મદરસા :-

ફિર હમ થોળે આગે બળહે ઓર ગરનાતા કા મશહુર મદરસા જહાં પર બળે બળે મુહદ્દિષીન, મુફ્તિસરીન ઓર મુફ્તી પૈદા હુએ થે. ઉસ્કી તલાશ મે નિકલે. એક જગહ સ્પેની ઝબાન કા એક બોર્ડ 'અલ મદરઝા' (Al Madraza) દેખા, યે 'અલ મદરસા' (Al Madarasa) કી બિગળી હુઈ શકલ હે. હમે યકીન હો ગયા કે જહાં કિસી જમાને મે દારૂલઉલૂમ કાઈમ થા. ઉસ્કે મેઈન ગેટ પર હમ પહોંચ ગએ.

વહાં બહોતસી કુરઆન કી આયતે સંગે મરમર પર લિખી હુઈ થી ઓર ખજૂર કા દરખ્ત ઓર ચાંદ, સિતારા યાની કુછ ઈસ્લામી નિશાનીયાં માલુમ હોતી થી. યે બહોત આલીશાન ઈમારત થી. જિસમે સેકળો રૂમ(હુજરે) થે. ઈસ વકત ઉસમે ગરનાતા કી સબસે બળી યુનિવર્સિટી (University) કાયમ હે. હમ હૈરત કી નઝરો સે ઉસ મંઝર

को दैजते रडे और दैजने के बाद आगे बण्डे.

आलीशान मसाजिद जिन्को यर्यो मे तबदील कर दिया गया है:-

उसी दौरान और ली मसाजिद दैजने का मौका मिला. जे ईस्लामी हुकुमतमे मसाजिद थी, लेकिन आज उन तमाम मस्जिदोको यर्यमे तबदील कर दीया गया है. मस्जिद डोने की निशानी क्या है? मेहराब, मिम्बर और मस्जिद के मिनारें.

और दिल्को रूलानेवाली बात तो ये थी के मस्जिदके मिनारो उपर सलीबे (क्रोस) लगी हुई है. दर जगह कुरआन की आयात है. मिम्बर पर सलीब लगी हुई है. उजरत ईसा (अलय.) और उजरत मरयम (रहि.) के बनावटी पुतले लगे हुअे है. और मस्जिदो को यर्यमे बदल दिया गया है. ये सब दिल् खिलानेवाले मंजर हम दैजते रडे.

ये जिस 'अल मदरसा' का मे ने आपके सामने बयान किया उस्मे आगे यलकर अेक बणा मैदान है. वो मैदान हमारी हुकुमत मे अेक बणा कब्रस्तान था.

किब्ला रूब उडियो के ढांये (हाडपीजर):-

हमारे सकर के साथीयोमे मेरे रिशते के मामुजाद भाई : अब्दुज ईस्तियाज मुहम्मद गजिया साडब ली थे. वो उजरत मुफ्ती ईब्राहीम साडब गजिया, नाजिम दाइल ईडसान बारडोली के उकीकी भाई है और हमारे मुफ्ती साडब उनको 'मजजूब साडब' के लकबसे याद इरमाते है. ईस्से पेडले ली उनका स्पेनका सकर हुआ था. वो अपने पेडले सकरका आंभो देभा डाल बयान इरमा रडे थे के :

ईस युनिवर्सिटीमे अेक मैदान था जिस्मे बडोत सारी जुली हुई कबरे मेने जुद दैजी है. ईसमे ईन्सानी उडियो के ढांये थे और वो ढांये किब्ला रूब थे. उस्से यकीन हुआ के ये मुसलमानो की कबर है और उनको किब्ला रूब दइन किया गया डोगा. आज तक उनके ढांये किब्ला रूब नजर आते है और पता नडी उस कब्रस्तानमे कौनसे वली, कौनसे मुहदिष की कबरे डो. वल्लाहु सुब्हानहु व तआला अअलम.

जब हमारा ये सकर हुआ तो हम उस कब्रस्तान मे नडी जा सकते थे और बताया गया के अब वो कबरे वगैरा सब जतम कर दी गई है.

गरनाता की जामेअ मस्जिद :-

उसी शहर गरनाता की जे जामेअ मस्जिद है जे 'जामेअ गरनाता' कहेलाती है. उसी जामेअ गरनाता की मस्जिदके सडन मे राणी 'अजाबिला' और 'इरडीन-ड' (Ferdinand) बादशाड जिसके डाय मे अबु अब्दुल्लाड ने कसइल हमरा की याबी सौपी थी. उन दोनो की कबरे बनाई गई है और ये अपनी इतड(जुत) के गुजर की

निशानी के तौर पर के हम यहाँ फतेह बनकर आये है.

अक मराकशी अरबसे मुलाकात :-

मगरीब का वक्त करीब था. हम लोग गचनाता की गलीयोमे पैदल चल रहे थे. अक अज्जब मंजर लग रहा था के जितने हम थे सिर्फ वही ईस्लामी लिबासमे थे और बाकी आम लोग ईसाई लिबास मे. आगे चलते - चलते अक जगह आई जहाँ बड़ोत सारी छोटले थी, यूँके मे संतरे का जयुस का बडा शौकीन हुं तो मे तलाश कर रहा था के कोई छोटले मिल जाये. जहाँ मे संतरे का जयुस पी सकु. तो अक छोटले पर पडोये वहाँ अक नवजवान ने हम से सलाम किया. मे डैरतमे पर गया के कौन हमको सलाम कर रहा है ?

मे ने उससे पुछा के : तुम्हारा नाम क्या है ?

उसने अपनी पेडयान कराई. वो अक मराकशी अरब था और ली वहाँ कुछ शाम, फलस्तीन और मिसर के अरब नवजवानो से मुलाकात हुई. जिनको ज़ाहरेरी तौर पर हम पडेयान नहीं सकते के ये मुसलमान है. वो शराब की दुकाने चला रहे थे. या शराब और जयुस की दुकाने लेकर बैठे हुअे थे. या उस तरफ की दुकानो मे मुलाजिमत (नोकरी) कर रहे थे.

हमने उनसे पुछा के : यहाँ कोई नमाज की जगह है ?

हमको बहुत भुशी हुई के जब उन्होंने कहां के : आप यहाँ पीछे चले जाये. अलमी-अलमी अल्लहमुदिल्लाह ! अक नई मस्जिद कायम हुई है.

मगरीब की नमाज के दिये मस्जिदमे और ईमाम का डाल :-

हम गलीयोसे गुजरते हुअे, पूछते पूछते अक मस्जिद पर पडोये. मगरीब का वक्त करीब था. अजान डोनेवाली थी. हम उपरवाले डिस्से मे पडोये. ईमाम साडल का हम ईतिज्जर कर रहे थे. शर्ट और कोट मे अक साडल आये. और उन्होंने अपने उपर अक अरबी जुल्मा ढाल दीया और मुसल्ले पर जणे डो गये और दाण्डी ली उनकी न डोने के बराबर थी.

मगरीब की नमाज ईमाम नाफ़ेअ (रह.) की किराअतमे :-

जब उन्होंने नमाज शुरुअ की तो पता चला के वो मालिकी मस्लक पर है. नमाज मे ईरसाह कर रहे थे, यूँके मराकश और मगरीब मे ईमाम नाफ़ेअ (रह.) की किराअत का आम रिवाज है. तो उन्होंने बेतकल्लुफ़ मगरीबकी नमाज ईमाम नाफ़ेअ (रह.) की किराअतमे पण्डाई. नमाज के बाद और ली बड़ोत से मुसल्ली उजरात से मुलाकात हुई. कुछ ज़ैर - ज़ैरीयत और कुछ ब्यातयीत का मौका मिला.

होटल पर वापसी, जाना और आराम :-

फिर हम वहाँसे निकलकर अपनी होटलकी तरफ़ पछोंचे और जाकर हमने होटल में क्रियाम किया, ये मंगल का दिन था. जो हमारे स्पेन के सफ़र का पंचम दिन था. उस दिन ये थंड ईभ्रत की थिजे देभी और हम रातको आकियतके साथ अपनी होटल में पछोंच गये. जाना वगैरा से फ़ारिग होकर आई-न्दा कल का क्या निजाम है उसका मशवेरा हुआ और फिर आराम करने लिये अपने-अपने हुजरोमें पछोंचे.

સફરકા દુસરા દિન : બુધ

દો બારા 'કસરૂલ હમરા' કી તરફ :-

રહેબરોને યે બતાયા થા કે : આપ કો અગર કસરૂલ હમરા દેખના હૈ તો આઈન્દા કલ જલ્દી સુબહ આના હોગા. ઈસ લિયે હમને વહાં કે વકત કે એતેબાર સે સુબહ સાદિક હોતે હી સુબહ કી નમાઝ અપને કમરો(રૂમ) મે અદા કી ઔર ફજરકી નમાઝ અદા કરને કે બાદ અપની ગાડીયો મે બેઠકર કસરૂલહમરા જાને કે લિયે રવાના હો ગયે.

હમ યે સમજ રહે થે કે ઈતની સુબહ જબ કે શહેર મે અંધેરા થા. કૌન પહોંચા હોગા ? હમ હી આજ પેહલે ઉસ્કે ગેટ પર પહોંચેગે, લેકિન જબ હમ કસરૂલ હમરા પર પહોંચે હૈ તો હેરાન હો ગયે કે જહાં ટિકટ કી ખિડકી (બારી) હૈ વહાં હમારા નંબર સો સે ઉપર થા. ઔર હમારે આગે સો સે ઝયાદા ઈસાઈ જવાન લડકે, લડકીયા ટિકટ ખિળકી ખુલને કે ઈતેજાર મે લાઈનમે ખડે થે. ઉસ વકત હમારે દિલ મે યે જઝબાત થે કે : અય અલ્લાહ ! મુસલમાનો ને ઉસ સરઝમીન પર કેસે-કેસે નકશે ઔર બાંધકામ કે નમુને કાયમ કીએ કે આજ યુરોપકે અંગ્રેજ ઉસકો દેખને કે લિયે જલ્દી સુબહ અપની નીદ કો કુરબાન કરકે યહાં લાઈનો મે આકર ખડે હો જાતે હૈ.

યે હમારે લિયે બડી ઈબ્રત કી ખાતે હૈ, હાંલાકે અબી ખિડકી ખુલને કે તીન ઘંટે બાકી થે. તકરીબન આઠ યા પૌને આઠ બજે કા વકત હુવા થા. ઔર ખિડકી ખુલી, વહાં તક ટિકટ ખરીદનેવાલોકી કતાર(લાઈન) માલુમ નહી કહાં તક લંબી હો ચુકી થી. જબ ખિડકી ખુલી તો હમને ટિકટ ખરીદા ઔર હમ લોગ કસરૂલહમરા મે દાખિલ હુએ.

કસરૂલ હમરામે :-

યે કસરૂલ હમરા મુસલમાન બાદશાહો ને અપને હુકુમત કે ઝમાને મે કિલ્આ ઔર શાહી મહલકી નિચ્ચત સે બનવાયા થા :

ઉસમે અજબો ગરીબ ખુબસુરત સફેદ સંગે મરમરસે બની હુઈ ઈમારતે હૈ. પાની કે હોઝ હૈ.

હર એક કે લિયે અલગ - અલગ કમરે હૈ.

ઔર હમારે લિયે સબસે ઝયાદા તડપાનેવાલી ચીઝ ઉન મહેલોમે વેરાન મસાજિદે થી.

દિવારો પર જગહ-જગહ : 'લા ગાલિબ ઈલ્લલ્લાહ, લા ગાલિબ ઈલ્લલ્લાહ' લિખા હુઆ થા, ચુંકે યે બનુ ઉમય્યા કી એક નિશાની બન ગયા થા, ઈસ લિયે સબ જગહ યહી લિખા હુઆ થા.

હઝરત મુફતી સાહબ મદજિલ્લહુલ આલી ફરમાને લગે : બિલકુલ સહી હૈ કે જબ હમને અલ્લાહ તઆલા કો ભુલા દિયા તો અલ્લાહ તઆલા ને અપના ગલબા દિખા દિયા.

ઉસમે હર જગહ પર 'વતુઈઝઝુ મનતશા વતુઝિલ્લુ મન તશા' આયત કા તરજુમા : અલ્લાહ તઆલા જિસકો યાહતે હૈ ઈઝઝત દેતે હૈ ઔર જિસકો યાહતે હૈ ઝલીલ (ઝિલ્લત) કરતે હૈ કે મનાઝિર દેખે.

કિતની આલિશાન યે ઈમારતે કે આજ સાળહે પાંચ સો સાલ તો હમારી હુકુમત ખતમ હુઈ ઉસકો હો ચુકે, ઉસ્કે બાવજૂદ ઈન ઈમારતો કા હુસ્ન હૈ જૈસા કે અભી યે ઈમારતે બની હુઈ હૈ તો ફિર ઉસ દૌર મે ઉનકા હુસ્ન કેસા હોગા ! સોચને કી ચીઝ હૈ.

મહલ ભી ઈતને શાનદાર બને હુએ હૈ કે મહલ મે બૈઠે - બૈઠે બાદશાહ પુરે શહેર કો દેખ લિયા કરતે થે. દૂર - દૂર તક ઉનકી નઝરે પહોંચ જાયા કરતી થી. મહલ કે અંદર ખુશનુમા ઉમદા - ઉમદા મહેરાબે હૈ. પાની કે હીઝ બને હુએ હૈ. બાદશાહ જહાં બૈઠતે થે, ઉસ્કે અલાવા બાદશાહ કે સોને કે કમરે (રૂમ) ઔર ખુબસુરત બાગીચે હૈ ઔર હર જગહ પર તામીર કે અજબો ગરીબ અનોખે ઔર ઉમદા નમૂને હૈ.

હમ બહુત અફસોસ સે મહલ કો દેખતે રહે લગભગ ઢાઈ ત્રીન ઘંટે કા વકત હમારા હુવા ઔર ફિર રોતી હુઈ આંખો કે સાથ ઔર દિલ મે હસરત લેકર ઉસ મહલસે બાહર આએ. અગર ઉસ્કો હમ પુરા દેખતે તો શાયદ હમારા પુરા દિન ખર્ચ હો જાતા, લેકિન આગે કા સફર ભી થા, ઈસ લિયે ઈતના કાફી સમજા ઔર હમ કસરૂલ હમરા સે નિકલ કર બાહર આયે.

કસરૂલ હમરા કે અજબ ફુવારે :-

કસરૂલ હમરામે અજબો ગરીબ કિસમ કે ફુવારે હૈ. ઉસ્મે સે હર વકત પાની ઉડતા રહેતા હૈ ઔર બહોત હી ખુશનુમા મંઝર માલુમ હોતા હૈ. તહેકીક કરને પર માલુમ હુવા કે ઉન ફુવારોમે કોઈ મશીન લગી હુઈ નહી હૈ, બલ્કે ઉસ્કો ઈસ્લામી હુકુમતકે ઝમાને સે એક ખાસ ઈજાદ (શોધ) કે નતીજે મે બનાયા ગયા. જિસ્સે સારી દુનિયા આજ તક હેરાન હૈ ઔર ઉન ફુવારોકે પાયો મે (Gravitational Force) જિસ્કો ગુજરાતી ઝબાન મે (ગુરૂત્વાકર્ષણબળ) કેહતે હૈ. ઉસ્સે કામ ક્રિયા ગયા હૈ.

ઝમીનમે અલ્લાહ તઆલા ને કુદરતી તૌર પર એક ખિંચાવ રખ્યા હૈ. ઉસ્કે નતીજે મે ચીઝે ઉપર સે નીચે કી તરફ આતી હૈ. ઈસ કુદરતી ઝમીની જાઝબીયત (ખિંચાવ) કો ખાસ અંદાઝ મે કામમે લાકર ફુવારે બનાયે ગયે હૈ. જિસ્સે મુસલસલ પાની ઉડતા રહેતા હૈ. યે મુસલમાનો કી ઈજાદ (શોધ) કા અજબ કરિશમા હૈ.

दुनिया की कुछ जगहों पर ये कुदरती जाजबीयत नहीं है। जिसकी वजह से पहाड़ों पर नीचे से ऊपर की तरफ गाड़ीयाँ बगैर यालु कीये चलती हैं। जैसे 'केन्या' के अमुक पहाड़ों में उस अजब कुदरती नजारेका मुद्दा छिदा होता है।

भंडाने 'केन्या' के सड़ के वकत उसकी मालुमात डॉसिल की थी और अक अभधार के मजमुन (लेफ) में भी उसकी तफसील पण्डनेका मौका मिला था।

'इतधारकल्लाहु अडसनुल जालिकीन' (अन्नुर) सोयो अल्लाह तआला कितने अच्छे बनानेवाले हैं।

डुवाँ जहाज और मुसलमान :-

कुर्तुबा शहरमें अक नामवर ई-सान हुआ है। जिनका नाम 'शैफ अब्बास बिन इरनास बिन वरदास बिन अल तकोरिनी' है। जिनकी कुन्निय 'अबुल कासिम' है, उनकी पैदाईश ईस्वीसन ८१० में हुई है। और ईस्वीसन ८८७ में वफात हुई है। उनके बारेमें तारीफ (इतिहास) में बताया जाता है कि : ये वो शम्स हैं जिन्होंने अलग-अलग परिदो (पक्षीओ) की बोड़ी और उसनेकी स्टाईल पर शोध की और डुवाँ जहाज का डिजाईन (Design) तैयार किया। और उनकी के उस डिजाईन को दुनियाने आगे बण्डाया। मौजूदा डुवाँ जहाज और डेलिकोप्टर की बुनियाद असल उनकी डिजाईन है।

'लियोनार्दो-द-विन्ची' (Leonardo-da-Vinci) ने जो डुवामें उडान के डिजाईन तैयार किये, वो सब असल 'शैफ अब्बास बिन इरनास' की बनाई हुई डिजाईन से लिया है। आज डुवाँ उडान का अक अडम डिस्सा ग्लार्डर्स (Gliders) है, वो भी 'शैफ अब्बास' के तैयार किये हुए नकशे से हैं।

कुर्तुबा की तरफ :-

गरनाता शहर से डम रवाना हुआ। हमारी आगे की मंजिल 'कुर्तुबा' थी। जिसकी आज कल स्पेनी जभान में 'कोरडोबा' (Cordoba) कहते हैं।

हमारी गुजराती जभान में 'डोबा' कमजोर जिस्म, कमजोर जहनेनियतवाले ई-सानको कहते हैं। कुर्तुबा के इस वकत की स्पेन की बोलयाल पर अक मौके पर डजरत मुफ्ती साडभ ने ईरशाद इरमाया :

ईस शहर से अच्छे और कबिल लोग चले गये और 'डोबा' रूह गये।

कुर्तुबा के रास्ते का भुशनुमा मंजर और अंछर की वाडीयां (बागात) :-

गरनाता से जब रवाना हुआ तो पुरे रास्ते पर दोंनो तरफ सफेद रंग की मिट्टी थी। जो उस मुल्क की अक अनोपी चीज कहनी चाडिअे। और अल्लाह तआला की कुदरत का

કરિશ્મા કેહના ચાહિએ. જો ખુબસુરતી કો બખ્ષા રહા થા.

ઉસ સફેદ જમીન પર દુર દુર તક આલીશાન બાગ થે. ઔર યે બાગ કિસ ચીઝ કે થે ? જૈતુન, સંતરા, અંજીર કે. અંજીર કા મૌસમ ચલ રહા થા. બહુત સે અંજીર વહાં લગે હુએ થે.

બાઓ ! યે તુમ્હારે બાપ દાદાઓ કા લગાયા હુઆ હૈ :-

યું કે હમ ભારતીય મિજાઝ કે લોગ હૈ, ઈસ લિયે બોર ઔર આમલી કે દરખ્ત (ગ્રાડ) જો આમ સરકારી જમીનોમે કુદરતી ઉગે હુએ હોતે હૈ. ઉસ પર પથ્થર મારકર બોર ઔર આમલી કે ફલ ગિરાકર ખાને કી આદત હૈ. તો મૈને સાથીયોં સે કહાં કે યે અંજીર ખાને ચાહિએ.

હઝરત ને કહા કે : દેખો ! વો સિક્યુરિટી વાલે આપકો છોળે નહી. ઉસકા લિહાઝ રખના

મેં ને હમારે ભાઈ ઈમ્તિયાઝ સે કહા. કે : હમે અંજીર તો ખાને હી ખાને હૈ. મેરી જબાન સે એક બાત નિકલ ગઈ કે : યે તો હમારે બાપ દાદાઓ કા લગાયા હુવા હૈ. બાઓ, યે તુમ્હારી મિરાસ હૈ. કોઈ હમે નહીં રોક સક્તા.

હમને ઉસ્કો તોળા ઔર ખાના શુરૂઆત કીયા, બેહતરીન કિસમ કે અંજીર કુછ પકે હુએ કુછ કચ્ચે. હમને ખુબ ખાએ. ફીર તો સ્પેન મેં ચારો રોઝ અંજીર હી અંજીર ખાએ. ઔર ફીર તો હર જગહ યે બાત આમ હો ગઈ કે :

‘હમારે બાપ દાદા કા લગાયા હુવા હૈ’ યે કેહતે થે, ગિરાતે થે ઔર ખાતે થે.

હમ શહર કુર્તુબા જાને કે લિયે રવાના હુએ, ઢાઈ ત્રીન ઘંટે(કલાક)કા હમારા યે સફર રહા. બહોત હી ઉમદા ઔર પકકી સડકે ઔર ગાડીયા ભી તકરીબન (લગભગ) દેઢસો - દોસોકી સ્પીડ સે ચલ રહી થી. બહોત આસાની સે હમારા યે સફર પુરા હુઆ. મૌલવી ઈમરાન પટેલ જો હમારે જામિઆ કે ફાઝિલ હૈ હમારે સાથ થે ઔર વો ગાડી ચલા રહે થે.

બહુત સ્પીડ સે હમારા યે કાફલા ચલ રહા થા. રાસ્તે મેં બહુત સારે શહેરો સે હમારા ગુજરના હુવા. ઉન શહેરોમે ભી અકસર જગહ પહાડીયો પર ચર્ચ નજર આએ. ઉન ચર્ચો કી શકલ યકીનન મસ્જીદ વાલી થી. ઉસ્સે હમે યે યકીન હો ગયા કે કીસી ઝમાને મેં મસ્જીદ રહી હોગી. જિસ્કો ચર્ચ બના દીયા ગયા હૈ.

જામેઅ કુર્તુબા :-

હમ કુર્તુબા પહોંચે ઔર કુર્તુબા પહોંચને કે બાદ એક જગહ ગાડી પાર્ક કી ઔર ફીર જામેઅ કુર્તુબા કે દરવાજે પર પહોંચે. જામેઅ કુર્તુબા પહોંચને કે બાદ જબ હમ ટિકટ

ખરીદને કે લિયે ગયે તો હમારી શકલ દેખ કર હી હમે યે કેહ દીયા ગયા થા કે : આપ નમાઝ પઢને કી કોશિશ ન કરે બહોત સખ્ત હમે તાકીદ કર દી ગઈ.

જામેઅ કુર્તુબા કા હાલ :-

ટિકટ ખરીદને કે બાદ હમે થોડી દેર ઈન્તિજાર કરના પડા. ફિર જામેઅ કુર્તુબા કે કમ્પાઉન્ડ મે હમ દાખિલ હુએ. જામેઅ કુર્તુબા કા ઈહાતા (કમ્પાઉન્ડ) લગભગ હમારે જામિઆ ડાભેલ કે કમ્પાઉન્ડ જિતના હોગા. ચારો તરફ બેહતરીન મજબુત હુજરે (રૂમ).

મુમકિન હૈ કે મસ્જિદ કે સાથ કોઈ મદરસા હો યા યે કે કોઈ ખાનકાહ હો જિસ્કે યે હુજરે હો.

બીચ મે સહન હૈ ઔર સહન મે બહોત સે અંજીર, સંતરે ઔર અંગુર કે દરખ્ત ઔર બેલે લગી હુઈ હૈ. જિસ્સે મસ્જિદકા હુસ્ન ડબલ હો રહા થા. ઔર મસ્જિદકા આલિશાન મિનારા જહાં સે કિસી ઝમાને મે અઝાન કી આવાઝ ગુંજા કરતી થી. દેખકર હમમે સે હર એક રો રહા થા કે આજ ઉસ પર સલીબે લગી હુઈ હૈ. બળે - બળે ઘંટે લગે હુએ હૈ. ઔર અલગ-અલગ વકત મે બજાએ જા રહે હૈ. ઔર વહા ઈસાઈયો કે નિશાનાત લગે હુએ હૈ. ઉસકો હમ હસરત કી નિગાહો સે દેખતે રહે.

ફન્ને તામીર(બાંધકામ) કા અજીબ નમૂના :-

ફિર મસ્જિદકા સહન ઔર હુજરે દેખને કે બાદ મસ્જિદે શરઈ યાની જમાઅત ખાને મે દાખિલ હુએ.

યે જામેઅ કુર્તુબા ફન્ને તામીર કા ભી અજીબ નમૂના હૈ.

કેહતે હૈ કે : દમિશક સે બાંધકામ કે એક અનુભવી કો બુલવાકર ઉસ્કા નકશા તૈયાર કરવાયા ગયા થા. ઉસ મસ્જિદ મે છત્તીસ બડે - બડે ગુંબદ હૈ ઔર ખંભે લગભગ એક હજાર ચારસો સતરહ (૧૪૧૭) હૈ ઔર હમારી હુકુમત કે ઝમાને મે રાત કે વકત ઉસ મસ્જિદ મે દો સો અસ્સી (૨૮૦) ફાનુસ રોશન કિયે જાતે થે. ઔર છોટે - છોટે જો ફાનુસ હોતે થે વો તકરીબન(લગભગ) સાત હજાર ચારસો પચ્ચીસ (૭૪૨૫) થે.

ઉસ મસ્જિદ કી એક ખૂબી યે હૈ કે છત મે ત્રીન સો સાઠ (૩૬૦) તાક બને હુએ થે.

આપને મશારિક ઔર મગારિબકી તફસીર મે પઢ્યા હૈ કે સુરજ રોઝાના એક ચાલ પર નહી ચલતા, બલકે વો રોઝાના પૂરે સાલ અપની ચાલ બદલતા રેહતા હૈ. ઈસી લિયે કુર્આન મે મશારિક ઔર મગારિબ બહુવચન આયા હૈ.

એક તફસીરી કૌલ કે મુતાબિક રોઝાના સુરજ કે નીકલનેકી જગહ ભી અલગ હૈ ઔર ડુબને કી જગહ ભી અલગ હૈ. ત્રીનસો સાઠ દીનમે ત્રીનસો સાઠ જગહ તુલુઅ વ ગુરૂબ હોતા હૈ. તો યે ત્રીનસો સાઠ તાકયે ઉસ અંદાઝ સે બનાયે ગયે થે કે સુરજ જિસ

याल पर हो जिस रास्ते पर हो रोजाना की उसकी अलग — अलग मंजिल के अंतर्धार से अलग — अलग ताकत से मस्जिद में रोशनी आये।

तीन आयत में तलबीक :-

(सुरह साफ़ात : ५) رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ.

तर्जुमा :- आस्मानों के और ज़मीन के और जो कुछ इन दोनों के दरमियान है। उसके रब है और (जहाँ से सूरज और दूसरे सितारे निकलते हैं उन) मशरीकों के रब है।

(सुरह रहमान : १७) رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ.

तर्जुमा :- दोनों मशरीकों के उकीकी मालिक और दोनों मगरीबों के उकीकी मालिक वही है।

(सुरह मुजम्मिल : ८) رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا.

तर्जुमा :- मशरीक और मगरीब के मालिक है। उनके सिवा कोई माबूद नहीं उन्ही को वकील बना लो (यानी सारे काम अल्लाह तआला को सौंप दो वही काम बनानेवाले है।)

सूरज और दूसरे सितारे रोजाना पूर्व से निकलते रहते हैं। शिमाव से लेकर ज़ुनुब तक अलग — अलग निकलने की जगह से साल के ३६० दिन सूरज और सितारे निकलते रहते हैं। हर रोज़ तुलुअ होने का एक नया पॉइन्ट, शायद इसी तरफ़ ईशारा सूरअे साफ़ात की आयत से हो रहा है।

जब के सूरअे रहमान में हो का सेगा आया है। ऐसा लगता है के हंडी और गर्मी हो मोसमों के हो तरह के सूरज निकलने के पॉइन्ट की तरफ़ तषनीया(हो) के सेगेसे ईशारा हो रहा है।

जबके सूरअे मुजम्मिल में अकवयन है। उसमें उसकी तरफ़ ईशारा मालुम हो रहा है के सूरज निकलने की असल जगह तो अक ही पूर्व है।

और उसके सामने इर्ज़ा नुकते मगरीब के है।

मस्जिद की नकशीदार छत :-

उसकी छत में जो लकड़ी ईस्तेअमाल हुई है उसमें ईतना पुषसुरत, सोनेरी, नकशीदार काम हुआ है के हेषते ही अकलहंग रह ज़ती है। अक तो नकशीदार काम और वो ली सोनेरी और लकड़ी कितनी मजबूत होगी के आज तकरीबन पांचसो साल से ज़यादा तो हमारी हुकूमत के पंतम के हुअे हो गये फिर ली वो लकड़ी कायम है।

और मस्जिद में कमानों में जो पथर ईस्तेअमाल हुअे हैं वो ली बडोत पुषसुरत. आपने मस्जिद नबवीकी ज़ियारत की हो तो अली जो नया बांधकाम हुआ है

उसमें जो अलग - अलग किसम के पथर लगाए गये हैं उस तरफ के अलग - अलग किसम के पथरों को फिट करके कमाने बनाई गई है।

दिल खिलानेवाले मनाज़िर :-

उम मस्जिदमें दायिल हुआ और दायिल होने के बाद रोना आता था।
 इस लिये के मस्जिद के चारों तरफ़ दिवारों पर सबीबे लगा दी गई है।
 उजरत मरयम और उजरत ईसा (अलय.) की तस्वीरें लगी हुई हैं।
 ईसाई मज़हब की सारी अलामते (नीशानीयां) लगी हुई हैं।

बाईबल के प्रोग्राम के लिये मुफ्तविक्रि जगहों पर स्टेज बने हुए हैं और उन प्रोग्रामों के सुननेवालों के लिये कुर्सीया लगी हुई हैं।

टुरिस्ट लोग - जिसमें औरतें भी होती हैं। मर्द भी होते हैं। आधे कपड़े पहनने हुए मस्जिद में घुम फिर रहे हैं और अकेले जगह ईतना दुःख हुआ के अकेले जोड़ा कोने में बैठकर जैसे के उन अय्याशों की आदत है, पार्कोमें, छोटलोमें बैठकर अकेले दूसरे की छेउछाउ करते हैं। ऐसी काम अल्लाह तआला के घरमें कर रहे थे, ये मंज़र देखकर उम लोगों को बड़ोत रोना आया।

मुसलमानोंकी जिल्लत और ईसाईयोंकी ईज्जत जाहिर करनेवाली तसावीर :-

वहां अकेले तसवीर लगी हुई है। जिसमें अबु अब्दुल्लाह और उनके साथियों की दाण्डी, टोपी और अमां के साथ जिल्लती की डालतमें और इरडीन-ड बादशाह और उसके साथियोंको छत की शान के साथ दिखलाया गया है और चांदीकी प्लेट में आपनी मुस्लिम बादशाह, ईसाई बादशाह को 'अलडमरा' की यांनी पेश करते हुए बतलाया गया है।

जब उस तस्वीरको मेहराब व मिम्बर के पास देखा तो हमारा दिल फटा जा रहा था।

आज मेहराब व मिम्बर दो रकआत के लिये तरस रहे हैं :-

हमारे लिये उन्होंने अलग से (Special) सिक्युरीटी बुलवाई, ताके उम नमाज़ न पण्डे। अकेले कोने में हमारे साथी मुहम्मदभाई भाषा मान्चेस्टरवालो ने कोशिश भी की और नियत भी बांध ली, लेकिन औरन पोलीसने आकर उनको पकड़ लिया, इस लिये के पुरी मस्जिदमें जगह-जगह केमरे लगे हुए हैं। उससे ओफिस वोज रहते हैं।

ये वही जामिआ कुर्तुबा है जहां मुफ़्फ़िसरे उम्मत ईमाम कुर्तुबी (रह.), ईमाम अबु उय्यान उन्हुसी (रह.) आया करते थे। नमाज़ें पण्डा करते थे। अल्लामा शातबी

(રહ.) હુવા કરતે થે. જહાં ખતીબે ઉમ્મત હઝરત મુન્જીર ઈબ્ને સઈદ (રહ.) કે ખુત્બે ઉમ્મત કી રેહબરી કરતે થે. આજ વહી મિમ્બર વ મેહરાબ દો રકઆત કે લિયે તરસ રહે હે.

હમારે બસ મે સિફ ઈતના થા કે હમ અઝાન ઝોર — ઝોર સે પળહતે ઔર તિલાવત કરતે, અલ્લાહ તઆલા કા ઝિક્ર કરતે, ઉસ્કે સિવા હમારે પાસ કોઈ ઔર રાસ્તા નહી થા. તકરીબન તમામ સાથીયોં ને કુછ ન કુછ તિલાવતકી, ઝિક્ર કિયા, અઝાન કહી ઔર પોણા એક ઘંટા બહોત હી દિલકો કાબુ મે રખતે હુએ મસ્જિદમે હમને ગુઝારા ઔર ફિર હમ બડે ભારી કદમો કે સાથ મસ્જિદ સે બાહિર નિકલે.

હમને બહોત મન્નત સમાજત કી કે હમે દો રકઆત પળહને કા મૌકા દિયા જાએ, લેકિન હમે મના કર દિયા ગયા. યહાં તક કે જમાઅત ખાને સે બાહિર આકર સહેનમે નમાઝ પળહને કી ઈજાઝત માંગી તો ભી હમે ઈજાઝત નહી દી.

ટુરિસ્ટ ઓફિસ (Tourism Office) મે ઝોહર કી નમાઝ :-

ફિર નજીક મે હુકુમતકી એક ટુરિસ્ટ ઓફિસ થી. હમ વહાં ગએ ઔર વહાં કે અફસરો સે દરખવાસ્ત કી. વહાં જો ઈમારતે થી ઉનકો દેખકર યે અંદાઝા હુવા કે કિસી ઝમાને મે યે ઈમારતે ભી મદરસા યા ખાનકાહ રહી હોગી. હમારી દરખવાસ્ત પર ઉન્હોંને ઈતના મંજૂર કિયા કે આપ હમારી ઓફિસ મે નમાઝ પળહ સકતે હૈ મસ્જિદ મે નહી પળહ સકતે. હમને ટુરિસ્ટ ઓફિસમે ઝોહર કી દો રકઆત નમાઝ બા જમાઅત અદા કી, ચૂં કે હમ સબ મુસાફિર થે. નમાઝ અદા કરને કે બાદ હમ વહાં સે બાહિર નિકલે.

વાદીએ કબીર ઔર ઉસ્કા પુલ :-

મસ્જિદ કે આગેવાલે હિસ્સે મે વાદીએ કબીર જો સ્પેન કી સબસે બડી નદી હૈ વો બેહતી હૈ. ઉસ્કો હમ દેખને કે લિયે ગયે. ઉસ નદી પર બહોત હી ઉમદા ઔર ખુબસુરત પુલ (Bridge) બના હુઆ હૈ.

ઉસ પુલ કે બારે મે યે ખાત કહી જાતી હૈ કે હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને અપને દૌરે ખિલાફત મે ઉસ્કો તામીર કરવાયા થા. આપ (રહ.) ને દમિશક મે બેઠે — બેઠે કુર્તુબા કી ફિકર ફરમાઈ ઔર ઉસ વાદીએ કબીર પર પુલ બનાને કે લિયે અબ્દુર્હમાન ઈબ્ને ઉબયદુલ્લાહ અલ ગાફકી નામકે એક આર્કિટેકટ કો દમિશક સે રવાના ફરમાયા. ઉન્હોંને હિજરીસન ૧૦૧ મે ઉસ પુલ કો તામીર કરવાયા. જિસ્કી લંબાઈ આઠસો હાથ ઔર પહોળાઈ ચાલીસ(૪૦) ગઝ થી.

ઉસ ઝમાને મે વહ પુલ પુરી દુનિયામે બેમિસાલ થા. અબ વો પુલ બિલકુલ પુરાના હો ચુકા હૈ, ચૂં કે વો દુસરી સદી હિજરી કા બના હુઆ હૈ. ઈસ વકત ગુઝરને (પાસ હોને)

કે લિયે ઔર ટ્રાફિક (Traffic) કે લિયે ઉસ્કો બંદ કર દિયા ગયા હૈ ઔર ઉસ્કે બાજુ મે એક દુસરા પુલ બના દિયા ગયા હૈ.

બાહિર સે મસ્જિદકે મેહરાબ કે પાસ ખડે રેહકર હમ ઉસ પુલ કા નઝારા કરતે રહે.

અસર કી નમાઝ કે લિયે મસ્જિદ કી તલાશ :-

હમને ખાના ભી ખાના થા ઔર અસર કી નમાઝ ભી પઞ્હની થી ઔર આગે કા સફર ભી થા. હમને કિસી સે પુછા કે : ઈસ શહર મે કોઈ મસ્જિદ હૈ જિસ્મે નમાઝ હોતી હો ?

હમને કિસી ને બતલાયા કે શહર મે જહાં રીંગરોડ (Ring Road) હૈ વહાં આપ ચલે જાએ, વહાં એક પાર્ક હૈ ઉસ્મે એક છોટી સી મસ્જિદ હૈ.

એક છોટી સી મસ્જિદ, ઉસ્મે ભી તાલા લગા હુઆ :-

હમ વહાં પહોંચે તો વહાં એક બહોત બડા પાર્ક થા. જિસ્કે ચારોં તરફ સડકે થી. ઉસ બાગ કે બીચમે એક બહોત હી છોટી સી મસ્જિદ થી. હમ ઉસ્કે કરીબ (નજીક) પહોંચે ઔર ઈતેજાર કરને લગે કે અભી અસર કા વકત હોગા તો મસ્જિદ ખુલેગી. કાફી દેર તક હમ ઈતેજાર કરતે રહે. હમકો દેખકર કુછ નવજવાન હમારે કરીબ આયે. ઔર સલામ કિયા. પૂછને પર માલુમ હુવા કે યે મરાકશ કે અરબ નવજવાન હૈ જો યહાં મુલાઝિમત કે લિયે આયે હૈ.

ઈમામ સાહબ મગરીબ યા ઈશા મે આયેગે :-

હમને ઉનસે પુછા કે : નમાઝ પઞ્હની હૈ, મસ્જિદ કબ ખુલેગી ?

ઉન્હોને હમે જવાબ દિયા : યાની શૈખ તો ફજર કી નમાઝ પઞ્હાકર તાલા લગાકર ચલે જાતે હૈ. અબ યા તો મગરિબ મે આયેગે યા ઈશામે. તબ મસ્જિદ ખુલેગી. પુરા દિન મસ્જિદ કો તાલા લગા રેહતા હૈ. શૈખ મુલાઝિમત (નોકરી) પર કહી જાતે હૈ ઔર જબ મુલાઝિમત સે આતે હૈ તો મસ્જિદ ખુલતી હૈ ઔર નમાઝ પઞ્હાતે હૈ. વહાં ઈસ તરહ કી કોઈ મજબુરી ઉનકો હોગી.

ખુદાકી શાને બેનિયાઝી :-

હમ નમાઝ પઞ્હને કે લિયે બેચેન થે. જબ કોઈ જગહ મીલી નહી તો હમ લોગ ખુલ્લુ કરને કે લિયે એક નલ પર ગયે. મે હઝરત મુક્તી સાહબ કે સાથ ચલ રહા થા.

હઝરત ફરમાને લગે : બારી તઆલા કી શાને બેનિયાઝી તો દેખો કે જિસ શહર કુર્તુબા મે મુસલમાનો કી પુરી દુનિયા કી સબસે બડી મસ્જિદ 'જામેઅ કુર્તુબા' હૈ ઔર જહાં હમારી હુકુમત કે દૌર મેં તકરીબન સોલહ સો (૧૬૦૦) સે ઝયાદા મસ્જિદે રહી

है. आज उस शहर के कोने में हमें नमाज पढ़ने के लिये जगह भयस्सर (मीलती) नहीं है. और जो मस्जिद इस वक्त मस्जिद है उसका हाल हमारे सामने है. ये है अल्लाह तआला की शाने बेनियाजी.

अंदाज़ ये हुवा के मराकशी मुसलमानों ने अभी - अभी ये मस्जिद बनाई होगी.
दाने - दाने पे लिखा है जानेवाले का नाम :-

बिल आबिर ! हमने वुज़ु किया और पार्कमें हमने असर की नमाज अदा की और असर की नमाज अदा करने के बाद हमें जाना जाना था और जाना भी जयादा था, इस लिये हमने उस मराकशी नवजवानोंको भी हमारे साथ बुला लिया. उस वक्त मेरे दिव में ये प्याल आया के : अय अल्लाह ! ये आपका कैसा निज़ाम है, उन जाना पकाने वालोने सोया तक नहीं डोगा के मराकशी नवजवान भी जायेंगे. और न उन नवजवानों ने सोया डोगा के हमें ये जाना नसीब डोगा. पक रखा है ईग्लैंड में और जाया ज़ रखा है स्पेन में. क्या जुदाके रिज़क का निज़ाम है !!!

उन अरब नवजवान बडोत ही जुशी से हमारे साथ जाने में शामिल हुअे.
अेक उर्दु ज़ननेवाले से छोटीसी मुलाक़ात :-

वहां पर अेक उर्दु ज़ननेवाला भी हमें मिल गया. ज़े पार्कसे गुज़र रहा था. उसने हमारी शकल व सुरत देपकर हमें सलाम किया. पुछने पर मालुम हुवा के वो पाकिस्तानसे किसी डोटल में मुलाजिमत के लिये यहां आया हुवा था. पश्चिमी देशों में यूं के टार्म की बडी किंमत डोती है. जास तौर पर डयुटी के टार्म में, इस लिये मुफ्तसर सी जात करके वो आगे चल दिया. हम उससे जयादा डालात मालुम नहीं कर सके.

पुरे कुर्तुबा शहरमें अेक ही छोटीसी मस्जिद :-

उन अरब नवजवानों से ये जात मालुम हुई के इस वक्त पुरे शहर कुर्तुबा में यही अेक छोटीसी मस्जिद है. यही ईबादतगाह है. जिसको वो लोग मुसल्ला केडते हैं और इज़र और ईशाकी नमाज़े पाबंदी से अदा डोती है. जोडर, असर और मगरीब कभी डोती है और कभी नहीं डोती और ज़ुम्बा में जुलती है, लेकिन ईमाम साडब को मुलाजिमत से ईज़ाजत न मिले तो ज़ुम्बा में भी मस्जिदका जुलना मुशकिल डो ज़ता है.

मदीनतुज़ ज़हरा की तरफ :-

कुर्तुबा से रवाना डोने के बाद हमको आगे 'मदीनतुज़ ज़हरा' ज़ना था. ज़े पुरे स्पेन में हमारे ईस्लामी दौरकी यादगार, अज़बो - गरीब और जुबसुरत जगड है.

ये कुर्तुबा से सिर्फ़ आठ माईल की दुरी पर है. हम मदीनतुज़ ज़हरा की तरफ़ आगे बण्डे. जब हम उसकी तरफ़ बण्ड रहे थे तो रास्ते में बोर्ड वगैरा से रास्तो की पेडयान

કરતે હુએ જેસે જેસે મદીનતુજ ઝહરા કે કરીબ પહોંચે તો પહાડીયો કી લાઈન શુરૂઅ હુઈ. બહોત હી અજબો - ગરીબ, ખુબસુરત પહાડીયા, એક ખુશનુમા મંઝર થા.

વકત પુરા હો જાને કે બાવજુદ અંદર જાને કી ઈજાઝત :-

હમ એક જગહ પહોંચે. જહાં લિખા હુવા થા 'મદીનતુજ ઝહરા' મે દાખિલ હોને કે લિયે વહાં સે ટિકટ ખરીદે. વહાં હમને ગાડીયા રોકી ઔર વહાં સે ટિકટ ખરીદા, શામ કાફી હો ચુકી થી, ઈસ લિયે કાનૂન કે મુતાબિક ટિકટ મિલ નહી સકતા થા. ટુરિસ્ટ ભી તકરીબન નિકલ ચુંકે થે. કુછ હી બાકી થે, લેકિન હમારી શકલો સુરત દેખકર વહાં સરકારી ઓફિસરોને રિઆયત કી. ઈસી તરહ હમારે સ્પેની ઝબાન (બાષા) જાનનેવાલે સાથીને કુછ સિફારીશ કી કે હમ ઈતને દૂરસે આયે હે ઔર હમારે પાસ ટાઈમ ભી બહોત કમ હે. તો ઉસ્ને હમારે સાથ ઈતની રિઆયત કી કે ઉસ્ને દરવાઝા ખોલ દીયા ઔર કહાં : ઠીક હે, આપ લોગ અંદર જિયારત કે લિયે જા સકતે હે. હમ મદીનતુજ ઝહરા મે દાખિલ હુએ.

મદીનતુજ ઝહરા કી તામીર(બાંધકામ) ઔર અનોખી ચીઝો :-

યે મદીનતુજ ઝહરા શહરકે બાહિર પહાડીયોકે બીચમે એક ખુબસુરત બહોત દિલકો ખીચનેવાલી જગહ હે. યું કેહના ચાહિએ કે : યે એક શાહી શહર હે. ઉસ્મે શાહી મહેલ હે. મસ્જિદે હે. ઔર બહોત હી ઉમદા ઔર ખુબ સુરત વહાં કી ઈમારતે હે.

જાઅફર ઈબને અબ્દુર્હમાન નામી ઉમવી ખલીફાને ઉસ્કી તામીર શુરૂઅ કરવાઈ થી. ઈસ્વીસન ૯૬૧ સે ઈસ્વીસન ૯૭૨ તક ઉનકી ખિલાફત રહી.

યે મદીનતુજ ઝહરા મે જો બોર્ડ લગા હુઆ થા વહી સે મેને નોટ કિયા ઔર ખલીફા અબ્દુર્હમાન સાલિસને અપની મરકઝી હુકુમત કી જગહ ઉસી મદીનતુજ ઝહરા કો બનાયા થા.

એક રિવાયતકે મુતાબિક હિજરીસન ૩૨૫ મે ખલીફા અબ્દુર્હમાન નાસિરને અપની રાણી 'ઝહરા' કી યાદગાર મે ઉસ્કી તામીર કરવાઈ થી.

અબ્દુર્હમાન અવ્વલ કા બોયા હુવા ખજૂર કા પેહલા દરખ્ત :-

(સરઝમીને ઉન્હલુસ મે)

મેરી આંખોકા નુર હૈ તુ,
અપની વાદીસે દુર હું મે,
મગરીબ કી હવાને તુજકો પાલા,
પરદેશમે નાસુબુર હું મે,
ગુરબતકી હવાંમે બારૂદ હું,

મેરે દિલકા સુરૂર હૈ તુ,
મેરે લિયે નખલે તુર હૈ તુ,
સેહરાએ અરબકી હુર હૈ તુ,
પરદેશમે નાસુબુર હૈ તુ,
સાકી તેરા નમે સહર હું,

आलम का अञ्जल है नजारा,
 छिंमतको शनवारी मुबारक,
 है सोजे दरोसे जिंदगानी,
 सुब्हे गुरबतमे और यमका,
 मोमिन की जहां की उद नही है,

दामाने नगड है पारा - पारा,
 पैदा नही बहर का किनारा,
 उठता नही भाक से शरारड,
 लुटा हुवा शामका सितारा,
 मोमिन का मकाम डर कही है,

ये अशआर अब्दुर्रहमान अक्वव की तस्नीफ है, तारीखुल मुकरी मे दर्ज है. मुन्दरजमे बाबा उर्दु नजम उनका तर्जुमा है. (दरफ्ते मजकुर मदीनतुज जहरा मे बोया गया था.)

अब्दुर्रहमान अक्वव : पानदाने अनु उमय्या के जलीफा डिशाम का पोता, अब्बासीयोके डायो तंग आकर स्पेन यवा गया. थोडे वक्त के बाद स्पेन के बादशाह को डराकर और अब्बासीयो से तआल्लुक पतम करके फुद मुफ्तार बादशाह बन गया. वफात : ईस्वीसन ७८०. सल्तनते उन्हलुसका बानी यही है. (भाजुज : कुद्वियाते ईकबाव)

जबलुल अरस :-

वहां अेक पडाड है. उस पडाड को 'जबलुल अरस (दुल्हन पडाड)' कहां जाता है.

केडते है के : जब 'मदीनतुज जहरा' की तामीर पुरी हुई और जलीफा अब्दुर्रहमान नासिर अपनी राणी 'जहरा' के साथ यहां पडोये तो राणीने उस फुबसुरत शहरको देखा और जब उसकी नजर पीछेवाले पडाड पर पडी तो वो काला था. वो उसको फुरा मालुम हुवा. उसने जलीफा से कहा के :

ये हसीनो जमील बांटी ईस डबशी की गोदमे रहेगी ? ईस तरड उसने जलीफा को उभारा.

जलीफाने अपनी राणी का दिल फुश करने के लिये हुकम जारी किया के पुरे पडाड पर फुबसुरत इलदार दरफ्त (जाड) और कुल लगाअे जाअे. जिस्की वजह से पुरा पडाड अेक दुल्हनकी तरड हसीन और फुबसुरत डो गया. और उसका नाम 'जबलुल अरस' रफ दिया गया.

कसरुल फुलफा :-

ईस मदीनतुज जहरामे अेक ईवान (सभापंड) 'कसरुल फुलफा' केडलाता था. जिस्की दीवारे सोने की बनी हुई थी और छत पर सोना लगा हुआ था और बाकी जगहो पर संगे मरमर लगा हुआ था. और बीचमे अेक फुबसुरत डौज बना हुआ था. जिस्मे पारा (मरकयुरी) भरा हुआ रेडता था. और मडेराबे रंगभेरंग और भील्लोर, अकीक वगैरा के पथरो से बनी हुई थी. जिस्से सुरज की धुप उन ईवानो मे आती थी,

तो देवनेवालोंकी आंभे यकार्योध हो जाती थी.

बादशाहो का डाल ये था के लोग जब दरबारमे आते थे और किसी पर रोअभ डालना करना मकसुद होता था तो तप्त पर बैठकर किसी गुलामको ईशारा करते थे वो उस पारा को छिवा देते थे. जिस्की वजह से पुरा मडल गोल - गोल धुमता हुआ नजर आता था. जिस्की वजह से डर आनेवाला मुतअस्सिर होकर नीकलता था.

उसी मदीनतुज जहरा मे ज़नवरो के विये ली अेक भाग था. जिस्मे वो उनके विये बनाये गये कुहरती माडोल मे रडा करते थे. और अल्लाह ज़ने क्या - क्या अज़ाईयात उसमे थे.

दुसरो को रोअभ मे डालनेवाले मडल से ही ज्वाल(पतन) की ईब्तिहा (शुरुआत) :-

यही मदीनतुज जहरा है के जब अल्लाह तआलाने मुस्लिम बादशाहो को हुकुमत दी थी और उन्होने उसको अेश करने की जगह बना दिया और दुनिया के दुसरे देशो के लोग उस जमीनी जन्तको देवने आते थे, तो मुसलमानो के उर्ज(प्रगति) को देवकर मरुअभ होकर ज़या करते थे, लेकिन आज अफ़सोस से केडना पडता है के मुसलमानो की ज्वाल की ईब्तिहा ली उसी मदीनतुज जहरा से हुई.

उसी मडल को फुलझने अेश की जगह बनाया. शराभ कभाभ की मेडकीले उसमे डोने लगी और फुदाको लुल बैठे और अल्लाह की पकड को लुल कर उन्होने दुन्यवी जैभो जिनत के पीछे अपनी सारी सलाडियते और ताकत को भर्य किया तो अल्लाह तआलाने उनके डारो से ये मुल्क छीन लिया.

पडाड के उपर से लेकर नीचे तक मुफ्तविक अंदाज के कमरे और ये फुलसुरत मडल फैला हुआ है.

तजवीहे मियाड(पानी की सफ़ाय) :-

उसी 'मदीनतुज जहरा' के अंदर जडां पानी की टंकी बनी हुई है उस पर अरबी मे ईब्यारत लीजी हुई है. 'तजवीहे मियाड' यानी यडांसे पानी डर जगह सफ़ाय होता है.

ये अरबी ईब्यारत (लफ़ाज़) देवकर तअजज़ुब ली हुवा और फुशी ली हुई के कुछ डमारी यादगार अब तक बाकी है.

यडां ली अंजूर और अंगूर की बेले थी. सुके अंजूर ली थे. और सुकी किसमिस ली थी. बहुत जयादा डमने जाई. गुर्जुभ का वकत करीब था और वडां ज़े ओकीसर लोग थे उन्होने कडां के : अब वकत हो चुका है, बल्के आप लोगो की रिआयत मे वकतसे

तकरीबन एक घंटा ज्यादा मौका दिया गया अब आप लोग बाहर आ जाँइये. हम लोग महीनतुज जहरासे बाहर निकलकर अपनी गाडीयों में सवार हुअे.

नोट :- महीनतुज जहरा के मुतअद्विक जो तफ्सीलात उजरत मुफ्ती मुहम्मद तकी साहब महजिद्वलुल आली ने लिखी है वो पण्डने के कबिल है.

अशबेलिया की तरफ :-

हमारा आँइन्दाका सफर अशबेलिया का था. जो अल्लामा अशबेली (रह.) का शहर है. वहाँ जाने के लिये हम रवाना हुअे. रास्ते में एक पेट्रोल पंप पर रुक कर हमने मगरीब की नमाज अदा की और वहाँ से हम अशबेलिया शहर जाने के लिये रवाना हुअे. ये हमारे सफरका दूसरा यानी बुध का दिन था. जिस्में हमने जामेअ कुर्तुबा और महीनतुज जहरा की अपनी आँभो से जियारत की.

अशबेलिया :-

'अशबेलिया' पुराने जमाने से 'उन्हुस' का बडा अजीमुशान शहर है. उस्का दूसरा नाम 'खिम्स' भी है, और 'उन्हुस' की राजधानी भी है. वहाँ के पडास पर जयतुन और अलग-अलग कीसम के इल कूट के दरख्त है. कपास की ખેती भी ખુબ હોती है. वादीअे कबीर नामी नदी ईस शहरसे बहती है. जिस्में छोटी - बडी कशतीया पुराने जमाने से चलती है. हमारे अकाबिर, अहले ईल्मकी एक बणी जमाअत उस शहरमें रही है.

आगेका हमारा निजाम अशबेलिया का था. जनाब डाकिज पटेल साहब के हाजल उलुम डयुजबरी ईग्लेड - जहाँ पुरे युरोपका मरकज भी है. उस्में अशबेलिया के दो तालिबे ईल्म पण्डते थे. उन उजरत को और उनके वालिद को हमारे सफर की ખबर હો ચુकी थी. और तलबा भी छुट्टी में घर ही थे और डयुजबरी मरकजसे वहाँके उस्ताजल उदीष और हमारे जामिआ के पुराने इजिल उजरत मौलाना युसुफ दरवानने फोन कर दिया था के मेरे मशाईब वहाँ आ रहे हैं वो तलबा अपने उस्ताज होने की वजह से मौलाना दरवान साहब का बडा अहतिराम करते थे, ईस लिये वो उजरत हमारे इन्तिजार में थे. एक तालिबे ईल्म 'मुहम्मद' भुद अशबेलियासे गरनाता हमे लेने के लिये आये. फिर पुरे सफरमें उनकी रेहबरी रही.

मशवेरे के मुताबिक महीनतुज जहराकी जियारत के बाद हम वहाँ से अशबेलिया जाने के लिये रवाना हुअे. लगातार चलने के बाद तकरीबन बारह बजे हम अशबेलिया शहर पहुँचे.

अशबेलिया का ईस वक्त नया नाम (Sevilla) है. ये पुरे उन्हुस की राजधानी

હે, ઔર વહાં એક બહોત બડે એપાર્ટમેન્ટ કે તેહખાને (ભોંયરે) મે એક મસ્જિદ 'મસ્જિદે હિદાયા' હે. ઉસ મસ્જિદ પર હમ પહોંચે. એસે ઉન અહબાબ કા ઈસરાર થા કે હોટલમે કમરે કા ઈતેજામ હોગા, લેકિન હમને યહી પસંદ કિયા. હઝરત મુફતી સાહબ કી તબિઅત ભી યહી ચાહતી હે કે કોઈ મસ્જિદ યા મદરસા હો તો ઝયાદા મુનાસિબ હે. વો મસ્જિદ છોટી થી, લેકિન બહરહાલ મસ્જિદ થી. ઈસ લિયે હમને કિયામ કે લિયે ઉસી કો પસંદ કિયા. ઔર તેહખાને મે એક તરફ છોટા સા વુઝુખાના ઔર બીચ મે જમાઅતખાના થા.

મસ્જિદ કે દરવાઝે પર એક અજબ તંબીહ(નોટીસ) :-

ઉસ મસ્જિદ કે દરવાઝે પર એક બહોત હી અચ્છી બાત લીખી હુઈ થી. મોબાઈલ બંદ કરને યા મસ્જિદ મે ખામોશ રેહની કી તંબીહ કરને કે લિયે યે બાત લીખી ગઈ થી : તર્જુમા :- તમામ (દુન્યવી) તઅલ્લુકાત કો ખતમ કર દો ઔર આસ્માનો કે બનાનેવાલે ખુદાસે તઆલ્લુક જોળ દો.

આજ કલ મોબાઈલ કે સિલસિલે મે હમારી જો બેએહતિયાતી(ધ્યાન નહી) હે વો બહોત હી ફીકર કી ચીઝ હે. મસ્જિદ, મદરસા, દીની મજલીસ, હરમે મુકદ્દસ, મતાફ, અરફાત, મિના, મુઝદલિફા, રોઝએ મુબારક, મસ્જિદે નબવી હર જગહ ફોનકી ઘંટી બજતી રેહતી હે. ઔર નમાઝ, તિલાવત, તવાફ, સલાતો સલામ પેશ કરને મે બહોત હી ખલલ હોતા હે, ઈસ લિયે ઉસ પર તવજજુહ હોની ચાહિએ.

ઔર બહોતસે ભાઈયોંકી મોબાઈલ કી ઘંટી (Ringtone) ફિલ્મી ગાનો જેસી હોતી હે યા ફીલ્મી ગાને બજતે હે. યે તો નાજરઈઝ હે ઔર ગુનાહ કા કામ હે. ઉસ્સે બહોત ઝયાદા એહતેરાઝ કરના (બચના) ચાહિએ.

સફરકા તીસરા દિન જુમેરાત

ફજરમે કઈ અરબ હઝરાતસે મુલાકાત હુઈ ઔર યહાં પર ભી ઈમામ નાફેઅ (રહ.) કી કિરાઅત કે મુતાબિક નમાઝ પઞહને કા મૌકા મિલા. આરામ કરને કે બાદ હમ અશબેલિયા શહરકો દેખને કે લિયે રવાના હુએ.

કસરૂલ કઝારીઝ ઔર ઉસ્કે અજાઈબાત :-

બતાયા ગયા કે : યહાં બહોત હી આલીશાન મસાજિદ ઔર કિલ્એ હે. સબસે પહેલે હમ 'કસરૂલ કઝારીઝ' પહોંચે. યે એક બહોત મશહુર મહલ હે. દુસરી સદી મે યે તામીર હુવા થા. યું કેહના ચાહિએ કે : કસરૂલ હમરાસે ભી ઝયાદા હસીન ઔર ખુબસુરત ઈમારત હે. ઔર કસરૂલ હમરાસે ભી બડે ઉસ્મે કમરે બને હુએ હે. હુકુમતકે જિતને ભી મીનીસ્ટર ઔર શાહી ખાનદાનકે જિતને ભી શહેઝાદે હોતે થે. હર એક કે લિયે અલગ-અલગ મહલ ઉસમે તામીર ક્રિયા(બનાયા) ગયા હે.

ઉસ્મે દિવારો પર બેહતરીન અંદાઝમે કુર્આને કરીમ કી આયતે લિખી ગઈ હે. ઔર જગહ -જગહ 'લા ગાલિબ ઈલ્લલ્લાહ' લિખા હુવા હે.

ઉસ્કા ગુંબદ બહુત ખુબસુરત, સુનેહરે અંદાઝ કા બના હુવા હે. ઉસ્કે દરવાઝે, ઉસ્કી ઈમારતસે ઝયાદા કિંમતી હે. આલા કિસમકી લકડી ઔર આલા કિસમ કે સોને ઔર ચાંદી સે ઉસ્મે ડિઝાઈન વગૈરા કા કામ હુવા હે.

બીચમે જગહ-જગહ નેહરે હે ઔર બેહતરીન હીઝ બને હુએ હે. ઔર ખાસ તૌર પર ચાર બડી નેહરે હે. જો મહલ કે ચારો તરફ ફેલી હુઈ હે.

કુર્આની આયતો કે સાથ ઈસાઈયો કી શરારત :-

અબ ઈસાઈયોને અપની હુકુમત આને કે બાદ એક શરારત યે કી હે કે સંગેમરમર મે જહાં-જહાં આયતે લિખી હે ઔર ઉસી તરહ 'લા ગાલિબ ઈલ્લલ્લાહ' મે જો તશદીદ હે ઉસ્મે તહેરીફ કરકે ઉસ્કી જગહ સલીબ કા નિશાન બના દિયા હે.

લોગ ઈન મહેલાત કો દુન્યવી જન્મતકા કા નમૂના કહાં કરતે થે, ઉનકે હુસ્નકો હમ અપની ઝબાનસે તાબીર હી નહી કર સકતે.

ઉસ મહેલ કી એક અજાબ સિસ્ટમ :-

યહાં એક ચીઝ દેખી. જો દુનિયામે ઉસ્સે પેહલે ઔર કિસી જગહ કો દેખને કો નહી મિલી. પૂરે મહલ મે અલગ - અલગ જગહો પર નંબર લગે હુએ હે. એક નંબર, દો નંબર, બારહ નંબર. ગેટ પર જબ હમ ટિકટ ખરીદતે હે તો વહાં હમકો છોટેસે મોબાઈલ કી તરહ એક છોટાસા રેકોર્ડર (Recorder) મિલતા હે. ઉસ્કા ભી કિરાયા લગભગ

પાંચ યા દસ યુરો હે. ઓર જિતને નંબર મહલ મે અલગ—અલગ કોનો(ખૂણો) પર લગે હુએ હે વો નંબર ઉસ પર ભી લગે હે. અબ આપ પુરે મહલમે કિસી ભી જગહ પર ચલે જાઈએ. ઓર વહાં દિવાર પર જો નંબર લિખા હોગા વો નંબર ઉસ મશીન પર દબાઈએ જેસે ચોબીસ નંબર કિસી દિવાર પર લિખા હુવા હે તો આપ ચોબીસ નંબર ઉસ પર ડાયલ કીજીએ તો ફોરન આપકો ઉસ જગહ કા તારીખ(ઈતિહાસ) સુનાયેગા કે :

યે કોનસી ઈમારત હે ?

કિસને બનાઈ હે ?

કિસ કામમે ઈસ્તેઅમાલ હુઈ થી ?

કિતના ખર્ચ ઉસ્મે હુઆ થા ?

ઉસ દોરમે કિતના સોના—ચાંદી ઉસ્મે ખર્ચ હુઆ થા ?

કિતને બાદશાહ ઓર ખુલફા ઉસ્મે રહે હે ?

ઓર વો ભી બહુત સારી ઝબાનો (ભાષાઓ) મે, ખાસ તોર પર અંગ્રેજી ઓર સ્પેની ઝબાન મે યે મશીને મિલતી હે. હમને અંગ્રેજી ઝબાનવાલી મશીન કિરાયે પર લે લી. જિસ કોને પર જાતે થે. નંબર ડાયલ કરતે થે ઓર વો બયાન શુરૂઅ હો જાતા હે.

દિલ કો હિલા દેનેવાલી બાત :—

ઉસ મશીન કી એક બાતને હમ સબ સાથીયો કે દિલોકો હિલા દિયા. વો યે કે જબ હમ ઉસ પુરે આલીશાન મહલ જો ઈતના બડા હે કે તકરીબન એક દિન દેખને કે લિયે લગાએ તો ભી નાકાફી હો. ઉસ્કો દેખ ચુકે તો આખિર મે એક ઈસાઈ બાદશાહ કી બાત નકલ કી ગઈ હે કે : આપ ઈતના આલીશાન મહલ અપની આંખો સે દેખ રહે હો.

કિતની શાનોશૌકત વાલા યે ખુબસુરત મહલ હે !

કિતને આલીશાન ઉસ્કે ગુંબદ હે !

કિતની આલીશાન ઉસ્કી દીવારે હે !

કિતને શાનદાર ઉસ્કે દરવાઝે હે !

કિતને શાનદાર પાર્ક ઓર બાગ ઉસ્મે બને હુએ હે !

યે સબ કિસને બનાયા ?

મુસ્લિમ બાદશાહોને બનાયા.

લેકિન વો મુસ્લિમ બાદશાહ કિતની મહેનતસે, કિતના ખર્ચ કરકે બના ગએ ઓર આજ વો મહલ હમારે કબ્જે મે હે.

યાની ઉસ ઈસાઈ બાદશાહ કી તરફ નિસ્બત કર કે યે જુમ્લા જો રેકોર્ડ કરવાયા હે વો હમારે દિલોકો દુખાનેવાલા થા કે વાકઈ :

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنبٍ وَعِيُونٍ. وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ. وَنَعْمَةً كَانُوا فِيهَا فَكَيْهِنَ. كَذَلِكَ، وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ. فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ. (सुरह हुषान)

तर्जुमा :- वो (लोग) कितने ही भागात और यश्मे छोड गये और (कितनी सारी) भेतीयां और उमदा - उमदा मकानात और अेश (आराम) का सामान जिस्मे वो मजे कर रहे थे. उसी तरीके से (उनका अंजाम) ऐसा हुवा के हमने उन सब चीजों का वारिस (भाविक) अेक हुसरी कौम को बना दिया. फिर उन लोगों पर न आसमान रोया और न जमीन और न उनको कोई मडोलत (ढील) दी गई.

ईस आयत की अेक अमली तफ्सीर हमारे सामने थी के हम अपनी अय्याशीयों की ખातिर न जाने ऐसी कितनी यादगारों को हुसरो के उवाले करके यले गये.

उमवी भादशाडकी अेक आरज़ु ज़े पुरी न हुई :-

उस मडल के पीछे अेक बेडतरीन जुब सुरत कुलवारी बनी है : वहां अेक सुतुन है. उस सुतुन पर लिखा है के ईस्वीसन १०८५ मे ये सुतुन कायम हुवा. अल मुअतमद ईब्ने ईबाद नामी उमवी खलीफ़ाने उसको कायम करवाया. उसने उस सुतुन पर अेक ईबादत लीखवाई है. अरबी मे ली है और स्पेनी ज़बान मे ली है. उसका डांसिल ये है के :

मेरी यादत ये है के मेरी मौत ईस जगड पर हो और कयामत के दिन मे ईस जगड से उठ कर ज़िंदा हु.

लेकिन अफ़सोस की बात ये है के सुतुन और अपनी आरज़ु को लीखवाने के बाद थोडे दिनो के अंदर अशबेलिया से ईस्लामी हुकुमत खतम हुई और अल मुअतमद ईब्ने ईबाद को वहांसे भाग जाना पडा और मराकश शहरमे उसकी मौत हुई और वही उसको दफ़न किया गया.

मडल मे नाय-गान की मडेकिले :-

उस मडल के बारे मे मशहुर है और किताबो मे ली लिखा हुआ है के : यहां से निज़ामे हुकुमत चलता था और फिर शाम मे शराब और शबाब की मडेकिले लगती थी और बादशाड अपने तख्त पर बैठकर डाज़िरीन से पूछा करते थे के :

मेरा गुंभद कितना आवीशान है !

मेरा मडल कितना जुबसुरत है !

लोग तारीफ़ करते थे और बाद मे वहां नाय गान की मडेकिले गरम होती थी.

उसमे ढेर रात तक गाना बजाना और शराब नोशी हुवा करती थी. यही चीजे उस मुल्कसे हमारे जवाबका सबब और जरिया साबित हुई.

मडल की अके अजब भूमी :-

उस मडलकी और अके अजब भूमी ये हे के उसके पीछे अके बडोत डी बडा भाग हे और उस भाग मे उमवी भलीझाओने ये अेडतिमाम किया था के दुनियाभर मे जितने भी इल डोते हे जितना डो सका इल के पौधे (जड) वहां उन्डोने लगवाअे उनका दावा था के दुनिया मे कोई इल अैसा नही जे उस भाग मे न डो. दूर के मुल्को से उन्डोने बजे अेडतिमाम से किसम - किसम के इल, मेवे, उसके पौधे मंगवाअे और लगवाअे थे.

ये वो दौर था जब के ट्रांसपोर्ट के लिये डवार्थ जडाज नही थे. उस दौरमे इल-कुट के पौधे दुनियाभरसे मंगवाकर के लगवाना जरा सोचो ! उसके पीछे कितना जर्य हुवा डोगा और कितना अेडतिमाम किया डोगा ?

बादशाड को जे इल जाना डोता था अपने गुलामो के पास मंगवाता था और पाया करता था और ये भाग र्तना बडा हे के आदमी अगर अकेला अंदर जाअे तो गुम डो जाअे.

मेरे इस भागमे तुम गुम डो जाओ तो !!!

उस भागके दरवाजे पर आकर रेकोर्डर बोलता हे. वो आवाज उस र्सार्थ बादशाडकी तरफ मनसूब की जाती हे जिसने बाद मे कबजा कर लिया था. उसकी आवाज नकल की गई हे के :

मेरे इस भाग मे तुम अगर गुम डो जाओ तो तुमको रास्ता बताने आउगा.

मेरी इड उस भाग मे डोगी जे तुम्हारी रेडबरी करेगी. उसकी ये बात रेकोर्ड मे भौजूड हे.

अगर जमीन पर कोई जन्त हे तो यही हे :-

तफरीड करते-करते अगर आदमी थक जाअे तो बैठने के लिये बेडतरिन पुबसुरत छोटी-छोटी जुपडीयां भी बनी हुई हे.

अलग-अलग किसमके येडयडाते हुअे परिन्टे भी हे.

अके आलीशान बडोत बडा डौज भी हे. जिसमे मडल के उपर से पानी आकर गिरता हे. और मडल के उपर से जे पानी गिरता हे उसका मंजर बडा अजबो गरीब हे. अके परनावा बनाया हे. उस परनावा का मुंड किसी दौरमे जलजला की वजड से थोभासा टेण्डा डो गया था, लेकिन अके तरफ से ये आलीशान भाग, दूसरी तरफ डौज. फिर उपरसे गिरता हुवा पानी. वाकई ये चीज उनको नशा दिवाने वाली थी के अगर

जमीन पर कोई जन्त है तो यही है। इस कदर उन लोगों ने उसको जुबसुरत बनाने का अंतिमाम किया था।

उम मखल के बड़ोत सारे डिस्से ईस लिये ट्रेण न सके के उस्मे अक दिन ली काफ़ी नही था। उमने तीन चार घंटे उस्मे भर्य करने के बाद बाहिर निकल आये। बाहिर निकले तो रास्ते मे अक मस्जिद ट्रेणी जिस्का नाम 'अलमछाद' था। अगर ये ये मस्जिद डालमे जर्य बनादी गई है। ये मुमकिन है के उस्का कोई और ईस्लामी नाम हो, लेकिन उस्के नाम की स्पेनी शकल जो ईस वकत तबदील है वो 'अलमछाद' है

जिरालदा (Giralda) टावर :-

वहां से उम आगे यले तो अक मशहुर ईमारत है जिस्को 'जिरालदा टावर' केहते है। ये 'जिरालदा टावर' बड़ोत ही गिया और बड़ोत ही अजब अंदाज का बना हुवा है। ईस्वीसन ११८४ मे अडमद ईप्ने पासुने 'अली गमारा' नामी अक आर्किटेक को बुलवाकर उस्को बडे अंतिमाम से तामीर करवाया था। और ईस्वीसन ११८८ मे उस्की तामीर पुरी हुई। केहते है : उस जमानेमे ये सभसे गिया टावर था। 'अकिल टावर' (Eiffel Tower) से ली उस्की उचाई जयादा थी, लेकिन ईस्वीसन १३५५ मे जलजला आया जिस्मे उस्का उपरवाला डिस्सा गिर गया। अगर ये ईस वकत ली उस्की गियाई बहुत है।

रबर के दरपत :-

वहां से झरिंग डोकर युंके उम कुछ थके हुअे थे। उस लिये 'अल वादीअे कबीर' जो अशबेलिया मे ली बेहती है। उस्के किनारे पर जाकर पोना अक घंटा आराम से बैठे। वहां पर गाडीयो के टायर मे जो रबर ईस्तेअमाल होता है उस्के दरपत थे। वहां पर बैठने के लिये बेहतरीन कुर्सीया लगी हुई थी और जुबसुरत छोटी बडी कशतीया लोगोको को घुमा रही थी।

केहते है के : ये 'वादीअे कबीर' पूरे उन्दलुस मे बेहती है और ६६० किलोमीटर तकरीबन उस्की लंबाई है। ईतने लंबे जमाने मे कितना पानी उस वादीमें बेह युका होगा !!

उम सोय रहे थे के उमारे दौर की गवाही देनेवाला ये दरिया है के उस्को ली मालुम है के किसी दौर मे उमारी वहां पर ली हुकुमत थी।

टोरे डेल ओरो (Torre del oro) मिनारा :-

उस्को ट्रेणने के बाद उम बाहिर नीकले तो नही के किनारे पर अक बड़ोत ही उमदा मिनारा है जिस्का नाम 'टोरे डेल ओरो' है। उस्की ईस्लामी डकीकत और ताबीर क्या

હોગી વો તો સમજમે નહી આ સકી, લેકિન ઈસ વકત ઉસકા નામ 'ટોરે ડેલ ઓરો' હે. બિલકુલ નદીકે કિનારે પર બહોત હી ખુબસુરત મિનારા હે, વહા પર લિખા હુવા હે કે : મુસલમાનો કે દૌરે હુકુમત મે ઉસ્મે સોને કી ટાઈલ્સ (Tiles) લગી હુઈ થી.

ઉસ મિનારે કો બનાને કા મકસદ 'વાદીએ કબીર' મે આને - જાને વાલી કશતીયો પર નઝર રખના થા.

મોરઅલ ડીઝ (Moral de Hornuez) કિલ્આ :-

ઉસ્કો દેખને કે બાદ હમ આગે બખડે. (મોરઅલ ડીઝ) અબ યે નામ અરબી મે કયા હોગા વો તો માલુમ નહી હો સકા. યે બહોત હી પુરાને ઝમાને કા કિલ્આ હે ઔર હમારી ઈસ્લામી હુકુમતકી યાદગાર હે. યહાં પર મસ્જિદ ભી હે. કેહતે હે કે : યે ઈસ શહર કી સબસે બડી જામેઅ મસ્જિદ થી. બાહિર સે હમ કો દેખને કા મૌકા મિલા. અંદર સે દેખનેકા મૌકા નહી મિલ સકા. બહોત હી બડી હે. ઈસ વકત યે ચર્ચ મે તબદીલ કર દી ગઈ હે. તકરીબન હમારે જામિઆકી મસ્જિદસે ૧૦ યા ૧૫ ગુના બડી હોગી ઔર ઊંચાઈ ભી તકરીબન ઢાઈ યા ત્રીન ગુના બડી હે. ઈસ વકત યે આલીશાન ચર્ચ હે. કિસી ઝમાને મે યહાં પર જામેઅ મસ્જિદ અશબેલિયા થી.

ટ્રામ રેલ્વે :-

ઉસ્કે બાદ હમને ટ્રામ રેલ્વે દેખી. ઉસ્સે પેહલી હમને કલકત્તા મે ભી દેખી હે. જબ મેરે હઝરત મુફતી મહમુદ હસન ગંગોહી (રહ.) ને ઢાકામે રમઝાન ગુઝારા થા ઉસ વકત કલકત્તા મે હમને દેખી થી, લેકિન વો તો એસી હી સીવી સાદી, મગર યહાં પર હમને જો ટ્રામ રેલ્વે દેખી વો અસલી ટ્રામ થી. બેહતરીન અંદાઝકી, ઉસ્મે રેલ કે પાટે રોડ પર હોતે હે. જહાં કાર ઔર બસ ચલતી હે વહી પર યે ચલતી હે ઔર ઉપર તાર લગે હુએ હોતે હે. ટ્રાફિક હો તો રૂક ભી જાતી હે ઔર મૌકા મિલને પર ચલતી ભી રેહતી હે.

ઝયતુન કી ખરીદારી :-

ફિર હમ 'મસ્જિદે હિદાયા' પહોંચે. કાફી શામ હો ચૂકી થી. જબ હમ મસ્જિદ પહોંચે તો મેને સોચા કે સાથ લે જાને કે લિયે ઝયતુન ખરીદ લે, કયુંકે ઉસી વકત મેને ફોન પર બારડોલી બાત કી તો વહાં સે ભી તકાઝા હુવા કે વહાં કે ઝયતુન જરૂર લાઈએ.

હમ ઝયતુન ખરીદને કે લિયે નિકલે તો રાસ્તે મે પતા ચલા કે યહાં પર કિસી ઉર્દુ જાનનેવાલે ભાઈ કી દુકાન હે. હમ બહુત શૌક સે ચલે કે મુલાકાત કરે કૌન હે ? કહાં કે રેહનેવાલે હે ?

જબ હમ વહાં પર પહોંચે તો એક બડી દુકાન (Shop) થી ઔર ઉસ્મે એક ઔરત બેઠી હુઈ થી. વો સમજકે તબ્લીગી જમાઅત આઈ હે. વાકઈ હમ જમાઅત હી મેં છે.

ઉમને કહાં કે : હમારે શૌહર તો ઈશા મે આયેગે.

હમને ઉસ્કે સાથ કુછ ખાત કી ઔર કહાં કે : આપકે શૌહર આયે તો ઈશામે મસ્જિદ ભેજે. હમ લોગ ઈંગ્લેન્ડ સે આયે હુએ હૈ અસલ મે હમ લોગ ભારતીય હૈ.

ખાતચીત સે પતા ચલા કે વો પાકિસ્તાની હૈ ઔર યહાં કારોબાર કે લીયે આયે હુએ

હૈ.

હોટલ કે મુકાબલે મે મસ્જિદ મે કિયામ (ઠેરના) ઝયાદા અચ્છા :-

રાત હમને મસ્જિદ મે ગુઝારી. યહાં પર વો મુહમ્મદ જો 'ડયુઝબરી' મે પબ્હતે હૈ ઉનકે વાલિદ સાહબને બડી મોહબ્બત કા સુલુક કિયા. હમારે સાથ ખાના તો થા હી. ઉનકે ઘરસે ભી ખાના આ ગયા. બિલકુલ અરબી અંદાઝ કા સીધા-સાદા ખાના. હમને અરબી ખાને કે શૌક ઔર ઉનકી દિલજોઈ કી ખાતિર ઉસ્મે સે દો - ચાર લુકમે ખા લિયે.

ઉસ મસ્જિદ મે હમને દુસરી રાત ગુઝારી ઔર હમે હોટલ મે કિયામ કરને કે મુકાબલે મે એસે સીધે - સાદે જમાઅતખાને મે કિયામ કરના ઝયાદા પસંદ આયા, યું કે ઉસ્મે પાંચો નમાઝોમે મુખ્તલિફ અરબભાઈયો સે મુલાકાતે હોતી રહી. મસ્જિદ મે નમાઝ બાજમાઅત કા એહતિમામ રહા. તાલીમ કે હલ્કે ભી હોતે. ઈબાદતખાના ભી ખુબ આબાદ રહા.

દીની ખાત કરને કી સઆદત :-

મરાકશી અરબ હઝરાતને બહોત ઈસરાર કિયા કે આપ લોગ આયે હૈ તો કુછ બયાન હો જાયે. તો ફજર કે બાદ દસ પંદરહ મિનટ અરબી ઝબાન મે ઉનકે સામને કુછ ખાત ભી કી. યું કે કરીબ ઝમાને હી મે 'ન્યુઝીલેન્ડ' કા સફર હુવા થા. ઔર વહાં પર ભી અરબ હઝરાત બડી તાદાદ મે થે. તો ઉનકે સામને રોઝાના ફજરકે બાદ અરબી ઝબાનમે બયાન હોતા થા. ઉસ લિયે કુછ મશક(પ્રેકટીસ) તાઝા હો ગઈ થી.

ફિર શામમે હઝરત કો ઈસરાર કિયા તો હઝરતને ભી એક નમાઝકે બાદ મુખ્તસર અરબી ઝબાન મે ઉન અરબભાઈયો કે સામને બયાન કિયા ઔર ફિર તશકીલ ભી હુઈ. મેરે મહુમભાઈ મૌલવી મુહમ્મદ તબ્લીગી અરબી ઝબાન અચ્છી બોલ લેતે થે. ઉન્હોને અરબી મે તશકીલ ઔર દઅવત વ તબ્લીગ કે કામકી તરતીબ સમજાઈ.

સ્પેન કે સફરકા આખરી દિન જુમ્આ :-

આઈન્દા કલ જુમ્આકા દિન થા. મશવેરેમં યે તય હુવા કે જલદી સુબહ 'જબલે તારિક' પર જાયે ઔર ફિર રાસ્તે મે 'મલાગા' શહર આયેગા. 'ઈબ્નુલ મદીની' આયેગા. ઔર ફિર શામકો હમ ગરનાતા પહોંચે જાયેગે, ઈસ લિયે કે ઉસી દિન શામ કો હમારા લંડન કે લિયે વાપસી કા ફલાઈટ થા. હમ લોગ સુબહ જલ્દી મશવેરેકે મુતાબિક નીકલે.

अेक दारुल उलूम के मोडतमीम का अपने हाथ से जाना पकाना :-

अब हमारे पास लंडन का पका - पकाया जाना अतम हो युका था. तो दारुल उलूम वेस्टर के मोडतमीम मौलाना ईस्मैल साहबने अशबेलिया में बेडतरीन दाल -यावल पकाये और कुछ सभल भी पकाई.

में ने कडा : मोडतमीम साहब ! आपने तो गजब कर दिया !

वो मुझे अेक दिन का किस्सा सुनाने लगे के : अेक दिन हमारे दारुल उलूम का भावरथी भाग गया. तलभा के लिये मेंने ही जाना पकाया तो तलभा कहेने लगे के : अैसा जाना तो भावरथी भी नही पकाता था. आज तो भावरथी से भी जयादा लजीज पका है.

में ने हंसते हुअे कडा के : अल्लाह तआला हर मोडतमीम को अैसी तौफीक दे के जरुरत के वकत पर मदरसा की हर बिदमत कर सके.

जब जाना तैयार हो युका था तो हमने डिब्बो में भर लिया और अव्वल वकत में इजरती नमाज पढ कर हम लोग गाडीयोमें बैठकर रवाना हो गये. मुहम्मद के वालिदने हमारे साथ बडी शककत की. बडी जैरप्वाडीका मामला किया और बडोत हुआअे ही. उसके बाद हम रवाना हुअे.

उजरत कारी सिद्दीक साहब बांढवी (रह.) का अमल :-

मेरे दोस्त मर्हुम मौलाना कुतैब अहमद गोरखपुरी माल्ल जनरल सेकेटरी जमीयते उलमाअे हिंद ने अपने उथौरा बांढा के जमानअे तालिबे ईल्मी का अल्लभ वाकिआ सुनाया था. उस जमानेमें उथौरा बांढा का मदरसा का शुरुअ जमाना था. मदरसे के बजेटमें बयतुलभला (संजास) वगैराकी सफाई के लिये आदमी रभने की गुंजाईश न थी.

लेकिन अल्लभ भात ये थी के सुबह सवेरे जब तलभा उठते तो मदरसेके बयतुलभला वगैरा को साफ सुथरा पाते.

मौलाना मर्हुम सुनाते थे के : बरये आपसमें भात करते के मदरसे में कोई सफाईका आदिम नही है और रात देरसे हम तकरार व मुतालआ से फारिग होकर सोने से पेडले ईस्तिनज्जाना देभकर जाते है. सुबह सवेरे बिलकुल साफ पाते है.

हम हो - तीन तलभाने अेक रात छूपकर पता लगाने की कोशिश की. हम डेरान रेह गये के तकरीबन रात हो बजे के बाद मदरसे में आम तौर पर सन्नाटा होता है. उजरत कारी सिद्दीक साहब (रह.) खुद युपके से मकान से तशरीफ लाये और बयतुलभला वगैरा की सफाई कर रहे है. हम पडोय गये तो उजरत ने इरमाया :

બચ્યો ! અભી મદરસે કે પાસ ગુંજાઈશ નહી હૈ, ઈસ લિયે મે ખુદ હી સફાઈ કર દેતા હું.
ક્રિસ્ટી કો મેરા યે અમલ ન બતાના.

મસ્જિદોમે કિયન ઔર જરૂરી તઆમ(ખાને પકાને) કા સામાન :-

બહાર કે દેશોમે કઈ જગહો પર યે ખાત દેખને મે આઈ કે મસ્જિદ કે સાથ એક છોટાસા કિયન હોતા હૈ. ઉસ્મે જરૂરી ખાને - પકાને કા સામાન હોતા હૈ. આનેવાલે મુસાફિરોકો ઔર તબ્લીગી જમાઅત કે સાથીયો કો બડી સહુલત હો જાતી હૈ. યે એક મુનાસિબ ચીઝ હૈ.

જબલે તારિક (જિબ્રાલ્ટર) કી તરફ :-

હમ વહાં સે 'જબલે તારિક' જાને કે લિયે રવાના હુએ. તકરીબન દો-ઠાઈ ઘંટે કા સફર કરકે હમ નૌ બજે કે કરીબ 'જબલે તારિક' પહોંચે.

જબલે તારિક આજ ભી યુરોપ કે કબ્જેમે :-

'જબલે તારિક' વાલા હિસ્સા સ્પેન કા હી હૈ. લેકિન અબ તક વો ઈંગ્લેન્ડ કે કબ્જે મે હૈ. વહાં પર ઈંગ્લેન્ડ કી હુકુમત હૈ. ઈસ લિયે જબ હમ વહાં પર પહોંચે તો બાકાયદા હમારા ઈમિગ્રેશન હુઆ. પાસપોર્ટ મે વિઝા કી ચેકિંગ હુઈ. કસ્ટમ હુવા ઔર હમારે પાસપોર્ટ પર એક સિકકા લગાયા ગયા.

જબ હમ ચેક પોસ્ટ સે આગે બળ્હે તો બિલકુલ ઈંગ્લેન્ડ જૈસા મંઝર થા. વહાં કી પોલીસ કા જો યુનિફોર્મ હૈ વો લંડન કે પોલીસ કા થા. યહાં પર ભી પાઉન્ડ કી કરન્સી ઔર અગ્રેજીમે બોર્ડ લગે હુએ થે. એક છોટાસા શહર હૈ લેકિન ઈંગ્લેન્ડ ને ઈતના હિસ્સા અપને કબ્જે મે રખ્યા હૈ.

હમને તેહકીક કી કે યે કેસે હો ગયા ?

માલુમ હુવા કે પેહલે વિશ્વયુદ્ધ કે મૌકે પર ઈંગ્લેન્ડને સ્પેન પર યે દબાવ ડાલા કે મુસલમાન કીસી જમાને મે ઉસી રાસ્તે સે યુરોપ મે દાખિલ હુએ થે. યાની મરાકશ સે હોકર 'જબલે તારિક' કે રાસ્તે સે યુરોપ મે આયે થે. કહી યે ઈતિહાસ દુસરી બાર ન હો જાએ. ચુંકે અંગ્રેજ બડી ચાલાક કૌમ હૈ.

ઔર ઉસી દૌર મે ફ્રાંસ ઔર જર્મની પર ભી હમલા હુઆ થા. ઉસ લિયે ઈંગ્લેન્ડ ને સ્પેન પર દબાવ ડાલકર યે 'જબલે તારિક' વાલા હિસ્સા અપને કબ્જે મે લે લિયા. તાકે મુસલમાન યહાં સે ઘુસ ન સકે.

હમ કરીબ પહોંચે ઔર જિસ્કો દેખને કી એક લંબી મુદત સે આરઝુ થી કે 'જબલે તારિક' કો હમ અપની આંખ સે દેખે. અલ્લાહ તઆલા ને વો મૌકા હમે અતા ફરમા દીયા. હમને એક જગહ પર ગાડીયા પાર્ક કર દી. ઔર વહાં પર છોટાસા એરપોર્ટ ભી

હે. રનવે (Runway) ભી હે. ચુંકે ઈંગ્લેન્ડ કા કબજા હે. ઉસ લિયે ઉસને અપને જહાજો કે લિયે એક છોટાસા એરપોર્ટ ભી બના રખા હે ઔર 'જબલે તારિક' પર ઉન્હોને જગહ-જગહ અપની ટેકે ઔર ટોપે લગા રખી હે.

'જબલે તારિક' પર ચળ્હને કે લિયે એક તો કાર કા રાસ્તા હે ઔર એક કેબલ કાર કા રાસ્તા હે. હમને ઉસીકો પસંદ કીયા કે કેબલ કાર સે બેઠ કર જાયે. હમને હર સાથી કી અઠાર યુરો (Euro) મે ટિકટ ખરીદી. ઈસ તરહ કુલ બારહ સાથીયો કી ટિકટ ખરીદી ઔર હમ કેબલ કાર મે બેઠકર 'જબલે તારિક' પર પહોંચે.

ઈસ વકત 'જબલે તારિક' પર હુકુમત :-

યે ભી અજબ બાત હે કે 'જબલે તારિક' ઉસકે આજુ બાજુ કા હિસ્સા ઈંગ્લેન્ડ કી હુકુમત મે હે ઔર ઉસ્કા અસર હર ચીઝ પર નજર આતા હે.

જૈસે 'જબલે તારિક' જાના હો તો વહાં ઈંગ્લેન્ડ કા વિઝા દેખા જાતા હે. જબકે સ્પેન કે વિઝા કે લિયે સેન્ગન વિઝા સે કામ ચલ જાતા હે. ઉસ ખાસ હિસ્સેમે પોલીસ કી વર્દી લંડનકી પોલીસવાલી હે. ઈંગ્લેન્ડ કા ઝંડા લહેરાતે નજર આતે હે. યુરોપ મે 'યુરો' કરન્સી હે. લેકિન 'જબલે તારિક' પર 'પાઉન્ડ' કી કરન્સી ચલતી હે. ફ્રૈજ ભી લંડની લિબાસ મે નજર આતી હે.

વહાં એક છોટાસા હવાઈ અડા હે. ઔર જગહકી કમી કી વજહસે હવાઈ જહાઝ કે લિયે જો રન-વે હોતા હે વો ભી આમ સડક કા એક હિસ્સા હે. જબ પ્લેન ઉડતા હે યા ઉતરતા હે તો થોડી દેરકે લિયે ટ્રાફિક રોક લેતે હે. જૈસે હમારે રાસ્તો પર રેલ્વે કે પાટો હોતે હે. જબ ટ્રેન પાસ હોતી હે તબ ફાટક બંદ કર દી જાતી હે. ટ્રેન પાસ હોને કે બાદ ઉસ્કો ખોલ દીયા જાતા હે. બસ ઉસી તરહ કા વહાં એક છોટાસા હવાઈ અડા હે.

આબાદી (વસ્તી) ભી ઈતની ખાસ નહી હે. બસ ફ્રૈજ ઔર પોલીસ હે. ઐસા લગતા હે કે ઈસ વકત ઈમકાની તો નહી સિર્ફ ખ્યાલી યા ઐતિહાસિક ઝહેની અંદેશો (ભય) કી વજહ સે ખતરાત સે બચને કે લિયે યે હિફાઝતી વ્યવસ્થા હે.

'જબલે તારિક' પર એક પુરાને ઝમાને કી બની હુઈ મસ્જિદ હે. મસ્જિદ મે દો રકઆત અદા કરને કી સઆદત હાંસિલ હુઈ. વહાં બાકાયદા પાંચ નમાઝકા નીઝામ નહી હે. બસ એક યા દો નમાઝે હી હોતી હે.

'જબલે તારિક' જાને કે લિયે રાસ્તે ભી બને હુએ હે. જબ ઉપર ચળ્હતે હે તો વહાં સે દૂર - દૂર તક સમંદર કા મંઝર બડા અરથા લગતા હે.

'જબલે તારિક' કે પાસ રૂમી અખાત તંગ હોકર એક છોટીસી સમુદ્રધુની મે બદલ જાતા હે. જબકે વો આગે જાકર એટલાન્ટિક મે જાકર ગિરતા હે. ઉસીકો આજ કલ

‘तारिक अण्डात’ केडते डे.

डम डोग ‘जडले तारिक’ से डररकश आने जनेवलडी कशतियो को डेड रडे थे और तारीड की डरडे डडडर डे सेर कर रडी थी के उनडी ररसुतों से तारिक डिन जियाड आये थे. जिनडोंने उन्डडुस की तारीड डडल डी थी.

‘जडले तारिक’ कड अजुड डुरकेड डंजर :-

अेक अजुड रडरनी डंजर थर. अेक तो जुडुडर कड डिन थर और सरथ डी ‘जडले तारिक’ की डरजरी. उस डिये डडररे डडडो डे अजुडो-गरीड जडडरत थे. अेक तरड जडीन जे स्पेन को ‘जडले तारिक’ से जेडती डे डरकी तीनो तरड डरडे डररत डुवर डडंटर डे.

वरडं जे डंटरगड डे वरडंसे स्टीडर डररकश के डिये डलर करती डे. तकरीडन तेईस (रउ) डररियरई किलोडीटरकड अंतर डे. जे डो - डरई डंटे डे डुरर डोतड डे.

आने जने वरडी स्टीडरो डर डडररी नजर थी. डडलडे डे डुडरल डुवर के डडी वो ररसुत डे जडरं से तारिक डिन जियाड अेक रोज डीन के डतवरलडोको डेकर वरडं डडोये थे. और उसी डडंटर के डुतअडलडक उन्को डुवर डे डशररत डुई थी. और नडीअे अकरड डलललललडु अलडडडे वसललड और डुलकडअे ररशडीन और डडे डडरडर (रडि.) को उन्डोंने उसी डरनी डर डलते डुअे डेडर थर.

वरडं डर जे डुररनी डररिजड डे उस्के डुतअडलडक डे डुडरल डे के उसी जगड डर डरररत तारिक ईडने जियाड (रड.) ने स्पेन की सरजडीन डर डडोडने के डरड डडसे डेडले अडने सरथीडों को डरररन कडर थर. और उसी जगड डर डरड डे डे डररिजड डनी. जे डुररने डथररुकी डनी डुई डे. अगरडे अेक और नड डररिजडडी ईस वकत जडले तारिक डर डनी डुई डे.

डड तकरीडन डो डंटे वरडं डर रडे और कुड नरशत डी कडर. जडले तारिक की तसवीरे डी डडने डरीडी. डुंके जुडुडर कड डिन थर उस डिये डड डोग जडले तारिक से नीडे आये और डड गरडीडोडे डैककर रवरनर डुअे.

ईडनुल डडीनी की तरड :-

डडने सोडर के ईडनुल डडीनी डर ‘डडरगर’ डडोड कर जुडुडर डणुडें गें. डरशरअलललड ! डोडो सरथीडोंने डडोत तेज गरडी डलरई और डड आकडरतसे ईडनुल डडीनी डडोड गअे.

वरडं डर अललडुडललललड ! डो डररिजडे आडरड डे. डड ‘डररिजडे डनर’ डडोडे. जुडुडर की अजुडन डो डुकी थी और डुतडर डी शुरु डो डुकर थर. डडने जलडी से वुडु कीडर

और मस्जिद में डाज़िर हुआ.

जुम्मा के जुल्मे में हमारे लिये हुआ :-

जतीब शैब साहब ने हमको दैपकर जुल्मा लंबा कर दिया. यंके ये शाब्दान को आपरी जुम्मा था और अगला जुम्मा रमज़ान में होने वाला था. उस लिये शैबने ईसी मजमून पर जुल्मा दिया. बडोत ही बेडतरीन जुल्मा हो रहा था.

हमको दैपकर उन्होंने दुसरे जुल्मे में हमारा तज़क़िरा किया के अल्वाह के रास्ते में अक़ ज़माअत आई हुई है और उन्होंने हमारे लिये सफ़र की आक़ियत की बाकायदा जुल्मे में हुआ की. ये अरबों की जुबी है.

तक़रीबन अक़ घंटे तक जुल्मा दिया फिर नमाज़ हुई .

ईमाम साहब से मुलाकात और मज़ेदार जाना :-

नमाज़ के बाद क़ई अरबल्लाईओ से मुलाकात हुई. शैबसे भी मुलाकात हुई. फिर हम जाने के लिये बैठे तो शैब अपने कमरे में गये और जाबिस जैतुन के तेल में पके हुए कंई अंडे लेकर आये और वो भी हमारे साथ जाने में शरीक हुआ. बडा मज़ा आया. हमारा जाना तो अक़ तरफ़ रैह गया. हम तो शैब के अंडे ही खाते रहे. यंके जाबिस जैतुन में पके हुए और वो भी शैबके हाथ के पके हुए.

ईमाम साहबने अज्जब दास्ताने सुनाई :-

जातय़ीत के भीय उन्होंने अक़ अज्जब जात सुनाई के : मेरा नाम है शैब ईदरीस अरशरीफ़.

शरीफ़ अरबी ज़बानमें सैयद जानदानको केहते है.

उन्होंने कहां के : हम असलन मक़का के रहनेवाले है और हमारा जानदान मक़का का था. मगर जिस ज़मानेमें उन्हलुस में ईस्लामी हुकुमत कायम थी उस वक़त हमारे बाप दादा मक़कासे उन्हलुस आये थे. उनके आने का मक़सद जाबिस दीनी ज़िदमात था. लेकिन जब हमारी हुकुमत ज़तम हुई तो हमारे बाप दादा अपने ईमान को बयाने के लिये मराक़श चले गये थे. ईस लिये हमारे जानदान में ईमान बाकी रह गया.

शैब हमको दास्ताने सुना रहे थे के हमारे जानदान में ज़े रिवायते आज कल चल रही है उस्में ये है के :

जब स्पेन से हमारी हुकुमत ज़तम हुई तो मुसलमानोंके सामने ईसाईयोंने दो ही रास्ते रभे : या तो ईसाई मज़हब अपनावे या तो मुल्क छोडकर चले जाओ, वरना कतल कर दीये जाते. डालांके करार में फ़रदीनन्ड (Ferdinand) बादशाह के साथ ये नक़दी हुवा के मुसलमानोंको उनके मज़हबके मुआमले में आज़ादी दी जायेगी. कोई पाबंदी न

डोगी. अक बेभित करार हुवा था.

लेकिन फिर ली उन्होंने हुकुमत संभावते ही जुल्म शुरू कर दीये. कत्ले आम किया गया और उसी कत्ले आम के भौंकसे बडोतसे मुसलमान जबरदस्ती ईसाई बन गये.

उस्का असर आज तक वहांकी नस्लोमे नजर आता है के पूरे युरोपमे जे गौरे है वो बिल्कुल सफेद है और स्पेनमे जे गौरे है वो लाल सफेद है, गोया के अरबी नस्ल डोने का असर उनमे अब तक नजर आता है.

शैभ के डने लगे के : ईस्लामी जमाने मे गरनाता और कुर्तुबा मे मेरे जानदानकी जे मिल्त थी मेरे पास आज तक उस्के दस्तावेज मौजूद है, लेकिन अफसोस के आज हमारा एक दिवानेवाला ईस सरजमीन पर कोई नहीं.

शैभने इरमाया के : अली - अली बंद भरससे मराकशी अरब तिज्जरत की नियतसे, नोकरी की नियतसे आ रहे है. उन्के साथ - साथ हम लोग ली यहां आ गये और मे यहां पर ईमाअत की जिदमत अंजाम देता हुं.

वाकई बडोत ही शरीफ थे. सैयद जानदानकी जे शान डोती है वैसा तकवा, वैसा नुरानी येडरा और वैसी मडेमान नवाजी शैभ ईदरीस के अंदर डमने पाई. बडी मोडब्बतसे उन्होंने हमारे साथ भरताव किया. बडोत शकत से पेश आये. और हम से हुआअे ली करवाई. युंनारये डजरत मुफ्ती साडबने बजे अडतिमाम से उन्के विये हुआ की. उन्की अक अडम जरुरत थी. जिसके विये उन्होंने दरभ्वास्त की के उस मस्अले के विये आप हुआ कर हे.

मस्जिद की दीवारो के रोनेका वाकिआ :-

शैभ के साथ बडोत दैर तक बातचीत हुई.

उन्होंने डमे अक अज्जब किस्सा सुनाया के : आज से कुछ साल पेडले 'पोर्टुगल' से अक जमाअत आई थी. पोर्टुगल तो बाजुमे है, ईस विये वो अपनी गाडीयोमे आये थे. ये जमाअत हुंढती थी के कडी मुसलमान मिल जाअे, ताके उन्की मुलाकात करे और उन तक दीन की बात पडोयाअे. दौराने सफर उस जमाअतने अक भंडेर और वेरान मस्जिदमे किया किया. और उन्होंने मशवेरा किया के डमे यहां पर अज्जन देनी चाडिये और नमाज पण्डनी चाडिये.

साथीयोने वहां पर दो रकआत नकल अदा की और नमाजसे इरिग डोने के बाद साथीयोने हुआ के विये डाय उठाअे तो बे ईप्तिथार तमाम साथी जुब रोने लगे. और जब तमाम साथी रोने लगे तो मस्जिद की दिवारो से ली रोने की आवाज आने लगी और पुरी जमाअतके साथीयोने मस्जिद के दिवारोके रोने की आवाज सुनी.

ये वाकिआ बंदेने 'पोर्टुगल' और ईंग्लेन्डमे जिन शब्दोमे सुना वो भी यहाँ लिखता हूँ :

'उन्टलुस' का जो नकशा ईस्लामी हुकुमत मे था वो बडा लंबा योणा था. वाकिआत और अडवालेसे अंदाजा होता है के शायद अली के पोर्टुगल और फ्रान्स का कुछ डिस्सा भी पुराने ईस्लामी उन्टलुस (स्पेन) मे शामिल था.

भाज उजरातकी राय तो यहाँ तक है के मौजूदा पेरिस (Paris) से तकरीबन तीन सौ (300) मील दूर तक शायद ईस्लामी उन्टलुसकी हुकुमत फैली हुई थी.

जिस वकत हम ईंग्लेन्ड से स्पेन जा रहे थे उस वकत अेक वाकिआ हमको ईंग्लेन्डमे बडोत से दीनदार उजरातने सुनाया और बादमे पोर्टुगल के सफरके मौके पर भी यहाँ के दीनदार उजरात ने ये वाकिआ सुनाया के :

पोर्टुगल से अेक तब्दीगी जमाअत कारो के जरीये स्पेन पडोयी. उन्की किकर ये थी के मुसलमानो को तलाश करे और उन्को दीनकी दअवत पडोयाअे और ईस्लामी हुकुमत भतम होने के जमानेमे जिन मुसलमानो की नसलो को ईसाई बना दीया गया है उन्को भी दअवत देने की कोशिश की जाअे. सफर के दरमियान वो लोग स्पेनमे अेक जगह रुके. तडेकीक करने पर पता चला के यहाँ अेक बहुत पुरानी ईमारत है. जो ईस्लामी दौरमे मस्जिद थी. और अब वेरान है. जमाअत के अडबाब उस ईमारत के पास गअे. और अंदर दाखिल हुअे. साफ सफाई करके अजान पण्डी और बाजमाअत नमाज अदा की तो देभने मे आया के उस मस्जिद की दिवार से आंसु के कतरो की तरफ पानी के कतरे टपक रहे है.

गोया के उन दिवारोको भी रोना आ गया के सदीयोके बाद उसमे अजान व ईकामत और नमाज हुई.

अैसे तो दुनियाकी हर चीज मे उयात का होना और उस्का तस्बीह पण्डना भुद कुर्आन से साबित है :

تَسْبِيحٌ لَّهُ السَّمَوَاتِ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ط وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ط إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا.

(सुरह बनी ईसराईल : ४४).
तर्जूमा :- सातो आस्मान और जमीन मे और जो (मण्डुक) उनमे है वो सब उस अल्लाह तआलाकी तस्बीह भयान करती है और हर चीज उस (अल्लाह तआला) की उम्द के साथ तस्बीह करती है, लेकिन तुम उनकी तस्बीह को समजते नही हो. यकीनी बात है के वो (अल्लाह तआला) बडे हलीम, बहुत माफ करनेवाले है.

जनामत का गुस्ल ईस्लामकी निशानी :-

ईस्लामी हुकुमत जतम होने के जमाने में मुसलमानों को कतल किया गया या बग़ा दीया गया या जबरदस्ती ईसाई बना दिया गया. बड़ोत से जैसे वाकिआत सुनने को मिलते हैं के मुसलमानों को मजबूरी में अपने ईमान को धूपाकर ज़िंदगी गुज़ारनी पडी. उस जमाने में मुप्तलिक़ खिलो से मुसलमानों को पेडयानने की कोशिश की जाती थी, ताके उनको मुरतद बनाया जाये या कतल किया जाये.

उन्ही में से अक़ भात ये ली थी के सुबह सवेरे या आधी रात के वक़त फ़ुइया पोलीस के लोग मोडल्ले में यक़कर लगाते और गुसल करने की आवाज़ पर ध्यान देते. जिसके घर रात के वक़त गुसल की आवाज़ आती तो वो समज़ जाते के ये किसी मुसलमान का घर है. जो अपना ईमान धूपा रखा है और फिर उनके साथ सप्तीयां शुरु हो जाती. उसके लिये अडोस - पडोस में रेडनेवाले ईसाई लोग ली जासूसी करके हुकुमतको भात पडोयाते के ईन्के यहाँ किसी तरड की ईस्लामी निशानी है. फिर उन पर सप्तीयां छोटी.

पुराने जमानेसे आज तक धोकादेने का अक़ अजुब तरीका आसमानी नुसरतका नाम :-

ईस्लामी स्पेन के आभरी दिनोमें ईसाई यालबाज़ोने मुसलमानों को धोका देने की अक़ अजुब तरकीब बनाई. मुसलमानोंको ग़लत में डालनेके लिये अजुबो - गरीब प्रोपेगंडा किया. डेरत और तअजुब के अंदाज़ में उनडोंने अक़ भात ईलानी शुरुअ की के ज़ब डम मुसलमानों के ईलाकोमें रात के वक़त डमला करने के लिये आते हैं तो डम आस्मान से इरिशते उतरते नज़र आते हैं. जो डरे अमागो में धोडो पर सवार होते हैं. और डयियार लेकर मुसलमानों के मोडल्लोकी डिफ़ाज़त करते हैं.

बस ! ये भाते सुननी थी के मुसलमान मुतमईन होकर प्वाबे ग़लतकी नीह पड गये.

जुडर डमारा ईमान है के अल्लाड की नुसरत आ सकती है, लेकिन उसके लिये डम शर्त तो पुरी करे :

इज़ाअे बद्र पैदा कर इरिशते तेरी नुसरत को,

उतर सकते हैं गर्दोसे कतार अंदर कतार अब ली.

बस ! मुसलमानों की मीठी नीह का ईसाईयोंने लरपूर फ़ायदा उठाया और मुस्लिम ईलाको और मोडल्लोको तबाड - बरबाद करने में उनडें किसीका सामना न रखा.

शायद इस किसम की यालबाज़ीकी भाते और याले आज ली दुश्मनाने ईस्लाम

मुसलमानो पर आजमाते है और ये लोले - लाले इन बातोंको समज नही पाता.

पुराने दस्तावेज अब तक मौजूद है :-

कुर्तुबा, गरनाता, अशबेलियामे मुकीम अमुक मराकशी मुसलमानो से पता चलता है जे मुसलमान ईस्लामी दौर मे स्पेनमे मुकीम थे. और फिर स्पेन से मराकश जाने मे कामयाब हो गये थे. उन्की आल - औलाद के पास अब तक ईस्लामी दौर के बने हुअे दस्तावेज मौजूद है. यानी जमीने, मकानकी मिलकियत उन्के नाम पर है. उस दौर का तलेरीरात (लम्बाण) तक मौजूद है और एंग्लेन्डसे मराकश आने - जानेवाले अमुक उजरात से भी ये बात सुनने को मिली.

मलागा की तरफ (Malaga)

उम लोग 'ईबुनुल मदीनी' से 'मलागा' जे वहां का मशहुर इंकटरीयों का शहर है. वहां की बंदरगाह बडोत मशहुर है.

केहते है के : 'मलागा' ईस्लामी दौर मे भी पूरे स्पेनकी बंदरगाह थी.

ये शहर इस वकत तो अैयाशी का मरकज बना हुवा है. युरोपसे लोग बाकायदा वहां पर अैयाशी करने आते है, यूं के वहां का समन्दर बडोत भुब सुरत है.

उम लोग नमाज से इरिग छोकर ईबुनुल मदीनी से मलागा शहर पर नजर डालते हुअे वापस हुअे और भी बहुतसे कुदरती उसीन और भुबसुरत पडाउ और ईस्लामी नाम वाले शहरो से गुजर हुवा.

उम लोग बिहम्दील्लाह ! असर तक गरनाता पडोय गअे वहां पडोयने के बाद लोडे की गाडीया उमने कंपनीयोके उवाले की और यूंके अल्मी उवाएँ जडाज (प्लेन) मे कुछ वकत था, उस लिये उम लोग उवाएँ अडे (अैरपोर्ट) के बाहिर टलेलते रहे. और उजरत मुक्ती साडभ मदजिल्लहुल आली जभान पर बार - बार अल्लामा ईकबाल के अशआर दोहराते रहे :

यीन व अरब उमारा, डिंहुस्तां उमारा,
मुस्लिम है उम, वतन है साराजहां उमारा,
तौडीह की अमानत सीनोमे है उमारे,
आसां नही मिटाना नामो निशां उमारा.
दुनियाके भुतकदोमे पेडला वो घर भुदा का,
उम उसके पासबां है, वो पासबां उमारा,

તે ગોકે સાએ મે હમ પલકર જવાં હુએ હૈ,
 ખિન્ઝીર હિલાલ કા હૈ કૌમી નિશાં હમારા,
 મગરીબ કી વાદીયોં મે ગુંજી અઝાં હમારી,
 થમતા ન થા કિસી સે સેલે રવાં હમારા,
 બાતિલ સે ડુબને વાલે અય આસ્માં નહી હમ,
 સો બાર કર ચૂકા હૈ તુ ઈમ્તીહાં હમારા,
 અય ગુલિસ્તાને ઉન્દલુસ ! વો દિન હૈ યાદ તુજકો,
 થા તેરી ડાલીયો પર જબ આંશિયાં હમારા,
 અય મૌજે દજલા ! તુ ભી પહેચાનતી હૈ હમકો,
 અબ તક હૈ તેરા દરિયા અફસાના ખ્વાં હમારા,
 અય અઝાં પાક ! તેરી હુર્મત પે કટ મરે હમ,
 હૈ ખૂન તેરી રગોમે અબ તક રવાં હમારા,
 સાલારે કારવાં હૈ મીરે હિજાઝ હમારા,
 ઉસ્કા નામ હૈ બાકી આરામે જા હમારા,
 ઈકબાલ કા તરાના બાંગે દરાં હૈ ગોયા,
 હોતા હૈ જાદહ પૈ મા ફિર કારવાં હમારા.

યે અશઆર હઝરત પખ્લતે થે ઓર વાકઈ કોઈ સાથી ઐસા નહી હોગા કે જિસ્કો રોના ન આયા હો કે કિતની આલીશાન થી હમારી હુકુમત ઓર આજ કોઈ અલ્લાહ કા નામ બુલંદ કરનેવાલા યહાં પર મૌજૂદ નહી.

કુછ દુસરે હાલાત

અરબી લિબાસ ઓર કાતિબ સાહબ :—

સફર કે દરમિયાન હમને બાઝ જગહો પર અરબી કપડો કી દુકાને ભી દેખી. ઉસ્કી દો વજહે થી : એક તો યે કે ચંદ અરબ મિસર, ફલસ્તીન ઓર મરાકશસે મુલાઝિમત (નોકરી) કી ગર્ઝ સે આકર યહાં બસ ગયે હૈ. ઓર દૂસરી વજહ યે હૈ કે જો ઈસાઈ ઈસ

વક્ત હે ઉન્મે બાઝ ખાનદાની તૌર કે મુસલમાન હૈ તો ઉનમે ખાનદાની તૌર પર અરબી લિખાસકી તરફ કુછ કિતરી મોહબ્બત ભી હૈ. જો અબ તક ચલા આ રહા હૈ.

અશબેલિયા મે તો એક અરબી કાતિબ કો ભી દેખા, વો બેહતરીન કિતાબત કરતા થા. લોગ ઉસ્કે પાસ આતે થે ઓર ચાબી કી રીંગ વગૈરા પર અરબી મે લિખવાતે થે.

મુરતબ ઓર મુનઝઝમ (વ્યવસ્થિત) શહરોકી ગલીયા :-

પૂરે સ્પેન કે જિતને ભી શહેરો કો હમને દેખા બહોત હી મુરતબ, ઉમદા અંદાઝમે મોહલ્લે ઓર ગલીયાં બની હુઈ હૈ. જો ઈસ્લામી હુકુમતકી યાદગાર હૈ કે મુસલમાનો ને અપની હુકુમતમે બહોત હી મુરતબ અંદાઝ મે આબાદ કી થી. રાસ્તે કે દોનો તરફ બડે એહતિમામસે ઉન્હોને ફલ ઓર ફૂલ લગવાએ થે. પેહલે ભી મે આપસે કેહ ચુકા હું કે સંતરે તો રાસ્તે પર હોતે હૈ. જહાં જાઓ હાથ બખ્લાઓ ઓર જિતના ખાના હો ખાઓ. ઈસી તરહ પૂરે મુલ્ક (દેશ) મે નાશપતી, અંજીર, ગેહું (ધંઉ), ઝૈતુન, ખજૂર, અનાનસ (Pineapple), રબર કે દરખ્ત બહુત લગે હુએ હૈ.

ઓર આજ ભી યહાં પર પુરાને અંદાઝ કે નળીયે કે બને હુએ મકાનાત દેખનેકો મિલતે હૈ ઓર બાઝ જગહો પર જૈસા કે ગરનાતા ઓર કુર્તુબા મે દેખા કે પહાડો કો ખોદકર મકાનાત બનાએ જાતે હૈ ઓર લોગ ઉસ્મે રેહતે હૈ. બતાયા ગયા કે યે ગરીબો કે મકાનાત હૈ.

(સુરએ શુઅરાઅ : ૧૪૯). **وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ.**

તર્જુમા :- ઓર કયા તુમ પહાડો કો તરાશ કર બળે નાઝ કે સાથ (ઈતરાતે હુએ) ઘર બનાતે રહોગે ? (એક માઅની 'માહિરીન' ભી હૈ. વો ઈસ તરહ કે મકાનાત બનાને કે બળે માહિર થે.)

ઈસ આયત કા મઝહર પેહલી મરતબા સ્પેન મે દેખા.

અલ્લામા ઈબ્ને રુશ્દ ઉન્દલુસીકા મુજસ્સમા(પુતલા) :-

જામેઅ કુર્તુબા કે બાહિર એક બડા મુજસ્સમા (પુતલા) હૈ. ઉસ્કે નીચે લિખા હુવા હૈ, 'અબુલ વલીદ મુહમ્મદ ઈબ્ને રુશ્દ' યાની ઈબ્ને રુશ્દ ઉન્દલુસી કા વો મુજસ્સમા હૈ, કયુંકે વો અસલ કુર્તુબા કે રેહનેવાલે થે. અજીબ બાત યે હૈ કે ઉસી અલ્લામા ઈબ્ને રુશ્દ કે નામસે ઉન્કે દાદા ભી મશહુર હૈ. જો મસ્લકન માલિકી થે, મગર આજ હદીષ પખ્લાનેવાલા હર એક ઉનકી બાતો સે ફાયદા ઉઠાતા હૈ.

ઉસ મુજસ્સમે પર ઉન્કી વિલાદત (પૈદાઈશ) ભી લિખી હુઈ હૈ. ઈસ્વીસન ૧૧૨૬ મે કુર્તુબા મે વિલાદત હુઈ ઓર ઈસ્વીસન ૧૧૮૬ મે મરાકશ મે વફાત પાઈ.

ઈબ્ને રુશ્દ સ્પેનકે મુસલમાન વૈજ્ઞાનિક કી લિસ્ટ મે એક બડા રોશન નામ હૈ. ઉસ

जमाने के तमाम नये उलूम मे मछारत रખते थे. बल्के मौजूदा जमाने की एल्म की तरककी (प्रगति) और इंकरी एन्किलाब डकीकतमे एंभने रुशद ही के एल्मी कारनामो का अमली नतीजा है. उस लिये स्पेनवालो ने यादगार के तौर पर आज ली उन्का मुजस्समा ढाकी रखा है.

शहरो और मोडलो के अरबी नाम :-

यहां शहरो और मोडलो के नाम ली आज तक अरबी मे है. जैसे हमने अशबेलियामे अेक अस्पताल देखा के उस पर लिखा हुआ था 'कलिनीका दी इतीमा' कलिनीक अंग्रेजमे छोटे से दवाखाने को केहते है.

अेक जगड लिखा हुआ देखा 'लेगवा दी मदीना' (Legva de madina).

जबले तारिक के पास अेक छोटा सा गांव है 'अलकुदसिया' (Al caipesia).

अेक और गांव देखा 'अलजेबाल' (Al zebal) जे जबले तारिकसे बिलकुल पास है.

अेक बस्तीका नाम था 'अल जजीरा'

अेक आलीशान ईमारत पर लिखा हुआ था 'अल मुनजीलुन' (Al-Munozleon) मेने सोचा के हमारे दौर मे ये कोई मुसाफिरखाना रखा डोगा या मडेमानखाना डोगा.

अेक जगड देखा 'अल मडाद मस्जिद' मेने सोचा : डो सकता है मस्जिद का असल नाम 'मुहम्मद मस्जिद' डो.

अरबी नाम का बहुत रीवाज आज ली है.

ईस तरड के कई अरबी अल्फाज देखनेको मिले और अरबी जखान के 'अल' से बहुत सारे स्पेनीश शब्द शुरूअ डोते है.

यहां लोगो के रंगोमे सईद व सुर्फी (लालाश) है. जे अरबी नसल डोने की याद जिंदा करती है.

मुसलमान ईस्लामी स्पेनके पतन के बाद लाटीनी देशोकी तरक :-

ईस्लामी स्पेन के पतन के जमानेमे बडोत सारे लोग यहां से दरियाई रास्ते से लाटिनी अमेरिका के देशोमे चले गये.

ईस लिये आज तक उन देशो मे स्पेनीश अरबी नसल के लोग बडोत जयादा देखने को मिलते है. जास कर 'पनामा' मे स्पेन के लोगो की नसल बहुत जयादा है और हमारे गुजराती लोग जे वहां मुकिम है वो अज्जब तरड के वाकिआत सुनाते है के ईसाई ढडे ढुण्डे हमारे लोगो को केहते है के : हम खानदानी मुसलमान है.

હમારે લોગ જબ ફેરી કે કારોબારમે જાતે હૈ ઓર નમાઝ અદા કરતે હૈ તો પેહલે કઈ બરે બુખ્હે ગવાહી દિયા કરતે થે કે : હમારે દાદા, નાના, દાદી, નાની, તુમ્હારી તરહ નમાઝ પખડતે થે. મુસલમાન થે. લેકિન મહેનત ન હોને કી વજહ સે અબ ઉન્કી નસલે સિફ ઝાહિર મે મુસલમાન હૈ. નામ સે મુસલમાન હૈ.

ઈસ્વીસન ૧૯૯૯ મે મેરે પેહલે 'સફરે પનામા' કે વકત વહાં કી હુકુમતમે ઈસ્લામી ખાનદાની નિસ્ખતોવાલે દો મીનીસ્ટર ભી થે. બતાયા ગયા કે : યે ઉન્હી સ્પેની મુસલમાનો કી નસલ મે સે હૈ.

સ્પેનમે આજ ભી કયલુલા (દો પહર ખાને કે બાદ સોને) કા રિવાજ :

સ્પેન મે ઈસ્લામી નીશાનીયો મે સે એક થીઝ હૈ કે વહાં પર આજ તક કયલુલા કા રિવાજ હૈ. દો પહર મે તકરીબન બારહ સાઢે બારહ બજે સબ માર્કેટ બંદ હો જાતે હૈ. યે થીઝ યુરોપ કે કિસી મુલકમે દેખને કો નહિ મિલતી. ઓર ફિર શામકો ત્રીન યા ચાર બજે માર્કેટ ખુલતે હૈ.

ખાને મે ઝૈતુન ઓર ઝૈતુન કા તેલ ઈસ્તેઅમાલ બહુત ઝયાદા ક્રિયા જાતા હૈ.

અશબેલિયા કે એક મોહલ્લેકા નામ 'બુહયરહ' હૈ.

હઝરત મુફતી સાહબ ને ફરમાયા કે : બુખારી શરીફ મે એક જગહ યે લફઝ 'મદીના' કે લિયે ઈસ્તેઅમાલ હુવા હૈ. હો સકતા હૈ કે ઉસ મુનાસિબત સે ઉસ મોહલ્લે કા નામ ભી 'બુહયરહ' રખા ગયા હો. વો હદીષ પેશ ખિદમત હૈ. :

قال سعد بن عبادہ : يا رسول الله ! اعف عنه واصفح عنه، فوالذي انزل عليك الكتاب ، لقد جاء الله بالحق الذي نزل عليك لقد اصطح اهل هذه البحيره على ان يتجوه فيعقبوبة بالعصاة (الخ) (بخارى : كتاب التفسير)

ઈમામે શાતબી (રહ.) કે શહર કી તલાશ :—

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! બંદેને કિરાઅતે સબા ભી પખ્ડી હૈ. ઉસ્તાઝે મોહતરમ ઈમામુલ ફન 'કારી અહમદુલ્લાહ સાહબ મદજિલ્લેહુલ આલી' ઈમામ શાતબી કો સબક મે યાદ ફરમાતે હુએ ઉન્હલુસ કે હાલાત ભી ખુબ સુનાતે. ઉસી નિસ્ખત સે ઉન્હલુસ મે ઈમામ શાતબી (રહ.) કી વિલાદત (પૈદાઈશ) કી જગહ તલાશ કરને કા શૌક હુવા.

ડયુઝબરી મરકઝ પર ફોન કરકે કારી યુસુફ દરવાન સાહબસે માલુમાત હાંસિલ કી. ઉન્હોને બતાયા કે : 'શાતબા' કો ઈસ વકત શાયદ 'ખાતબા' યા 'ખાતાબા' કેહતે હોંગે. ઓર ઈમામ શાતબી (રહ.) કી વફાત તો મિસર મે હુઈ થી.

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! ઈસી સાલ રબીઉલ અવ્વલ હિજરીસન ૧૪૩૭ મે મિસરકી

डाजरीके मौके पर ईमाम शातबी (रह.) के मजार पर डाजरी की सआदत नसीब हुई थी. उसका पुरा किस्सा ईश्याअल्लाह मिसर की कारगुजरीमे लिपुंगा.

पुरे विभास पर हमारा मजाक :-

भाज जगडो पर हम नमाज का ईरादा करते थे या किसी ईमारत पर जकर भडे डोते थे तो यूं के हमारे विभास मुकम्मल और वहां तो आधा विभास आम है. नंगापन आम है तो उन्को हमारे कामिल विभास पर हंसना आता था :

के औरते पूरे कपडे नहीं पहनती और ये मर्द क्युं पूरे कपडे पहने हुअे है ?

हमारा मजाक उडाते थे और ये तज्जुबा उस्से पहले मुजे पेरिस के सफरमे ली हुवा. जब मे मुंभई से पेरिस के लिये रवाना हो रहा था तो हवाई जहाज (प्लेन) मे दो - तीन गोरी औरते मुजको टेभकर हंस रही थी. में ने पैरमे मसह की आसानी की भातिर यमडे के मोजे पहने हुअे थे. तो वो मुजको टेभकर मेरा मजाक उडाती थी.

ईस तरह मुकम्मल विभास में होना उन्के लिये आज के दौरमे अनोभी बात थी.

हजरत मुफ्ती साहब मदजिल्लहुल आली इरमाने लगे के : ये हमारा मजाक नहीं उडा रही है, बल्के ये लोग ईस लिये भुश हो रहे है के ईन ईमारतो के असल उकदार सदीयो के बाद ईस्के करीब (नज्क) भडे है.

जिस मुल्कमें आठसो साल तक ईस्लामी हुकुमत कायम रही हो और जहां का भुषा-भुषा अजान व ईकामत की आवाज से गुंज रहा हो आज वहां पर हमे कोई सडीह किंवा बतानेवाला भी नहीं मिलता है.

जिस सरजमीन पर ईमाम कुर्तुबी (रह.) जैसे उम्मत के माये नाज मुफ्स्सिर पैदा हुअे है. जहां अल्लामा शातबी (रह.) पैदा हुअे. अबु इय्यान उन्डलुसी (रह.) जैसे मुफ्स्सिर पैदा हुअे और जहां भडे - भडे मुहदिष पैदा हुअे. आज वहां पर कोई अल्लाहु अकबर केहनेवाला नहीं है.

ईन मुल्को मे जने के बाद हर कदम पर अक ही अहसास हुवा के :

अय अल्लाह ! मुसलमानो को ईन आमाव से बचने की तौफिक अता इरमा जिन आमाव से आपका गजब और गुस्सा जमीन पर उतरता है. आप वो भुदा है के :

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكِ الْمَلِكِ تُوْتِي الْمَلِكِ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمَلِكِ مِمَّنْ تَشَاءُ

وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ، بِإِذْنِكَ الْخَيْرُ ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

(सुरअे आले ईमरान)

तर्जुमा :- (अय नबी ! जैसा) कडो के : अय अल्लाह ! जो हुकुमत के मालिक है. आप

જિસ્કો ચાહતે હૈ હુકુમત દેતે હૈ ઔર જિસ્સે આપ ચાહતે હૈ ઉસ્સે હુકુમત કો છીન લેતે હૈ. આપ જિસ્કો ચાહતે હૈ ઉસ્કો ઈજાઝત દેતે હૈ. આપ જિસ્કો ચાહતે હૈ ઝલીલ કરતે હૈ. (તમામ કિસમ કી) ભલાઈ આપ હી કે ઈખ્તિયાર મે હૈ. યકીની બાત હૈ કે આપ હર ચીઝ પર પુરી તરહ કુદરત રખતે હૈ.

જબ તક હમને અલ્લાહ કે સામને અપના બંદા ઔર લાયક હોને કા સુબુત દીયા વહાં તક અલ્લાહ હમને નવાઝતે રહે ઔર હુકુમત દી, લેકિન જિસ દિન સે હમને અપની નાલાયકી દિખાઈ ઉસ દિન સે અલ્લાહ ને યે હુકુમત હમારે હાથો સે છીન લી, યુનાંચે અલ્લાહ કુર્આન મે ફરમાતે હૈ :

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ.

(સુરએ અંબિયા)

તર્જુમા : ઔર પકકી બાત યે હૈ કે ઝબૂર મે નસીહત કે બાદ હમને યે લીખ દીયા થા કે યકીનન ઝમીન કે (હકીકી) માલિક મેરે નેક બંદે હોગે.

યાની તૌરાત મે ઔર તૌરાત કે અલાવા હુસરી આસ્માની કિતાબે : ઝબૂર, ઈન્જીલ, કુર્આન ઈસી તરહ લૌહે મહફૂઝ ઔર તમામ આસ્માની કિતાબો મે યે મઝમુન હૈ કે જન્નત કી ઝમીન સાલેહ બંદો કો મિલેગી. ઔર દુનિયા કી ઝમીન પર સાલેહ બંદો કો એક મરતબા મુકમ્મલ હુકુમત દી જા ચુકી. ઔર ક્યામત સે પેહલે હઝરત મહેદી (રદી.) ઔર હઝરત ઈસા (અલય.) કે ઝમાને મે ફિર સે મીલનેવાલી હૈ. દોનો બાતો કી તરફ આયત મે ઈશારા હૈ.

જબ તક હમને કાબીલિયત કા સુબુત દીયા તબ તક અલ્લાહ ને યે હુકુમતે હમારે હાથ મે દી. ઔર જબ હમને ઈન હુકુમતો કો ઐયાશી કા ઝરીયા બના લિયા. ઔર ખુદા કી દી હુઈ હુકુમત ઔર માલ કે ઝરીયે નાફરમાનીયાં કરને લગે ઔર ખુદા કી દી હુઈ દૌલત સે ગૈર ઝરૂરી દીખાવે કી આલીશાન ઈમારતે બનાને લગ ગયે. શરાબ ઔર કબાબ કી મહેફિલે હોને લગી તો અલ્લાહ તઆલા ને યે હુકુમતે હમારે હાથ સે છીન લી.

તારીખ મે લીખા હૈ કે : જબ અબુ અબ્દુલ્લાહ યહાં સે રવાના હોને લગા તો ઉસ્કો ખુદ કો રોના આ ગયા. તો ઉસ્કી વાલિદા(અમ્મા) ઉસ્કે સાથ થી તો ઉસ્ને ઉસ્કો ડાંટના શુરૂ કર દીયા :

આજ તુ કિસ મુંહ સે રો રહા હૈ ?

ક્યાં મૈને તુજકો બારબાર (વારંવાર) નહી સમજાયા થા કે ઈસાઈયો કે સાથ તેરી દોસ્તી કિતની ખતરનાક સાબિત હોગી ?

તુજકો સમજાયા થા કે ઈસાઈયો કી દોસ્તી તુજકો એક દિન ખતમ કર દેગો.

આખિર ઈતની અઝીમુશ્શાન હુકુમત કા જો પતન હુવા યે આજ મુસલમાનો કે લિયે ઈબ્રત હે કે આજ મુસલમાન અલ્લાહ કી દી હુઈ દૌલત ઔર તંદુરસ્તી કો હરામ કામો મે ખર્ચ ન કરે : બલકે ઈસ દૌલત કો અલ્લાહ કી મરજી કે મુતાબિક ખર્ચ કરે. અગર હમ દૌલત દેનેવાલે અલ્લાહ તઆલા કી મરજી કે મુતાબિક દૌલત ખર્ચ કરેંગે તો અલ્લાહ તઆલા ઈજાઝત કે ઉયે મકામ અતા ફરમાએંગે :

ખુદા કરે કે સ્પેન કા યે ઈતિહાસ હમારે લિયે ઈબ્રત કા સામાન બને !!!

વાપસી કે મૌકે પર હર સાથી કી ઝબાન પર ઔર દીલ મે એક એહસાસ થા કે અલ્લાહ તઆલા એસી ઝિલ્લત ઔર રૂસ્વાઈ સે દુનિયાભર કે મુસલમાનો કો ડિકાઝત મે રખ્ખે.

કુછ સાથી યે કેહતે થે કે :

કયા ફિર સ્પેન મે ઈસ્લામી હુકુમત કાયમ હોગી યા નહી ?

કિસ કદર હસરત ભરા યે સવાલ થા કે આલીશાન મસાજિદ ઔર બળે બળે મદરસે જો આજ ચર્ચ મે તબદીલ હો ગયે હૈ. કયા ફિર સે ઉસ્મે અઝાન કી આવાઝ ગુંજેગી ?

કયા ઈન મદરસો મે દોબારા કુરઆન ઔર હદીષ કે સબક કી આવાઝે આયેગી ?

અલ્લાહ કે લિયે કોઈ મુશ્કિલ નહી હૈ વો કર સકતે હૈ, લેકીન કાશ ! મુસલમાન ઉન આમાલ પર આ જાયે જિસ્કી બરકત સે અલ્લાહ કી રહમતે ઉતરતી હૈ :

જો મે જાગ ઉઠું તો મેરે લિયે વહી તખ્ત વ તાજ હૈ.

વો જો કટ ગઈ મેરી અઝમતે, મેરી ગફલતો કા ખિરાજ હૈ !

હમારા યે સફર ચાર દિન ઔર ત્રીન રાત કા મુકમ્મલ હુવા ઔર હમ તકરીબન આવી રાત કો લંડન પહોંચ ગયે. અલ્લાહ તઆલા ઈસ સફર કો હમારે લિયે ઔર દુસરે મુસલમાનો કે લિયે ઈબ્રત ઔર નસીહત કા ઝરીયા બનાએ. ઔર ઈસ્લામી જગત કો એસી ઝિલ્લત ઔર રૂસ્વાઈ સે મહફૂઝ ઔર મામુન રખ્ખે. આમીન...

स्पेन के पतन की इस जानिब पर अेक नजर:-

(१) लोग अपने भादशाड अणु अण्डुल्लाड की बे परवाडी से जे उन्डोने कौमी मुसीबत मे दिभलाई. नाराज डो डी रहे थे अण कडत (दुकाण) की आइत मे मुण्तवा डोनेवाले थे. आम नाराजी जे कैली डुई थी वो छुपाये न छुप सकी. और ये तजवीज डुई के इस काबिले नकरत भादशाड को अमने आम्मा पर कुरबान कर दिया जाये.

उस गदारी को अणु अण्डुल्लाड समज गये और उस पर उन्डोने वो इअल किया के जिस्से वो और उन्का नाम कयामत तक बढनाम डो गया.

यानी अपने डिलते तप्त को बयाने के विये उन्डोने ईसाईयो से मदद मांगी. युनांये 'डान फेडरिक डी टोलीडो' सरडद के गवर्नर ईधर से भेजे गये. ये अेक बडी टीम को लेकर फौरन आगे बण्डे. जाडिर ये किया गया के वो डोशियार - समजदार, मगर बेउसुल इरडीनड के सिर्फ नाम के डलीफ (बलके युं केडना याडीये के कठपुतली) को बयाने के विये आ रहे डे. इस फौज के तमाम अइसरो को ये डिदायत थी के वो डोनो पार्टी को ईतना कमजोर न करे के ताकत मे बराबरी कायम न रहे.

यडी वो पोलिसी थी के जे उस बगैर रडम की कोशिश मे अव्वल से आबिर तक कायम रही. उस्से मकसद ये था के अगर डोनो पार्टी ताकत व कुव्वतमे बराबर रहेंगे तो डोनो आपसमे लडते फिरते रहेंगे और ये लडाई डोनो के डक मे बरभाडी साबित डोगी. नतीजा ये डोगा के डोनो अपने डी डाय से अपनी सलतनतो को तब्लाड कर देंगे.

उसी बिना पर डान फेडरिक डोनो पार्टी से इस तरड भेलते रहे जैसे के यूडे को मारनेसे पेडले बिल्ली उस्के साथ भेलती डे. उन्डोने डोनोको इस धोके मे रण्ण के सुलड करा देते डे, डोनो को डराते रहे और मदद अेक की ली न की. नोबत यडां तक पडोयी के डोनो पार्टी अपने अपने गुस्से को न रोक सके और जब ये डेभ लिया के डोनो फिर अेक दुसरे से लडने डी वाले डे तो डान फेडरिक युपयाप यलते बने.

(२) काबिले नकरत अणु अण्डुल्लाड की जिल्लत अण ईन्तिडा को पडोय गई थी, अगर अण वो किसी और गुनाड के मुरतकिब डोते तो उनकी जिल्लतीमे कुछ जयादा ईजाफा डोनेकी गुंजाईश नडी थी. वो अपने मुलक के अमन व आकियत को मडज इस विये भैर भाद केड युके थे के अपने इस तप्त पर मुतमकिंकन(जमे) रहे. जिस्को अपने कण्जे मे रबने की न उनमे काबेवियत थी न ईतना ईस्तिकलाव(मजबुती) के वो उस्की डिकाजत कर सकते.

अण वो अपनी रिआया(पब्लीक) को निलाभ कर रहे थे. और उस्को ये तरगीब दे रहे थे के : ईन दुश्मनोसे जे अपनी बुलंद नजरी से उनके आका बनना याडते डे डुपिया

લેકર અપને આપકો ઉનકી ગુલામી મે દે દે.

જહાં એસી અહમ બાત હોતી થી કે જિનમે ફૈરન કારવાઈ કરને કી જરૂરત થી વહાં અબુ અબ્દુલ્લાહ હંમેશા સુસ્તી કરતે થે. ઔર એસે મુઆમલાત મે મદદ કરને મે વો યુસ્તી વ ચાલાકી દિખાતે થે કે જિનસે ઉનકી પબ્લીક કી આઝાદી જડ સે ઉખડ જાએ. ખુદ ઉનકી હુકુમત ખતરે મે પડ જાએ ઔર અપના તાજ વ તખ્ત બાકી ન રહે. (અઝ અખબારે ઉન્દલુસ, મુતરજીમ - ૨ તર્જુમા :- મુન્શી મુહમ્મદ ખલીલુર્હમાન સાહબ)

ઈસાઈયોંકી ગોદ મે બેઠને ને મુસલમાનો કો સ્પેન કી હુકુમત સે મહેરૂમ કર દિયા. હઝરત મુફતી મુહમ્મદ તકી સાહબ ઉસ્માની મદજિલ્લહુલ આલી ફરમાતે હૈ :

ઉન્દલુસ મે મુસલમાનો કી જીત કે અસ્બાબ ભી ઝાહિર થે ઔર પતન કે અસ્બાબ ભી ઝાહિર હૈ :

શમશીર વ સનાન અવ્વલ, તાઉસ વ રૂબાબ આબિર.

અબ યે હમારા કામ હૈ કે કિન અસ્બાબ કો અપને લિયે ઈખ્તિયાર કરતે હૈ. લંડનમે મુજે એક સાહબ ને એક બુઝુર્ગ કે મુતઅલિલક બતલાયા કે : જબ વો સ્પેન તશરીફ લે ગયે તો ખ્વાબ મે યા કશફે કુબુર મે સ્પેન કે કિસી મહુમ મુસલમાન સે મુલાકાત હુઈ. ઉન્હોંને બતાયા કે :

હમ સ્પેન કે મુસલમાનો કો બહોત ખુરા ન સમજો. બાત યે હૈ કે જબ તક અલ્લાહ ને ઈસ મુલક મે ઈસ્લામી હુકુમત કાયમ રખને કા ફૈસલા ફરમાયા થા તબ તક વો બાકી રહી ઔર જબ તકદીરી ફૈસલા હુવા તો ઈસ્લામી હુકુમત ખતમ હો ગઈ.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ. (સુરએ યાસીન : ૩૮)

તર્જુમા :- યે ઉસ અલ્લાહ તઆલા કા મુકરર કિયા હુવા નિઝામ હૈ જો જબરદસ્ત હૈ. બબે જાનને વાલે હૈ.

ઉસ પર તો હમારા ઈમાન હૈ. સાથ હી દારૂલ અસ્બાબ મે અસ્બાબ કો ભી દેખા જાતા હૈ. ઈસ લિયે જિન અસ્બાબ કી બુનિયાદ પર અલ્લાહ તઆલા કી મદદ સે હમ મહેરૂમ હો જાતે હૈ ઉનસે ખુદકો બચાને કી ફિકર બહોત જરૂરી હૈ.

स्पेन

(स्पेन की सरजमीनसे वापसी पर लिखे गये अश्रुआर)

उस्पानिया तो जुने मुसलमां का अभी है

मानी-दे उरमे पाक है तु मेरी नजर मे

पोशीदा तेरी पाक मे सजदो के निशान है

भामोश अजाने है तेरी बादे सहर मे

रोशन थे सितारो की तरह उनमे सुनाने

भैमे थे कभी जिनके तेरे कोह व कमर मे

झिर तेरे उसीनो को जरुरत है उनाकी

बाकी है अभी रंग मेरे जुने जिगर मे !

क्युं कर भस व भाशाक से दब जाये मुसलमां

मा ना वो तब व ताब नही उसके शरर मे

गरनाता भी देभा मेरी आंभोने व लेकिन

तस्कीने मुसाझिर न सझर मे न उजर मे

देभा भी दिभाया भी सुनाया भी सुना भी

है दिल्की तसद्वी न नजर मे न जबर मे

ਮੇਰੀ ਕੀ
ਕਾਰਗੁਮਾਰੀ

★ તુર્કી કે પેહલે સફરકે સાથી :-

- (૧) શૈખુલ હદીષ હઝરત મુફતી અહમદ ખાનપુરી સા. (સદર મુફતી વ શૈખુલ હદીષ : જામિઆ ઈસ્લામિયા તઅલીમુદીન, ડાભેલ, સિમલક)
- (૨) મુફતી મહમુદ બારડોલી (ઉસ્તાઝે તફસીર વ હદીષ : જામિઆ ડાભેલ, ગુજરાત.)
- (૩) મૌલાના ઈમરાન પટેલ સાહબ લંડન (ફાઝિલ જામિઆ ડાભેલ)
- (૪) મૌલાના ઈસ્માઈલ પટેલ સાહબ (મોહતમીમ દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટર)
- (૫) મહુમ હાજી શૈકત કુરેશી સાહબ દમણ.
- (૬) કારી અબ્દુલ હન્નાન સાહબ સુરતી.
- (૭) અલ્હાજ નાસિરદાદા સાહબ સુરત.

★ તુર્કી કે દુસરે સફરકે સાથી :-

- (૧) મુફતી મહમુદ બારડોલી
- (૨) મૌલાના નાસિર સાહબ નવસારી (નુરાની મકાતિબ કે રૂહે રવાં)
- (૩) મૌલાના સાદિક સાહબ માણેકપુરી (યકે અઝ બાનિયાને નુરાની મકાતિબ)
- (૪) મૌલાના ઉમર સાહબ, અહમદઆબાદ (ફાઝિલ જામિઆ, ડાભેલ)
- (૫) હાજી અબ્દુસ્સમદ પાલાવાલા (નવાપુર)
- (૬) હાજી અબ્દુસ્સમદ ઘોસલા (કદોડ)
- (૭) હાજી ખુરશીદસાહબ માંજરા (દમણ)
- (૮) કામિલભાઈ (અહમદઆબાદ)
- (૯) તલ્હાભાઈ (અહમદઆબાદ)
- (૧૦) હાજી આરિફસાહબ આવજી (નવાપુર)
- (૧૧) હાજી શોએબ માંદા (નવાપુર)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ
بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ
فَلَا هَادِيَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا
وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَنَا وَاِمَامَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، صَلَوَاتُ اللّٰهِ تَبَارَكَ
وَتَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ وَذُرِّيَّاتِهِ وَاَهْلِ بَيْتِهِ وَاَهْلِ طَاعَتِهِ، وَبَارَكَ وَسَلِّمْ
تَسْلِيمًا كَثِيرًا كَثِيرًا..... اَمَّا بَعْدُ !

ઈસ سے پہلے ہی મજલિસમે મુબારક ઝમીન ફલસ્તીન ઓર જોર્ડન કી કારગુજારી આપકો સુનાઈ ગઈ થી. આજકી ઈસ મુબારક મજલિસમે ૧૮ જુન, ૨૦૧૪ કો તુર્કી ઓર ઉસ્કે કુછ હિસ્સો કા દુસરા દીની સફર હુવા. ઉસ્કી મુખ્તસર કારગુજારી અર્જ કરની હૈ.

ચું કે બંદે કા સફર ઈસ તરહ હુવા કે પેહલે જોર્ડન ઓર ફલસ્તીન ગયા. ફિર વહાંસે તુર્કી જાના હુવા. ફલસ્તીન ઓર જોર્ડન કી કારગુજારી ઈન્શાઅલ્લાહ એક કિતાબ મે ઉમ્મત કે સામને પેશ કરને કી સઆદત હાંસિલ કરૂંગા.

સફર કે દૌરાન બહોત સારે અહબાબ રેકોર્ડર (Recorder) મે મેરી બાતો કો રેકોર્ડ કરતે થે ઓર બહોત સારી ઐતિહાસિક જગહો કો વિડીયો (Video) કે ઝરિયે રેકોર્ડ કિયા ગયા. પુરી કોશિશ કી ગઈ થી કે ઈન્સાન ઓર જાનવરો કી તસ્વીર ન આવે.

બાઝ ઐતિહાસિક જગહો કી તસ્વીરે ઈન્ટરનેટ (Internet) કે ઝરિયે હજારો કી તાદાદ (સંખ્યા) મે દુનિયાભર મે ફેલ ગઈ. ઉનમે સે બહોત સારી વિડીયો ક્લિપ (video clips) હમારી સાઈડ પર ભી આપ દેખ સકતે હૈ.

વેબ સાઈટ કા પતા હૈ : (www.nooranimakatib.com)

કુસ્તુન તુનિયા કો ફતહ કરને કી નબવી બશારત :-

તુર્કી મે એક બળા શહેર હે જિસ્કા નામ 'ઈસ્તંબુલ' હૈ. ઉસી કો પુરાને ઝમાને મે 'કુસ્તુન તુનિયા' કેહતે થે ઓર જિસ્કો અંગ્રેજીમે (Constantinopol) કેહતે હૈ.

પુરાના ઈસાઈઆલમી મર્કઝ કુસ્તુન તુનિયા આજ ઈસ્તંબુલ શહેર કી શકલ મે હૈ. પુરાને કુસ્તુન તુનિયા કી દિવાર વગૈરા આજ તક વહાં મૌજૂદ હૈ.

યે વો મુબારક સરઝમીન હૈ જિસ્કે બારેમે અલ્લાહ કે રસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

वसल्लम ने उदीष शरीफ में ईरशाह फरमाया था और अपने सहाभा (रद्वि.) को भुशभबरी दी थी के :

“तुम जर कुस्तुन तुनिया को इतल करोगे.”

ईमाम अहमद (रद्वि.) ने अपनी मुस्नद में उजरत बशीर बिन सहीम (रद्वि.) से रिवायत नकल की है :

لفتح القسطنطينية ، فلنعلم الأمير أميرها ولنعلم الجيش ذلك الجيش.

कैसरे रूम (Roman Empire) उस जमाने की अक सबसे बडी सुपर पावर ताकत थी. उनकी राजधानी (Capital) उस वकत कुस्तुन तुनिया हुवा करता था. पुरी दुनिया के ईसाईयों की ताकत का वो मरकज था. और ईसाईयोंका जो आलमी बादशाह हुवा करता था उसको 'कैसरे रूम' कहा जाता था.

नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमने ईरशाह फरमाया था के :

तुम जर कुस्तुन तुनिया को इतल करोगे.

बेहतरीन लश्कर :-

और आगे आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमने ईरशाह फरमाया के :

जो लश्कर उसको इतल करने (जितने) जायेगा वो लश्कर बेहतरीन लश्कर होगा. उस लश्कर का जो अमीर होगा वो बेहतरीन अमीर होगा.

और अक दुसरी उदीस में ईरशाह फरमाया के :

إذا هلك قيصر فلا قيصر بعده.

के कैसर बादशाह उलाक हो जायेगा तो फिर क्यामत तक दुसरा कैसर पेदा नही होगा.

ये दो उदीषे नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमने ईस कुस्तुन तुनियाके बारे में ईरशाह फरमाई थी.

ईसी तरल उजरत उम्मेडराम (रद्वि.) की अक रिवायत में भी कुस्तुन तुनिया की बात आई है.

केडते हैं के : दुनियाका सबसे पडेला यर्य वो भी ईस्तंबुल ही में है. उजरत ईसा (अलय.) के आस्मान पर उठाये जाने के बाद ईसाईयोंने सबसे पडेला यर्य वहां बनाया था.

कुस्तुन तुनिया की तरफ सबसे पडेला लश्कर :-

अब हुजर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमने उसकी इतल (जित) की ईतनी बडी

पुशपभरी ही ईस लिये सडाभाअे किराम (रद्वि.) के हिल मे ये याडत थी के डम उस्को फतेह करने ज्ञअे.

सभसे पेडले नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की वफ़ात के बाद अभीरे मुआविया (रद्वि.) जब वो अभीर थे तब अपने भेटे यज़ीदको अेक लश्कर लेकर उसे फतेह करने के लिये रवाना किया था और उस लश्कर मे बडे सडाबी उज़रत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम के मेज़बान : उज़रत अबु अैयुब अन्सारी (रद्वि.) भी थे.

ये वो पुबनसीब सडाबी है के डिज़रत के बाद हुज़ुर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम उन्के घर पर रहे और आपकी भिदमतकी सआदत नसीब हुई.

उज़रत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम अपने ही मकान मे ठेकरे :-

सिरत की किताबो से पता चलता है के यमन के ज़े 'तुब्बअ' बादशाह डोते थे उन्मे से अेक तुब्बअ बादशाह अपनी हुकुमत के सफ़र पर निकले. उन्की हुकुमत यमन से अफ़्रीकी मुल्को तक फैली हुई थी. उन्के सफ़र मे लश्कर के साथ चारसो (४००) के करीब यहुदी उलमा का अेक काफ़ला था. ये सफ़र करते - करते मदीना मुनव्वरा पछोये और वहां ठेकरे.

तौरात मे अल्लाह के आपरी नबी की ज़े निशानीयां बयान की गई है उनको ये उलमा जानते थे. उन्होंने वो तमाम निशानीयां मदीना मुनव्वरा पर पुरी उतरती हुई पाई. जिस्से उनको यकीन डो गया के यही वो मदीना है जहां अल्लाह के आपरी नबी डिज़रत करके तशरीफ़ लानेवाले है. जुद ईन उलमा के हिल मे ये ब्याल पैदा हुवा के डमको यही ठेकर जाना चाडिअे.

उन्होंने कायदे के मुताबिक तुब्बअ बादशाह से ईस सिलसिलेमे दरप्वास्त की के : डम ईस शहर मे ठेकरना चाडते है.

तुब्बअ बादशाहने उन्की दरप्वास्त सुनकर मदीना मे ठेकरने का कारण पुछा. उन उलमाने बताया के : तौरातकी पुशपभरीयो के मुताबिक ये शहर अल्लाह के आपरी नबी की डिज़रत की जगह है. ईस लिये डम यहां कियाम करना चाडते है.

वो जुदभी बडोत पुश हुअे और उन तमाम चारसो उलमाअे यहुद को मदीना मुनव्वरामे ठेकरने की ईजाज़त दे दी. और सबके लिये जुद अपने पैसो से मकान बनवाअे. तमाम उलमा के लिये ज़मीरे जरीदी. ताके उन्के लिये जिंदगी गुज़रने मे सहूलत रहे और तमाम उलमा की जुद अपने जर्ज से शादीयां भी करवा दी.

झीर साथ ही मे तुम्हें ने एक मकान अलग से बनाया और वो मकान अल्लाह के आपरी नबी की निधतसे बनाया और फिर इन चारसो उलमा मे जो सबसे बजे आलिम थे उनको इस मकान की याणी उवाले की और कडा के :

जब अल्लाह के आपरी नबी तशरीफ ले आवे तो उनकी भिदमत मे ये मकान मेरी तरफ से पेश कर देना.

और कडा के : अगर तुम्हारी जिंदगीमे अल्लाह के आपरी नबी तशरीफ न लावे तो अपनी अवलाह को वसीयत कर दे और ये वसीयत यलती रहे और जब वोड नबी तशरीफ लावे तो उनकी भिदमत मे ये मकान की याणी पडोय जावे.

सिरत लिखनेवालोंने लिखा है के : जिस बडे आलिम को तुम्हें बादशाह ने नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम के मकान की याणी उवाले की थी उजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) उसी आलिम की अवलाह मे से थे. और उनके पास वो फत मडकुज (डिफाउत से) था जो उन्होंने उजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम को पेश भी किया था.

उम युं केड सकते है के : नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने उजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) के मकान मे नही बल्के अपने ही मकान मे डिजरत के बाद डेडरे.

तुम्हें बादशाहने नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की मोडुब्बत व अकीदत मे कुछ अशआर और तारीफी कलिमात भी कडे थे. जो किताबों मे मौजूद है.

उजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम और सडाभा की अेक बे मिसाल जुभी :-

तमाम अबिंया मे उजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम को ही ये इम्तियाजी सआदत हांसिल रही है के दुनिया मे आपकी मुबारक पैदाईश से बडोत पेडले लोग आप पर इमान लाये.

इसी तरह आप की तुकैल मे आपके सडाभा (रहि.) को ये सआदत हांसिल हुई की उनकी विलाहत(पैदाईश) से पेडले ही आस्मानी किताबो मे उनकी भाते आई.

हुजर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम से निरावी मोडुब्बत :-

उजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) और उनकी बीवी उम्मे अयुब (रहि.) ने नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की मिसाली भिदमत अंजाम दी. जाना जब तैयार होता तो अेक जुन्हा जैसे भरतन मे पुरा पुरा जाना उजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की भिदमत मे पेश कर देते थे. आप सल्लल्लाहु अलयहि

वसल्लम को जितना जाना होता उससे झरिग होते फिर वो जुन्या डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) अपनी बीवी के पास ले जाते और दोनो मियां बीवी उस जाने मे से उसी जगह से भाते जहां नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम के साथ और उगली मुबारक के निशानात होते थे.

ये थी उन्की आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम से निराली मोडब्बत व अकीदत. नबी सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम का अदब अबु अयुब अन्सारी (रहि.) और उन्की बीवी से कोई सीजे :-

सिरत की किताबो मे लिखा है के : डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.)का मकान दो मंजिला (दो माणवाला) था. उन्होंने अपना पुरा मकान नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लमकी भिदमत मे पेश किया. तो आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने अपने लिये नीचे वाली मंजिल पसंदे इरमाई. ये इरशाद इरमाया के : लोग मुजसे मिलने के लिये आते जाते रहेंगे. अगर मे उपर रहुंगा तो लोगो के आने जाने की वजह से तुमको तकलीफ होगी. इस लिये तुम उपर रहो मे नीचे रहुंगा.

ये दोनो मियां बीवी उपर वाली मंजिल मे रहते थे. लेकिन अदब का डाल ये था के उपर वाली मंजिल मे द्विवार के किनारे - किनारे डी यलते थे. इर्श पर दरमियान वाले डिस्से मे नडी यलते थे. इतना अदब का उन्होंने लिडाज रभा.

अक मरतभा उपर वाली मंजिल के इर्श पर पानी गिर गया और उस दौर मे मिट्टी के मकानात होते थे. दोनो मियां बीवी को ये भतरा हुवा के पानी मिट्टी से टपक करके कडी नीचे न गिरने लगे और आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम को पानी टपकने से तकलीफ न हो. दोनो मियां बीवीने पुरी रात गोदडी के जरिये पानीको सुजाने मे गुजारी. ये था उन दोनो मियां बीवी के दिलमे नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम का अदब व अेइतिराम.

प्याज और लडसनवाला जाना :-

हुजर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम नीयली मंजिल पर उन्के यहां रहेते थे. अक आदत के मुताबिक जाना तैयार करके पेश किया. आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने जाना नडी जाया. और पुरा जुन्या वैसे डी वापस गया. उस पर दोनो मियां बीवी को बडी झिकर हुई. इरन डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम की भिदमत मे डाजिर हुअे और वजह दरयाईत की(कारण पुछा). डजरत नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने इरशाद इरमाया : इस जाने मे प्याज और लडसन है और मेरे पास इरिशते आते जाते रहेते है इस तरह का लडसन

और प्याजवाला बटुवाला जाना मुनासिब नहीं है।

बस उस दिन से उजरत अबु अयुब अन्सारी (र.दि.) और उनकी बीवीने जानेसे लडसन मिलाना बंद कर दिया।

जाने में लडसन और प्याज का मस्अला :-

कच्ची मुली, लडसन, प्याज का जाना जाईज है। लेकिन मस्जिद में कच्ची प्याज, लडसन वगैरह बटुवांकी चीजें पाकर जाना मकड़ुह तडरीमी है और अगर पंका कर प्राया जाये तो कोई डरज नहीं। (इतावा दाउल उलूम देवबंद : ५/५३)

ईसी तरड कच्ची प्याज और लडसन पाकर बटु के साथ मजबिसे जिंकर, ईदगाड और जनाजा और ईभादतो की जगडो में जाना मकड़ुह तडरीमी है। (शरह मुस्लिम लीन नवी : १/२०८)

मुस्लिम शरीफ की रिवायत है के आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने प्याज वगैरह जाने से मना इरमाया। फिर इरमाया : जो शप्स ईस बटुवाले दरभतसे जाअे वो डमारी मस्जिद के करीब ली न आअे। ईस लिये के इरिशतो को ईन चीजोंसे तकलीफ डोती है। जिन चीजोंसे ईन्सानोको तकलीफ डोती है। पाली मस्जिद में प्याज वगैरह पाकर जाने का यडी डुकम है। (शरह मुस्लिम लीन नवी : १/२०८)

भाज लोग ये केडते है के : 'रात के वकत प्याज जाना जाईज नहीं उनकी ये भात दुइस्त नहीं कयुंके जिस तरड दिन में प्याज जाना जाईज है उसी तरड रात में ली जाना जाईज है।

डा ! अलभत्ता उजरते मुफ्तीयाने किराम ने लिख्ना है के : प्याज और कोई बटुवाइर चीज पाकर मिस्वाक कीअे बगैर मस्जिद में नहीं जाना याडिअे। याडे दिन में डोया रातमें। (अडम मसाईल जिनमें ईब्तिला आम है : ५/२८७)

उजरते आईशा (र.दि.) ने इरमाया के नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम का आपरी जाना वो था जिस्में प्याज था। (यानी पका डुवा प्याज)

इयदा :- आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने कच्चा प्याज और लडसन कली ईस्तेअमाल नहीं किया। अलभत्ता ! प्याज को पका दीया जाता जैसे सालन वगैरहमें या उसे तल दीया जाता तो आप सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम बटु न डोनेकी वजह से भा लेते। (शमाईले कुबरा : १/११३)

भुण्डापेके भावजूह जिडाहका लंबा सफर :-

उजरत अबु अयुब अन्सारी (र.दि.) ली ईस लशकर में मौजूह थे और उस वकत उनकी उमर तकरीबन अस्सी (८०) सालकी थी। भिल्कुल भुण्डे डो युके थे। लेकिन बस !

कुत्तर सल्लल्लाहु अलयडि वसल्लम की ईस भुशभभरी को डांसिल करने के लिये उस भुण्डापे की डालत मे ली लश्कर मे शामिल हो गये.

मदीना मुनव्वरा से कुस्तुन तुनिया उवाँ जडाज (खेन) के रास्ते से तकरीबन तीन घंटेसे जयादाका रास्ता है. यानी ईस जमाने के (उर७उ) किलोमीटर ईतना लंबा सफर करके डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) ईस्तंभुल तशरीफ ले गये.

डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) की आरजू :-

जब वहां गये तो बिमार हो गये. लश्कर के जो अमीर थे यजीद बिन मुआविया वो डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) की बिदमत मे डाजिर हुये. और अर्ज किया के आप तो अल्लाह के नबी सल्लल्लाहु अलयडि वसल्लम के मेजबान थे मतलावो ! मे आपकी क्यां बिदमत करूं ?

डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) का जो जजबा था और जो जवाब था अल्लाह हम सब को ली जैसा जजबा अता इरमाये !

इरमाया के : यजीद ! बस मेरी अेक ही आरजू है के : जब मेरा ईन्तिकाव हो जाये तो मेरी लाश को यहाँ पर दफन मत करना. बल्के मेरी लाश को घोडे पर रबना और इर उस घोडेको तुम यलाना और दुश्मनो की जमीन से जितना दूर ले जा सको ले जाना और दुश्मनोके शहर मे मुजको दफन करना.

ईस जजबे का डांसिल ये नीकलता है के कल क्यामत के दिन हम अल्लाह के सामने ये केह सके के अय अल्लाह ! हम जिंदा थे तो तेरे रास्तेमे यलते थे और मरने के बाद हमारी लाश ली तेरे रास्ते मे यलती रही.

ये उन्के जजभात का भुलासा था. उसी को केहते है के : दिन का काम करते - करते मरना है और मरते - मरते करना है.

बडरडाल ! जब आपका ईन्तिकाव हुवा तो यजीदने अेक घोडे पर आपका जनाजा रभा और उसको यलाया और कुस्तुन तुनिया मे जो ईसाईयोका मजभुत किल्ला था उस किल्ले के नीचे ले जाकर आप की कब्र मुबारक बनाई और वहां पर उन्को दफन किया.

डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) का मजार :-

जिस मोडल्लेमे डजरत अबु अयुब अन्सारी (रहि.) का मजार है वो पुरा मोडल्ला आप (रहि.) के मुबारक नाम से 'अयुब पाशा' केहलाता है. मजार पर अेक आलीशान मस्जिद है. बहुत सारे लोग जियारत के लिये आते है. कुरआन की तिलावत होती है.

और उकीकते डाल ये है के आपके मजार पर नुर की बारिश मेहसुस होती है.

ઔર મઝાર મુબારક કે કરીબ હાફિઝ ઈબને હજર અસ્કલાની (રહ.) કે હવાલે સે લિખે હુએ આપકે હાલાત જબ પળડતે હૈ તો રોના આ જાતા હૈ ઔર આપકી આખરી વસિયત કી બાત તો દિલ મે પાકીઝા જઝબાત પૈદા કરતી હૈ.

ઈસ્તંબુલ કે તબ્લીગી મરકઝ સે પૈદલ ચલ કર જા સકે ઈતને ફાસલે પર યે મઝાર હૈ.

સુલ્તાન મુહમ્મદ ફાતેહ (રહ.) :-

બૈર ! હઝરત અબુ ઐયુબ અન્સારી (રદિ.) જિસ લશ્કર મે થે. વો લશ્કર કુસ્તુન તુનિયા કો ફતહ ન કર સકા. અલબત્તા ! હઝરત અબુ ઐયુબ અન્સારી (રદિ.) કી ઈસ જગહ વફાત ઔર દફનને ફતહ કી બુનિયાદ રખ દી.

અલ્લાહ ને ઉસ્કી ફતહ સુલ્તાન મુહમ્મદ ફાતેહ કે હાથો પર મુકર્રર કર રખી થી. સદીયો કે બાદ યે કુસ્તુન તુનિયા હઝરત સુલ્તાન મુહમ્મદ ફાતેહ કે હાથોસે ફતહ હુવા ઔર વહાં ઈસ્લામી હુકુમત કાયમ હુઈ ઔર કૈસરે રૂમ હંમેશા કે લિયે હલાક હો ગયા ઔર અલ્લાહ તઆલાને હંમેશા કે લિયે વહાં પર ઈસ્લામ કા ઝંડા લેહરા દિયા.

ઝમીન પર કશતીયોંકા ચલના :-

જબ સુલ્તાન મુહમ્મદ (રહ.) વહાં પહોંચે તો ઐસે કારનામે અંજામ દિયે કે દુનિયા હૈરાન રેહ જાતી હૈ. હમ જાનતે હૈ કે કશતીયા પાની મે ચલતી હૈ, લેકિન સુલ્તાન મુહમ્મદ (રહ.) ને સત્તર (૭૦) કશતીયાં દસ (૧૦) મીલ તક ઝમીન પર ચલાઈ હૈ ઔર વો ભી પહાડી ઉતાર - ચળાવવાલા રાસ્તા થા. યે ઈસ્લામ કી તારીખમે બે મિસાલ કિસ્સા હૈ કે સુલ્તાન મુહમ્મદ ફાતેહને ૭૦ કશતીયા હથિયારોસે ભરી હુઈ પહાડો કે ઉપર દસ મીલ તક ચલાઈ હૈ.

યે કશતીયા ઈસ તરહ થી કે ઉનકે નીચે ચરખી લગાઈ ગઈ થી. દો - દો કશતી ચલાનેવાલે હર કશતીમે મૌજૂદ થે. હવાકી મદદ લેને કે લિયે ઉપર શઢ ભી ખોલ દીયા ગયા ઔર એક રાત મે યે કશતીયા ચલાઈ ગઈ. આજ ભી વો જગહ મૌજૂદ હૈ કે કહાં સે કહાં તક ઉન્હોંને કશતીયા ચલાઈ થી. ઉસ ઈલાકે કો 'કાસિમ પાશા' કેહતે હૈ.

હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ ઉમર પાલનપુરી (રહ.) કા બયાન કિયા હુવા એક અજબ નુકતા :-

વહાં પર દઅવત વ તબ્લીગ કે એક બહોત પુરાને સાથી ઈબ્રાહીમ ઉમર સાહબને ખુદ મુજકો યે બાત સુનાઈ કે : મેને નિઝામુદ્દીન મરકઝ પર હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ ઉમર સાહબ (રહ.) કે બયાન મે સુના હઝરત ને અજબ નુકતે કી બાત ફરમાઈ થી કે :

મદાઈન કો ફતહ કરને કે લિયે હઝરત સઅદ બિન અબી વકકાસ (રદિ.) ને દરિયા મે ઘોડે દોરા દિયે થે. ઔર ઈસ્તંબુલ કે ફતહ કે લિયે સુલ્તાન મુહમ્મદ (રહ.) ને ઝમીન

पर कशतीयां यवाँ थी. मौलाना उमर साडभ इरमाते थे के : अल्लाह तआला ने मदाँन के इतल के मौके पर दरिया मे जमीन बनाई और ईस्तंबुल के इतल मौके पर जमीन को दरिया बनाया. ये बुदाकी कुदरत है !

ईशाअल्लाह जोडर की नमाज डम 'आयासोडिया' मे पण्डों :-

केडते हैं के : जिस दिन ये शहर इतल हुवा उस दिन सुल्तान मुडम्मद (रड.) और उँके साथी पुरी रात अल्लाह के सामने हुआ और त्रिक्रमे मशगुल रहे. और फिर इँजर की नमाज के बाद अपने साथीयों से कडां के ईशाअल्लाह जोडर की नमाज डम आयासोडिया मे जाकर पण्डों. ये 'आयासोडिया' जैसा के मशहुर है के ईसाईयो का सभसे पुराना र्य है. जो डजरत ईसा (अलय.) के आसमान पर यले जाने के बाद तीसरी सदी ईस्वीमे बनाया गया था.

फिर अल्लाह का इजल हुवा के ये पुरी झीज जोडर से पेडले वडां पडोंय गई.

अज्जुब करामती बुजुर्ग :-

उस लश्कर के सरदार सुल्तान मुडम्मद फातेड अज्जुब करामती बुजुर्ग थे. आप अंदाजा लगा सकते हैं के जिस आदमी के बारे मे अल्लाह के रसुल सल्लल्लाहु अलयलि वसल्लम ने बशारत दी हो के वो अभीर बडोत अथवा अभीर होगा. वो कैसा ईन्सान होगा !

आप अपने लश्कर के साथ जब 'आयासोडिया' मे जोडर के वकत पडोंये और अजान कही गई और नमाज के लिये तैयारी की गई तो आपको किंवा मालुम नही था के किंवा किस जनिब है ?

उँडोंने अजान के बाद अल्लाहु अकबर केडकर डाय उँठाने की तैयारी की के किंवा किस तरफ है मुजको नजर आ जाये तो जिस जनिब उँडोंने येडरा किया उस तरफ उँको काँबा नजर नही आया.

फिर दुसरी तरफ अल्लाहु अकबर केडकर डाय उँठाने, उँधर ली काँबा नजर नही आया.

फिर तीसरी तरफ अल्लाहु अकबर केडकर डाय उँठाने, वडां ली काँबा नजर नही आया.

फिर जब योथी तरफ अल्लाहु अकबर केडकर डाय उँठाने तो अल्लाह ने उँको काँबा की जियारत करवा दी. ये उँकी जिँदा करामत थी.

उसी 'आयासोडिया' मे जो जामेअ मस्जिद बनी है उँस्मे यारो तरफ मेडराब बनाये गये है. उसी सुल्तान मुडम्मद (रड.) की करामत की याद को ताजा रखने के लिये

વહાં મેહરાબ મે ચારો તરફ (દિશા) કિબ્લા કે નિશાન બને હુએ હૈ.

વહાં કી ચાહત કી ચીઝે :-

હમ લોગ ઈસ્વીસન ૨૦૦૮ મે હમારે હઝરત મુફતી અહમદ સાહબદામત બરકાતુલ્હમ કે સાથ પેહલી મરતબા ઈસ્તંબુલ ગયે થે.

ઉસ સાલ રમઝાન કે અખીરી અશરેમે લંડન અપ ટન લેન કી મસ્જિદ કુવ્વતુલ ઈસ્લામ મે હઝરત મુફતી અહમદ સાહબ દામત બરકાતુલ્હમ કે મશવેરે સે ખાનકાહી મઅમુલાત કા સિલસિલા રહા ઓર ઈદકે બાદ મૌલાના ઈમરાન સાહબ લંડની સલ્લમહુ કે સાથ મે લંડન સે સીધા ઈસ્તંબુલ પહોંચા થા ઓર હમારે હઝરત મુફતી અહમદ સાહબ દામત બરકાતુલ્હમ ઓર કારી અબ્દુલ હન્નાન સાહબ ઓર મર્હુમ અલ્લાઝ શૌકત અલી કુરૈશી સાહબ ઓર હાજી નાસિર દાદા યે સબ હઝરાત મુંબઈ સે ઈસ્તંબુલ પહોંચે થે.

જબ કે અબકી મરતબા દુસરા સફર ઈસ સાલ ૨૦૧૪ મે શાબાન કે મહિને મે અલ્લાહ કે ફઝલો કરમ સે હુવા.

મે આપ હઝરાત કો યકીનસે બતલાઉ કે : વહાં જાને કે બાદ જો ચાહત હોતી હૈ વો યે હોતી હૈ કે જલ્દી - જલ્દી અલ્લાહ કે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે મેઝબાન હઝરત અબુ ઐયુબ અન્સારી (રદિ.) કે મઝાર પર પહોંચે. જબ હમ વહાં પર ગયે તો કસમ ખાકર કેહતા હું કે વહાં પર અલ્લાહ કી રહમત બરસતી હૈ. અજબ નુર કી બારિશ હોતી હૈ.

દુસરી ચાહત યે હોતી હૈ કે સુલ્તાન મુહમ્મદ ફાતેહ કે મઝાર પર ઈસાલે સવાબ કે લિયે હાઝરી હો. ઈતના અઝીમ બાદશાહ કે જિન કે બારે મે અલ્લાહ કે રસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ને બશારત (ખુશખબરી) દી હૈ કે : વો અમીર બહોત હી અચ્છા અમીર હોગા.

જબ ઉન્કે મઝાર પર જાતે હૈ તો ઐસા લગતા હૈ કે હમ કિસી સાહિબે દિલ ઓર રૂહાનિયતવાલે બુઝુર્ગ કે મઝાર પર ખડે હૈ.

કુછ ઉસી તરહ કી રૂહાનિયત હમારે યહાં ગુજરાતમે શહર અહમદાબાદ મે સુલ્તાન મુઝફ્ફર અબ્દુલ હલીમ (રહ.) કે મઝાર પર ભી મેહસુસ હોતી હૈ. જિન કે અજબ હાલાત મુફકિકરે ઈસ્લામ મૌલાના સૈયદ અબુલ હસન અલી મિયાં નદવી (રહ.) ને મુસલમાનો કે ઉરૂજ વ જવાલકા અસરવાલી કિતાબ મે લિખે હૈ.

દુનિયા કા સબસે ઝયાદા તબરૂકાતવાલા મ્યુઝિયમ :-

વહાં કી એક અજબ ચીઝ તોપ કાપી સરાયે (Top Kapi sarayi) હૈ. યે દુનિયા કા વો મ્યુઝિયમ હૈ જિસ્મે સબસે ઝયાદા મુસ્તનદ(આધારભૂત) તબરૂકાત હૈ.

ઈતને તબરૂકાત દુનિયા કે ઔર કિસી મ્યુઝિયમ મે નહી હે. ન મકકા મે ઔર ન મદીના મે. ઈસ લિયે કે ઈસ્તંબુલ પાંચ સો (૫૦૦) સાલ તક ઈસ્લામી ખિલાફત કા મરકઝ રહા હે. હઝરત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે બાદ જો ખિલાફત શુરૂઅ હુઈ. ઉસ ખિલાફત કા આખરી બાકાયદા મરકઝ તુર્કી રહા. ઈસ્વીસન ૧૯૨૨ મે પેહલી આલમી જંગ કે બાદ ખિલાફત કો ખતમ કિયા ગયા, ઈસી લિયે સારી દુનિયા મે જો અલગ - અલગ મુતબરૂક યીઝે હે ઉનમે સે બહોત સારી વહાં પર જમા કર દી ગઈ હે.

નીઝ બડે - બડે ઉલમા કેહતે હે કે : જીતને ઝયાદા તબરૂકાત ઉસ મ્યુઝિયમ મે હે. ઈતને દુનિયા કે ઔર કિસી મ્યુઝિયમ મે નહી હે. ઈસ વકત જિતની યીઝે વહાં રખી હુઈ હે. વો નિસ્ખતોવાલી હે. હકીકતે હાલ તો અલ્લાહ તઆલા હી જાનતા હે.

લેકિન હમ લોગ જે સે ગુનેહગાર ઉમ્મતીયોં કે લિયે હઝરત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ઔર દુસરે અંબિયાએ કિરામ (અલય.) ઔર સહાબાએ કિરામ (રદિ.) કી તરફ મન્સુબ યીઝોંકા દેખના યે ભી સઆદતમંદી કી બાત હે.

ઉસ મ્યુઝિયમ કે તબરૂકાત :-

- (૧) ઉસ મ્યુઝિયમ મે કાબા કે બહુત સારે તાલે ઔર ઉસ્કી ચાબીયાં હે.
- (૨) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા પરચમ (જંડા) જો ગઝવએ બદરમે ઈસ્તેઅમાલ કિયા ગયા થા.
- (૩) મિસર કે બાદશાહ મુકવકિસ કે નામ લિખા ગયા હઝરત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા ખત.
- (૪) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી મોહર મુબારક.
- (૫) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે રોઝએ મુબારક કી મિટ્ટી મુબારક.
- (૬) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી કબર કે કપળો કે ટુકડે.
- (૭) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા મશકીઝા મુબારક.
- (૮) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી તલવાર મુબારક.
- (૯) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી કમાન મુબારક.
- (૧૦) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ સફર મે જિસ કટોરે કો અપને સાથ લે જાતે થે વો કટોરા.
- (૧૧) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે જૂતે મુબારક કા તલ્વા મુબારક
- (૧૨) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે ચપ્પલ મુબારક.
- (૧૩) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા દાઢી(રીશ) મુબારક.
- (૧૪) અબુ તમીમ ગસ્સાની કો જો ખત હુઝુર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ને લિખા

થા ઉસ્કા નકશ.

(૧૫) બહુત સારે ખત.

(૧૬) જનાબે રસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કી તલવાર રખને કી થેલી.

(૧૭) હુઝુર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે કદમે મુબારક કે નિશાન.

(૧૮) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કે સરમુબારક કે બાલ.

(૧૯) ગઝવએ ઉહદમે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા જો દાંત મુબારક શહીદ હુવા થા ઉસ્કા ટુકડા.

(૨૦) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા પ્યાલા મુબારક.

(૨૧) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કા જુભમા મુબારક.

(૨૨) ગઝવએ ખંદક કા તખમીની નકશા.

(૨૩) સુરએ હુમઝહ વગૈરા કે નુઝુલ કે વકત જિન ચીઝો પર આયતે લીખી ગઈ ઉન્કે ચમડે.

(૨૪) સફરે બનુ મુસ્તલીક મે જબ પાની નહી થા. તબ જિસ પથ્થર પર તયમ્મુમ ક્રિયા થા વો પથ્થર.

(૨૫) હઝરત યુસુફ (અલય.) કા અમામા મુબારક.

(૨૬) હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કા ખાના પકાને કા બરતન.

(૨૭) હઝરત દાઉદ (અલય.) કી તલવાર.

(૨૮) હઝરત મુસા (અલય.) કી મુબારક લકડી.

(૨૯) હઝરત યહયા (અલય.) કા હાથ મુબારક જો ગ્રીસ (Greece) કે કરીબ ઈન્નાકીયા નામી જગહ સે મીલા થા.

(૩૦) હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કા એક કપડા જિસ પર ખુન કા નિશાન નઝર આ રહા હૈ.

(૩૧) હઝરત હુસૈન (રદિ.) કા જુભમા મુબારક.

(૩૨) હઝરત અબુ બક્ર, હઝરત ઉમર, હઝરત ઉસ્માન, હઝરત અલી, હઝરત ઝુબેર ઈબ્નુલ અવામ, હઝરત ઝઅફરે તૈયાર, હઝરત ખાલિદ ઈબ્ને વલીદ, હઝરત અમ્માર બિન યાસીર, હઝરત મઆઝ બિન જબલ, હઝરત સઅદ બિન ઉબાદા, હઝરત ઝિરાર બિન અઝવર, હઝરત અબુલ હુસૈન રિઝવાનુલ્લાહી તઆલા અલયહિમ અજમઈન કી તલવારે.

(૩૩) હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કા કુર્તા મુબારક ઓર છોટીસી પેટી ઉસ કુર્તા મુબારક કી તફસીલ બંદા કે દીની બયાનાત ભાગ : ૧ મે મુલાહિઝા ફરમાએ.

- (૩૪) ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા (રદિ.) કા દુપટ્ટા.
 (૩૫) હઝરત ફાતિમુજ ઝોહરા (રદિ.) કા બોક્સ.
 (૩૬) હઝરત ફાતિમુજ ઝોહરા (રદિ.) કા દુલ્હન કો પહેનાને કા પદા.
 (૩૭) હઝરત ફાતિમુજ ઝોહરા (રદિ.) કા મુસલ્લા.
 (૩૮) હઝરત ફાતિમુજ ઝોહરા (રદિ.) કી કમીસ મુબારક.
 (૩૯) હઝરત હસન (રદિ.) કા કુર્તા મુબારક.
 (૪૦) હઝરત ઉવૈસ કરની (રહ.) કી સફેદ ટોપી.
 (૪૧) ચાંદી કા હજરે અસ્વદકા ખોલ.
 (૪૨) સુનેહરે રંગ કા હજરે અસ્વદ કા કવર.
 (૪૩) કાબા કે પુરાને મિઝાબે રહમત.
 (૪૪) કાબા શરીફ કે પાટીયે.
 (૪૫) કાબા શરીફ કે અંદર કા લાલ કપડા.
 (૪૬) ઈમામ શોઅરાની (રહ.) કી ટોપી.
 (૪૭) અલ્લામા જલાલુદ્દીન રૂમી (રહ.) કી કટોરી.
 (૪૮) ઈમામે આઝમ અબુ હનીફા (રહ.) કા જુલ્મા.
 (૪૯) ઈમામ અહમદ રાફઈ (રહ.) કી કબર કી ઝમીન કા એક ટુકડા.

યે સબ તબર્કુકાત ઉસ મ્યુઝિયમ મે રખે હુએ હૈ.

તબર્કુકાત કે અલાવા દુસરી યાદગાર ચીઝે :-

ઉસ તોપકાપી મ્યુઝિયમ મે તબર્કુકાત કે સિવા દુસરી ભી બડી યાદગાર ચીઝે હૈ. જિસ્મે પુરાને ઝમાને મે ઈસ્તેઅમાલ હોને વાલે લડાઈ કે હથિયાર કા બડા ખઝાના હૈ.

ઉસ્મે બખ્તર હૈ. જબ દેખતે હૈ તો હૈરાન હો જાતે હૈ કે ઈતના વજનદાર બખ્તર બદન પર પહેનકર કેસે જંગ કરતે હોંગે ?

ઉસ્કે અલાવા અસલી ઝબરજદ, અસલી હિરે, અલ્માસ, સુલ્તાન મુહમ્મદ કા ઘણીવાલા ખંજર, યે સબ અજાઈબાત વહાં દેખને કો મિલતે હૈ.

ઈસ્તંબુલ મે દૂસરી તારીખી યાદગારે :-

(૧) જામેઅ સુલ્તાન અહમદ ઔર ઉસ્કા મૈદાન.

(૨) કસરે યલ્દઝ.

(૩) જામેઅ મસ્જિદ સુલેમાનીયા : ઉસ્કી ચોખટ પર સલીબ વાલા પથ્થર જો કિસી ઈસાઈ બાદશાહ ને ઘોકે સે ભેજા થા. જિસ્કા તઝકિરા મુફ્તી મુહમ્મદ તકી સાહબ કે સફરનામે મે હૈ.

(૪) કુતુબખાના સુલેમાનીયા : વહાં સે હમ કો એક હિદાયા કી શરહ કી સી.ડી. (C.D.) ભી મિલી.

(૫) જિનાન આર્કિટેકકા મઝાર : જિન્હોને મસ્જિદ, મદરસે, મકતબ, મકબરે, અસ્પતાલ, પુલ, મુસાફિરખાને, વગેરા કી કુલ મિલાકર ૩૬૦ (ત્રીન સો સાઠ) કે કરીબ ઈસ્લામી યાદગારે બનાઈ.

મેરે મુખ્લીસ દોસ્ત જો માહિર હૈ. આર્કિટેક ઈસ્માઈલભાઈ મલાવીવાલે ને સુનાયા કે : આજ તક જિનાન કી થીયરી (Theory) તામીરાત(બાંધકામ) કે ફન મે પખ્લાઈ જાતી હૈ.

ખિલાફત પેલેસ ઓર ઉસ્કી શાન :-

ઉસી મ્યુઝિયમમે પેહલે ખલીફા રહા કરતે થે ઓર ખલીફા કા મહલ ઉસ ઝમાને મે વહી હુઆ કરતા થા. જબ હમ ઉસ મહલ કે દરવાઝે પર જાતે હૈ તો રોના આ જાતા હૈ. ઉસ દરવાઝે કી દાહની તરફ લિખા હુવા હૈ :

الْخَلِيفَةُ ظَلَّ اللهُ فِي الْأَرْضِ.

તર્જુમા :- ખલીફા ઝમીન પર અલ્લાહ કા સાયા હુવા કરતા હૈ.

દુસરી તરફ લિખા હુવા હૈ :

يَأْوِي إِلَيْهِ كَلْبٌ مَظْلُومٌ.

તર્જુમા :- જો મઝલુમ હોગા વો યહાં આકર પનાહ લેગા.

યે બાત જબ પખ્હતે હૈ તો રોના આ જાતા હૈ કે : અય અલ્લાહ ! કસરે ખિલાફત (ખિલાફત પેલેસ) ઓર ખલીફાકી કયા શાન હુવા કરતી થી !!!

ઓર અંદર જહાં ખઝાને હૈ. ઉસ્મે સોને - ચાંદી, જવાહિરાત ઓર ઝમરદ કી ઈતની કિંમતી ચીઝે હૈ કે હઝરત મૌલાના સૈયદ અલી મિયાં નદવી સાહબ (રહ.)કી બાત મુફતી મુહમ્મદ તકી ઉસ્માની સાહબ મદજિલ્લહુલ આલીને નકલ કી હૈ. જિસ્કા ખુલાસા યે હૈ કે :

અગર કિસી ઝમાને મે તુર્કી કી હુકુમત કા દેવાલિયા હો જાએ તો ઈસ ખજાને મે ઈતને હિરે ઓર ઈતના સોના હૈ કે લંબે ઝમાને તક ઈસ ખજાને સે પુરા મુલક ચલ સકતા હૈ.

ઓર ઐસે - ઐસે તોહફે હૈ. જો જર્મન, ઈટાલી ઓર ઈંગ્લેંડ કી હુકુમત ને ભેજે થે. જબ હમ ઉન્કો દેખતે હૈ તો રોના આતા હૈ કે :

અય અલ્લાહ ! કિસી ઝમાને મે ખિલાફત કી કયા શાન હોગી કે યુરોપિયન હુકુમતે મુસલમાન ખુલફા કે લિયે ઈઝઝત વ ઈકરામ કે સાથ ઉનકી ખુશી હાંસિલ કરને કે લિયે તોહફે ભેજા કરતે થે.

અલ્લાહ વો મુબારક ઓર પાકીઝા દિન ઉમ્મતકો દો બારા અતા ફરમાએ. આમીન.

મસ્હફે ઉસ્માની :-

ઉસ મ્યુઝિયમ કી એક ઓર અજીબ ચીઝ યે થી કે : કુર્આન મજીદ જો બાકાયદા એક જગહ પર લિખ કર જમા કિયા ગયા : વો હઝરત ઉસ્માને ગની (રદિ.) કે ઝમાને મે જમા કિયા ગયા ઓર હઝરત ઉસ્માને ગની (રદિ.) ને અપને ઝમાને મે કુર્આન મજીદ કે સાત નુસ્ખે તૈયાર કરવાએ થે. ઉસ્મે સે એક નુસ્ખા(કોપી) ઉસ મ્યુઝિયમ મે ભી મૌજૂદ હે.

હઝરત ઉસ્માને ગની (રદિ.) ને જો કુર્આન તૈયાર કરવાએ થે. ઉસ્મે સે ઉન્હોને એક કુર્આન અપને પાસ રખા થા. બાકી છહ(૬) કુર્આન દુનિયા કી અલગ - અલગ જગહો પર ભેજ દિયે થે. અબ વો નુસ્ખા જો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને અપને પાસ રખા થા ઈસ વકત કહાં હે ?

ઉસ્કે બારે મે દો રિવાયત હે :

એક રિવાયત યે હે કે વો ઈસ્તંબુલ મે હે.

ઓર એક રિવાયત કે મુતાબિક તાશકંદ મે હે.

અલ્હમ્દુલિલાહ ! વો દોનો નુસ્ખે હમને દેખે હે. ઓર જબ દુશ્મનોને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) પર હમલા કિયા થા ઉસ વકત આપ (રદિ.) યે આયતે કરીમા તિલાવત ફરમા રહે થે :

فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ج وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ. (સુરએ બકરહ).

તર્જુમા :- સો અનકરીબ આપકી તરફસે અલ્લાહ તઆલા ઉન્કે લિયે કાફી હો જાયેગે (યાની અલ્લાહ તઆલા ઉન દુશ્મનોસે આપકી તરફસે નિમટ લેગે) ઓર વો (અલ્લાહ તઆલા) હર બાત કો સુનનેવાલે, હર બાત કો જાનને વાલે હે.

દુશ્મનને પીછે સે જૈસે હી હમલા કિયા તો ખુન કા ફવ્વારા ઉડા ઓર યે આયતે કરીમા ઉસ નુસ્ખે મે જિસ જગહ લિખી હુઈ હૈ વહાં ગિરા. જો અભી તક ઐસા કા ઐસા હી મૌજૂદ હે.

ઉસ્કી મઝીદ તફાસીલ બંદેકે કી કિતાબ 'દેખી હુઈ દુનિયા ભાગ અવ્વલ' મે દેખી જા સકતી હે.

मुसलसल चारसो सालसे कुर्आनकी तिलावत का मुबारक सिलसिला

उस म्युजियम मे तब्इकातवाले छिस्सेमे ईतनी पाबंटी करते है के वहां की सरकारने योभीस (२४) घंटो के लिये कुर्आन के कारीयो की ड्युटी मुकर्रर कर रब्भी है. जे बारी - बारी आकर कुर्आन की तिलावत करते है. लिखा है के : मुसलसल चारसो सालसे ये मुबारक सिलसिला चल रहा है.

और ये चारसो साल की गिनती भिलाइत के जतम तक की है. पेडली आलमी जंगड़े बाद जब क्मालपाशा का जमाना आया तो उसने उस मुबारक सिलसिलेको कुछ दिनो तक रुकवाया था और कुछ दिनो के बाद अल्लम्हुदिलाह ! ये मुबारक सिलसिला फिरसे शुरू हो गया और फिरसे वहां रात - दिन कुर्आन की तिलावत होने लगी है. सच्ची बात है के तब्इकात और तिलावत का नुर उस कभरे (३म) मे जुला नजर आता है.

ईस्तंबुल मे ये सभ मुबारक जियारते है और ये दुनिया का अनोखा म्युजियम है जहां ईतने सारे तब्इकात अेक साथ मौजूद है.

हम लोग तस्वीर मे जे तब्इकात देखते है वो सभ ईस्तंबुल के म्युजियम के है.

पूरे युरोपका तब्इकीगी जेण और उसमे छाजरीकी सआहत :-

शाबान के मदिने मे हजरत हाकिम पटेल साहब दामत बरकतुल्लुम टकोली तशरीफ लाये हुअे थे. उन्होंने मुज से पुछा के : छुट्टीयो का क्या निजाम है ?

मे ने कहां : हजरत ! मे इलस्तीन और जेरुन जा रहा हु. वहां से तुर्की छोते हुअे पनामा का दीनी, दअवती सफर है.

उन्होंने पुछा के : तुर्की कौनसी तारीफ को जा रहे हो ?

मेने कहां के : अठाराह, उन्नीस (१८, १९)

इरमाया के : हो - तीन दिन और बण्डा हो ईस लिये के भीस, अेककीस (२०, २१) को पूरे युरोप का वहां जेण हो रहा है. ने ली पछोय रहा हुं. और मुजको हुकम ली दिया के : आपको ली ईजतिमाअ मे रुकना है.

मेने अपने ट्रावेल अेजन्ट (Travel Agent) को फोन किया के : अेक अल्लाह के वली का अैसा हुकम है आप मेरी टिकट बदल दो.

उन्होंने टिकट बदल दिया.

पैतालीस(४५) मुल्को के लोग उस जेण मे शामिल थे.

अल्लम्हुदिलाह ! मे ली उसमे शामिल रहा.

હઝરત હાફિઝ પટેલ સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલયહ :-

હઝરત હાફિઝ પટેલ સાહબ (રહ.) ડાભેલ કે કરીબ 'ટકોલી' કે વતની થે. જામિઆ ડાભેલ મે હિફઝ કિયા. ફિર ઈંગ્લેન્ડ તશરીફ લે ગએ. ઔર ઈંગ્લેન્ડ મે દઅવત કી મુબારક મેહનત શુરૂ કરનેવાલો મે આપકા નામ ખાસ તૌર પર હે. આપકી ફિકરો સે યુરોપ ઔર અમેરિકા ઔર વેસ્ટઈન્ડિઝ કે ટાપુઓમે દઅવતો તબ્લીગ કા કામ ખૂબ ફેલા.

આપકે બેટે મૌલાના સઈદ પટેલ સાહબ, મૌલાના અબ્દુરહમાન સાહબ જામિઆ ડાભેલમે પખડે. હઝરત હાફિઝ સાહબને અમેરિકા ઔર પનામા મે ભી બેહતરીન મેઅયારી દારૂલ ઉલૂમ કાયમ કિયે. ઔર ટકોલી મે ભી મદરસા દારૂલ ઉલૂમ દઅવતુલ ઈમાન કાયમ કિયા. ઔર ઈસ વકત બોસ્નિયા (Bosnia) મે ભી ફિકર હો રહી હે.

મદરસા, ખાનકાહ ઔર દઅવત તીનો મુબારક સિલસિલે સે જુડે હુએ થે. હઝરત શૈખુલ હદીષ મૌલાના યુસુફ સાહબ મોતાલા કે ખલીફા થે.

ઉલમા ઔર નેક લોગો સે બડી મોહબ્બત ફરમાતે થે. હર એક કો તોહફે, હદીયે પેશ કરતે થે. મેરે સાથ છોટો કો નવાઝને કા મિસાલી મુઆમલા ફરમાતે થે. મેરે મર્દુમ ભાઈ મૌલાના મુહમ્મદ ઔર ઉન્કે બચ્ચો કે સાથ અપની અવલાદ જૈસા બરતાવ કરતે થે. અભી હાલ હી મે ૧૮ ફરવરી, ઈસ્વીસન ૨૦૧૬ બરોઝ જુમેરાત બાદ મગરીબ આપકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

અલ્લાહ તઆલા રહમત કા મુઆમલા ફરમાએ. દરજાત બુલંદ ફરમાએ. આમીન.

ઈસ્તંબુલ કા તબ્લીગી મરકઝ ઔર દીની માહોલ :-

માશાઅલ્લાહ ! તુર્કી મે મૌજૂદા હુકુમતકી ઈસ્લામ પસંદી ઔર દીની મોહબ્બત કી વજહ સે ઈસ વકત ઈસ્તંબુલ મે કાફી દીની ચહલ - પહલ દેખને કો મિલતી હે. પેહલે સફર ઔર દુસરે સફરમે કાફી તબદીલી નઝર આઈ.

પેહલે સફરમે ઈસ્લામી લિબાસ દેખને કે લિયે નિગાહે તરસતી થી. બહેનોમે બુર્કા વગૈરા આમ તૌર પર નઝર નહી આતા થા. સિર્ફ શૈખ આફંદી કી ખાનકાહવાલે ઈલાકે મે પર્દા ઔર ઈસ્લામી લિબાસ નઝર આતે થે.

લેકિન ઈસ દુસરે સફરમે હૈરત અંગેઝ દીની તબદીલીયાં નઝર આઈ. અબ જગહ-જગહ બાઝારોમે, ટ્રેનોમે, એરપોર્ટ પર મુસલમાન ઔરતે ઈસ્લામી બુર્કે મે નઝર આતી હે. લડકિયોં મે ભી નિકાબ ખૂબ આમ હો રહા હે. દાબ્હીયાં ઔર ઈસ્લામી લિબાસમે મદોં કી બહોત બડી તાદાદ નઝર આતી હે. પેહલે સફર કે મૌકે પર ઉન સબ ચીજોં કે લિયે બળે શહેરોમે કાફી કમી નઝર આતી થી. અબ અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! અલ્લાહ કે ફઝલસે બડી દીની બૈદારી નઝર આતી હે.

ईस्तंबुलमे दअवतो तब्लीगका मरकज भी बडा आलीशान तैयार हो गया है. पेहले सफ़र के मौके पर यूँके मेरा ईग्लेन्ड से तुर्की जाना हुवा था. और अजीज़म मौलवी ईमरान पटेल जिह मजहबु साथ थे. उन्होंने छोटल के कमरे ईन्टरनेट से ब्रुक करवा रभे थे.

लेकिन मेे डउरत मुफ़ती साडभ के पडॉयने से अेक रोज़ पेहले ईस्तंबु पडॉय गया था. वहां ज़कर छोटलो का माडोल और छोटलो की जगड डेभकर उनमे ठेडरना किस्ती तरड मुनासिब माडुम नडी हुवा था. तब ब्रुक करवाई छोटल के पैसे भी छोटलो के कानुन के मुताबिक अैसे डी छोड देने पणे और तब्लीगी मरकज पर कियाम करना(ठेडरना) पसंद किया.

बरतानिया डी से ईस्तंबुल के मरकज का कुछ पता मिल गया था और पेहले सफ़र के वक़्त ईस्तंबुलकी मेट्रो ट्रेन का आभरी स्टेशन यडी तब्लीगी मरकजवाला ईलाका था.

अगर ये ईस दुसरे सफ़र मे ये डेभने मे आया के मेट्रो ट्रेन के पाटे शडर के डैल जाने की वजड से मरकज के ईलाके से भी काफ़ी आगे तक यले गअे है. अलबता तब्लीगी मरकज वाली मस्जिह डी के नामसे ईस ईलाके के रेल्वे स्टेशनका नाम भी रभा गया. और ईस स्टेशन को 'मस्जिह सलाम' केडते है. और ये डुकुमतकी डीनदारीकी अेक और दलील है. जैसे डमारे यहां डिल्डी मे तब्लीगी मरकज डउरत निज़ामुददीन के ईलाके मे आता है. और उस नामसे अब ट्रेने भी यलती है.

जैर ! तब्लीगी मरकज को मस्जिह सलाम केडते है. वहां अतराफ़ के मुल्को से जमाअतो का आना जाना डोता रेडता है. डमारे पेहले सफ़र के वक़्त ईरान, ओस्िनिया की जमाअते आई हुई थी. और ओस्िनिया की जमाअतमे दार्ज़ल उलूम करॉयी के पण्डे हुअे अेक मौलवी साडभ थे. जो तुर्की ज़बान जानते थे और उन्होंने डमारे बयानो का तुर्की ज़बान मे तर्ज़ुमा करने की बडी भिहमत की.

पेहले सफ़र के मौके पर मेरे लंडनसे तुर्की पडॉयने के अेक डिन बाद जब डउरत मुफ़ती साडभ दामत बरक़ातुडुम काइले के साथ मुंभई से तुर्की पडॉये तो आपने भी मरकज के उस कियाम को बडोत पसंद इरमाया और मरकज के जिम्मेदारान भी खिंदुस्तानी उलमाके ईस काइले से बडोत भुश थे. और उन्की दरभ्वास्त ये रेडती थी के रोज़ाना इज़रकी नमाज़ के बाद डममे से किस्ती का बयान हो ज़या करे. अल्लहुदिल्लाल ! छड डिन रोज़ाना इज़र बाद डीनी ब़ात करने की सआदत डम लोगो को डॉंसिल रडी.

अेक दो मरतबा डउरत मुफ़ती साडभ दामत बरक़ातुडुम का बयान हुवा. अेक मरतबा दार्ज़ल उलूम वेस्टर के मोडतमीम मौलाना ईस्माईल का बयान हुवा. यार मरतबा मुजे डीनी ब़ात पडॉयाने की सआदत डॉंसिल हुई. और मरकज के साथीयो मे

से लार्ड ईब्राहीम उमुर नाश्ते के बाद अपनी गाड़ीमे लेकर अलग-अलग जियारतो के लिये ले जाते. मुंबई से उज्जरत मुफ्ती साहब के साथ जाना भी बहुत आया था. उसी लिये मरकज के क्रियनमे उसको गरम करके उम ईस्तेअमाल करते थे

तुर्की का जाना :-

तुर्की के लोगोके जाने मे जरा बराबर भी मिर्य मसाले नही छोते. अलबत्ता तुरकीश कभाब बडोत ही उमदा लजीज छोते है. तुर्की की मिठाई भी बडोत उमदा और मशहुर छोती है. तुर्की मरकज पर ये देभा के दस्तरख्वान पर मिर्य के डब्बे रभे जाते है. जिस तरफ उमारे यहाँ नमक के डब्बे रभे जाते है. वहाँ मिर्य और नमक दोनो रभे जाते है. उमारे साथी सालन मे मिर्य मिलाकर जाते थे, ताके किसी तरफ उमारी तरफ का टेस्ट हो सके.

अेक मरतभा मरकज पर उमने जुद जाना तैयार किया. वहाँके त्थाम के जिम्मेदार साथी उमारी मिर्य देभकर डैरत मे पड गये के आप ईतनी मिर्य जाते है. कुछ ईस तरफ का नजारा 'रियुनियन' के सफ़र मे डुवा के वहाँ बिल्कुल कम मिर्य का जाना छोता है, उस लिये डरी पीसी डुई मिर्य की डब्बीयां डर दस्तरख्वान पर छोती है. जास तौर पर जब दुसरे मुल्क के मडेमान दस्तरख्वान पर हो तब. ताके डर शप्स अपने शौभ के मुताबिक मिर्य डाल सके.

उम लोगो का डाल तो ये है के दुध और य़ाय तक मसाले वाले पसंद करते है. इलो परभी मसाले डालते है और जाने का असर मिजाज पर पणता है. जे उमारे जानो से उमारे मिजाज मे नजर आता है.

उज्जरत अब्दुल्लाह बिन डुजाफ़ा (रहि.) के डिस्से पर अेक तुर्की आलिम की अख़ब बात :-

इज़र की नमाज के बाद के बयानमे मरकज पर मुकीम तुर्की उज्जरत उसके अलावा आई जमाअतो के अफ़राह और अलग-अलग मोडल्लोके तब्दीगी जिम्मेदार अडभाब शरीक छोते. साथ ही करीब की मसाजिद के ईमाम अपनी मस्जिदो की नमाजसे फ़ारिग होकर उस बयान मे शामिल छोते. अेक रोज़ इज़र के बाद बयान मे बंहे ने उज्जरत अब्दुल्लाह बिन डुजाफ़ा सहमी (रहि.) का ईमान ताजा करनेवाला वाकिआ बयान किया. बयान के बाद तुर्की के अेक बडे आलिमे दिन मेरे पास आये और मुजे सुनाते डुअे बडोत जोरसे मजमे के लोग सुन सके ईस तरफ केडने लगे के :

हिंदुस्तानी उलमाकी जमाअत यही रेडकर उस वकत तक हीनकी मेडनत बराबर करती रहेगी जब तक के जिलाइत डिस्से ईस्तंबुल मे कायम हो जाये.

किर उन्होंने मुझे उस वाकिये का किसी अरबी किताबका उवाला पूछा. या अहमद
दो उवाले अर्ज किये गये.

आप उजरत के इमान की ताजगी के लिये हमारे जामिआ उलमके के तीसरे सैमुल
उदीष, मुफ़्फ़िसरे कुर्आन, अल्लामा शब्बीर अहमद उस्मानी (रह.) जिनके भरकती
हुजुरे मे कियाम की बंदे को इस वकत सआदत हांसिल है. उनकी अक तकरीर से वो
वाकिया नकल करता हूं.

उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफ़ा सहमी (रहि.) का इमान ताजा करनेवाला
वाकिया:-

अक जिहाद मे उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफ़ा सहमी (रहि.), कुछ और
मुसलमानो के साथ इमीयो के साथ कैद हो गये थे. इसाई बाइशाहको भबर हो गई थी
के मुहम्मद के माननेवालो का इमान पहाडसे भी जयादा मजबूत होता है.

उस्ने उस मौके पर इस बातकी इम्तिहान(परीक्षा) लेना याहा और उजरत
अब्दुल्लाह बिन हुजाफ़ा सहमी (रहि.) जो कैद हो चुके थे उनसे कहा के : मे तुमसे
अपनी लणकी की शाही कर हुंगा और हुकुमतका अक डिस्सा तुम्हे दे हुंगा. अगर तुम
अपना हीन छोड दो और इसाई बन जाओ.

उन्होंने तअजजुब से जवाब दिया के : तु मुझे लालय दिवाता है. अगर तमाम
दुनिया की हुकुमत भी मुझे दे दे किर भी ये बात नही हो सकती.

जब उस्ने देखा के लालय देने से तो काम न बना तो तकलीफ़ देना शुरू की और
कैदपाने मे डाल दिया. और पाना, पानी देना बंद कर दिया. जब बिल्कुल कमजोरी की
हालत को पछोय गये तो उनके सामने पिन्जीरका गोश्त और शराब पेश की गई.
भावजूद ये के उस वकतमे उन के लिये उन थीओका जूरत के मुताबिक इस्तेअमाल
जाईज था, मगर इस्लामी गैरतकी बिना पर उस प्यालसे के मे ये भा हुंगा तो ये लोग
पुश होगे के देखा अब लुणकी वजह से इस्लाम कहां गया ? कुछ न भाया.

बाइशाहने उनको बुलाकर किर वही लालय दी और समजाया.

उन्होंने किर वही जवाब दिया.

तो उस्ने ये तदबीर की के अक बडी डेगमे तेल गरम करना शुरू किया. जब वो
गरम होते - होते आग जैसा हो गया तो उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफ़ा सहमी
(रहि.) को वहां भजा दिया और उनके सामने केहीयो मे से अक अक उस्के अंदर डाल दिया.
जो डाल होना याहिमे वा जाडिर है.

किर उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफ़ा सहमी (रहि.) को समजाया के : देयो ! तुमसे

भी यही मुआमला किया जायेगा अब भी मेरी बात पर अमल कर लो।

उन्होंने ठन्कार किया।

तो उन्होने भी उम्मे खलने का हुकम दिया।

जब खलने के लिये उन्होने ले जा रहे थे उस वकत उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफा सखमी (रहि.) की आंभो से आंसु जारी हो गये।

बादशाह समझ के अब शायद भौंक की वजह से मेरी बात मान लेंगे, इस लिये उन्होने वापस बुलवाया और कहां के : मालूम होता है के अब तुम मेरी बात मान लोगे।

उन्होंने जवाब दिया के : तुझे गलती हुई है. ये रोना जान जाने के भौंक से नहीं, बल्के मुझे उस पर उजरत व अफसोस हुआ के मे अल्लाह के रास्ते मे इकत अेक ही छोटीसी जान पेश कर रहा हूं. काश ! मेरे बदन के हर बाल की जगह अेक - अेक जान होती तो उन सबको अल्लाह के रास्ते मे कुरबान कर देता. तब मुझे पुरी भुशी होती।

उन बातो को सुनकर बादशाहने कहां के : अगर तुम मेरी पेशानी को अेक भोसा दे दो (ये उस जमाने मे बादशाह के अदब की चीज थी) तो छोड हूंगा.

उन्होंने पुछा के : इकत मुझे छोड दोगे या मेरे साथियों को भी.

उसने कहां : सबको छोड हूंगा.

उन उजरत की तो उकीमाना समझ थी. जब सिर्फ अपनी जान बचाने का मुआमला था तब तो वो किया जो उपर बताया. अब जब देखा के अेक मामुली बात पर यंद मुसलमानो की जान बच जाती है और वो सब रिखाई पाते है तो मंजूर कर लिया और उसकी पेशानी पर भोसा देकर सबको छुणाकर ले आये.

उन्के आनेकी जबर मदीनामे पडोयी. ये भिलाइते फरुकी का जमाना था. उजरत उमर (रहि.) को पुरे वाकिअे की जबर पेडले हो यूकी थी. उन्होने तमाम मुसलमानो से कछा के : उजरत अब्दुल्लाह बिन हुजाफा (रहि.) के ईस्तिफाल को यलो. हर मुसलमान पर उन्का उक है के हर अेक उन्की पेशानी को भोसा दे. मे भी ईस्तिफाल को (स्वागत के लिये) जाउगा. और भोसा हूंगा.

मदीनावाले अभीरुल मुअमीनीन के साथ उन्के ईस्तिफाल के लिये बाहिर आये और हर अेक ने बतौरे ईकराम व ताजीम उन्की पेशानी पर भोसा दिया.

सहाबा (रहि.) के इस किस्मकी जानिसारी के भेशुमार किस्से है और पुरा ईतिहास भरा हुआ है.

अब आंभे फाण - फाणकर देप लो के ! दीन और हुजुर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम के मुकाबले मे हुब्बे तबई कहां गई ?

ઈસ હદીષ મે ઐસી હી મોહબબત કી તરગીબ હૈ. (ફઝલુલબારી શરહ બુખારી : ૧/૩૪૦)

તુર્કી કે મુસલમાનો કી ખિદમત ગુઝારી ઔર અજીબ સવાલ :-

પેહલે સફર કે મૌકે પર, ઈસી તરહ ઈસ દુસરે સફર કે મૌકે પર તુર્કી કે મુસલમાનો સે મિલકર યે બાત સમજ મે આઈ કે યે લોગ ખિદમત કા બળા અજીબ જઝબા રખતે હૈ :

પેહલે સફર કે મૌકે પર કઈ મરતબા ઐસા હુવા કે ટ્રેનોમે લોગ હમારા ટિકટ ખુદસે લે લેતે ઔર શરાફત કા યે આલમ કે બતાતે ભી નહી, બલકે જબ હમ ટિકટ કંડક્ટર કો હમારે ટિકટ કે પૈસે દેતે તબ વો બતાતે કે : ફલાં સાહબ ને આપ કે ટિકટ કે પૈસે અદા કર દિયે હૈ.

રાસ્તા બતાને કા ભી બડા અચ્છા જઝબા ઉન્મે દેખા. બહોત સી મરતબા યે હુવા કે હમને કિસી સે કિસી જગહ કે બારે મે પતા પુછા તો વો ખુદ ચલકર પતા દિખાને કે લિયે આએ. એક મૌકે પર એક સાહબ કરીબ તીન - ચાર કિલોમીટર તક સિફ રેહબરી કે લિયે આએ.

અલબત્તા પેહલે સફર કે મૌકે પર દિલ કો હિલાનેવાલી એક બાત યે પેશ આતી થી કે હમારે લિબાસ ઔર શકલ સુરત કો દેખકર ટ્રેન વગૈરા મે બહોત સે લોગ તઅજજુબ સે સવાલ કરતે કે : આપ કોનસે મઝહબ સે તઆલુક રખતે હૈ ?

એક મૌકે પર કુછ તુર્કી હઝરાત હમસે અંગ્રેજી મે યે સવાલ કર રહે થે તો હઝરત મુફતી સાહબ ને મુજસે પૂછા કે : યે ક્યાં કેહ રહે હે ?

મેં ને અર્ઝ કિયા : હમ સે પૂછ રહે હૈ કે આપ કા મઝહબ કોનસા હૈ ?

ઈસ તરહ કે અજીબ સવાલ સે રંજિદા હોકર હઝરત મુફતી સાહબ દામત બરકાતુલુહમ ને મુજસે યું ફરમાયા કે : તુમ ઉનસે પુછો કે તુમ હમકો કિસ મઝહબ પર સમજતે હો ?

ખૈર ! ઈસ દુસરે સફર મે તો ઈસ તરહ કે સવાલાત કા કોઈ વાકિઆ પેશ નહી આયા. યે ભી એક દીની બેદારી (જાગૃતિ) કી બાત હૈ.

તબ્લીગી ઈજતિમાઅ :-

ઈસ દુસરે સફરકે મૌકે પર ઈસ્તંબુલ મે પુરે યુરોપ કા જોળ ભી હો રહા થા ઔર ઉસી જોળ કી વજહ સે હઝરત હાફિઝ પટેલ સાહબને મેરી ટિકટ કી તારીખ મે કુછ તબદીલી ભી કરવાઈ થી. જિસ્કી બરકત સે ઉસ જોળ મે શિકત કી મુજે ભી સઆદત હાંસિલ હો ગઈ.

ઉસ જોળમે હિંદુસ્તાનસે મૌલાના ઈસ્માઈલ સાહબ ગોધરવી મદજિલ્લહુલ આલી

એક જમાઅત કે સાથ કઈ રોઝ પેહલે સે તશરીફ લાએ હુએ થે.

સાઉથ આફ્રિકા સે મૌલાના યુસુફ સાહબ તોતલા મદજિલ્લહુલ આલી જો શૈખુલ હદીથ હઝરત મૌલાના ઝકરિયા (રહ.) કે ખલીફા હૈ. વો ભી એક બડી જમાઅત કે સાથ તશરીફ લાએ હુએ થે. શૈખુલ હદીથ હઝરત મૌલાના ઝકરિયા (રહ.) ને જબ સ્ટેન્ગર સાઉથ આફ્રિકામે રમઝાનુલ મુબારક કે મહિને મે કિયામ ફરમાયા થા તો ઉસ વકત વહાં કે મેઝબાનો મે મૌલાના યુસુફ સાહબ તોતલા સાહબ આગે-આગે થે. ઔર મખદુમી હઝરત અકદસ મુફતી અહમદ સાહબ ખાનપુરી દામત બરકાતુલુમ કે સાથ મે સાઉથ આફ્રિકા કે સફર કે મૌકે પર ઉન્કે મકાન પર એક રાત કિયામ(રેહને) કી સઆદત ભી મુજે હાંસિલ હુઈ.

ઈસ ઈજતિમાઅ મે હમારે ગુજરાતકી એક તબ્લીગી જમાઅત ભી વહાં મૌજૂદ થી.

શૈખ યુનુસ ટયુનીસી ભી ઈજતિમાઅમે :-

હઝરત અકદસ મુફતી અહમદ સાહબકે સાથ મે ફ્રાન્સ કે પેહલે ઔર દુસરે સફર કે મૌકે પર પેરિસ કે હમારે મેઝબાન મૌલાના હારૂન સાહબ તગારી મદજિલ્લહુને વહાં કે તબ્લીગી મરકઝ પર કિયામ ભી કરવાયા ઔર બયાન ભી કરવાયા.

પેરિસમે મુકીમ ટયુનિસ કે એક બડે આલિમે દીન શૈખ યુનુસ હફિઝહુલ્લાહ જો અસલન ટયુનિસ કે હૈ. ઈન્સાનિયત કી ઈસ્લાહકા બળા દર્દ રખતે હૈ. ઔર ફ્રાન્સ મે દઅવતો તબ્લીગ કી મેહનત કે બાનીયો મે સમજે જાતે હૈ. ઉનસે ભી બળી મોહબ્બત કે તઅલ્લુકાત દોનો તરફ સે હો ગયે. બયાન મે મજમાકો રૂલાના ઔર ખુદ ભી રોના ઔર દીની ફિકર બૈદાર કરને કા અલ્લાહને ઉન્કો અજબ ફન અતા કિયા હૈ.

હમારે હઝરત મુફતી સાહબ દામત બરકાતુલુમ કે આશિકેઝાર હૈ. ઉમર મે બડે હોને કે બાવજૂદ સિખને-સિખાને કા અજબો ગરીબ જઝબા રખતે હૈ. પેરિસ મે હઝરત મુફતી સાહબ દામત બરકાતુલુમ ઔર મેરે બયાનકે વકત કલમ ઔર કાપી લેકર ખાતો કો નોટ કરતે ઔર જો બાતે છૂટ જાતી વો બયાન કે બાદ ખાના, પીના, રાહત સબ કુછ કુરબાન કરકે રાત દેર તક પૂછ કર નોટ કરતે.

ઔર દીની બાતે પુછતે હુએ યે ભી કેહતે હુએ યલતે હૈ કે આપકો યે બાતે લિખવાને મે તકલીફ તો હો રહી હૈ, ચૂંકે આપ સફર મે હો. મુસલસલ બયાનાત હો રહે હૈ લેકિન ઉસ્કે બાવજૂદ યે સબ બાતે આપ મુજે નોટ કરવાઈયે મે આપકી બાતો પર અમલ કરૂંગા.

ઔર જહાં કહી જાઉંગા પહોચાઉંગા જિસ્સે આપકો ભી બડા સવાબ મિલેગા.

ઉનકી ઈસ તરહ કી મિસાલી તાલિબે ઈલ્મ કી બાતે સુનકર થકાન, નીદ ઔર ખાને કે તકાઝે કે બાવજૂદ હમ કો ભી બૈઠને કી હિંમત હો જાતી.

मोडतरम शैब युनुस साडब डकिजहुल्लाड ली ईस्तंभुल के उस जेण मे तशरीफ लाये हुये थे. उनसे ली अखी भासी मुलाकाते होती रही.

शैब मौसुफ डमारे जामिआ डामेल ली तशरीफ लाते रेहते है.

दाइल उलूम जकरिया साउथ आफ्रिका और तुर्की के तलबा :-

दअवतो तप्लीग की मोहनत बरकत से तुर्की के कुछ भाईयो के दिलोमे डमारे दाइल उलूम देवबंदवाली तरतीब से अपने बरयो को पण्डाने का शौक पैदा हुवा. तो यहाँ के जिम्मेदारो मे भाई ईब्राहीम उमुर साडब ने अपने बेटो को जामिआ जकरिया पण्डने भेजा और अक दुसरे अडमद नामके तालिबे ईल्म ली जामिआ जकरिया मे पण्डते है.

जामिआ जकरिया के मोडतमीम साडब और वहाँ के बडे असातिजा की अक जमाअत डमारे डजरत मुफ्ती साडब के शार्गिदीन व मुरीदीन मे से है.

उन डजरत ने तुर्की के उन तलबा को आफ्रिकासे फोन कर दिया. जिस्की बरकत से भाई ईब्राहीम उमुरने भूब रेडबरी और बिदमत की और अपने घर पर जाने की शानदार दअवत ली की.

शैब अडमद तुर्की डकिजहुल्लाड के रेस्टोरेन्ट मे बडोत ही आला किसम की दअवत हुई. दूर के मुल्को मे ईस कदर ईकराम ये अल्लाड के इजल से दीनी, ईल्मी निस्बतोकी बरकत है. अल्लाड तआला डमे उसकी लाज रबने की तौफ़ीक अता इरमाये. आमीन.

तोप कापी म्युजियममें इतडे ईस्तंभुल का अज्जब दिवकश नजारा :-

ईस्तंभुल मे तोपकापी मे बिलाइत पेलेस जिनमे तबर्क़ात का अक अनोभा और बडा जप्पीरा है. उसी तरह की अक जगड और है जिस्को ली तोपकापी म्युजियम केडते है. पेडले सफ़र के मौके पर ली वहाँ जाना हुवा था. वडा कुछ नादिर ખुतुत(इस्तप्रत) और तस्वीरात के आल्बम (Album) है. अब ईस दुसरे सफ़रके मौके पर जब उस्मे डाजरी हुई तो उस्मे अब बडोत कुछ जयादा डो गया है.

सभसे बडी दिवयस्य यीज अब ये डो गई है के इतड ईस्तंभुल के वाकिआत जे किताबो मे पण्डने को मिलते है उस्का दिवयस्य नजारा तैयार किया है. जिस्मे वो तमाम वाकिआत जिंदा तस्वीरोकी शकल मे दिभाये जाते है और इतड के ऐतिहासिक किस्से के मुतअद्विक पुरानी यादगार यीजो को बहुत तरतीब से रभकर बोलती तस्वीरो की शकल मे दिभाया जाता है. इतेड ईन्सानोकी आवाज, जानवरो की आवाजे, डबियार, गोले भाइकी आवाजे, अक अज्जब अंदाज मे दिभाई जाती है. जहाँ भजे रेडने के बाद डटने का दिव नही याडता. औसा लगता है के इतड का वाकिआ डमारे सामने डो रडा है और अक लुले हुये और छुटे हुये इरीजे के पाकीजा जज्बात बेदार डो जाते है.

उज्जरत यसअ एब्ने नुन (अलय.) का मजार :-

पेडले सफ़र मे अेक रोज़ शाम के वक़्त लार्ध एब्ब्राहीम उमुर अपनी गाडी से एस्तिंबुल के अेक तरफ़ उये पडास पर उमको ले गये. जिस पर से तकरीबन (लगभग) पोने शहरे का नजारा उमारे सामने था. एस्तिंबुल के समंदर (हरिया) और अेशिया और युरोपको जोडनेवाले पुलका मंजर भी सामने था. एतने मे मगरीब की अजान का वक़्त डो गया और एस्तिंबुल शहर की उजारो मसाजिद के मिनारो से अेक साथ बुलंद डोनेवाली अजानका पुरकैफ़ मंजर एमान को तरो ताजा कर गया.

वडां की मसाजिदमे आम तौर पर ये माडोल भी डे के इर्ज नमाज के बाद पांय से दस मिनट तक बडोत डी उमदा कुर्आने मज्द की तिवावत डोती डे. अेक कारी साडब कुरआन पण्डते डे. और सब लोग सुनते डे. फिर फ़तिहा का लफ़्ज जोरसे बोला जाता डे और मुप्तसर दुआके बाद लोग अपने कामोकी तरफ़ निकल जाते डे.

उसी पडास पर उमने मगरीब की नमाज अदा की. निहायत सप्त सर्दो (हंडी) थी. मगरिब की नमाज से फ़रिग डोकर लार्ध एब्ब्राहीम उमुर अेक दुसरे पडास पर ले गअे. वडां उज्जरत यसअ (अलय.) का मजार बतलाया जाता डे. उमने वडां एशाकी नमाज अदा की और फिर उम क्रियामगाड मरकज की तरफ़ वापस लोटे.

उज्जरत यसअ बिन नुन (अलय.) का मजार जोर्डन मे भी बतलाया जाता डे. वडां पर भी डोजरी की सआदत डोसिल दुर्घ डे और जोर्डन मे जिस पडाडी पर उज्जरत यसअ (अलय.) का मजार बतलाया जाता डे वडां से मस्जिद अकसा का गुंभद जब आस्मान साफ़ डोता डे तब नजर आता डे और उस्का भी बडा अज्जब मंजर डोता डे.

एन्शाअल्लाड उस्का तफ़सीली तजक़िरा तीसरी जिल्दमे आयेगा.

उज्जरत मुसा (अलय.) वाली मछली :-

कुर्आने मज्द मे सुरअे कडक़ मे उज्जरत मुसा (अलय.) और उज्जरत भिजर (अलय.) का वाक़िआ (किस्सा) आया डे. जो मजीद तफ़सीलात के साथ बुभारी शरीफ़ मे भी मौजूद डे.

उस वाक़िअे मे ये डे के उज्जरत मुसा (अलय.) जब उज्जरत भिजर (अलय.) की तलाश मे निकले तो अलामत के तौर पर अेक मछली साथ मे थी. लुनी दुर्घ ये मछली सफ़र मे गिजा का काम भी डेती थी. और जडां जिंदा डो जाये उस्के आसपास मे उज्जरत भिजर (अलय.) की मुलाकात डोगी. ये अलामत (निशानी) भी थी. उज्जरत मुसा (अलय.) और उज्जरत यसअ एब्ने नुन (अलय.) उस मछली को अेक तरफ़ से पुरा भा यूके थे और अेक तरफ़का गोशत पानेकी वज्ज से उस तरफ़ का कांटा भी सामने नजर

आने लगा था। जब के दुसरी तरफ गोशत अल्मी बाकी था। और वो मछली अल्लाह रब्बुल ईज्जत की कुदरतसे जिंदा होकर समंदरमे यली गई। मआरिफुल कुर्आन और दूसरी तफ्सीरोमे ये बात लिखी हुई है के उस मछली की नसल आज तक मौजूद है।

अल्लहुविल्लाह ! ईस्वीसन १८८८ - २००० के साल रमजान के महिने मे पांच रमजान से लेकर ईद के बाद तक पनामा मे दीनी निरबतसे क्रियाम की पेडली मरतबा बंदे को सआदत हांसिल हुई थी।

पनामा मे मकामी उलमा और दीनदार लोगो के अेक काफ़ले के साथ समंदर के किनारे पर जना हुवा। तो किनारे के क्रियाम के वकत पनामा के मशहुर आलिमे दीन मुफ़्ती अब्दुल कादिर सादब के छोटे भाई सालेहभाई जो अजीजे मुकर्रम मौल्वी अहमद लट्टी के वालिद(अब्बा) होते है और उलमासे बडी मोडब्बत रफते है और बडी मिहमत करते है। वो कडी से हूँदकर उजरत मुसा (अलय.) की मछली की नसल की ताजा मछलीयां ले आये थे।

उन्होंने बताया के : उस नसल की मछलीयां बडोत ही कम मार्केट मे आती है और जयादा किमत होने के बावजूद भी जास तौर पर यहूदी लोग झैरन उस्को ખरीद लेते है।

बिडम्हील्लाह ! पनामा मे 'समके मुसा' जाने का मौका मिला था। फिर बाद के सफ़रो मे भी ये मौका मिलता रेडता है।

ईसी साल रबीउल अबवल के महिने मे जब मिसर का सफ़र हुवा तो ईस्कंदरीया शहर मे उस मछली को देખने और उस्को जाने का मौका मिला।

वो मछली भी अज्जब अल्लाह सुब्धानहु व तआलाकी कुदरत का करिशमा है। उस्की नसल आज तक उसी तरड है। अेक तरफ़ गोशत है दुसरी तरफ़ कांटा ही है। गोशत बिलकुल नडी डोता और कांटे के उपर यमडी डोती है। उसी तरड उस मछलीमे तवालुद व तनासुल(जवोत्पत्ति) का सिलसिला यलता रेडता है।

अल्लहुविल्लाह ! दीनी सफ़रोकी बरकतसे आलम के पांच बर्रे आजम(पांचबंडो) मे मुफ्तलिफ़ किसम की मछलीयो से मडजुज होने का मौका मिलता रेडता है, लेकिन उजरत मुसा (अलय.) की निरबत की बरकतसे जो लज्जत ईस किसम की मछलीमे है वो दुनिया की किसी और मछलीमे देખने को नडी मिली।

शानली उरफ़ा (उरफ़ा, Sanli Urfa) का तआरुफ़ :-

ये तुर्की के मशरीकी(पूर्वी) हिस्से मे वाकिअ है। युरोप मे सभसे पेडला कुर्आन का तर्जुमा उसी शहर के करीब फ़ांसी राडिब'बतरर्स ने कराया।

ईस्वीसन १५१७ मे उस्मानी ખुलफ़ा उस शहर मे दाખिल हुअे। उस्मानी

બિલાફત કે ખતમ કે બાદ યે શહર તુર્કી કા હિસ્સા બન ગયા.

ઈસ્વીસન ૬૩૮ મે મુસલમાન સુલહન દાબિલ હુએ.

ઈસ્વીસન ૧૦૮૮ મે સલીબીયો કે કબજે મે ચલા ગયા.

ઈસ્વીસન ૧૧૪૪ મે ઈમામુદીન ઝંગી (રહ.) ને દો બારા ફતહ કર લિયા.

ઉસ શહર કે મુતબરક(બરકતવાલે) મકામાતમે સે યે હે :

(૧) મસ્જિદે સલાહુદીન ઐયુબી (રહ.) હિજરીસન ૪૫૮ મે ઉસ્કી તામીર મુકમ્મલ હુઈ.

(૨) બહિરહ સમકીયહ : કહા જતા હે કે જિસ આગ મે સયિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો ડાલા ગયા થા વો આગ પાની મે તબદીલ હો ગઈ ઔર ઉસ્મે મછલીયાં મૌજૂદ હે.

(૩) કહકે મિલાદે સયિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) વ જામેઅ બલીલુરુહમાન : વો મકામ જહાં સયિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી વિલાદત હુઈ. વહાં એક મસ્જિદ ભી બના દી ગઈ.

નોટ :- હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી વિલાદત(પૈદાઈશ) મે ઔર રિવાયત ભી હે.

(૪) મકામુનબી ઐયુબ વ કબર : જિસ મકામ પર હઝરત ઐયુબ (અલય.) ને અપને બદન પર પાની બહાયા થા ઔર આપકો શિક્ષ હુઈ થી.

(બ શુક્રિયા : શૈખ ઉવૈસ ગોધરા મદજિલ્લહુ)

શાનલી ઉરફા (હરરાન) ઝિયારત કી તમન્ના :-

ફિર આગે એક ઔર ઝિયારત કી બહોત તમન્ના થી ઔર ઉસ્સે પેહલે જબ હમારા હઝરત મુફતી સાહબ દામત બરકાતુહુમ કે સાથ સફર હુવા થા તો વહાં નહી જા સકે થે. વો તુર્કી કા એક ઈલાકા હે જો કિસી ઝમાને મે શામ કા હિસ્સા થા, લેકિન પેહલી આલમી જંગલે બાદ આલમકે નકશે ગડબડાએ તો યે મુલક શામ કા હિસ્સા તુર્કી મે આ ગયા. ઈસ્તંબુલ સે હવાઈ જહાઝ સે તકરીબન ડેઠ ઘંટે કા રાસ્તા હે. ઉસ્કા નામ 'ઉરફા' હે. અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! ઈસ સફરમે અલ્લાહ તઆલા ને વહાં કી હાઝરી ભી નસીબ ફરમાઈ.

'ઉરફા' જિસ્કા તફસીર કી કિતાબો મે 'હરરાન' નામ હે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી સિરતમે હઝરાતે મુફસ્સિરીન ને 'હરરાન' કા તઝકિરા કિયા હે. કઈ તફસીરોમે ઉસ્કા તઝકિરા આયા હે ઔર ઉસી ઈલાકે કો આજ 'ઉરફા' કેહતે હે.

મીનીયા તુર્કીયા (Minia Turkiya) :-

તુર્કી કે પેહલે સફર કે મૌકે પર ઈસ્તંબુલ મે ભાઈ ઈબ્રાહીમ ઉમુર એક જગહ પર લે ગયે થે. જહાં પુરી તુર્કી કે તમામ શહેરોમે મુખ્તલિફ તારીખી યાદગારે ઔર

અજાઈબાત છે. ઉન્કા નમૂના બનાયા ગયા છે. ગોયા પુરી તુર્કી કી તમામ હી અહમ યાદગારો કો છોટી - છોટી ઈમારતો મે બનાકર એક ઈલાતા મે રખા ગયા છે. ઉસી જગહ પર અલ્લામા રૂમી (રહ.) કે મઝાહર ઔર ખાનકાહ કા નઝરા ભી દેખા થા. જો હકીકત મે ઈસ્તંબુલ સે કાફી દૂર 'કોનીયા' શહર મે છે.

ઉસી તરહ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી જાએ વિલાદત, નારે નમરૂદ, ગોફ્રા, હઝરત એયુબ (અલય.), હઝરત યસઅ (અલય.) કે મઝરાત વગેરા સબ ચીઝો કે છોટે - છોટે અસલ કી તરહ ઉસી તરહ નમૂને બનાએ ગએ છે.

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! ઈસ દુસરે સફરમે ઈન મકામાતકી ઝિયારત અસલ ઈન જગહ પર જાકર કરને કા મૌકા હાંસિલ હુવા.

સથિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી જાએ પૈદાઈશ કી ઝિયારત :-

હમ લોગ મુબહ કી ફ્લાઈટસે ઉરફા પહોંચે તો વહાં પેહલે હી સે દઅવતો તખ્લીગ કે ઝિમ્મેદાર સાથીયોં કો ઈતિલાઅ હો ચૂકી થી કે હિંદુસ્તાન કે કુછ ઉલમા આ રહે છે. ઉનમે ખાસ તૌર પર ભાઈ અબ્દુરહમાન સાહબ થે જો કિસી સ્કુલ કે ટીચર છે, ઉસ લિયે વો લોગ હમકો એરપોર્ટ પર લેને કે લિયે આ ગયે ઔર ફિર કહાં કે : આજ નાશતા કરને કે બાદ હમ આપકો પેહલી ઝિયારત હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) જહાં પૈદા હુએ થે ઉસ્કી કરાતે છે.

દિલ મે બડી બેચેની થી કે કબ હમ નાશતે સે ફારિગ હો ઔર સથિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી જાએ પૈદાઈશકી ઝિયારત કે લિયે જાએ. નાશતે મે દિલ નહી લગ રહા થા કે કબ ઉસ મુબારક જગહ કો દેખે ઔર અપની આંખો કો સુકુન પહોંચે.

નાશતે કે બાદ હમ લોગ વહાં રવાના હુએ. પહાડ કે દામન કે એક બડે ઈલાતે(કમ્પાઉન્ડ)મે યે જગહ વાકેઅ છે. વૈસે તો દુર સે બોર્ડ શુરૂ હો ગયે થે. 'મવલીહુ સથિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.)' ઔર જૈસે જૈસે રાસ્તા કરીબ હોતા ગયા દિલ મે શૌક બખ્શતા ચલા ગયા ઔર દુરૂદે ઈબ્રાહીમ પખ્શના શુરૂ કર દીયા ઔર અપને સાથીયોં સે કહાં કે : કસરત સે દુરૂદે ઈબ્રાહીમ પખ્શો.

પિસ્તે કે દરખ્ત ઔર 'ઝેનેડા' મુલ્ક કા હાલ :-

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! દુનિયા કે મુખ્તલિફ મુલ્કો કે સફરો મે કિસમ-કિસમ કે ફલ ઔર મેવે ખાને કો મિલતે હે ઔર બહોત સી જગહો પર ઉન્કે દરખ્ત દેખને કો મિલતે હે.

'વેસ્ટઈન્ડિઝ' કે એક સફર કે મૌકે પર વહાં કે એક છોટે સે મુલ્ક 'ઝેનેડા' જાના હુવા. યે જઝીરા(ટાપુ) છે. વહાં 'બૈરગાંવ' કે મુસલમાનો કી એક છોટી સી આબાદી હે ઔર કુછ લોગ હમારે બારડોલી કે ભી હે.

ઉસ 'ગ્રેનેડા' મુલક જાને કે લિયે હિંદુસ્તાની પાસપોર્ટવાલો કો મતાર પર વિઝા મિલતા હે. એસે મમાલિક મે બહુત ખુશી હોતી હે કે હમારે મુલક કી દુસરે મુલક મે ઈઝઝત હે કે યહાં પેહલે સે વિઝા લેના નહી હોતા. ઉસ મુલક કે હવાઈ અકે પર બજે હુરૂક સે લિખા હે ("Spice Iceland") યાની યહાં કિસમ-કિસમ કે મિર્ય મસાલે હોતે હે.

ઉસ જઝીરે મે ચોકલેટ, કેડબરી, જાઈફલ, જાવંત્રી, લોંગ (લવીંગ) કે ઉસ કદર દરખ્ત હે કે જિતના યાહો ખુદ તોડ લો.

ઔર ફલો કી ઈતની કસરત હે કે કોઈ શાખ્સ કુછ કામ ન કરે ઔર ઈબાદત કે વાસ્તે અપને આપકો ફારિગ કર દે તો ભી ઈત્મિનાનસે બિલા મશકકત ફલ ખાકર બગૈર પૈસો કે જિંદગી બસર કર સકતા હે. યહાં ફલ ઔર મેવા ઝાત કી કસરત હે.

ખૈર ! શાનલી ઉરફા મતારસે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી જાએ વિલાદત કી તરફ જાતે હુએ રાસ્તેમે કસરત સે પિસ્તે કી બાડીયા (વાડીઓ) થી. રાસ્તે કે દોનો તરફ ખુશનુમા બાડીયા દેખકર હમ રૂક ગએ. ઔર કરીબ જાકર પિસ્તે કે દરખ્તો કો, ફુલ કો ઔર ઈખ્તિદાઈ મરહલે કે પિસ્તો કો દેખા.

અજબ ઈત્મિનાન વ સુકુનવાલી જગહ :-

ફિર હમ 'મવલીદુ સયિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ' વાલે ઈહાતે (કમ્પાઉન્ડ) કે દરવાઝે મે દાખિલ હુએ. વહાં એક આલીશાન મસ્જિદ 'મસ્જિદે સયિદીના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.)' બની હુઈ હે. ઔર વહી એક બડા પહાડ હે. ઔર ઉસ પહાડ મે એક ગાર (ગુફા) હે. જિસ ગારકે બારે મે કહાં જાતા હે કે : ઈસ ગારમે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી પૈદાઈશ હુઈ થી. વો અજબ ગાર હે.

વહાં કે ઈલાકો મે અવ્વલ વકત મે ઝોહર પળ્હનેકા રિવાજ હે, ઈસ લિયે પેહલે હમને ઝોહર કી નમાઝ અદા કી. નમાઝ સે ફારિગ હોકર હમ ઉસ ગાર મે દાખિલ હુએ. જબ હમ અંદર દાખિલ હુએ તો એસા લગ રહા થા કે અંદર એ.સી. (A.C.) મશીન લગી હુઈ હે. એસી બેહતરીન ઠંડક અંદર થી ઔર અજબ ઈત્મિનાન ઔર સુકુન કી કેફિયત થી. અંદર મુસલ્લા વગૈરા બિછે હુએ થે.

નમરૂદ કા પ્વાબ :-

વહાં કે ઉલમા જો અરબી ભી જાનતે થે ઉન્હોને બતાયા કે : નમરૂદ બાદશાહ જો હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કે ઝમાને મે થા. ઉસ્ને એક પ્વાબ દેખા થા. ઉસ પ્વાબ કી તાબીર ઉસ્કો બતલાઈ ગઈ થી કે : અલ્લાહ કે એક નબી પૈદા હોનેવાલે હે ઔર વો તેરી ઈસ હુકુમત કે ઝવાલ (પતન) કા ઝરીયા બનેગે.

तो नमस्कार ने उस पैदा होनेवाले बच्चे के होते-जोर में अपने सिपाहीयों को लगा दिया के वो बच्चा जब पैदा हो तो उसको कतल कर देना और उन काडीनो (जयोतिषो) ने उस भानदाने ईब्राहिमी का ईशारा तक नमस्कार को बता दिया था के इहां भानदान में वो बच्चा पैदा होगा.

उत्तरत ईब्राहिमी (अलय.) की पैदाईश और जुदा की अखण शाने तरणीयत :-

जब पैदाईश का वक्त करीब आया तो उत्तरत ईब्राहिमी (अलय.) की वाविदा युपके - युपके इस गारमें यही गई और गारमें ही उत्तरत ईब्राहिमी (अलय.) की पैदाईश हुई और अखण अल्लाह की शान के वाविदा अपने बच्चे की पैदाईश के बाद बच्चे को वही गारमें छोड़कर अपने मोहल्ले में यही आई, ताके लोगो को पता न यले और गार के दरवाजे को ली बंद कर दिया.

इस तरह की बात वहां के मौजूद उलमा बताते हैं. और वहां इस तरह के कुल्भे ली लगे हुअे हैं.

यहां पर ये रिवायत ली मशहूर है के अल्लाह तआलाने अक बकरी को मुकर्रर कर दिया था. वो बकरी मुकर्रर वक्त पर उस गार के दरवाजे पर जाती और वहां पर बैठ जाती और उत्तरत ईब्राहिमी (अलय.) उसका दूध पी लिया करते थे. और कली - कली उनकी वाविदा ली जाती और उनकी दूध पीवाती थी. इस तरह पूरे पंद्रह महीने तक उत्तरत ईब्राहिमी (अलय.) उस गार में रहे.

पानी का अखण यश्मा :-

हम उस गार में बैठे. अक कौने में हमने अक नल देभा. लोग आ रहे है ज़ रहे है और उस नल में से पानी भर कर ले ज़ रहे है. हमने सोचा के यहां ठंडक बडोत है तो पानी ली ठंडा होगा उस लिये लोग ले ज़ते डोंगे. हमने ली पानी लिया.

फ़िर बताया गया के : आप ये काय देभ रहे हो आधा गार तो जुदा है जिस्में हम दामिल होते है. जिंक व तिलावत करते है और आधे गार पर काय लगा हुआ है. उस काय के पीछे हमे ऐसा मेहसूस हो रहा था के उसके पीछे पथर है लेकिन उन उलमाने हमको बताया के : ज़रा ध्यान से देखिये.

जब हमने ध्यान से देभा तो हम डैरत में पड गअे के काय के पीछे पुरा का पुरा अकहम साफ़ सुधरा पानी है और पानी का अक बडा, गेहरा, निहायत शक़ीक़ डौज़ बना हुआ है. अगर हम को मतलबाया न ज़ता तो पता ली न यले के उसके पीछे पानी है.

कहां के : ये अक छोटा सा यश्मा है. और जुदा ज़ने ये पानी कहां से आता है और

હમકો ઉન્હોને બતાયા કે : ઉસ્કે સાથ એક મશીન લગી હુઈ હૈ ઓર યે એક નલ હૈ જહાં સે રોઝાના સેકડો લોગ આકર પાની લે જાતે હૈ. હમને ભી ઉસ્કા પાની પીયા. બહુત મીઠા ઓર ખુબ ઠંડા.

કહાં કે : યે સબ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી કિયામ કી બરકત હૈ કે સદીયો સે ઈત્ની મિકદાર મે પાની હૈ.

બહરહાલ : હમ લોગ ગાર મે કાફી દેર તક બૈઠે.

નમરૂદ કા કિલ્આ ઓર આગવાલી જગહ :—

ફિર ઉન્હોને કહાં કે : યહાં સે જલદી નીકલો અભી ઓર એક અહમ જગહ દિખલાના ચાહતે હૈ. ચૂં કે શામ તક ઉન જગહો સે લૌટકર કિયામ કી જગહ વાપસ ભી આના થા.

હમને કહાં કે : વો કયા હૈ ?

ઉન્હોને કહા કે : નમરૂદ કા કિલ્આ દેખના હૈ.

ઓર જિસ જગહ ઉસ ઝાલિમ ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો આગ મે ડાલા થા વો જગહ આપકો દિખાની હૈ.

વો જગહ હમકો પેહલે સફર મે માલુમ થી કે વો તુર્કી મે હૈ લેકિન કિસી વજહ સે હમ વહાં નહી જા સકે થે.

કાફી દેર તક ગાડી ચલને કે બાદ હમ ઉસ જગહ પર પહોંચે. દેખા કે બડે — બડે ઊંચે — ઊંચે પહાડ ઓર પહાડ પર આજ તક નમરૂદ કે ઝમાને કા કિલ્આ ભી બના હુવા હૈ ઓર ઉસ કિલ્આ પર જૈસા કે રિવાયતો મે આતા હૈ કે : ઉસ્ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કે લિયે એક બડી આગ જલવાઈ. તકરીબન એક મહિને સે ઝયાદા તક ઉસ આગ કો ભડકાયા ઓર વો આગ ઈત્ની ખતરનાક હો ગઈ થી કે કરીબ જાને કે લિયે કોઈ તૈયાર ન થા.

જબ આગ ભરક ગઈ ઓર આપ (અલય.) કો અંદર ડાલને કા વકત આયા તો સવાલ પૈદા હુવા કે કૌન આપકો આગ કે અંદર ડાલે ?

હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો આગ મે ડાલને કે લિયે ગોફ્ફા:—

શૈતાન ને હર ઐસે મૌકે પર અપને ચેલો કી મદદ કી હૈ. ઉસ્ને નમરૂદ કો યે સમજાયા કે : એક ગોફ્ફા બનાઓ ઓર ઉસ્મે ઈબ્રાહીમ કો બિઠાઓ ઓર ઉસ્કો ઘુમાઓ ઓર દૂર સે ઈબ્રાહીમ કો આગ મે ડાલ દો. ઉસ્ને એક ગોફ્ફા બનવાઈ. પુરે ઈન્સાનકો આગ મે ડાલના થા.

આપ યકીન જાનિએ ! ઉસ ઝાલિમ ને ઊંચે પહાડ પર દો ખંભે (સુતુન)

નસબ(ફીટ) કરવાએ ઔર વો પથ્થર કે દો ખંભે અભી તક મૌજૂદ હે. ઔર ઉસ ખંભે કે દરમિયાન ગોફ્ફ બનવાઈ. આપકી ઈસ મસ્જિદ કે મેહરાબ સે મસ્જિદ કા જો દરવાજા બાહિર હે ઉસ કી દૂરી સે તકરીબન ડેઠ ગુના ઝયાદા દુરી પર વો ગોફ્ફ લગી હુઈ હે ઔર આગ ઈત્ની દુરી તક સીલગાઈ ગઈ થી.

કયામત કે દિન સબસે પેહલે લિબાસ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો પહેનાયા જાયેગા :-

ફિર વો ઝલિમ નમરૂદ કે સિપાહી હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો ઈસ ગોફ્ફ કે પાસ લેકર પોંહયે. જૈસા કે હદીષ મે મૌજૂદ હે કે ઉસ્ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો આગમે ડાલને સે પેહલે બખ્શના (નંગા) કિયા. બદન કે તમામ કપડે ઉતરવા લિયે.

અલ્લાહ કો યે અદા બહુત પસંદ આઈ. ચૂં કે યે અલ્લાહ કે દીન કે ખાતિર કપડે ઉતરવાએ ગમે થે. તૌહીદ કે ખાતિર, એક અલ્લાહ કી ઈબાદત કી દઅવત કે ખાતિર, ઉસ લિયે હદીષ મે ફરમાયા ગયા કે :

اول من يكسى يوم القيامة ابراهيم.

કયામત કે દિન સબસે પેહલે જન્મતી લિબાસ અલ્લાહ તઆલા હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો પહેનાયેગે. ઈસ લિયે કે અલ્લાહ કે દીન કે ખાતિર ઉનકે કપડે ઉતરવાએ ગમે થે.

આગકા ગુલિસ્તાં બન જાના :-

ફિર ઉસ ઝલિમ ને આપ (અલય.) કો ગોફ્ફ મે બિઠાયા ઔર તકરીબન પૈતીસ મંઝિલા કે ઉચાઈ સે આગ મે ફેકા ઔર ખુદા કી શાન ઔર હમારા તો ઈમાન હે કે આગ અલ્લાહ કે હુકમ કે બજૈર જલા નહી સકતી. અગર અલ્લાહ કા હુકમ હોગા તો વો જલાયેગી વરના ઉસ્કે અંદર જલાનેકી તાસીર નહી હે. જૈસા કે કુરઆન મે અલ્લાહ તઆલા કા ઈરશાદ હે કે જબ ઉસ ઝલિમ ને આપ (અલય.) કો આગ કે અંદર ડાલા તો અલ્લાહ તઆલા ને આગ કો હુકમ ફરમાયા કે :

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ. (સુરએ અંબિયા)

તર્જુમા :- હમને હુકમ દિયા કે : અય આગ ! તુ ઈબ્રાહીમ કે લિયે ઠંડી ઔર સલામતી (આરામ) વાલી હો જા.

ઔર ઉસી કો કિસી શાઈર ને કહા હે :

ગર આજ બી હો ઈબ્રાહીમ સા ઈમાં પૈદા,
આગ કર સકતી હૈ અંદાઝે ગુલિસ્તાં પૈદા.

आज भी अगर हमारा ईमान उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) जैसा बन जामे तो आज भी आग भाग बनने के लिये तैयार है.

उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) और नमरूद की आग का अेक मंजर :-

कुरआने मज्हद मे उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) की दवतका मुफ़्स्सल वाक़िआ आया है. सत्तरवा(१७) पारा, सुरअे अंबिया मे ये वाक़िआ तफ़्सील से ज़िकर किया गया है.

मुफ़्स्सरीन की लिफ्ती हुई भातोंका पुवासा ये है के :

उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) की मुदल्लल तकरीर से उन्की क़ीम के लोगो पर बडा अरख़ा असर हुवा और करीब था के वो उक को क़बुल कर लेते. बुतो का आज़िज होना उन्को समज मे आ गया था. लेकिन शैतान उन्के लिये रूकावट बन गया. ईब्रितदा मे लोग उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) की तकरीरे सुनकर के सिर जुका दिये. भारी तआला पुद इरमाते है :

ثُمَّ نَكِسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ

तर्जूमा :- फिर उन (मुशरिको) ने (शरम के मारे) सर जुका लिया.

मगर कुछ देर के बाद पलट गये और फिर कुफ़ की भात करने लगे और आपसके मशवेरे से उन्होंने ये तय किया ज़े कुरआने मज्हद मे इन अल्लफ़ा से मन्कुल है :

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا إِلَٰهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَعِلِينَ . (सुरअे अंबिया)

तर्जूमा :- लोगो ने कहां के : ईस (ईब्राहीम) को आग मे जला दो और तुम्हारे मअबुदो की मदद करो अगर तुम को कुछ करना ही है तो.

उकीकत ये है के ईमान बख़ोत बडी नेअमत है.

ये कुफ़्फ़ार पुद अपनी ज़बान से बोव रहे है के ईब्राहीम (अलय.) को जलाओ

और अपने मअबुदो की मदद करो .

वो मअबुद किस काम का ज़े दूसरो की मदद का मोडताज हो ?

उकीकी मअबुद वो होता है ज़े सब की मदद करे और उस्को किसी की मदद की

ज़रूरत न हो.

मुफ़्स्सरीन लिफ्ते है के : क़ीम ने उल्टरत ईब्राहीम (अलय.) को गिरफ़्तार किया.

अेक कोठडी मे बंध कर दिया. और उस्के ईर्द गिर्द बाण(बावण) की तरफ अेक ईडाता कर दिया गया.

बाज रिवायतो मे ये भी आता है के : आपके लिये अेक बख़ोत बडा गण्डा (जाडो)

जोड़ा गया. और ठोस किसम की लकड़ीया आपको जलाने के लिये वहां अकड़ी की गई. काफ़िरोने आपको पकड़ कर बांधना शुरू कर दीया. जब लोग आप को रस्सी से बांध रहे थे तो आपकी ज़बान से ये ब्य़ा बरकत कविमात जारी थे :

لا اله الا انت سبحانك لك الحمد ولك الملك لا شريك لك

तर्जुमा :- ईलाही ! आप के सिवा कोई ईबादत के लायक नहीं आपकी ज़त पाक है तमाम तारीफ़े आप ही के लिये हैं सारे मुल्क के आप अकेले मालिक हैं आप का कोई शरीक नहीं है.

आप के खिलाफ़ आम कुफ़रका ज़ेश व भ्रुश उस उद तक पडोय गया था के आपकी उलाकत के नामसे तमाम मन्नते मांगी जाती थी.

कोई बिमार मन्नत मांगता तो युं केउता के : अगर मे अरथ़ा हो गया तो ईब्राहीम को जलाने के लिये लकड़ीया हुंगा.

औरते मुराह मांगती तो युं केउती के : अगर उमारी मुराह पुरी हो गई तो हम ईब्राहीम को जलाने वाली आग मे लकड़ीया डालेंगे.

भरने वाले वसियत करते के : उमारे भरने के बाद लकड़ीयां ज़रीह कर ईब्राहीम वाली आग मे शामिल कर देना.

औरते यरभ्य़ा काट कर ज़े मज़दुरी मिलती उस्से लकड़ीयां ज़रीह कर नमज़द की भुशी के लिये डेर(ढग़वा) मे शामिल कर देती थी.

गर्ज़ ! बे मिसाल आग आपके लिये ज़लाई गई थी.

तफ़्सीली रिवायत केउती हैं के : गिरगट के सिवा सभ ज़नवरो ने आग भुज़ने की कोशिश की.

उदीष मे नबीअे करीम सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने गिरगट और छीपकवी को मारने का हुकम दिया.

लेकिन अल्लाह के यहां कुछ और ही मुकदर था. कयामत तक रेउनेवाली ई-सानियत को ये मुकदस तालीम देनी थी के नफ़ा व नुकसान पडोयाने वाले असबाब अपनी तासीर मे अल्लाह के मोउताज हैं. अल्लाह के ज़लीलुल कद्र नबीको आग मे डाला ज़ रहा है और आगके ज़ालिक का हुकम आपके नाम पर आ रहा है :

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ. (सुरअे अंबिया)

तर्जुमा :- हमने हुकम दिया के : अय आग ! तू ईब्राहीम के लिये ठंडी और सलामती (आराम) वाली हो ज़.

अच्छे नजारा दुनियाअे ई-सानियत ने देभा के जिस रस्सी से आपको बांधा गया था अस ! वो रस्सी जल गई. आग की डरारत (गरमी) बिलकुल खतम हो गई. सिर्फ आग की यमक और रोशनी बाकी रही.

मुफ़्स्सिरे उम्मत डरारत ईबने अब्बास (रहि.) इरमाते है के : अगर अल्लाह तआला की तरफ़ से ठंडक के साथ सलामती का लफ़्ज़ न इरमाया जाता तो सर्दी(ठंडी) की शिदत की वजह से डरारत ईब्राहीम (अलय.) मर जाते.

ईमाम बगवी (रह.) नकल करते है के : का हुकम आते ही उअे जमीन की तमाम आगे भुज गई. उस रोज़ दुनिया भर में कोई आग से फ़ायदा नहीं उठा सका. अगर अल्लाह तआला 'عَلَىٰ اِبْرَاهِيمَ' न इरमाते तो शायद आग इंसेशा की लिये ठंडी हो जाती.

उन तफ़्सीली रिवायत के पेशे नजर बंदे का ये ब्याव है के आज तक मुशरिकीन के यहाँ साल में अेक तडेवार का दिन आता है के जिस्में वो लोग आग को ईस्तेअमाल नहीं करते है. तमाम ठंडी या बारी यीउं ईस्तेअमाल करते है. कोई यीज गरमाई ली नहीं जाती. शायद ये उसी दिन की यादगार है.

भैर ! उस वाक़िअे के वक़्त डरारत ईब्राहीम (अलय.) की उमर सिर्फ़ सोलह (१६) साल की थी. इरिशताने डरारत ईब्राहीम (अलय.) का बाजू पकडा आपको बिठाया. अेक मसनह पर आप जलवह अकरोज थे. जिब्रईले अमीन और दूसरे इरिशते आप के साथ डमनशीनी और भातयीत के लिये बैठ गअे. अेक शीरी (मीठे) पानी का यश्मा जारी हो गया. आपने आगमें भूबसुरत गुलाब के फूल देजे. आपके जिसम का कोई छिस्सा मुतअस्सिर नहीं हुवा. जिब्रईले अमीनने जन्नती कुर्ता पडेनाते हुअे अल्लाह का पैग़ाम पडोगया के : आप के रब इरमाते है के : क्या तुम को मालुम नहीं के मेरे दोस्तो को आग नुकसान नहीं पडोगया करती ?

डरारत ईब्राहीम (अलय.) सात रोज़ आगमें रहे. बाह में इरमाया करते थे : उमर भर ईत्नी राहत नहीं मिली जितनी उन सात दिनो में मिली.

दुश्मनो की तमाम साजिशे नाकाम हुई. दुनिया में ली अज़ाब उन्को नजर आया. उस वाक़िअे के बाह पूरे मुल्क में डर यीज में महंगुआई बण्ड गई. आग ली चल पडी और गण्डे से निकल कर दूर - दूर मुशरीकीन को उस्ने जलाया. आग गण्डे से निकल कर जहाँ जहाँ गई होगी उस्के कुछ आघार आज ली वहाँ बताअे जाते है.

मख़र्रो की झैजे ने डमला किया. जिस्ने नमउद के गोशत को नोंय लिया और उस्का भून यूस लिया और अेक लंगडा मख़र उस्के हिमाग में घुस गया. जे बिल आबिर उस्की डलाक़त का जरिया साबित हुवा.

હકીકી બાત યે હૈ કે જો ભી તૌહીદ કે દાઈ કા દુશ્મન હોતા હૈ, અલ્લાહ કા ગઝબ ઉન્કી તરફ મુતવજજેહ હોતા હૈ ઓર અલ્લાહ અપને બંદો કી જરૂર નુસરત(મદદ) ફરમાતે હૈ.

જન્નતી કુર્તા :-

જબ આપકો આગમે ડાલા ગયા તો ઉસી વકત અલ્લાહ કી તરફ સે જન્નતી કુર્તા આયા. હઝરતે મુસ્લિમીને ને લિખા હૈ કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલય.) જન્નત મે સે એક કુર્તા લાએ ઓર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો પહેના દિયા.

યે તો દુનિયા મે ઈઆમ મિલ ગયા ઓર આખિરતમે તો ઈનઆમ મિલેગા હી મિલેગા.

આગ મે બાગ :-

હઝરત જિબ્રઈલ (અલય.) જન્નતી કુર્તા લેકર આગમે પહોંચે ઓર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો પેહના દિયા. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) આગ મે એસે બેઠે હુએ થે કે જેસે કોઈ બાદશાહ બાગ મે બેઠા હો ઓર આગ આપ (અલય.) કા એક બાલ ભી નહી જલા સકી.

ફિર ઉસ્કે બાદ વો જન્નતી કુર્તા આપ (અલય.) ને અપને બેટે હઝરત ઈસ્હાક (અલય.) કો દિયા. હઝરત ઈસ્હાક (અલય.) ને વો કુર્તા અપને બેટે હઝરત યાકુબ (અલય.) કો દિયા. ઓર હઝરત યાકુબ (અલય.) ને વો કુર્તા અપને બેટે હઝરત યુસુફ (અલય.) કો દિયા. ઓર હઝરત યુસુફ (અલય.) કે પાસ વો કુર્તા સલામત રહા. ઓર કુર્આન મે હૈ કે મિસર સે હઝરત યુસુફ (અલય.) ને વો કુર્તા અપને ભાઈયોં કે સાથ ભેજા ઓર કહાં કે :

إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقَوُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا. وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ

(સુરએ યુસુફ). جَمْعَيْنِ

તર્જુમા :- તુમ મેરે ઈસ કુર્તા કો લેકર જાઓ ઓર ઉસ્કો મેરે અબ્બા કે ચેહરે કે ઉપર ડાલો અબ્બાજાન કી આંખે (ઈસ કુર્તા કી બરકત સે) રોશન હો જાયેગી ઓર તુમ સબ અપને ઘરવાલો કો લેકર મેરે પાસ (મિસર) આ જાઓ .

યાની મેરે અબ્બાજાન કી આંખ મેરી ફિરાક મે ઓર મેરી જૂદાઈ મે રોતે - રોતે ચલી ગઈ હૈ તો લો યે કુર્તા લે જાઓ ઓર મેરે અબ્બા કે ચેહરે પર રખ દેના ઈશ્આઅલ્લાહ ઉસ્કી બરકતસે ઉન્કી આંખે સહીહ(ઠીક) હો જાયેગી.

વો કુર્તા વહી થા જો હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કો હઝરત જિબ્રઈલ (અલય.) ને પહેનાયા થા.

उत्तरत ईब्राहीम (अलय.) के बिये जन्मती कुर्ता :-

उलडाक (रह.) और मुजहिद (रह.) वगैरा अईममअे तफसीर ने इरमाया के : ये उस कुर्त की पुसुसियत थी : क्यूंके ये आम कपडों की तरह न था, बल्के उत्तरत ईब्राहीम (अलय.) के बिये जन्मत से उस वक्त लाया गया था जब उन्को बण्डना(नंगा) करके नमस्ते ने आग मे डाला था. फिर ये जन्मत का बिभास हंमेशा उत्तरत ईब्राहीम (अलय.) के पास मडकुल रहा और उन्की वफात के बाद उत्तरत ईसाक (अलय.) के पास रहा. उन्की वफात के बाद उत्तरत याकुब (अलय.) को भिला. आपने उस्को अेक बडी मुतबरक शय(बरकतवाली चीज) की डेसियतसे अेक नवकी मे बंध करके युसुफ (अलय.) के गले मे बतौर तावीज के डाल दिया था, ताके नजरे बह से मडकुल रहे.

युसुफ (अलय.) के भाईयोने जब उन्का कुर्ता वाबिह साडब को धोका देने के बिये उतार लिया और वो बण्डना(नंगा) करके कुंवे मे डाल दिये गये तो जिब्रईले अमीन तशरीफ लाअे और गले मे पडी दुई नवकी भोलकर उस्से ये कुर्ता बरआमद किया (निकावा) और युसुफ (अलय.) को पडेना दिया और ये उन्के पास बराबर मडकुल बला आया.

उस वक्त भी जिब्रईले अमीन ही ने युसुफ (अलय.) को मशवेरा दिया के : ये जन्मत का बिभास है. उस्की भासियत ये है के नाबिना(अंधे) के चेहरे पर डाल दो तो वो बिना डो जता है और इरमाया के : उस्को अपने वाबिह साडब के पास भेज दीजिये तो बिना(देभते) डो जयेंगे.

और मुजहिद अल्केसानी (रह.) की तेडकीक ये केडती है के उत्तरत युसुफ (अलय.) का दुस्ने जमाव और उन्का पुजूद पुद जन्मत ही की अेक चीज थी, उस बिये उन्के जिस्म से मुतसिल डोने वाले डर कुर्त मे ये भासियत डो सकती है.(बडवाला मजहरी, मआरिफुल कुर्आन : प/ १४२)

पुदा की अज्जब कुदरतके सभ लकडीया मछलियों मे बहल गई :-

अब उस्के बाद पुदाका जे हुकम था के :

(सुरअे अंबिया). قُلْنَا يَا رُؤُوسُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ.

तर्जुमा :- हमने हुकम दिया के : अय आग ! तु ईब्राहीम के बिये ठंडी और सलामती (आराम) वाली डो ज.

वहां से ये भात मशहूर है के अल्लाह तआला के उस कलमे की बरकतसे पूरी की पूरी आग पानी से बहल गई. और अंदर मे जलनेवाली लकडीयां थी उन लकडीयो को अल्लाह तआला ने मछलीयो से बहल दीया. अज्जब अल्लाह की कुदरतके जितनी बडी

आग जलाई गई थी उल्टा ही बड़ा वहां तावाब बन गया. आपका ईस जमाआत जाने से तकरीबन दो-ढाई गुना लंबा और उससे कुछ ज्यादा चौड़ा वो डौल है. और उसमें मछलीयां हैं और ये वही डौल है जिस्को नमरूद ने आग की शकल में जलाया था. और फिर अल्लाह के हुकम से वो आग जलत छो गई और केहते हैं के : आग पानी में तब्दील हो गई थी. और ईस वकत उस पानी का नाम है 'बाहिराह जलीलुर्दमान' वहां पर बोर्ड लगा हुआ है.

केहते हैं के : लोग वहां की मछलीयोको बाबरकत समजते हैं और कोई उसको खाता नहीं है. बड़ी तादाद में वो मछलीयां हैं, लेकिन वो उसको तबर्कन हेभते हैं. उसको खाते नहीं हैं.

इमने वहां पर अल्लाह के इजल्लो करम से वो गोइश और आग की जगह और गार वगैरा को हेभा.

वहां पर अक महरसा है महरसा जलीलुर्दमान. उसमें अल्लहुदिल्लाह ! हर्स व तदरीसका मुबारक सिलसिला जारी है.

उस्के बाद फिर हमको दूसरी अक और जियारत के विये जना था, यूं के दूसरे दिन सुबह हमारी वापसी थी, उस विये रात तकमें सारी जियारते पूरी करनी थी.

उज्जरत औयुब (अलय.) का शहर :-

हमको कहां के : अब हम आपको ऐसी जगह ले जायेंगे जहां पर अल्लाह के जलीलुल कद्र पयगम्बर उज्जरत औयुब (अलय.) मुकीम थे. हम जंगलात के अंदर कहीं दूर तक चले और फिर अक शहर आया.

तफ्सीरी रिवायतोके मुताबिक औयुब (अलय.) का बिमारीवाला वाकिआ :-

हमको सबसे पेहले उस शहर में जे गार था उसमें ले गये. जैसा के तफ्सीरी रिवायतो में है के जब उज्जरत औयुब (अलय.) को जतरनाक बिमारीयां लगी जे तवील(लंबे) अरसे तक रही. जिस्के नतीजे में आपको आपके घरवालो ने निकाल दिया. गांववालो ने निकाल दिया. मोहल्लेवालोने निकाल दिया. और बस्तीके बाहिर जहां पर कोणा करकट(क्यरा) जावा जाता है वहां पर आपको ले जाकर रफ दिया. मुफ्ती मुहम्मद शफीअ साहब (रह.) ने भी ईस रिवायत को मआरिफुल कुर्आन में नकल किया है के :

शहर के बिल्कुल किनारे पर आपको ले जाकर रफ दिया. अल्लाह के नबी के साथ ऐसा सुलुक किया गया.

उज्जरत औयुब (अलय.) की वफादार बीवी की बेमिसाल बिदमत :

केहते हैं के : उस वकत आप (अलय.) की बिदमत करनेवाला कोई नहीं था.

लेकिन जैसे वकत में आपकी बीवी ने वफ़ादारी का सुबुत दिया और आपकी बराबर जिदमत करती रही.

अक़ क़ील के मुताबिक़ आपकी बीवी छज़रत युसुफ़ (अलय.) की बेटी छोती है. ज़े बराबर अपने शौहर की जिदमत करती रही. बेमिसाल जिदमत की. ऐसी जिदमत के वो फ़ुद काम करने ज़ाती. मुलाज़िमत करती और द्वा-यार रोटीयां क़मा कर लाती और फ़ुद अक़ रोटी खाती और अपने शौहर को द्वा रोटी खिलाती और अपने शौहर की जिदमत करती इस तरह़ उस औरत ने सतरह (१७) साल तक वफ़ादारी के साथ अपने शौहर की जिदमत की.

दवा के लिये अपने सर के फ़ुल सुरत बाल बेय दिये :-

यहां तक़ लिखा है और तफ़सीर की रिवायत में है के अक़ भौके पर तो जैसे छालात आ गये के आप (अलय.) की दवा के लिये ली पैसे नही बये तो उस वक़त की कोई शडेज़ादी थी उसने छज़रत अयुब (अलय.) की बीवी के बाल द्ये. ज़ाहिर है के छज़रत युसुफ़ (अलय.) छलने फ़ुल सुरत थे तो आपकी बेटी क़ितनी फ़ुलसुरत छोगी ?

उस शडेज़ादी ने उनसे क़हां के : तेरे ये बाल मुजको काट कर दे दे, तां के में उसको अपने बालों में लगवा लुंगी. जिस्की वजह से मेरे बाल फ़ुलसुरत छो ज़र्येगे.

गरीबी के अय्याम(दिन) जैसे थे के गुर्बत और मुक़बिली की वजह से और अपने शौहर की दवा और छलाज कराने के खातिर उनछोंने अपनी योटी(बाल) काटकर बेय दी.

ये तो उस शरीअत की बात है. हमारी शरीअत में उस तरह़ बाल काटकर बेयना ज़र्येज नही है.

तफ़सीली वाक़िआ बंदे के हीनी बयानातकी पांचवी ज़िल्द में देखा जा सकता है.

वो ग़ार जिस्में बिमारी के अय्याम(दिन) गुज़ारे :-

आपने जिस ग़ार में बिमारी की छालत में लंबा अरसा गुज़ारा वो ग़ार अली तक़ वैसा ही भौजूद है. अक़ आदमी उसमें जा सकता है और अक़ आदमी निकल सकता है. छलना छोटा सा उसका दरवाज़ा है. हम बारी - बारी अंदर गये और फिर बाहिर आये और वहां पर कुर्आने मज्जद की कुछ आयते ली लिखी छुई है. ज़े छज़रत अयुब (अलय.) के मुतअल्लिक़ है.

बिमारी से शिक्षा :-

लंबे अरसे के बाद अक़ दिनकी बात है के उनकी बीवी काम करने गई छुई थी. छज़रत जिब्रैल (अलय.) आये और छज़रत अयुब (अलय.) से फ़रमाया के :

أَرْكُضْ بِرَجْلِكَ . (સુરએ સાદ : ૪૨)

તર્જુમા :- (હમને હુકમ દિયા કે જમીન પર) અપના પૈર(પગ) મારો.

આપ (અલય.) ને અપની એડી કો જમીન પર રગળા તો એક યશમા(ઝરણાં) જારી હુવા.

બાઝ રિવાયતો મે હૈ કે : એક પાંવ જમીન પર રગળા. એક યશમા જારી હુવા દુસરા પાંવ જમીન પર મારા તો દુસરા યશમા જારી હુવા.

ફિર ફરમાયા :

هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَ شَرَابٌ . (સુરએ સાદ : ૪૨)

તર્જુમા :- યે ઠંડા પાની હૈ જો નહાને ઔર પીને કે કામ મે આયેગા.

યાની ઉસ પાની મે આપકો ગુસલ કરના હૈ, ચુંનાયે ઉસ્મે ગુસલ કરને કી વજહ સે આપકી તમામ બિમારીયાં ખતમ હો ગઈ ઔર આપ એકદમ તંદુરસ્ત હો ગએ. ઔર ફિર દુસરે યશમે કા પાની આપને પીયા જિસ્કી વજહ સે પેહલે જૈસી તાકત ઔર તંદુરસ્તી લૌટ આઈ. ઉસ્કે બાદ ગાર સે નિકલકર એક જગહ જાકર બૈઠ ગએ.

આજ તક પાની કા વો યશમા વહાં મૌજૂદ હૈ :-

વહાં કી મશહુર બાતો મે યે હૈ કે આજ તક પાની કા વો યશમા વહાં પર મૌજૂદ હૈ. ઔર ઉસ્કે ઉપર ગિલાફ લગા દિયા ગયા હૈ. પેહલે તો હમે પતા નહી ચલા બાદ મે માલુમ હુવા તો હમને વહાં કે લોગો સે કહાં કે : હમ લોગ હિંદુસ્તાન સે આએ હૈ. કિસી ભી તરહ ઉસ્કી જાલી ખુલવા દો, તાકે હમ અભી ઉસ પાની કો દેખે ઔર ઉસ્મે સે કુછ કતરે પીવે જિસ્સે હઝરત ઐયુબ (અલય.) કો શિક્ષા હુઈ થી.

ઉન્હોને બતાયા કે : યે ખુલ તો નહી સકતા, લેકિન હુકુમતને પાઈપ લાઈન લગા દી હૈ ઔર યે જો આગે આપકો કુલર નઝર આ રહે હૈ ઉસ્મે ઉસી કુંવે કા પાની હૈ. મેને કહાં : અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! ઔર સબ સાથીયોં સે કહાં કે : ચલો ! ભાઈ યે નિસ્ખતે ઐયુબીવાલા પાની હૈ ઉસ્કો પી લો.

જબ હમ વહાં ગએ તો દેખા કે લોગ ડ્રમ કે ડ્રમ ભરકર પાની લે જા રહે હૈ. હમારે બાઝ સાથીયોં ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલય.) કી પૈદાઈશ કી જગહ સે ભી બોતલે ઔર ડ્રમ ભર લીયે થે ઔર વહાં સે ભી સબને ભર લિયા.

અફસોસ કે હમ વો પાની વહાં ન લા સકે :-

દુસરે દિન ઈસ્તંબુલ જાને કે લિયે ઉર્ફા કે એરપોર્ટ પર આએ. વહાં પર ચેકિંગ હુઈ. ઉસ્મે સબસે પેહલે યે ડ્રમ ઔર બોતલે નિકલી. ઉન્હોને લે લિયા ઔર કહાં કે : પાની લે

जाने की ईजाजत नहीं है. जितना पीना हो यहाँ पी लो.

उमने कड़ा के : सामान (Luggage) में रभ हो.

उन्होंने कड़ा के : नहीं ! उवाँई जडाज में पानी की ईजाजत नहीं है.

बडोत कोशिश की, लेकिन नाकाम रहे तो साधीयों से कड़ा के : यहाँ पर जितना पी सको, ईल्ला पी लो. सभने पेट भरकर पानी पीया.

उजरत अयुध (अलय.) की मंजर की तरफ :-

किर उन्होंने कड़ा के : अगर आप हिंमत करे तो हम आपको उजरत अयुध (अलय.) और उन्की बीवी की कबर की ली जियारत करवा दे.

मे ने कड़ा के : माशाअल्लाह ! ये तो बडोत अच्छा है.

उन्होंने कड़ा के : मजीद दूर का सफर करना पडेगा.

मेने कड़ा के : हम थकने के लिये तो यहाँ पर आये है. यलो ! यलते है.

भरकतवाला ईलाका और पिस्ते की बाडीया :-

हम निकले यलते - यलते अज्जब पडाडी और पथरीले ईलाके में पडोये. मुल्के शाम का वो दूकण है. बिल्कुल ठंडा वो ईलाका है. तुर्की और ईस्तंभुल की आबोडवा अलग और यहाँ की आबोडवा अलग. बिल्कुल होंनोमें इर्क.

और जब वहाँ के भेतोमें यलते है तो बिल्कुल वही मंजर जे मेने उस्से पेडले इलस्तीनका मंजर आपको सुनाया था के : बेडतरीन इल - इल की बाडीया और अज्जब - अज्जब मनाजिर और जिंदगीमें पेडली मरतबा पिस्ते की बाडीया देणी थी. सेंकडो अेकरो में उस्की भेतीयां डोती है.

मे ने कड़ा के : वाकई भारी तआलाने जे इरमाया है उस्का मुशाहिदा हो रहा है :

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي

بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ. (सुरअे बनी ईसराईल).

तर्जुमा :- उस (अल्लाह तआला) की जात डर औध से पाक है जे अपने बंटे (मुहम्मद सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम) को रात के वकत में मस्जिदे हराम से मस्जिदे अकसा तक ले गई जिस्के अतराफ में हमने (डर किस्मकी) भरकते रणी है, (उस बंटे मुहम्मद सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम को वहाँ ले जाने का मकसद ये था) ताके हम उन्को उमारी (कुहरत की) कुछ निशानीयां दिभवाअे. यकीनी भात है के वो (अल्लाह तआला) डर भात सुननेवाले, डर चीज देभनेवाले है.

माशाअल्लाह ! सेंकडो अेकर में पिस्ते की बाडीया और सेध, नासपती, संतरेकी

भाडीया की भाडीया लगी हुई है। तब ज़रूर इस आयते करीमा की तफ़सीर का मुशाहिदा होता है और दिलमें ईमान ताज़ा होता है के पूरा बाबरकत ईलाका, अख़बो - गरीब उरीयाली है।

यलते - यलते जंगल बयाबानमें पड़ोये। अस ! इस वक़्त वो मंज़र मेरी आंभो में गर्दीश कर (होर) रखा है।

करीयतु (बस्ती) सय्यिदीना औयुब (अलय.) :-

जैसे ही हमारी गाडी रुकी वहां के सब मुसलमान हमको मिलने के लिये आये। मस्जिद के ईमाम भी आये, यूँके हमारी असर की नमाज़ भी भाकी थी। हमने जल्दी - जल्दी नमाज़ पण्डी। उसके बाद वहां के लोग अपने घरोंसे कड़वा और नाश्ता ले आये। बड़े इयाज़ लोग थे। अभी तो हम नमाज़ पण्ड रडे है इत्ने में तो वो नाश्ता बनाकर ले आये। पेटले हमको मस्जिद में नाश्ता करवाया। फिर कहां के : अब हम उज़रत औयुब (अलय.) की क़बर पर ज़र्येगे।

उस मस्जिद का नाम 'मस्जिद सय्यिदीना उज़रत औयुब (अलय.)' है और उस बस्तीका नाम भी यही है 'करीयतु सय्यिदीना उज़रत औयुब (अलय.)'

उज़रत औयुब (अलय.) का मज़ार मुबारक :-

हमको क़ब्रस्तानमें ले गये और हम अेक गुंभद में दाखिल हुये। जहां बिल्कुल सन्नाटा था। उज़रत औयुब (अलय.) का मज़ार उसी जगह बताया जाता था, सब साधी बैठ गये और सब साधीयों ने कुर्आन की तिलावत भी की। फिर जब हम ईसावे सवाब और हुआसे फ़रिग हुये।

उज़रत औयुब (अलय.) के मज़ार पर अख़ब भुशभु :-

अेक शप्स ने फ़रमाया के : मैं अेक यीज़ आपको अख़ब बताऊँ, यकीन करोगे ?

मैं ने कहां के : बतावो तो सही।

कहां के हेभो ! उपर ज़े मज़ार मुबारक नज़र आ रहा है वो निशानी है। असल मज़ार मुबारक नीचेवाले छिस्से में है। उस के उपर बेहतरीन मोटी किसम की यादरे लगी हुई थी। उन्होंने अेक जगह से यादर उटाई। वहां पर अेक छोटसा दरवाज़ा था। वो उन्होंने फोला और कहां के : उस्में हेभो ! असल क़बर उस्में है।

क़बर से असली उद की भुशभु :-

फ़िर मुजसे कहां के : बिस्मिल्लाह पण्ड कर ख़िमत करके मुंड अंदर दाखिल करो फ़िर मुजको बतावो के क्या मेहसुस होता है और कहां के : मैं पेटले आपको मेहसुस करवाना याहता हुं।

મે ને અલ્લાહ કા નામ લેકર, હિંમત કી ઔર અંદર અપના મુંહ દાખિલ કિયા તો ખુદાએ પાક કી કસમ ! અંદર સે ઉદ કી ખુશબુ આ રહી થી.

મે ને અપને સાથીયો સે કહાં કે : સબ બારી બારી કરકે અંદર મુંહ દાખિલ કરો.

સબને અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! અંદર મુંહ દાખિલ કિયા ઔર સબકી ઝખાન પર એક હી લફઝ કે યે ઉદકી અસલી ખુશબુ હે.

વો શૈખ કેહને લગે કે : સાલો કા યે મુશાહિદા હે યે કિસી કા લગાયા હુઆ ઉદ નહી હે. યે ખુશબુ કુદરતી તૌર પર હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી કબરસે નિકલ રહી હે.

હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી બીવી કે મઝાર મુબારક પર :-

હમ હઝરત ઐયુબ (અલય.) કે મઝાર કી ઝિયારત સે ફારિગ હુએ તો કહાં કે : અબ ઉન્કી બીવી કે મઝાર પર આગે ચલેગે. થોડા સા આગે ચલે તો હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી બીવી કા મઝાર એક જાનિબ મે હે. વહાં એક છોટાસા બાગીચા હે. ઔર ઉસ્મે ઔરતો કી ભીડ લગી હુઈ થી, કયું કે ઔરતે આમ તૌર સે શિકા વગૈરા કી નિચ્ચત સે મઝાર પર આતી હે.

હમ હઝરત ઐયુબ (અલય.) કી બીવી કે મઝાર પર ખડે રહે. દિલ મે યે ખ્યાલ આયા કે :

અય અલ્લાહ ! યે કેસી ખાતુન થી કે એક રિવાયત કે મુતાબિક હઝરત યુસુફ (અલય.) કી બેટી જો અપને આખરી ઝમાને મે મિસર કે બાદશાહ થે. બાદશાહત કે ઝમાને મે ઉન્કી ઈસ લડકી કી વિલાદત હુઈ થી. એક બાદશાહ ઔર નબી કી બેટી હોકર ભી ઉસ્ને અપને શૌહર કી કેસી ખિદમત કી. અલ્લાહ ને સચ ફરમાયા :

إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ط نَعْمَ الْعَبْدُ ط إِنَّهُ أَوَّابٌ . (સુરએ સાદ)

તર્જુમા :- યકીનન હમને ઉન (ઐયુબ અલય.) કો સબર કરનેવાલા પાયા. હકીકત મે વો બહોત હી અચ્છે બંદે થે યકીનન વો (અલ્લાહ કી તરફ) બહુત જયાદા લવ લગાનેવાલે થે.

ઉન્કે મઝાર પર ઈસાલે સવાબ ઔર દુઆ વગૈરા સે ફારિગ હોકર શૈખ મુજે કેહને લગે કે : શૈખ ! અગર આપકો તાખિર (દેરી) ન હો તો એક મઝાર કી ઔર ઝિયારત કરા હું.

મે ને કહા કે : ઠીક હે.

હઝરત યસઅ (અલય.) કી કબર મુબારક પર :-

કહાં કે : હઝરત યસઅ (અલય.) કી કબર મુબારક ભી ઈસી 'હર્રાન' કે ઈલાકે મે હે.

ચું કે યે નામ જયાદા મશહુર નહી હે, ઉસ લિયે સાથી મુજસે કેહને લગે કે : કયા

નામ બતાયા ?

મેં ને કહાં કે : યે ભી અલ્લાહ કે એક નબી હૈ ઔર ઉનકા નામ કુર્આન મે આયા હૈ. મે ને ઉનકો કુર્આન કી આયત પઞ્હ કર સુનાઈ.

وَاذْكُرْ اسْمِعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَالْكِفْلِ وَوَكُلٍّ مِنَ الْاٰخِيَارِ. (સુરએ સાદ)

તર્જુમા :— ઔર તુમ ઈસ્માઈલ (અલય.) કો ઔર હઝરત યસઅ (અલય.) કો ઔર ઝુલકિફલ (અલય.) કો ઝરા યાદ તો કરો વો સબ બેહતરીન લોગો મે સે થે.

હઝરત યસઅ (અલય.) કા ઝિક્રે ખૈર :—

તુર્કી કે ઈસ દુસરે સફર કે મૌકે પર અલ્લાહ તઆલા કે એક નબી હઝરત યસઅ (અલય.) કી તરફ મનસુબ મઝાર પર ભી હાઝરી કી સઆદત હાંસિલ હુઈ ઔર યૂં કે યે ઝયાદા મશહૂર નહી, ઉસ લિયે ઉન્કે મુતઅલ્લિક કુછ બાતે અઝ કી જાતી હૈ.

યહાં જો લિખા જા રહા હૈ વો કસસુલ કુર્આન સે, મુજાહિદે કૌમો — મિલ્લત હઝરત મૌલાના હિક્મતુર્રહમાન સાહબ સ્યોહારવી (રહ.) કી તહકીકાત હૈ. કુર્આને મજ્હદ કે વાકિઆત કે સિલસિલે મે ઈતની મુહકકિક કિતાબ યકજા તૌર પર બંદેને અરબી ઔર ઉર્દુ ઝબાન મે આજ તક નહી દેખી. હઝરત મૌલાના કી તહકીકાત હસ્બે જૈલ (નીચે) હૈ.

હઝરત યસઅ (અલય.) :—

નામ વ નસબ : વહબ બિન મુનબ્બહ કી ઈસરાઈલી રિવાયત મે હૈ કે ઉન્કા નામ અલયસઅ હૈ ઔર ખુતુબ કે બેટે હૈ. ઈબ્ને ઈસ્હાક ને ઉસીકો ઈખ્તિયાર કિયા હૈ.

કુતુબે તવારીખ મે યે ભી મન્કુલ હૈ કે હઝરત યસઅ (અલય.) હઝરત ઈલ્યાસ (અલય.) કે ચયાઝદ ભાઈ હૈ.

ઔર ઈબ્ને અસાકિર ને અપની તારીખ મે ઉન્કે નસબ કે મુતઅલ્લિક યે નકલ કિયા હૈ કે હઝરત યુસુફ બિન યાકુબ (અલય.) કી અવલાહ મે સે હૈ.

ઔર નસબનામા ઈસ તરહ હૈ :

યસઅ બિન અદી બિન શોતમ બિન અફરાઈમ બિન યુસુફ બિન યાકુબ બિન ઈસ્હાક બિન ઈબ્રાહીમ (અલય.).

ઔર અગર તૌરાત કે 'યસઅયા' નબી ઔર હઝરત યસઅ (અલય.) એક હી શખ્સીયત હૈ તો તૌરાતને ઉન્કો 'ઉમૂસ' કા બેટા બતાયા હૈ.

બેઅસત : હઝરત યસઅ (અલય.) હઝરત ઈલ્યાસ (અલય.) કે નાઈબ ઔર ખલીફા હૈ. અવાઈલે ઉમર મે ઉન્હીકી રફાકત(સાથ) મે રેહતે થે. ઔર ઉન્કે ઈન્તિકાલ કે બાદ અલ્લાહ તઆલા ને બની ઈસરાઈલ કી રેહનુમાઈ કે લિયે હઝરત યસઅ (અલય.)

को नभुव्वत से सरकराज करमाया और उन्होंने उजरत धल्यास (अलय.) ही के तरीके पर बनी धसराधल की रेडनुमाध करमाध.

ये नही मालुम हो सका के उजरत यसअ (अलय.) की उमर मुबारक क्या दुध और बनी धसराधल मे कितने अरसे तक उन्होंने उकके तब्बीग अदा किया.

कुर्आन और उजरत यसअ (अलय.) :-

कुर्आने अजीज ने उन्के डालत पर जयादा रोशनी नही डाली और सुरअे अन्आम और सुरअे साद मे सिर्फ जिकर पर धकतिका किया है :

(सुरअे अन्आम : ८६) **وَاسْمِعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ.**
 तर्जुमा :- और धस्माधल और यसअ और युनुस और लुत और उन सबको हमने दुनियावालो पर इजीवत अता करमाध.

(सुरअे साद) **وَإِذْ كُرِّسُمُوعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَالِكِفْلٍ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ.**
 तर्जुमा :- और तुम धस्माधल (अलय.) को और यसअ (अलय.) को और जुलकिकल (अलय.) को जरा याद तो करो वो सब बेडतरीन लोगो मे से थे.

मवधजत :- बनी धसराधल के धन नबीयो और पयगम्बारो के वाकिआत से जो के जलीलुल कद्र अंबिया (अलय.) के शई सोडभत और मुज्लिसाना धत्तिबाअ मे भिलाइत के भाद मन्सबे नभुव्वत से सरकराज दुअे. ये साभित होता है के सोडभते नेकां दुसुले भैर के दिये अकसीरे आजम है. इमीने सय कहां :

यक जमाना सोडभते बा अवलिया,
 बेडतर अज सद सावा ताअते बे रिया.

अगर रियाजत व ताआत का सिलसिला उजारो साव ली रहे, मगर किसी कामिल की सोडभत से मेडइमी हो तो बे शुणड ये अेक बडी जामी है. जिस्का मदावा सोडभते कामिल के अलावा और कुध नहि. (कससुल कुर्आन : २/३५ अज मवलाना डिक्जुर्दमान स्योडारवी (२८.))

शैभ ने कहां के : यलीये ! हम आपको वहां ले चलते है. हमारे साथ उलभ के अेक बडोत बडे आलिमे धीन ली थे. जो डिजरत करके वहां मुकीम दुअे थे. उन्होंने घर मे भिठाकर बडोत ही शानदार जयाइत की. असली मिसाली बहवी (गामडानी) जिंढगी से मडजुज दुअे.

भिलकुल पथरीले धलाके मे जहां आम तौर से लोगो का आना - जाना नही होता है. अेक हम सन्नाटा और वहां कुध अरभ कभाधल ली रेडते है. वहां हमको ले गअे

और हमने उजरत यसअ (अलय.) की मजार मुबारक की जियारत की और अल्लहुदुविल्लाह ! वहां पर इसाबे सवाब और हुआ की.

उसके बाद उर्फ शहर की तरफ हमारी वापसी हुई और रातको मरकज पर किया। फिर सुबह इस्तंबुल की क्वार्ट पकड़ी, क्यूं के जुम्मा का दिन था और जुम्मा से पहले हम को इस्तंबुल पडोचना था.

ये तुर्की के सफर की मुफ्तसर कारगुजारी थी.

अभीर मे हमारे नवजवान दोस्तो के फायदे के लिये अक अहम बात अर्ज करता हुं.

इस्तंबुल मे उजरत हुसैन (रदि.) का कुर्ता :-

तुर्की के इस दूसरे सफर मे उजरत हुसैन (रदि.) का कुर्ता मेने बहुत ध्यान से देखा. इस निव्यतसे के उम्मत के नवजवानो को मतलबउ के :

अय उम्मत के प्यारे नवजवानो ! सय्यिदीना उजरत हुसैन (रदि.) जिन्के भारे मे आया है के :

سيد اشباب اهل الجنة.

उसन और हुसैन जन्तके नवजवानो के सरदार डोगे.

अय मेरे प्यारे नवजवानो ! अल्लाह आपको वहां ले जाये और तुम को भी अपनी आंभसे वो कुर्ता दिभाये. अल्लाह की कसम ! आप भी भडोत ढीला - ढावा कुर्ता पडेनते थे.

आज हमारे कपडे जैसे डो गये के कोडनी जुली हुई और इनशर्ट करके लोग मस्जिदोमे आते है. भेडयाई के लिभास है. जरा डया और शर्मवाले और ढीले - ढावे कपडे पडेनने की आदत डालो.

इनशर्ट की डकीकत :-

इनशर्ट के मुतअदिलक ये समजना याडिअे के ये अज्जब तरड का अंदाजे लिभास है. जिस्मे जूब भेडयाई नुमायां डोती (दिभाई देती) है.

भाज मरतभा बयानातमे नवजवानो को समजाने के लिये अक भास अंदाज मे ये ताभीर अर्ज करता हुं के केंसी भेवकुडी का दौर आ गया के लोग पेन्ट उपर और शर्ट नीचे पडेनकर नीकलते है. इस बात पर लोग तअज्जुब से मेरी तरफ देभने लगते है.

फिर दौराने बयान उनसे अर्ज करता हुं के : जे ये इनशर्ट किया जाता है उसमे शर्ट को नीचे दभाया जाता है और पेन्ट को उपर कर दिया जाता है. यही तो पेन्ट उपर और शर्ट नीचेका नजारा है.

ईस तरह की शकलमे ईन्सान के सतरकी डेयत लोगो के सामने बिल्कुल जाहिर हो जाती है. ईस लिये हमारे बड़ोत से मुफ्तियाने किरामने ईनशर्ट करके नमाज पण्डनेको मकरुड करार दिया है.

और पेन्टका मुआमला तो समज ही मे नही आता के ईस कदर युस्त के ईन्सान के बदन मे पुढ तंगी पैदा कर दे और पेन्ट के आगेवाले छिस्से मे जे चैन लगाया जाता है वो तो पुढको मोडदे ईल्जाम बनाने की अक बैन बात है. सुरअे युसुफ मे उसकी तरफ ईशारा निकलता है :

(सुरअे युसुफ). **إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قَبْلِ فَصَدَقْتَ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ.**

तर्जुमा :- अगर उस (युसुफ) का कुर्ता आगे की तरफ से फटा है तो औरत सच्यी है और वो (युसुफ) जूठोमे से है.

जैर ! ईस्लामी विभास मुसलमानो के लिये अपनाया बहुत ही जरूरी है.

अल्लाह सुण्डानहु व तआला हमको डया और शर्मवाले विभास पढेनने की तौफ़ीक अता इरमाअे और जन्नतमे नेक लोगो के साथ डमे दाखला अता इरमाअे और अल्लाह तआला ईस मजलिस को कुबुल इरमाअे और उसमे जितनी जैर और बलाई की भाते आई, अल्लाह तआला उसको अपनी पुशनुही का जरिया बनाअे. अल्लाह तआला हमारे बैठने को कुबुल इरमाअे. आमीन.

તુર્કી કે દીની, તાલીમી નિઝામમે ઈન્કલાબાતકી કુદુ દાસ્તાને

(મુફ્તી અબુ લુબાબાકી કિતાબસે ઈકતિસાબાત)
ના સાઝગાર માહોલ મે દીન કા કામ કરનેવાલો કે
લિયે ફાયદામંદ બાતે

अवाम को मस्जिद से करीब करने का बेहतरीन तरीका :-

(१) उजरत शैब आर्कदीने अक मस्जिद मे तीस (३०) साल ईमामत के फ़राईज अंजाम दीये. पेहले अठारह साल तक कोई मस्जिद न आता था. उजरत मुह घर घर जाते और साकिने मोहल्लासे केहते है के : मे हर वकत मस्जिद मे होता हुं अगर कोई काम पर जावे तो याद रचना जादिम को हर मुश्किल मे अपने साथ पाओगे.

अठारह सालके बाद अल्लाह - अल्लाह करके बरफ़ तरपी, जुमुह पिगला, शैब की तवज्जुहात और हुआमे रंग लाई और मस्जिद मे बाजमाअत नमाज शुरू हो गई. आज ये आलम है के उस मोहल्ले मे कोई घर ऐसा नहीं जहां से ढाण्डी और अमाआ के मस्तुन खिले मे मई और मुकम्मल शरई खिबास मे जातुन आ जा न रहे हो.

उजणे हुअे माहोल मे दीनी तावीम कैसे जारी हो ? :-

(२) ईस्वीसन १८२४ मे खिलाफ़त के ईदारे या ईस्तिवाह को भा कायदा असेम्बली से मस्तुब करवा देने के बाद ईस्वीसन १८२८ मे किंहे ईस्लामी ली अलेसियते कानुन अदालतोसे मतम कर दी गई थी.

किर तुर्की का अरबी व फ़ारसी से मुशाबह रस्तुब मत तबदील करके अंग्रेज जैसा बनाने और बर्यो को सरकारी तावीम लाजिमन दिलवाने के कानुन की वजह से दीनी तावीम का आगाज भारी यक़ान उठा कर ढलवान पर यण्डने जैसा भारी काम था.

आर्कदी के लफ़्ज पर पाबंदी थी. ये लफ़्ज फ़ारसी के 'अभोवंद' जैसे अलफ़ाज से करीबुल मअनी है.

अलगज़ ! ईल्मी सिलसिला जारी न रहने की वजह से ब्लैक आउट (Black Out) जैसी सुरते डाल पैदा होती जा रही डी थी.

महरसा, मकतब कायम करना कानुनन मस्तुब था जैसे माहोलमे :-

आबिर ! अल्लाह अल्लाह करके 'मुसा अमज़' नामी उजरत के अक मुरीद अपने घर के तेहजाने (बोयरे) मे मकतब खोलने पर तैयार हो गअ. ईस जेरे जमीनी मकतबसे शुरू होनेवाला सिलसिला आज माशाअल्लाह भडे - भडे महारीस की शकलमे ढल युका है.

उजरत अपनी हुआओ और तवज्जुहात के साथ कमाव हरजे की खिकमत व फ़िरासत से काम लेते थे. कामिल हरजे के ईफ़्फ़ा के साथ बर्यो को आला ईनाम और उन्के वाखिदैन का मुसलसल ईकराम जारी रहता था.

ईल्म, तजकिया और तब्लीग (तलबा की डोंसला अफ़्फ़ाई) :-

तुर्की का नुरानी कायदा देपने का ईत्तिफ़क हुवा. वो नकशबंदी सिलसिले के अक भडे

શૈખ કે દસ્તે મુબારક કા લિખા હુઆ હૈ.

ઉસ કાયદે કે બાદ અરબી શુરૂઆ હોતી થી. જો તલબા 'નસર, યનસુર' કી ગરદાન યાદ કર લેતે. ઉનસે શૈખ આફંદી ફરમાતે : તુમ વાલઈ શહર સે અફઝલ હો .

જો તાલિબે ઈલ્મ 'હુરૂફે જર' પળહ લેતા હઝરત ઉસ્સે કેહતે કે : તુમ અબ જાકર કહી પર યહી 'હુરૂફે જર' પળહાવો. ફિર તુમે અગલા સબક દેગે.

વો અર્ઝ કરતા : હઝરત ! કયા પળહાઉ ? કેસે પળહાઉ ?

જવાબ દિયા જાતા : હમારે યહાં ઈલ્મ અસલ નહી અમલ ઔર તબ્લીગ અસલ હૈ. તુમ ઉન્હે તસવ્વુફ પળહાઓ ઔર તરબીયત કરો. યે ઈલ્મ ન અવામ કો આતા હૈ ન ઉલમા કો. તુમને જિતના તસવ્વુફ સિખ લિયા. ઉસે કલીલ ઈલ્મ કે સાથ જોળકર પળહાઓગે તો મરજએ ખલાઈક બન જાઓગે.

આજ તુર્કીકા નિઝામે તાલીમ, તાલીમ વ તરબીયત યા તાલીમ વ તસવ્વુફ કે હસીન ઈમ્તિઝાજ પર મુશતમિલ હૈ. ઉસ્મે ઈમામે રબ્બાની હઝરત મુજદિદે અલ્ફેયાની શૈખ અહમદ સરહિંદી કે મકતુબાત બાકાયદા સબકન પળહાએ જાતે હૈ. તમામ અસાતિઝા વ તલબા બિલા ઈલ્તિઝામ ઝાકિર વ શાગિલ હોતે હૈ. ઉસ્કી બરકાત હૈ કે ઈલ્મ કમ હૈ, લેકિન ઉસ્કી ઈફાદિયત વ કબુલિયત માશાઅલ્લાહ તવકકુઅ સે ઝયાદા ઔર રોઝ અફઝુ હૈ.

પોલિસ સે બચને કે લિયે :-

પોલિસ ઔર ખુફીયા તન્ઝીમ વાલે છાપે મારતે થે કે બચ્યા સ્કુલ જા રહા હૈ યા નહી ? ઉસ લિયે હઝરત કી એક તાકીદ તો યે થી કે જો બચ્યા હમારે પાસ શામ કો મદરસા પળહે વો ફિલહાલ સ્કુલ મે છુટ્ટી ન કરે.

કાશતકારી (ખેતી) કે ઉનવાન સે દીની તાલીમ :-

જો હઝરત દેહાત(ગાંવ)મે બચ્યોકો પળહાતે થે વો કાશતકારકા લિબાસ પહેનતે ઔર કિતાબો કે સાથ ખેતીબાળી કે આલાત તૈયાર રખતે. ગાંવ સે બાહિર ઊંચી જગહ યા દરખ્ત પર દો બચ્યો કો બિઠા દિયા જાતા થા. જૈસે હી ફૌજી જીપ આતી હુઈ નઝર આતી તમામ તલબા કિતાબે છોળકર ખેત મે પહોચ જાતે.

રેલ્વે સફરકે ઉનવાન સે દીની તાલીમ :-

શહેર કે અસાતિઝાને તો અજીબ હી તરીકા ઈખ્તિયાર કિયા થા. તુર્કી મે યુરોપ કી તરહ રેલ કા સફર સસ્તા ઔર આરામદેહ હૈ. યે હઝરાત સસ્તી કિંમત પર મુસ્તકિલ નશીશ્તે(સીટ) લે લેતે. સુબહ સુબહ શાગિદો સમેત રેલગાડી કા એક ડિબ્બા મખ્સુસ (નકકી) કરકે સફર શુરૂઆ કર દેતે. સફર જારી રેહતા ઔર ઝમીની સફર કે સાથ ઈલ્મી

સફર ચલતા રહેતા. આખરી મંજિલ પર ઉતરને કે બાદ યે લોગ કુછ દેર સુસ્તાને (આરામ કરતે) ઔર ફિર ઉસ્તાઝ શાગિદો પર મુશતમીલ 'મુસાફિરો કી યે જમાઅત' વાપસી વાલી રેલ પર સવાર હો જાતી ઔર વકફે કે બાદવાલે સબક મુકમ્મલ કરતે હુએ શામ કો ઘર પહોંચ જાતે. ઉસ દૌર કે બહોત સે ઐસે તલબા હૈ જિન્હોને ઉસી તરહ આહની છકળે પર બૈઠકર 'સફર દર સફર' કી શકલ મે તાલીમી મરાહિલ તય કિયે હૈ.

નમાઝ કા એહતિમામ :-

ઈલ્મે દીન પર કયા મૌકુફ હૈ ? નમાઝ પર ભી ઉસી તરહ પાબંદી થી. બહોત સારે લોગો ને સાલહા સાલ તક ઈશારો સે નમાઝ પળ્હી. (માખુઝ : અઝ તુર્કે નાંદા સે તુર્કે દાના તક. મુફતી અબુ લુબાબા મદજિલ્લહુલ આલી)

મુઅલિફ કી દીગર મસાઈ એ જમીલા

નંબર શુમાર	અસ્મા એ ફુતુબ(કિતાબો કે નામ)	લુગત
૧	અરફાત કી દુઆએ ઓર આમાલ	ગુજરાતી
૨	ગુહુરે મેહદી	ઉર્દુ, ગુજરાતી, હિન્દી, અંગ્રેજી
૩	હર મુસલમાન મર્દ ઓર ઓરત કે લિયે ઝરૂરી મસ્નુન દુઆએ	ગુજરાતી
૪	ખાસ ખાસ ફઝીલતોવાલી મસ્નુન દુઆએ	ઉર્દુ, ગુજરાતી, હિન્દી, અંગ્રેજી
૫	મુખ્તસર સીરતે નબવી સ.અ.વ. પેહલા હિસ્સા (સ્ટુડન્ટ કે લિયે)	ગુજરાતી
૬	હિન્દુસ્તાન કી જંગે આઝાદી ઓર જમીઅતે ઉલમા એ હિન્દ	ગુજરાતી
૭	અહમદીયા, કાદીયાની જમાઅત કા તઆરૂફ	ગુજરાતી
૮	તરતીબે મબાદીયાતે હદીષ	ઉર્દુ
૯	માહે રમઝાન કો વુસુલ કરને કા જામેઅ મુખ્તસર નુસ્ખા	ગુજરાતી
૧૦	ઈદુલ અઝહા મસાઈલ વ ફઝાઈલ (પેમ્ફલેટ)	ગુજરાતી
૧૧	મિરઝા ગુલામ અહમદ કાદીયાનીકી શખ્સીયત કા તઆરૂફ	ગુજરાતી
૧૨	મિરઝા ગુલામ અહમદ કાદીયાની કે મુતઝાદ દાવે	ગુજરાતી
૧૩	કાદીયાની ગૈર મુસ્લિમ (દેવબંદી, બરેલવી, ગૈર મુકલિદ, ઓર જમાઅતે ઈસ્લામી કે ઉલમા કે ફતાવે)	ગુજરાતી

१४	पात्मे नुबुवत, कुर्आन और उदीषकी रोशनी मे	गुजराती
१५	दोषी दुई दुनिया (अव्वल)	उर्दू
१६	पुल्पाते महमुद (अव्वल ता उक्तुम)	उर्दू
१७	दीनी बयानात	गुजराती
१८	मस्तुन वज्जईक	उर्दू, गुजराती
१९	मुत्तभब मस्तुन दुआअे	उर्दू
२०	बयअत	उर्दू, गुजराती
२१	आसान उज्ज	गुजराती
२२	ईस्लाम का अमन और शांति का पैगाम	गुजराती, हिन्दी
२३	उज्ज के पांच अय्याम	गुजराती
२४	मुंभई से मकका मुकर्रमा	गुजराती
२५	जियारते मदीना मुनव्वरह	गुजराती
२६	मुत्तसर अरफात के आमाव और दुआअे	उर्दू
२७	मकतब के बर्यों के बिये मुत्तभब मस्तुन दुआअे	उर्दू, गुजराती, हिन्दी
२८	तजकीर अे करीयाने बारडोवी	उर्दू
२९	उज्जत शैभुल हिन्ड और रेशमी रुमाव	गुजराती
३०	मुसलमानों का जज्जना	गुजराती

અહમ ઈતિલાઅ

(૧) ઈસ કિતાબ કો ઔર મુઅલ્લિફ કી દીગર ઈલ્મી, કલમી કાવીશો કો ઈન્ટરનેટ પર ભી પળહ સકતે હૈ.

(૨) સાહીબે કિતાબ કે બયાનાત બ ઝુબાને ઉર્દુ ઈન્ટરનેટ પર ભી સુન સકતે હૈ.

(૩) સુરત શહર મેં તકરીબન (૮) આઠ સાલ સે જરૂરી હર પીર કો હોનેવાલી તફસીર કી મજલીસ ભી સી.ડી. કી શકલ મેં મહફૂઝ હૈ, નીઝ ઈન્ટરનેટ સે ભી આપ હાંસિલ કર સકતે હૈ.

(૪) મુઅલ્લિફ કે મુલ્ક ઔર બેરૂને મુલ્ક કે તકરીબન ૩૦૦ સે ઝાઈદ બયાનાત સી.ડી. કી શકલ મેં મહફૂઝ હૈ, નીઝ ઈન્ટરનેટ સે ભી આપ હાંસિલ કર સકતે હૈ.

(૫) હર પીર કો બાદ નમાઝે ઈશા સુરત શહર મેં હોનેવાલી તફસીર કી મજલિસ કો ઈન્ટરનેટ પર લાઈવ સુન સકતે હૈ.

(૬) ઈન્ટરનેટ પર બુખારા, મસ્જિદે અકસા, તુર્કી, સ્પેન, તાઈફ વગૈરહ સફરો કી કારગુઝારી ઔર દીગર ઈલ્મી બયાનાત ઔર સુરત મેં હોનેવાલી હર પીર કો કુર્આન મજહ કી તફસીર કી મજલિસ ઔર જલાલૈન શરીફ કા દર્સ ઔર મકાતિબ મેં તાલીમ કા અનોખા આસાન તરીકા યે સબ ચીઝેં દેખને ઔર સુનને કે લિયે હસ્બે ઝૈલ (નીચે દી ગઈ) વેબ સાઈટ કા ઈસ્તેઅમાલ કરે.

WWW.NOORANIMAKATIB.COM

ઈસ વેબ સાઈટ પર બહોત સારી કિતાબે મુફત મેં ડાઉનલોડ કરને કી સહુલત હૈ.